

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

1

ROČNÍK 19 (51)

PhDr. Antonín Rašek

Obamův první rok v Bílém domě

*Spojuje je víra, že naše životy jsou takové,
jaké je učiníme, že žádné překážky rasy,
pohlaví nebo tělesné vady nemohou omezit
lidského ducha.*

*Barack Obama při udělování
Prezidentské medaile svobody ^[1]*

Kdo byl přesvědčený, že dosavadní vnitřní, zahraniční a bezpečnostní politika Spojených států se stejně jako mateřská letadlová loď [2] jen tak lehce neotočí, může být spokojen alespoň s jedním – Barack Obama povzbudil naděje do budoucnosti a zlepšil pohled na USA orientující se po jeho nástupu více na výhody multipolárního světa a multilaterální a multikulturní politiku. Poslední vydání slangového slovníku Kalifornské univerzity [3] dokonce zaregistrovalo, že do hovorové angličtiny Američanů proniklo jméno amerického prezidenta v idiomu *You so obama* (jsi jako Obama); to znamená, že oslovený je *senzační* (cool), vysoce se oceňuje jeho vystupování. Můžeme nalézt i skeptičtější reakce, např. názor komentátora Charlese Krauthammera v časopise Spiegel: „Existoval takový krutý vtip, že Brazílie je zemí budoucnosti – a navždy jí zůstane. Obama je taková Brazílie dnešní politiky.“ [4] Jinak řečeno, Obama může zůstat i jen jako příslib. Z našich známých publicistů charakterizoval nového amerického prezidenta Jiří Pehe následovně: „Obama nabízí nový politický pohled na nový svět, v němž globalizace vytváří neuvěřitelně rychlým tempem z některých dříve zaostalých zemí mocné hráče ve světové politice a ekonomice.“ [5]

Nástup Baracka Obamy není jen výměnou jedné politické garnitury za druhou, nepředstavuje jen prvního míšence v čele Spojených států. Reprezentuje nástup liberalismu, protože konzervativismus Bushova neokonzervativního typu selhal; a to nejen v zahraniční a bezpečnostní politice, jejímž vyústěním byl a je Afghánistán a Irák, ale i v politice vnitřní, protože Bushova administrativa nebyla schopna zabránit 11. září 2001, ani čelit katastrofě jakým byl hurikán Katrin, a měla i svou rozpočtovou politikou vliv na vznik bankovní, finanční a ekonomické krize. Za takové situace musel zvítězit představitel liberálního politického proudu. Liberalismus však ve Spojených státech představuje cosi jiného, než jak tento pojem chápeme v Evropě; nejvíc by se blížil pojmu participativní demokracie. Americký konzervatismus je naopak spojen s omezením státní moci a v ekonomice nízkými daněmi. V posledním období mají střety mezi liberalismem a konzervativismem ve Spojených státech vyhraněnou podobu. [6]

Výčet Obamových problémů je proto převážně jako následek Bushova dědictví nemalý: finanční a ekonomická krize, Afghánistán, Irák, izraelsko-palestinský konflikt, boj proti terorismu, dále kontinuálně Rusko, Čína, Írán, Pákistán, Severní Korea, Kuba, vztahy s Evropou, jaderné odzbrojení, protiraketová obrana, energetická bezpečnost, globální klima, [7] reforma systému amerického zdravotnictví [8] a další. Slabinou

je, že administrativa Spojených států i americká společnost podle některých kritiků přes nespočet prognostických studií nemají představu a ani vážněji nehledají, jak bude vypadat svět za příštích pět či deset let, nemluvě o výhledu vzdálenějším. Přes toto vše se Obama vědomě nechce vzdát leadershipu USA.

Obamova témata souzní se světovými. Např. summit skupiny zemí na začátku července 2009 v Itálii se zabýval stabilitou Afghánistánu, sankcemi proti Íránu v souvislosti s potlačením opozice po prezidentských volbách, východisky summitu v Kodani o klimatu, novým partnerstvím pro rozvoj Afriky a liberalizací světového obchodu. Podobné priority v mezinárodněpolitické oblasti a v bezpečnostní politice si po nástupu nového generálního tajemníka Anderse Fogha Rasmussena zvolila i Severoatlantická aliance: Afghánistán (zabránit tomu, aby se znovu stal „hlavní centrálou mezinárodního terorismu“) a vztahy s Ruskem (dosáhnout strategického partnerství); kvůli Afghánistánu se uvažuje o omezení nebo konci mise KFOR v Kosovu. [9]

Hrozí postupná ztráta moci?

Postupná ztráta moci USA není katastrofickou představou, [10] protože jen těžko lze všechny uvedené problémy řešit najednou, je nutné hledat priority, klíčová témata umožňující snadněji řešit ostatní. Převažuje mínění, že pro Obamu je klíčovým tématem především řešení finanční a ekonomické krize. Zatím je řešena keynesiánskými postupy, ale bez přísnější následné kontroly nad tzv. stínovým bankovníctvím a nebankovním sektorem, nad spekulativními, investičními a hedge fondy, bez zavedení např. Tobinovy daně z globálních finančních trhů, podpory mikrobankovníctví, zrušení daňových rájů, bankovního tajemství apod.

Také zadlužení je tíživé, zvláště u Číny. Generuje to myšlenku, zda jednou nedojde k vytvoření G2, tedy spojení, jakkoli třeba jen pragmatické, mezi USA a Čínou, které by mohly podstatněji ovládat světové dění nebo si moc mezi sebou rozdělit. V tomto snažení mají konkurenty, minimálně Evropskou unii a BRIC, jejíž členové – Brazílie, Rusko, Indie a Čína – se sešli bezprostředně po summitu Šanghaiské organizace pro spolupráci v Jekatěrinburgu na stejném místě, aby mj. diskutovali o budoucnosti světových měn.

I bývalý eurokomisař Chris Patten si nad Obamovou politikou klade otázky: „Za prvé, co se stane, pokud politika nezvítězí nad ekonomikou a Obamovy postupy nepovedou k oživení? Právě tady si starý politický kalkul může vybírat svou chmurnou daň. Pokud se do konce roku neobjeví známky ekonomického oživení, výsledky průzkumů veřejného mínění prezidentovy oblíbenosti mohou začít klesat. Obama je natolik chytrý, aby si toho byl vědom. Proč toho proto bere na svá bedra tolik? To je moje druhá obava. Den co den v každém přehledu zpráv srší elánem. Snad by řekl, že to je nutnost. Existuje tolik věcí od reformy zdravotnictví po Blízký východ, které vyžadují jeho pozornost.“ [11] Možná je to ve shodě se spolupracovníkem Liberálního institutu Tomášem Khorelem, jen jistá obava o osud politika, s nímž Patten sympatizuje. Khorel je v symbióze optimismu a varování jen realističtější: „Zejména americká administrativa si začíná uvědomovat mantinely, které dosud byly ukryty v mlze, a které budou bránit v dalším kole státní pomoci. Ačkoli bylo i dříve zvykem, že americká centrální banka (Fed) praktikovala velmi uvolněnou měnovou politiku, to co se odehrálo za poslední rok, podnítilo hlasité spekulace o opuštění dolaru jako hlavní světové rezervy měny.“ [12]

Pokusily se o to země BRIC na zmíněném jednání v Jekatěrinburgu. Zájem má na tom zejména Čína, která vlastní dvě třetiny svých devizových rezerv v dolarech a je znepokojena rostoucí volatilitou znehodnocení této měny. Podobný názor vyslovil i ruský prezident Dmitrij Medvěděv. Některá média pokud jde o toto setkáním Šanghajske organizace pro spolupráci jdou ještě dál. Např. britský deník The Financial Times v předvečer jednání napsal: „Jekatěrinburg si možná zapamatujeme nejen jako město, v němž byla zabita carská rodina, ale i jako město, v němž skončilo americké impérium.“ [13]

Dva zásadní Obamovy projevy

Ten první pronesl Obama v Praze a zdůraznil v něm jaderné odzbrojení. Je to téma, na němž se může shodnout s ruským prezidentem Medvěděvem. Oba pragmatičtí se zatím těžko dohodnou na jiném uspořádání světa, ale snížení jaderných potenciálů je reálnější, obě strany potřebují nejen šetřit, ale i zaplatit systémy modernější. Ve hře bude i protiraketová obrana. I když je to pro Američany, jak se zdá, stále podružnější záležitost, Obama nadále tvrdí, že bude-li systém funkční, peníze se na něj najdou a protiraketová obrana bude vybudována. Nejspíš v jisté spolupráci či po konzultaci s Ruskem. Obama přitom bude muset zapřemýšlet nad tím, jak to poté vysvětlí zvláště v České republice a v Polsku. Těžko pochybovat, že užší vztahy nebudou trvat dále, střední Evropa si zažila, co znamená být a žít mezi Německem a Ruskem, jakkoli se situace mění. Američané pro to stále mají pochopení. Rozhodující je, že americko-ruský dialog byl zahájen. A po jistém odeznění důsledků rusko-gruzínského konfliktu i mezi Ruskem a NATO.

Druhý projev v Egyptě o islámském tématu považují někteří bezpečnostní odborníci za ještě závažnější. Nejen v souvislosti s terorismem, ale se soužitím s islamismem obecně. Konečně vážnější hrozbou v probíhající ekonomické krizi není ani tak terorismus jako zhroucení zbankrotovaných států. Bohužel Obama pronesl přijatý káhírský projev nezaviněně v nepříliš vhodné dobu, před íránskými prezidentskými volbami. Ale určitý dobrý dojem z Obamova projevu zůstal, rozhodující je a bude jeho rezonance v muslimském světě. Nový americký prezident vystupuje jinak než v podobných situacích jednal Bush. Obama má dar mluvit vždy k lidem navštívené země, přestože téma jeho projevu je obecnější. Konečně to bylo patrné i v Praze. Přes tento pokus zůstávají některé náboženské ideologie ve své fundamentální podobě bezpečnostní hrozbou, které je třeba nadále věnovat pozornost.

Obamovy bezpečnostní problémy

Řešení Obamových bezpečnostních problémů má bez aktivní participace spojenců jen malou naději na úspěch. Nejen evropským zemím se ale např. do Afghánistánu moc nechce, mnohé k tomu nemají ani dostatečné vojenské schopnosti a kapacity. A v Kosovu by vojáci měli nahradit spíše policisté. Na „euroatlantické lince“ není tedy optimální situace, i když si obě strany uvědomují, že těžko se ve světě mohou o někoho opřít lépe než vzájemně samy o sebe. Nedá se tedy ani říci, že by spíše soupeřily než spolupracovaly.

Obama má problémy i s tzv. kostlivci ve skříni, tj. dědictvím po Bushovi, které musí řešit. Např. po osmi letech se přišlo na to, že americká Ústřední zpravodajská služba

utajovala na příkaz bývalého viceprezidenta Dicka Cheneyho před Kongresem protiteroristický program, jehož obsah je dále tajný a dosud neznámý. Proslychá se však, že je drastický, a to zvláště pokud jde o způsoby získávání zpravodajských informací pro boj s terorismem. Přišel na to ze dvou anonymních zdrojů deník The New York Times. Nový šéf CIA Leon Panetta jej ihned po prozrazení 23. června 2009 zrušil a seznámil s tím výbory pro tajné služby obou komor. Omluvou může být, že program byl přijat v hektické době po 11. září 2001 v očekávání dalšího útoku al-Ká'idy a americké zákony cosi podobného v krajním případě povolují. Navíc program údajně nebyl realizován a podle jiných zdrojů nebyl dokonce ani podstatný. [14] Následně se objevila v The Wall Street Journal [15] informace, že cílem projektu byla údajně snaha dopadnout či zabít členy teroristické organizace al-Ká'ida speciálním komandem. Inspirací bylo izraelské komando, které mělo dopadnout atentátníky, kteří zabili izraelské sportovce na mnichovské olympiádě v roce 1972. CIA sice toto komando vytvořila, dokonce i cvičilo, ale Bush i Cheney se proti tomuto záměru postavili. Analyzujeme-li však projekt s odstupem, byl by možná ve srovnání s nynějším průběhem afghánské války úspěšnější, protože asymetrická válka vyžaduje i asymetrickou, tedy sofistikovanější reakci.

Afghánistán jako konflikt s nepředvídatelným koncem

Experti se v předpovědích trvání afgánského konfliktu podstatně liší, mnozí predikují, že bude trvat řadu let. Důvody k jeho zakončení však nebudou ani tak vojenské a diplomatické jako spíš politické. Afghánistán je až příliš tragickým konfliktem, aby nebyl pro Američany vážným vnitropolitickým tématem. A chce-li Obama být znovu zvolen americkým prezidentem, jako že jistě chce, tak v příštích dvou třech letech se bude muset v této zemi blížit k jasnému vítězství nebo dát povel k důstojnému odchodu, pokud je v tomto nebezpečném prostoru takový vůbec možný. Zatím podpora války v Afghánistánu klesá nejen v Evropě, ale i v USA. Podle výzkumu CNN [16] v srpnu 2009 bylo proti ní téměř 3/5 Američanů (57 %), o 3 % víc než v předcházejícím šetření. I terorismus podle Gallupova ústavu jako hlavní hrozbu považuje po přijatých bezpečnostních opatřeních jen 1 % občanů, kdežto ekonomickou krizi 29 % a reformu zdravotnictví 26 %.

V Pákistánu Američané, jak se zdá, našli jistou cestu, jak angažovat pákistánskou vládu k aktivnějšímu boji proti Talibánu, a zároveň zajistit, aby v případě zhoršení situace nebyl zneužit pákistánský jaderný potenciál. I CIA volí sofistikovanější cesty a snaží se získat k likvidaci al-Ká'idy a jejího vůdce Usáma bin Ládina a jeho zástupce Ajmána Zavaríhího americké veterány, [17] protože v minulosti dosáhla tímto způsobem při likvidaci vyšších představitelů této teroristické organizace řady úspěchů. Nový moment vnášejí do afghánského konfliktu nepokoje v čínské provincii osídlené Ujgury. Čínští představitelé tvrdí, že za násilím je nejen ujgurská emigrace v Spojených státech, ale i al-Ká'ida. Pokud by to v druhém případě pravda, mohlo by se to určitým způsobem projevit v čínském postoji k afghánskému konfliktu.

Barack Obama sice posílil americký vojenský kontingent, zvláště na jihu, ale jak se dalo tušit na základě vietnamské zkušenosti, zesílil výrazněji i talibánský odpor. Obama se obává dalšího rozšíření terorismu, ale zároveň se brání: „To není válka, kterou jsme si vybrali, ale válka z nutnosti.“ Obamovi mohou zkomplikovat situaci spojenci. [18] Německý ministr zahraničních věcí Frank-Walter Steinmeier předložil v Bruselu

návrh umožnit do roku 2013 stáhnout odtud vojska. Je to reakce na německý omyl, při němž přišlo o život devadesát civilistů. Kvůli tomu odešel nejen generální inspektor armády, ale i bývalý ministr obrany. Také Kanada chce do roku 2011 vojáky stáhnout poté, kdy tu padl 130. kanadský voják. Česká vláda o stažení neuvažuje.

V souvislosti s Afghánistánem se svět a Česká republika mohou dožít stejného překvapení jako v případě dislokace části americké protiraketové základny ve střední Evropě. V tajné zprávě velitele koaličních sil v Afghánistánu generála Stanleye McChrystala, jejíž kopii získal deník Washington Post, [19] se uvádí, že pokud nebude vojenská mise v Afghánistánu do roka posílena, skončí pravděpodobně porážkou. Barack Obama misi však již posílil. Stanley McChrystal ale požaduje dalších 40 tisíc vojáků. Ke kontrole teritoria by jich bylo potřeba cca 400 až 600 tisíc. Afghánská armáda má mít 240 tisíc vojáků a policie 160 tisíc mužů, což odpovídá potřebám. Otázkou je, jak dalece budou tyto sbory spolehlivé.

Máme-li prognózovat vývoj v Afghánistánu, s velkou pravděpodobností bude trvat mnoho let. Američané a spojenci nemohou tento prostor jen tak lehce opustit. V opačném případě ohrozí nejen životy těch Afghánců, kteří s nimi spolupracovali, ale i vývoj v sousedním jaderně vyzbrojeném Pákistánu a v celé přilehlé oblasti. V Afghánistánu by se s vysokou mírou pravděpodobnosti znovu připravovali teroristé, hrozilo by tak postupné obnovení teroristických útoků. Sice se podařilo zlikvidovat řadu vůdců al-Ká'idy a snížit počet teroristických útoků tak podstatně, že je západní svět jako bezpečnostní hrozbu již téměř nevnímá, ale to může být jen dočasné. Na pokračování pobytu spojeneckých vojsk mají zájem nejen Rusko, ale i Čína a Indie, ačkoli se zatím nepodařilo získat jejich plnou podporu. Odešla-li by Aliance z Afghánistánu, zcela jistě by ztratila věrohodnost.

Američané po nových vojenských neúspěších, kdy Talibán již ovládá polovinu země, dále hledají optimální strategii. Probíhala jedna porada prezidentského týmu za druhou. Generál McChrystal k tomu řekl: „Strategie, která nezanechá stabilizovaný Afghánistán, je krátkozraká.“ A požaduje dalších deset až čtyřicet tisíc vojáků. Obama může s podporou Hillary Clintonové vsadit na eskalaci konfliktu, nebo poslechnout svého bezpečnostního poradce Jamese Jonese podporovaného viceprezidentem Josephem Bidenem a ponechat v zemi současné počty, soustředit se jen na likvidaci al-Ká'idy, a tím i logicky konflikt prodloužit. Volba strategie do značné míry závisí i na úspěšnosti nové Karzáho vlády. Zatím generál McChrystal Obamu svými nároky na rozšiřování vojenského kontingentu popudil. Ten daleko oprávněněji sází na sofistikovanější přístup, v daném případě zvyšování počtu komand a bezpilotních letadel. Na konec se Obama rozhodl od ledna 2010 vojska posílit o 30 až 35 tisíc vojáků, tj. tři brigády pozemního vojska a jednotku námořní pěchoty. Má v tom spíše podporu republikánů než demokratů. Problém nejspíš bude s evropskými členy NATO, kteří mají dorovnat počty vojsk na 40 tisíc. Novou taktikou má být využit afghánské kmeny proti Talibánu.

Realita nukleárního odzbrojení

Je svým způsobem historické a zároveň logické, že americký prezident Barack Obama zvolil místo, kde sdělí světu svůj plán na jaderného odzbrojení právě Prahu, tedy jednu z metropolí bývalé tzv. socialistické soustavy. Posledním, kdo s podobným námětem přišel, jakkoli v tu dobu iluzorním, byl první a poslední sovětský prezident

Michail Gorbačov. [20] I Barack Obama upřímně řekl, že on se bezjaderného světa těžko dožije.

Podle SIPRI Yearbook 2009 je na světě 23 300 jaderných hlavic, tj. ve srovnání s minulým rokem cca o dva tisíce méně. Z tohoto počtu je 8392 hlavic operačně nasazených. USA mají podle předchozích údajů, uvedených např. v článku nezávislého analytika Ladislava Balcara [21] 5966 (podle SIPRI jen 2072) jaderných zbraní na 811 nosičích, jimiž jsou balistické rakety, ponorky a bombardéry. Rusko má 2825 (podle SIPRI 4834) hlavic a 465 nosičů. Velká Británie vlastní 512 (160) hlavic, Francii 288 (300), Čína cca 240 (186) hlavic a 13 strategických raket s doletem 13 000 km, Izrael 200 (80) hlavic, Indie a Pákistán po 70 (60), Severní Korea 10. Jak je patrné, údaje podle různých zdrojů se podstatně liší, ale určitou představu dávají.

Paradoxní je, že k jistému kladnému posunu v jaderném odzbrojovacím procesu by mohla přispět probíhající finanční a ekonomická krize. Američané již přišli na to, že udržovat cca 2700 jaderných nábojů v bojové pohotovosti a 2500 ve skladech je neracionální, finančně náročné a vzhledem k velikosti tohoto potenciálu i zbytečné. USA nyní vydávají na ozbrojené síly 43 % světových výdajů (loni údajně 607 miliard USD, resp. s výdaji na válečné konflikty 716 miliard USD z celkových 1,46 biliónu USD – je to za téměř desetiletí nárůst o 45 %). Přitom americký HDP činí jen 20 % světového. Čína vynakládá na ozbrojené síly jen 85 miliard USD a Rusko 59 miliard USD. I když tyto údaje nelze mechanicky srovnávat, jsou vydávány v odlišném finančním a ekonomickém kontextu a možná existují další výdaje skryté v jiných položkách státního rozpočtu, je z toho patrné, že americké vojenské výdaje jsou vzhledem k rozsahu a aktuálnímu stavu americké ekonomiky nadměrně vysoké a Američané s tím budou muset něco dělat. Např. nejen omezit vedení válečných konfliktů, ale i jaderně odzbrojovat, což může přinést i efekt při mírovém využití štěpného materiálu získaného z jaderných zbraní.

Američané s iniciativou sice mohou přijít a přicházejí, ale musejí ji podpořit ostatní jaderné velmoci, mocnosti a země, zvláště Rusko. To váže souhlas na moratorium ve výstavbě protiraketové obrany ve střední Evropě. Dohoda by neměla být problémem. Rusové dobře vědí, že potenciální protiraketový systém zamýšlený v Polsku a České republice je zas tak vojensky příliš neohrožuje, má spíš geostrategický význam.

To je ovšem pro Rusko trpící neustále syndromem obklíčení daleko vážnější fenomén. I Američané přiznávají, že Bushův záměr s dislokací systému ve střední Evropě je drahý a navíc ne příliš efektivní a funkční. Odborníci na zbraňové systémy by k tomu jistě dodali, že útočné raketové systémy natolik technologicky předstihly systémy obranné, že nikdo na světě nemá tolik finančních prostředků, aby vzhledem k rozsahu jaderného potenciálu ve světě vybudoval skutečně efektivní protiraketovou obranu. Cesta k jadernému odzbrojení je tedy otevřena.

Víceméně předběžné jednání bylo zahájeno na setkání Medvěděva a Obamy v Londýně, před jeho návštěvou v Praze. Hlavní etapa začala jednáním expertů a vrcholila návštěvou Obamy v Moskvě na pozvání Medvěděva i Putina. Moskevskému summitu nepředcházely nijak zvláštní optimismus. Svědčily o tom titulky našich deníků v předvečer jednání. [22] Obamův poradce Michael Froman řekl: „Nebudeme ujišťovat Rusko nebo obchodovat s čímkoli, co se týká rozšíření NATO nebo raketové obrany... Dveře NATO zůstanou otevřené zemím, které splní jeho podmínky včetně Ukrajiny a Gruzie.“ [23] Rusko zatím nepovažuje iránskou hrozbu za naléhavou, ale je ochotné jednat, a to podle toho jaké podmínky k jednání budou. Skeptický či spíše realistický je i předseda

amerického sněmovního podvýboru pro Evropu Robert Wexler: „Divil bych se, kdyby (Obama a Medvěděv) dosáhli průlomu už během prvního dvoustranného jednání. Zaměřil se na smlouvu o dalším snížení jaderných zbraní a jak lépe spolupracovat v naléhavých otázkách dne. Zejména pokud jde o vývoj jaderných zbraní v Íránu. Pokud je skutečně získá a bude s to je dopravit do Evropy, nemůže si Rusko – které tomu prakticky napomáhá – stěžovat, že se USA se spojenci snaží této hrozbě bránit... Rusové se zatím nerozhodli, jestli nám pomohou tuto hrozbu odvrátit.“ [24] MF Dnes připomíná, že „podle mnoha názorů se Obama nejprve bude muset v Rusku vypořádat s příznaky studené války, než bude možné hovořit o novém začátku ve vzájemných kontaktech. Jisté jen je, že podepíše smlouvu, která umožní Američanům přepravovat zbraně pro svoje jednotky v Afghánistánu i přes ruské území. Až dosud tudy směli transportovat jen nevojenský materiál“. [25] Věřil se, že budou uzavřeny i odzbrojovací dohody jako za prezidentů Nixona, Forda a Cartera, které vracejí Rusku postavení velmoci.

Při jednání Obamy v Moskvě bylo navzdory skepsi dosaženo řady dohod: (1) dohoda o obrysech smlouvy o snížení počtu strategických jaderných zbraní START 3 (1500 až 1675 jaderných hlavic a 500 až 1100 nosičů); (2) letecký tranzit posil a zbraní USA do Afghánistánu (4500 přeletů ročně s úsporou 130 milionů USD) [26]; (3) obnova komisí pro energetiku, terorismus, obchod s drogami a vědecké kontakty; (4) raketová obrana: experti budou analyzovat rizika balistických střel a posoudí společné centrum pro výměnu informací; (5) obnova vojenské spolupráce; (6) oživení komise pro pátrání po nezvěstných vojácích z druhé světové války, vietnamské a afghánské války [27]; (7) pozitivní je, že obchodníci doprovázející Obamu uzavřeli kontrakty ve výši 1,5 miliardy USD.

Na kodaňském summitu dohodli Obama a Medvěděv principy nové smlouvy START. Má být dojednána v lednu a podepsána v květnu 2010. Vladimír Pustin svým oznámením na konci roku 2009 ve Vladivostoku, že Rusko bude vyrábět útočné zbraně, aby dosáhlo rovnováhy ve srovnání s americkým obranným potenciálem, vztahy spíše zkomplikoval.

Írán na rozcestí

Po nepokojích vyvolaných nespokojeností s výsledky i možná s falšováním prezidentských voleb může napjatá vnitropolitická situace v této zemi postupně vést k nastolení vojenského autoritativního režimu. Potlačování demonstrací posílilo íránské revoluční gardy. To může následně vést i k intenzifikaci jaderného programu. Fenomén odstrašení z americké vojenské síly tu zatím dostatečně nefunguje, proto logicky není možné ani zpočátku rezignovat na jednání.

Optimismus vzbuzuje, že se na občanském principu aktivizovala zejména mládež toužící žít jinak. To signalizuje společenský pohyb, snahu po změně politického uspořádání. Slavoj Žižek však upozornil [28] na rozdílný výklad událostí v Teheránu. Jedni vidí v demonstracích vyvrcholení prozápadního „reformistického“ hnutí jako „barevných revolucí na Ukrajině a v Gruzii“, vnímají to jako sekulární vzpouru proti Chomejního revoluci z roku 1979, první krok k liberálně demokratickému Íránu zbaveného muslimského fundamentalismu. Jiní si myslí, že Ahmadinežád ve volbách skutečně zvítězil. Musáviho jako příslušníka klerikálního establishmentu souhlasícího s jaderným programem podporuje většinou jen mládež rodičů ze střední třídy a země má tudíž takového

islamistického populistického prezidenta, jakého si zaslouží. Objevují se názory, že pro vládu sekulární levice ještě nenastal čas a vlastně se jen opakuje situace roku 1953, kdy byl za podpory Západu svržen legitimně zvolený předseda vlády Mosaddek. [29] Rozhodující je, že namísto obvyklé 55 % účasti se k urnám dostavilo 85 % voličů, což svědčí o nespokojenosti a protestním hlasování. Žižek soudí, že jde „o lidovou revoluci zrazených přívrženců Chomejního revoluce“. Reformistou opravdu je jen Karrúbí. [30] Ten ale 19. 12. 2009 zemřel. Pohřeb doprovázely demonstrace, dokonce i provládní.

Veřejné mínění ve světě znepokojilo, když vyšlo najevo, že odpůrci režimu po nepokojích byli mučeni až k smrti (pěťadvacetiletý Mohsen Rúholamíní, syn poradce jednoho z kandidátů v prezidentských volbách), aby se zjevně účelově přiznali ke spojení s cizinou, což nechvalně připomíná praktiky komunistických procesů. Postup Ahmádinežádova režimu se setkal s odporem i konzervativních islamistů.

Vážným problémem je i postoj Izraele k vývoji v Íránu. Izraelská armáda nakoupila stroje AWACS a netají se tím, že jaderné vyzbrojení Íránu nedopustí; připravuje k tomu nejen letecký úder, ale i nasazením tří ponorek německé výroby s jadernými hlavicemi. Teherán ve vystoupení vrchního velitele íránských revolučních gard Mohammada Ali Džafarího v televizi al-Alam pohrozil Izraeli v případě útoku na A-zařízení odvetou. [31]

Američané sledují tuto situaci se znepokojením. Ministr obrany Robert Gates jednal v Jeruzalémě o jaderném sporu s Teheránem a prohlásil, že USA nabídlý Íránu o tomto problému jednání a očekávají příslušnou íránskou odpověď. V opačném případě hrozí větší sankce než dosavadní. Izraelský ministr obrany Ehud Barak zopakoval izraelské stanovisko, že jeho země nevyklučuje vojenské řešení sporu. [32] Proti tomu se postavil americký politolog a bývalý prezidentský poradce Zbigniew Brzezinski. [33]

Vliv USA a Evropy na vývoj v Íránu však není jednoduchý. Írán je skutečně regionální mocností, stále toto své postavení posiluje a na sankční ekonomické tlaky zareagoval posílením vztahů s Čínou, Japonskem a Jižní Koreou. Obchodní vztahy se postupně přesouvají ze Západu na východ. [34] Obamu čeká i jiný problém. Na jedné straně sice může být spokojen s vývojem v Iráku, na druhé straně irácký premiér Núrí Kámil al-Málíkí chce vybudovat silný a jednotný Irák a není již tajemstvím, že zároveň usiluje o sblížení s Íránem, což mj. potvrdil zásahem irácké armády proti íránským disidentům z hnutí Lidových mudžáhidů, kteří kdysi bojovali po boku Saddáma Husajna proti Íránu. [35]

Vliv na situaci v Íránu může mít Německo, [36] které zajišťuje třetinu íránského dovozu z Evropy. I když to činí pouze 0,6 % německého zahraničního obchodu, dvě třetiny íránských podniků je vybaveno německými stroji a technologiemi. Mají tu zastoupení např. německé firmy Siemens, BASF, Bayer, Linde ad. Německé sankce by tedy Írán citelně zasáhly.

To, že Írán bude dříve nebo později vlastnit jaderné zbraně je reálné. Německá Spolková zpravodajská služba (BND) [37] dokonce varuje, že je může mít do šesti měsíců a otestovat si je. Uvedl to na svých internetových stránkách časopis Stern. Teherán podle něho v současnosti intenzivně pracuje na výrobě raketových nosičů, na čemž se podle Sternu podílejí i německé firmy. „Když budou chtít, mohou jadernou bombu odpálit do půl roku,“ tvrdí specialisté BND. [38] Předpokládají, že Íránci provedou test v podzemí podobně jako Severní Korea. „Tomu by před pár lety nikdo nevěřil,“ komentoval tuto informaci jeden z expertů německé rozvědky.

Podle Mezinárodní agentury pro atomovou energii (MAAE) instalovali Íránci v jaderné elektrárně Natanz přes 7000 centrifug, z nichž na počátku června bylo funkčních 4920. Pomocí nich podle MAAE obohatili 1,3 tuny uranu, což podle Sternu vystačí pro dvě bomby. Dosud se uvádělo, že počet odstředivek na produkci potřebného množství vysoce obohaceného uranu pro výrobu jaderné zbraně nestačí. Tvrdilo se, že je jich potřeba cca 20 000.

28. 9. 2009 Írán při vojenském cvičení testoval rakety dlouhého a středního doletu Šahab-2 a Šahab-3 s dosahem nejen na Izrael, ale i na jihovýchodní Evropu; Íránci uvádějí, že rakety dlouhého doletu jsou schopny zasáhnout cíl ve vzdálenosti 2000 km, experti uvádějí 1300 km. Írán vyzkoušel i rakety krátkého doletu Fateh-110, Tondar-69 a Zelza. 16. 12. 2009 vyzkoušel Írán raketu Sadil-2 údajně opět s doletem 2000 km. Experti ji považují za zatím nejdokonalejší.

Po sedmistranném jednání Íránu se stálými členy Rady bezpečnosti OSN (USA, Rusko, Francie, Velká Británie, Čína) a Německem o jaderné problematice 1. 10. 2009 v Ženevě, Spojené státy jednaly s Íránem i samostatně, a to na vysoké úrovni, po třiceti letech. Při jednání bylo dohodnuto, že Írán bude spolupracovat bez prodlení s Mezinárodní agenturou pro atomovou energii a zpřístupní nově budovaný jaderný provoz.

Předpokládá se i jednání na úrovni summitu. Rozhodujícím průlomem je, že Američanům se po rozhodnutí nebudovat protiraketovou základnu ve střední Evropě podařilo přesvědčit Rusko, aby Írán nepodporovalo. Konkrétním výsledkem je rozhodnutí, že Írán již nebude samostatně obohacovat uran na povolených 19,75 %, ale bude to pro něj zajišťovat právě Rusko a uran bude dovážěn z Francie. Írán však s přijetím rozhodnutí váhal, a na konec s ním nesouhlasil. Rusové jako v odvetu vyšli vstříc Američanům a odložili předání antiraket S-300. Írán se znovu vydal na nebezpečnou cestu, jeho vláda rozhodla vybudovat dalších deset závodů neobohacování uranu.

Nový americký přístup se v USA nesetkává s podporou. Např. expert na Blízký východ Michael Leeden napsal: „S Íránem vedeme rozhovory třicet let. Nabízeli jsme pomoc, zbraně a porozumění. Írán žádal zachování zbrojních dodávek ze šáhovy éry, mlčení o porušování lidských práv a vydávání ‚kriminálnků‘, kteří uprchli do Spojených států. Skončilo to obsazením americké ambasády v Teheránu.“ [39] Také Robert Kagan z Carnegieho nadace je skeptický: „Zapomeňte na rakety s jadernými pumami, cílem musí být změna režimu... Mnohem méně bychom se museli bát jaderné zbraně v rukou demokratického systému...“ [40]

Koncem roku 2009 bylo zřejmé, že zejména Spojeným státům a Izraeli, ale i Rusku začala v hodnocení situace v Íránu docházet trpělivost. Rozhodující zejména bylo odmítnutí smlouvy o obohacování uranu. Proto se podle slibu prezidenta Medveděva připojilo k sankcím proti Íránu i Rusko. Barack Obama na jednání Íránu reagoval 20. 11. 2009 na společné tiskové konferenci s jihokorejským prezidentem I Mjong-bakem, v níž naznačil, že tím Teheránu hrozí nové mezinárodní sankce.

Protiraketová obrana

Napsalo se o ní již mnoho. Nemá cenu se k ní vracet od samého počátku, ale jen v souvislosti s Obamovým prezidentstvím. K minulosti jen jednu větu. Vyslovil ji profesor Lukeš, stálý spolupracovník Radiožurnálu Českého rozhlasu, který žije ve Spojených státech: „Spojené státy nikdy opravdu protiraketovou obranou nechtěly.“ [41] Michael

Braun k této věci řekl: „Žádné rozhodnutí dosud nepadlo a Obama je člověk, který chce o všem jednat se všemi, kterých se to může týkat. Velmi proto záleží na postoji Ruska...

Každopádně existují náznaky, že by Spojené státy mohly být svolné k tomu, aby protiraketový deštník zrušily nebo nějakým způsobem změnily. Teď je však potřeba počkat, jestli se Rusko rozhodne spolupracovat se Spojenými státy a začne vyvíjet společný tlak na Írán, aby upustil od svého jaderného programu. Ti dva ale mají další témata, která chtějí projednávat. Spojené státy například potřebují Rusko k tomu, aby si vytvořily snadnější přístup do Afghánistánu. Rusko má velký vliv na středoasijské země a může v tom Americe pomoci.“ [42]

A pokud jde o jeho vlastní názor, byl stejně tak otevřený a měl pravdu: „Nebyl to šťastný projekt. Bushova administrativa o něm nejednala se zeměmi, které by proti němu mohly něco mít, mezi něž patří právě Rusko. Washington o radaru a raketovém silu jednal skutečně jen s vládami Česka a Polska a vůbec do rozhovorů nezahrnul žádné další evropské země. Neohlížel se ani na ostatní členy NATO a další spojence USA. Z toho a z dalších důvodů si myslím, že Obama a jeho administrativa mají o protiraketovém deštníku v té podobě, jak byl dosud plánován, mnoho pochybností. V případě, že USA od projektu skutečně ustoupí, narazí pravděpodobně na rozhořčenou reakci české vlády. Je to však důležité mimo jiné i pro vztahy s Evropany. Některé vlády jsou proti tomuto projektu, občané mnohých států také, včetně veřejného mínění v České republice. Protiraketový štít ve skutečnosti zaměstnává celou Evropu. Já samozřejmě nejsem Obamův poradce, takže nemohu vědět, jaká rozhodnutí na konec udělá. Ale podle mého, jestli Obama chce zlepšovat vztahy s Evropou, jestli s ní chce spolupracovat na řešení dalších problémů na mezinárodněpolitické scéně, tak nemůže prosazovat politiku, která by pro Evropu byla kontroverzní. To by byl případ právě protiraketového štítu.“ [43]

Již při jednání Obamy v Moskvě 6. 7. 2009 Medvěděv upozornil, že smlouvu o redukci útočných strategických jaderných zbraních podmiňuje kompromisem o plánované americké raketové obraně v Evropě. Bylo dosaženo dohody, aby se útočné zbraně posuzovaly společně s obrannými. [44] Má to svou logiku, proti níž lze dost těžko něco namítat, protože jaderné odzbrojení, v němž jde i o nosiče, je skutečně objektivně od protiraketové obrany těžko odlučitelné.

Na druhé straně nebylo možné nerespektovat, že američtí senátoři potřebu výstavby amerického radiolokátoru na našem území podporovali. Při schvalování zákona o vojenském rozpočtu připojili dva dodatky, a to že dohoda s Ruskem o jaderném odzbrojení nesmí omezit protiraketovou obranu, a že nadále souhlasí s výstavbou radiolokátoru v Brdech. V téže době ve Sněmovně reprezentantů promluvil náměstek amerického ministra obrany Alexander Wershow, který řekl, že USA zvažují i jiné varianty protiraketového štítu v Evropě i mimo dosavadní plán na vybudování jeho součástí v Polsku a v České republice. Nespojoval to však s odporem Ruska: „Naše závěry budou založeny výhradně na hrozbě přicházející z Íránu, na efektivnosti tohoto systému a jeho ceně.“ [45] Zároveň připustil, že výstavba radiolokátoru se nemusí realizovat vůbec.

Rozhodující bude výsledek analýzy bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik, zvláště pokud jde v našem prostoru o íránský jaderný potenciál. Musí se brát v úvahu i jaderný potenciál Izraele, který podle neoficiálních údajů vlastní 80 jaderných hlavic. Jinak a přesněji řečeno: lze předpokládat, že v případě jaderné hrozby Izrael s předstihem zaútočí preventivně.

V poslední době se neoficiálně diskutuje i o potenciálním členství Izraele v Severoatlantické alianci. Pokud by k něčemu takovému neobvyklému došlo, zatím převažuje mínění, které nej přesněji prezentoval bývalý ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg, [46] že podmínkou přijetí Izraele je především překonání napětí v tomto teritoriu a přijetí většího počtu členů na tomto kontinentu; rozhodující pro dislokaci americké protiraketové obrany ve střední Evropě je situace v Íránu. Schwarzenberg tak reagoval na oznámení firmy Boeing, která ve snaze zůstat za všech okolností ve hře oznámila, že plánuje do roku 2015 připravit mobilní protiraketový štít, tj. systém odpalovacích ramp pro pozemní střely k ničení nepřátelských hlavic v nejvyšších fázích letu, [47] který by měl nahradit stacionární střely v sílech plánované v Polsku.

Přiblížení o dislokaci radiolokátoru na našem území radikálně změnila Obamova administrativa na základě nově zpracované analýzy týmem Standfordovy univerzity. Prezident Obama konec tohoto projektu oznámil telefonickým rozhovorem s premiérem Janem Fischerem. Dosavadní záměr má být nahrazen novým konceptem preferujícím obranu proti střelám krátkého a středního doletu. Reakce na Obamovo rozhodnutí byly v ČR rozdílné. Zastánci dislokace jej přijali s pochopením, ale nesouhlasně, odpůrci se zadostiučiněním. Pravicoví politici a komentátoři se domnívají, že Češi tím přišli o exkluzivitu. O tu jsme usilovali i pokud šlo o vstup do NATO a EU, ale nelze tvrdit, že by nám to prospělo. Ve Spojených státech se proti záměru zrušit protiraketovou základnu ve střední Evropě postavili republikáni, kteří kritizují, že tento krok oslabuje důvěryhodnost USA.

Rusko po kladných reakcích prezidenta Medvěděva i premiéra Putina zrušilo rozhodnutí vybudovat raketovou základnu v Kaliningradské oblasti a hodlá zrušit i další odvetná opatření, pokud Spojené státy přijdou se vstřícnými kroky, např. zruší zákaz vývozu moderních technologií do Ruska či členství ve Světové obchodní organizaci. Obamovo rozhodnutí ocenili i britský premiér Gordon Brown, stejně tak francouzský prezident Nicolas Sarkozy. Generální tajemník Aliance Anders Fogh Rasmussen vyzval na tiskové konferenci Rusko ke spolupráci na společném americkém, ruském a aliančním protiraketovém systému; Rusko na výzvu odpovědělo kladně.

Jak prohlásila ministryně zahraničních věcí USA Hillary Clintonová, při realizaci nového konceptu má být ČR jedním z prvních kandidátů na umístění střel SM-3 jako páteře nového Obamova záměru. Bylo to i obsahem jednání českého ministra obrany Martina Bartáka s americkým protějškem Robertem Gatesem a místopředsedy vlády a ministra zahraničních věcí Jana Kohouta s Hillary Clintonovou. Tento záměr, jakkoli je jistou omluvou zastáncům dislokace radiolokátoru u nás, se však může setkat s odporem české levice, která zdůrazňuje nutnost jednat o protiraketové obraně v rámci Aliance, s vědomím Evropské unie a informováním Ruska. Vážná situace nastala v okamžiku, kdy ruský velvyslanec při Alianci Dmitrij Rogozin požadoval: „Aliance nám musí přiznat naši sféru odpovědnosti.“ To neznámá nic jiného než sféru vlivu.

Se zajímavými názory na Obamovo rozhodnutí se můžeme setkat u některých vlivných osobností. Fareed Zakaria o něm píše: „Správná věc ze správných důvodů, ale špatným způsobem.“ [48] Uvádí, že protiraketová obrana již stála 150 miliard USD, více než projekt mise Apollo na Měsíc. Odvolává se i na experta na jaderné zbraně Josepha Cirincioneho, který se domnívá, že hrozba použití balistických střel klesá. Připojuje se k názoru Zbigniewa Brzezinského, že způsob předání rozhodnutí polskou a českou vládou ponížil a zčásti se připojuje i k jeho obavám z Ruska. Oba však se stavějí proti

vyzbrojování Chávezova režimu Ruskem. Obavy z Ruska prezentuje i Ronald D. Asmus: „Poláci a Češi brali plán Bushovy administrativy nikoli kvůli íránským raketám, ale proto, že ztráceli důvěru v NATO.“ [49] Také Roger Cohen [50] se domnívá, že obavy z Ruska nejsou ve střední Evropě jen reliktem studené války a poukazuje na rusko-gruzínský konflikt. I on doporučuje orientovat se na silné NATO a soustředit se na obranu proti biologickým zbraním, kybernetickým útokům a energetickou bezpečnost.

Barack Obama se nakonec rozhodl vyslat do České republiky viceprezidenta Josepha Bidena. Ministryně zahraničních věcí Hillary Clintonová jednala o protiraketové obraně s ruským ministrem zahraničních věcí Sergejem Lavrovem. Objevila se tu dokonce nepřiliš přesvědčivá úvaha, že protiraketový štít budou budovat společně. Jednalo se tu nepřiliš úspěšně také o Írán. Ve stejnou dobu 12. 10. 2009 promluvil na pražském Fóru 2000 izraelský ministr obrany Ehud Barak, který řekl, že s Íránem pohnou jen sankce.

Nový koncept protiraketového štítu se považuje za lepší než předcházející. Značná část médií prezentovala tuto návštěvu po Obamově rozhodnutí odstoupit od výstavby americké protiraketové základny ve střední Evropě jako usmířovací. Mohli jsme například číst i novinový titulek v jednom deníku pod názvem Hillary si usmířuje Čechy. Pokud by si měla Clintonová eventuálně s Bidenem usmířovat nějaké Čechy, tak nejspíš ty politiky a nanejvýš čtvrtinu občanů, kteří dislokaci radiolokátoru na našem území podporovali. Dvě třetiny Čechů tento záměr odmítaly, takže se usmířovat nemusejí, naopak Obamovo rozhodnutí přijaly kladně. Bylo také stále zřejmější, proč se tak všechno stalo. Bezprostředně po sedmistranném jednání Íránu se stálými členy Rady bezpečnosti OSN (USA, Rusko, Čína, Velká Británie, Francie) a Německem v Ženevě jsme se dozvěděli, že Írán za americký ústupek v protiraketové obraně ztratil podporu Ruska. Íránským představitelům poté nezbude než souhlasit s tím, že jeho jaderný výzkum bude pod větší kontrolou.

Viceprezident Joseph Biden při své návštěvě v Praze 23. 10. 2009 však spíše než by se omlouval za zrušení dislokace radiolokátoru a prosazoval nový koncept protiraketového štítu, připravoval půdu pro japonsko-americký Westinghouse, aby se mohl podílet na dostavbě jaderné elektrárny v Temelíně. Do jisté míry tím znejistil politickou scénu a zvláště novináře, se kterými se stejně jako Barack Obama při své návštěvě nesetkal.

Vztahy Spojené státy – Rusko

Barack Obama zřejmě nemůže mnohé své problémy – zvláště konflikt v Afghánistánu, boj proti terorismu, jaderné odzbrojení, protiraketovou obranu a energetickou bezpečnost, ale zčásti i vztahy s Čínou, Íránem, Pákistánem, Severní Koreou a Kubou – účinně řešit bez užší spolupráce s Ruskem. Ta je na programu a bylo dosaženo prvních úspěchů (např. vojenské zásobování Afghánistánu přes ruské území), další přijdou na řadu dříve nebo později (jaderné odzbrojení). O resetování vzájemných vztahů mluvil záhy po nástupu Obamovy administrativy viceprezident Joseph Biden v Ženevě a tento záměr potvrdila i ministryně zahraničních věcí Clintonová.

Obama při červencové návštěvě Moskvy otevřeně hovořil o „partnerství se silným, mírovým a prosperujícím Ruskem“ a že to „musí být víc než nový začátek mezi Kremlem a Bílým domem“. Analyzujeme-li současný stav vzájemných vztahů těchto dvou zemí, určitě je sblížíže zájem nešířit zbraně hromadného ničení, snižovat zvláště

jaderný potenciál, boj proti terorismu, rozšířit vzájemný obchod a obnovit i vojenskou spolupráci, zvláště v konfliktu s Afghánistánem.

Nelze zároveň zamlčet rozdílné postoje k budování americké protiraketové obrany ve střední Evropě, k záměru přijmout do Severoatlantické aliance po pobaltských zemích i Ukrajinu a Gruzii, k uznání Jižní Osetie a Abcházie po rusko-gruzínském konfliktu, stejně tak rozdílné názory na demokracii, svobodná média, právní zajištění podnikání v Rusku a na druhé straně si nevšímat nedůvěry Rusů k americkému světovému vůdcovství a vedení ozbrojených konfliktů. Nelze však nezaznamenat, že po rusko-gruzínském konfliktu byly znovu obnoveny vztahy mezi Severoatlantickou aliancí a Ruskem, což jistě neproběhlo bez souhlasu Američanů. I ve vztahu ke Gruzii je možné zaznamenat jistý posun. V souvislosti s návštěvou amerického viceprezidenta Josepha Bidena v Tbilisi gruzínský prezident Michail Saakašvili očekával příslib vojenské pomoci ve formě dodávky protitankových a protiletadlových zbraní, ale nepochodil. [51]

Postřehnutelná míra nedůvěry se u Obamy ve srovnání s Dmitrijem Medvěděvem projevila ve vztahu k Vladimíru Putinovi; nejenže předem o ruském premiérovi řekl, že „stojí jednou nohou v období studené války“, ale i po dvouhodinové snídani s ním o něm poznamenal, že „je tvrdý, chytrý, bystrý, zcela nesentimentální a velmi pragmatický“ a nezapomněl dodat, že ho „formovala léta studené války“. [52] Na otázku novinářů, kdo vlastně vládne v Rusku, diplomaticky řekl, že „Medvěděv je prezident a Putin premiér“. Ale i tady Obamu přelstil Freudův komplex, když o Putinovi najednou začal mluvit jako o prezidentovi a nic nezachránilo, že se bleskově opravil.

I když mnohé zprávy o mezinárodní politice je nutné brát opatrně, mnohdy slouží spíše jako jakýsi zkušební balónek, přesto není možné nezaznamenat některé až překvapivé zprávy jako např. projev náměstka ministryně zahraničí USA Philipa Gordona 28. 7. 2009 v americkém Kongresu, kde řekl: „Jestliže Rusko splní kritéria, bude schopné podílet se na všeobecné bezpečnosti a bude-li v Alianci panovat shoda, pak by nemělo být vylučováno.“ [53] I když v tomto citátu je mnoho kondicionálů, svědčí to o skutečnosti, že vláda prezidenta Baracka Obamy dokonce nevylučuje možnost případného vstupu Ruska do NATO. [54] Přinejmenším to může sloužit jako argument, že Aliance není pro Rusko hrozbou. Není ovšem lehké identifikovat, koho Spojené státy považují za největší bezpečnostní hrozbu. 17. září 2009 ředitel pro tajné služby (DNI - Director of National Intelligence) Dennis Blair, který koordinuje civilní i vojenské špiónážní i kontrašpiónážní složky v Obamově administrativě, odhalil, že USA vydávají na tajné služby 75 miliard dolarů ročně. Blair také prozradil, které státy považují USA za největší hrozbu pro své zájmy. Jde o Čínu a Rusko. Teprve za nimi následují státy považované za bezpečnostní hrozby jako Severní Korea a Írán.

Rozhodující v této etapě je nová smlouva Rusko – USA o jaderném odzbrojení. Ta stará přestala platit 5. prosince 2009. Nová je připravena.

Vztahy Spojené státy – Čína

Již v únoru 2009 státní tajemnice Hillary Clintonová při své návštěvě v Soulu vymezila americký přístup k formující se nové supervelmoci: „Washington dál bude vyvíjet tlak na Čínu v otázce lidských práv, ale nebude tím komplikovat řešení finanční krize, klimatických změn či bezpečnosti.“ Je to v souladu s tím, co řekl obecněji Barack Obama na setkání s předsedou ČLR Chu Ťin-chaem v dubnu 2009 v Londýně:

„Americko-čínské vztahy patří mezi nejdůležitější dvoustranné vztahy ve světě a budou se stále upevňovat.“

Zbigniew Brzezinski doporučil, aby se Čína stala strategickým partnerem USA, protože ve vzájemném spojení mohou lépe ovlivňovat a ovládat světové dění. Prognostické studie všeobecně usuzují, že v reálné budoucnosti budou světový vývoj usměrňovat především USA a Čína. V polovině roku 2009 Obama řekl: „Vztahy mezi USA a Čínou budou utvářet 21. století. Současná krize jasně ukázala, že rozhodnutí učiněná uvnitř našich hranic se odrážejí ve světové ekonomice. Proto musíme zůstat zavázáni k silné bilaterální a multilaterální koordinaci.“ [55]

Hovoří se o tom, že USA a Čína by měly vytvořit supervelmocenské uskupení G2; tak jejich společná jednání označují i americká média. Čína je členem G4 (BRIC) a G20, ne ve srovnání s Ruskem v G8, proto se uvažuje o G10 s Čínou a Indií. Z G2 má obavy i Evropa. To je i důvod, proč padají návrhy na G4 (USA, EU, Čína, Japonsko) nebo G3 (bez Japonska). Je otázkou, jak by s tím bylo spokojeno Rusko. Britský ministr zahraničí David Miliband, o němž se uvažovalo jako o budoucím ministru zahraničních věcí Evropské unie, ve svém vystoupení v Mezinárodním institutu pro strategická studia (IISS) prohlásil: „Máme před sebou jednoduchou volbu: spolupracovat a učinit z EU lídra ve světové politice, nebo se stát diváky světa řízeného skupinou G2.“ [56]

Američané si jsou vědomi, že stabilita dolaru podstatně závisí na rozhodování čínské vlády, která má k dispozici 2,1 bilionu USD, z čehož údajně téměř dvě třetiny představují cenné papíry americké vlády, podle jiných údajů je to jen 800 milionů USD. Podobně i Čína ve vlastním zájmu nechce ohrožovat hodnotu dolaru, i když zároveň začíná internacionalizovat svou měnu, tj. obchodovat v jüanu (např. s Indonésií, Afghánistánem a Argentinou), a tím diverzifikovat systém rezervních měn (v roce 2012 chce Čína polovinu zahraničního obchodu realizovat ve vlastní měně). Svým způsobem obě tyto velmoci existují v šachu vzájemného strachu. To je nutí i vzájemně spolupracovat v oblasti energetické bezpečnosti, protože obě země jsou závislé na dovozu.

Bylo proto logické, že spíše dříve než později zamíří Obama i do Číny. Stalo se tak 15.-16. 11. (Šanghaj) a 16.-17. 11. 2009 (Peking), [57] když předtím navštívil Japonsko a Singapur a poté Soul. Dal tím najevo, že Asie je v centru americké politiky a je pro vyrovnanější globální růst. Již v tokijském projevu Obama řekl, že Spojené státy vítají silnou Čínu. [58] To se nesetkalo s kladným postojem části našeho tisku. [59] Neznamená to podle Obamy oslabení vztahů se spojenci. Vyslovil se zároveň pro dodržování lidských práv. V této souvislosti se dostal do přímé konfrontace s barmským premiérem generálem Than Šweiem.

Obama tak pokračuje v politice George Bushe staršího, která ve vztahu k Číně nebyla ve srovnání s jinými problémy americké zahraniční a bezpečnostní politiky neúspěšná. Rozsah témat vzájemných vztahů se výrazně rozšiřuje. Do popředí se dostávají globální problémy. To signalizuje potřebu globálního strategického vládnutí jako kategorického imperativu současného světa. Je příznačné, že oba představitelé se shodli v boji proti terorismu a o Severní Koreji, neshodli v ekonomické problematice a otázce lidských práv a svobod.

Jistým problémem pro Spojené státy jsou vztahy Ruska s Čínou. Upozornil na to mj. zástupce ředitele Institutu USA a Kanady Ruské akademie věd Viktor Kremenjuk, jeden z významných ruských specialistů na vztahy s USA. V interview pro aktuálně.cz [60] řekl: „Když jsem se pokoušel analyzovat, proč se tak náhle Obama zaměřil na Rusko,

došel jsem k závěru, jestli hlavní příčinou není to, že se Moskva začala orientovat na Čínu.

Američané si uvědomili, že svou politikou napomáhali sblížení mezi Moskvou a Pekingem. A protože Čína je dnes druhou globální ekonomickou silou a Rusko disponuje významným jaderným potenciálem a zdroji surovin, v konečném důsledku by to mohlo vést k tomu, že by čelili silnému uskupení, které by nemohli nikdy zdolat. A proto se mohla, jak se domnívám, objevit myšlenka přehodnotit vztahy s Ruskem, aby tomu předešli.“

Těchto několik argumentů svědčí o přesunu těžiště americké politiky do asijského prostoru. Nelze ale vyloučit, že vzhledem k rozdílnosti politických systémů a z nich vyplývajících komplikací může podle některých prognostických studií roli Číny v příštích patnácti dvaceti letech převzít Indie.

Čína má klíčovou roli i ve vztazích USA a KLDR. [61] Pro Američany je úspěchem, že Severokorejci ztratili dosavadní čínskou podporu, stejně jako již dříve ruskou. Jakkoli nelze dost dobře předvídat reakce Kimovy mocenské garnitury, zajímavým signálem bylo, že v případě odsouzení dvou amerických novinářek ke dvanácti letům nucených prací se ještě před návštěvou amerického exprezidenta Billa Clintona v Pekingu předpokládalo, že jeho mise u severokorejského vládce bude úspěšná a novinářky budou osvobozeny. Nemluvě možná o dalších věcech, které mohly být dojednány, jakkoli se od toho Obamova administrativa distancovala, že jde o soukromou Clintonovu aktivitu a dementovala, že by prezident poslal severokorejskému prezidentovi osobní dopis, jak se spekulovalo v médiích.

Celá akce však spíše prospěla Kim Čon Ilovi: mohl se setkat s exprezidentem, více než tříhodinovým jednáním dokázal svou jistou vitalitu (pokud nebyl zastoupen dvojníkem, jak se stále spekuluje), možná dosáhl příslibu ekonomické pomoci i obnovení šestistranného jednání; zároveň se tím ale potvrdilo, že bez zahraniční pomoci má tato diktatura stále více na kahaníku.

Potvrdila to i na začátku října 2009 návštěva čínského premiéra Wen Ťia-paa v Pchjongjangu, po níž jeho severokorejský protějšek Kim Čong Il prohlásil, že Severní Korea je připravena k jednání o jaderném programu. [62] Na druhé straně je sice pravda, že Severokorejci jsou závislí na Číně, která je zásobuje potravinami a elektrickou energií, na druhé straně Číňanům nic jiného nezbyvá, protože v případě hladomoru a blackoutu, by jejich zemi zaplavily milióny Severokorejců.

Při své východoasijské cestě Barack Obama na tiskové konferenci v Soulu vyjádřil americkou politiku vůči Severní Koreji zcela nově a radikálně: „Chceme se rozloučit s minulým modelem, kdy se Severní Korea chovala provokativně, pak projevila ochotu se k rozhovorům vrátit, chvíli jednala, aby posléze rozhovory opustila a domáhala se dalších ústupků, aniž kdy došlo ke skutečnému pokroku v zásadních otázkách. Poselství je jasné: Pokud je Severní Korea připravena podniknout konkrétní a nenávratné kroky k plnění svých závazků a ukončit svůj nukleární zbrojní program, Spojené státy budou podporovat ekonomickou pomoc a pomáhat jejímu plnému začlenění do společenství národů.“

Čína a ještě více Rusko mají vliv Kubu. I ve vztazích USA došlo k uvolnění. Rodiny exulantů se mohou navštěvovat se svými příbuznými. Došlo k něčemu dříve těžko představitelnému, že bez pozornosti světové veřejnosti proběhlo na Kubě společné americko-kubánské vojenské cvičení. Co je možné za Raula Castra, těžko by bylo uskutečnitelné

za Fidela a za prezidentů Bushů a Clintona. Strategii cesty Číny k supervelmocenskému postavení nejlépe definoval bývalý šéf americké CIA pro Asii James Liley: „Hlavním cílem Číny je stát se znovu prvořadou světovou mocností, vyhrát tuto válku, aniž by ztratila jediného muže, aniž by vystřelila.“ [63]

Málokdo o tom nyní pochybuje.

Závěr

První Obamův rok v Bílém domě svědčí o tom, že americká vnitřní a zahraniční politika je stejně jako mateřská letadlová loď sice málem nepotopitelná, ale zároveň těžko ovladatelná. V Obamově případě zvláště proto, že jeho prezidentství je v USA na začátku historicky skutečně nové éry – post-etnické společnosti, k níž má americká společnost svými dějinami nejbližší. Je to zásluhou Obamy samotného i na tento krok v daném momentě připravené americké společnosti, která jej na tento post zatím nejspíš pokusně vyzdvihla a na tuto cestu se dala, jakkoli je nesnadná a nemusí se být úspěšná hned napoprvé. Už jen proto, že ještě před nedávnem byla nemyslitelná.

Podobně smýšlí i Michail Gorbačov, když napsal: „Pád berlínské zdi přinesl naději... – a zdá se, že lidstvu mezi prsty uniká šance zvládnout další významný skok vpřed... Klimatická krize je další zdí... a dnešní lídři nesmírně podceňují naléhavost a potenciálně katastrofický rozsah této mimořádné situace... Srovnání s dobou těsně před pádem berlínské zdi to bije do očí. Tak jako před 20 lety se střetáváme s ohrožením celosvětové bezpečnosti a samotné naší existence. S tím se žádný stát nemůže vypořádat sám... Před dvaceti lety klíčoví světoví lídři prokázali odhodlání. Postavili se čelem k opozici a nesmírnému tlaku a zeď padla. Zda se dnešní lídři zachovají stejně, to se teprve uvidí. Nepotřebujeme prorazit jen jedinou zeď, ale řadu zdí. Existuje zeď mezi státy, které jsou již industrializované, a těmi, které nechtějí, aby se jim bránilo v hospodářském rozvoji. Existuje zeď mezi těmi, kdo změnu klimatu zapříčinili, a těmi, kdo trpí jejími důsledky. Existuje zeď mezi těmi, kdo naslouchají vědeckým důkazům, a těmi, kdo se podvolují skrytým zájmům. A je tu i zeď mezi občany, kteří mění své chování a přejí si různé celosvětové úsilí, a lídry, kteří je prozatím nechávají na holičkách. Dovolte, abych evokoval požadavek, který vůči mně vznesl můj zesnulý přítel a soupeř prezident Ronald Reagan: Pane Obamo, pane Chu, pane Singhu a paní Merkelová a ostatní evropské lídři, „Strhněte tu zeď!“. Vždyť toto je vaše zeď, váš určující okamžik.“ [64]

Barack Obama se musel pokusit změnit vnitřní i zahraniční politiku. Po spíše liberálním prezidentství Billa Clintona to bylo nutné především pro neokonzervativní orientaci George Bushe, v obou případech preferujících mesianistický intervencionismus. Z tří amerických strategií bylo možné volit už jen jeffersonovský [65] politický realismus. [66] Jakkoli představa rychle opustit wilsonovskou ideu celosvětového šíření demokracie [67] a vzhledem k vědomí či pocitu jisté výjimečnosti až vyvolenosti Američanů i světové vůdcovství bylo i pro něho těžko myslitelné. Dědictví nejen po Bushovi, ale i pro obecně přijímanou reflexi dosavadního hegemonistického historického vývoje USA a jejího supervelmocenského postavení nebylo možné radikálně jen tak opustit, určitě ne hned po nástupu moci. Nemohl a nevzdal se proto leadershipu, ani se nerozhodl např. skoncovat s konfliktem v Afghánistánu. Americký realismus je strategickou doktrínou, jejímž cílem je zachování liberálního způsobu života Američanů a nikoli maximalizace moci. [68]

Obama proto zjevně bude usilovat jen o to, aby kterákoli velmoc nemohla dosáhnout hegemonistického postavení v klíčových oblastech světa. To ho nutně povede k multilaterální politice, ke snaze podílet se v těchto klíčových oblastech na moci spolu s těmito velmocemi. Nejde tedy ani o světovou hegemonii, ani o izolacionismus, ale velmocenské partnerství. [69] Jedním z prvních plodů tohoto úsilí je rozhodnutí ze summitu G 20 25. září 2009 v Pittsburghu, kde se rozhodlo, že tento formát bude mít přednost před G 8.

Z hlediska bezpečnostní problematiky, kterou sledujeme, se zdá, že Barack Obama po Bushově období preemptivní prevence hledá novou rovnováhu mezi bezpečností a svobodou a mocí a svobodou, která neznamená podřízení jednoho principu druhému. A to i přesto, že slovník Obamova okolí místo *změny* začíná operovat *klidným přechodem* a *kontinuitou*. [70] Tato orientace je zřetelně multipolární a povede k mocenským přesunům. Např. Parag Khanna z New America Foundation předpokládá vznik tří hlavních hemisférických panregionů – zón ovládaných Amerikou, Evropou a Čínou, které stanoví ve svých oblastech pravidla, jimž se ostatní budou muset podřídít. [71] Také Středisko bezpečnostní politiky CESES při FSV UK se zabývalo těmito mocenskými přesuny a došlo k podobným predikcím. [72]

Pokud jde o euroatlantické vztahy, jakkoli vyslovujeme kritické postoje k jednotlivým americkým politickým garniturám, máme-li se poučit z minulosti, neměly by být nikdy narušeny. Azar Aznar publikoval v roce 2007 v časopise Foreign Affairs studii pod názvem *Návrat autoritářských mocností*, v níž dokazuje, že „antidemokratické komunistické režimy padly jen kvůli vlastní neschopnosti přežít. Nekomunistické autoritářské mocnosti jako Japonsko a Německo rozmetaly vnější okolnosti a tlak, byly nuceny podrobit se demokratickým zásadám“. Zygmunt Bauman v již zmíněném rozhovoru k tomu říká: „Nátlak“, kterým se tu mluví, by nebyl možný, kdyby Spojené státy nedisponovaly takovou vojenskou a hospodářskou silou, tehdy neporovnatelnou s nikým na světě. Kdyby tato síla demokratické Evropě dvakrát nepřispěchala na pomoc, dějiny by se asi vyvíjely jinak a vy byste se mě dnes neptali na perspektivy triumfu globální demokracie.“ [73]

O složitosti Obamovy situace svědčí, že na konci prvního pololetí jeho vládnutí, tj. v červenci 2009, klesla jeho popularita ze 66 % na 55 %, což je ještě o procento méně, než měl George Bush mladší na začátku své prezidentské funkce. Obamova popularita ale klesala dále, v říjnu 2009 byla svými 53 % jen mírně nad polovinou, aby na konci listopadu 2009 padla pod ní. [74] V posledním půlstoletí je to u amerických prezidentů největší pokles důvěry. Na starém kontinentě je však Obamova podpora stále vysoká. Ve Francii se o něm kladně vyjadřuje 82 % dotázaných, v Německu 81 %, ve Velké Británii 72 %, v Itálii 83 % a ve Španělsku 79 %.

Již v tomto období vyšlo najevo, že Obamovým protikandidátem v příštích prezidentských volbách v roce 2012 by nemusel být znovu republikán McCain, ale jeho kandidující viceprezidentka Sarah Palinová, která se vzdala místa aljašské guvernérky 17 měsíců před ukončením mandátu, aby se mohla věnovat politice na centrální úrovni. Nyní se jako o příštím prezidentském kandidátovi hodně hovoří o generálovi Davidu Petrausovi.

Barack Obama dostal v roce 2009 Nobelovu cenu za mír. Reakce na tento počín by vydala na knihu. Připojíme-li se k těm, co ji americkému prezidentovi přáli, je to cena za naději.

Text byl zpracován v rámci výzkumného úkolu MSM 0021620841.

Poznámky k textu a literatura:

- [1] Medaili obdrželo šestnáct osobností, mj. fyzik Stephen Hawking, tenistka Billie Jean Kingová, první černošský herec oceněný Oscarem Sidney Poitier, posmrtně komunální politik a bojovník za práva gayů Harvey Milk, bývalá irská prezidentka a někdejší vysoká komisařka OSN pro lidská práva Mary Robinsonová, zpěvačka a tanečnice Chita Riverová a indiánský aktivista a spisovatel Joe Medicine Crow, který bojoval za druhé světové války a pod uniformou byl pomalován válečnými barvami. Medaili svobody udělil v roce 1945 tehdejší prezident Harry Truman jako ocenění za zásluhy civilistů za druhé světové války. V roce 1963 ji prezident John Kennedy začal udělovat znovu pod názvem Prezidentská medaile svobody jako ocenění za mimořádné činy. Je určena těm, kdo významným způsobem přispěli k bezpečnosti nebo prospěli národním zájmům USA, světovému míru či kultuře. Mezi dříve oceněnými nositeli je například B. B. King, Jan Pavel II. nebo Václav Havel.
- [2] RAŠEK, A. Úvaha nad Obamovou bezpečnostní politikou. *Vojenské rozhledy* 3/2009, s. 3. K článku Nad Obamovou bezpečnostní politikou k politice a k preemptivní bezpečnostní strategii administrativy George W. Bushe připojil PhDr. František Pavel Novotný tuto filozofickou poznámku: Proces globalizace posuzoval v r. 1998 český filozof Karel Kosík. Jeho podstatu označil za pohlcování a růst, v němž všechno ztrácí svébytnost a transformuje se na příslušensví ideologických systémů. Ideologie zastírají slovy o velkých ideách parciální zájmy některé části společnosti. Filozof měl představu blížíící se globální krizi lidstva a kladl si otázku: Jak zachrání svět znicotňující integraci a glajchšaltující totalizaci? „Pouze tím, že se objeví jsoucno, které není zařaditelné, které se podmiňujícímu uspořádání vzpírá. Tím jsoucnum je člověk, který ví, kdo je. Postoj ryzí resistance dává člověku moc, aby se vzepěl fatalitě fungujícího systému a dokázal svou nezařaditelnost.“ Vzorem takových lidí je už svým projevem na Hradčanském náměstí v Praze Barack Obama. Není ideolog, nýbrž je nositelem politické teorie, která objasňuje souhrn reálných dějinných zkušeností a snaží se je aplikovat na skutečnost. Svým příkladem ukazuje celému světu, že tragický osud připravovaný ideology lze odvrátit.
- [3] Slovník vydává každé čtyři roky profesorka lingvistiky Pamela Munroová se svými studenty. Zdroj CNN a ČTK 3. 8. 2009, www.ctk.cz.
- [4] Obama jak Brazílie. *Lidové noviny*, příloha Orientace, 31. 10. 2009, s. 23.
- [5] PEHE, J. Obama jako test. *Literární noviny* 36/2009, s. 3.
- [6] WOLFE, A. *The Future of Liberalism*. New York: nakladatelství Alfred A. Knoph, 2009. TANENHAUS, S. *The Death of Conservatism*. New York: nakladatelství Random House, 2009. KRUGMAN, P. *The Sciecnce of a Liberal*. New York: nakladatelství W. W. Norton and Co., 2007.
- [7] I klimatické změny mají bezpečnostní charakter a vedou k přehodnocení vojenských priorit. Pentagon si nechal zpracovat již druhou studii o strategických dopadech klimatických změn. Klimatické změny mj. vedou ke zvyšování nároků na vojenskou přepravu při humanitárních misích. Z teritoriálního hlediska je zhoršení klimatu rizikové zvláště v jižní a v jihovýchodní Asii, v subsaharské Africe a na tzv. severozápadní námořní cestě jako následek arktického tání. Zdroj: *International Herald Tribune* 21. 8. 2009.
- [8] Zdravotnická reforma naráží zejména na odpor soukromých pojišťovacích společností, farmaceutických firem a organizací lékařů, politicky na odpor republikánů i liberálnějších demokratů. Obamova administrativa však myslí reformu včetně dalších v sociální oblasti vážně: vyhlásila záměr postupně omezovat zbrojní výdaje ze současných 4,8 % na 3 % HDP. Tento přístup odpovídá Obamově rozpočtové strategii, která počítá nejen s růstem státních výdajů, ale i se změnou jejich struktury ve prospěch „sociálních funkcí“ (sociální politika, vzdělávání, zdravotnictví) na úkor „tradičních“ funkcí (obrana, vnitřní bezpečnost).
- [9] BBC, ČTK 3. 8. 2009, www.ctk.cz.
- [10] Např. Alexandr Vondra v Rozhovoru (*Cevrorevue* č. 7-8/2009, s. 7) k příčinám ústupu Obamovy administrativy od umístění americké protiraketové základny řekl: „.... zdá se, že USA pozvolna rezignují na svůj světový leadership.“
- [11] PATTEN, Ch. Project Syndicate 2009. In Jak dlouho vydrží Obamův úsměv. *MF Dnes*, 30. 7. 2009, s. A9.
- [12] KHOREL, T. Zbyl nám ještě vůbec nějaký střelný prach? *MF Dnes*, 30. 6. 2009, s. A9.
- [13] BALCAR, L. Dolar přežil, prozatím. *Literární noviny* 27/2009, s. 4.
- [14] CIA tajila protiteroristický projekt na pokyn Cheneyho. *Právo*, 13. 7. 2009, s. 14 (zdroj DPA); Zdroj v CIA: Lhát v Kongresu nařídil Cheney. *MF Dnes*, 13. 6. 2009, s. A5 (zdroj iDNES.cz).
- [15] Zdroj AP, ČTK, viz *MF Dnes*, 14. 6. 2009, CIA měla partu „mstitelů 11. září“, www.ctk.cz.
- [16] CNN 2. 9. 2009.
- [17] *New York Times*, 10. 9. 2009.

- [18] Británie má v Afghánistánu devět tisíc vojáků, Německo tři tisíce, Francie 3160, Itálie 2795, Polsko dva tisíce. USA tu má 62 tisíc vojáků.
- [19] *CNN* 21. 9. 2009.
- [20] Gorbačov v knize Přestavba a nové myšlení pro naši zemi a celý svět napsal: „Lidstvo si zasluhuje lepší úděl než být rukojmím jaderných hrůz a zoufalství. Je nutné změnit nynější mezinárodní situaci a vytvořit svět bez jaderných zbraní, bez násilí a nenávisti, bez strachu a podezřívavosti.“
- [21] BALCAR, L. Dlouhá cesta k bezjaderné planetě. *Literární noviny* 22/2009.
- [22] *Právo*: Obama nesleví ze štítu ani rozšíření NATO. *MF Dnes*: Studená válka, či nový začátek? *Lidové noviny*: Vzdá se Obama v Moskvě štítu?
- [23] Obama nesleví ze štítu ani rozšíření NATO. *Právo*, 4. 7. 2009, s. 10.
- [24] Divil bych se, kdyby v Moskvě nastal průlom. Rozhovor s předsedou amerického sněmovního podvýboru pro Evropu Robertem Weberem. *Právo*, 4. 7. 2009, s. 10.
- [25] Studená válka, či nový začátek? *MF Dnes*, 4. 7. 2009, s. A5.
- [26] Viktor Kremenjuk k tomu v interview pro *Novinky.cz* 12. 7. 2009 řekl: „Ta smlouva má jeden zajímavý aspekt. A tím je její název. Pokud jste si všiml, tak se nazývá smlouva o vojenské spolupráci. To je něco víc než jen transport do Afghánistánu.“ Zapojení Ruska do konfliktu však vylučuje: „Lidem v hlavách zůstává syndrom naší afghánské války, a pak by také mohlo dojít k negativní reakci na severním Kavkazu a v dalších islámských republikách, jako je například Baškirska nebo Tatarstán. A vůbec, nedej Bože, kdyby do Afghánistánu poslali například vojáky z Tatarstánu. Bojovat proti Talibánu v Afghánistánu Rusové nepůjdou.“
- [27] Zdroj ČTK 6. 7. 2009. www.ctk.cz.
- [28] Slavoj ŽIŽEK. Spadne kocour ze strmé stěny? *Literární noviny* 27/2009, s. 6. Převzato z www.verzo.uk.wordpress.com.
- [29] Mosaddek, Muhammad, iránský politik, předseda vlády, znárodnil iránské naftové prameny, zrušil všechny licence západních firem a vyvlastnil jejich majetek. Po převratu v r. 1955 v jehož pozadí stály Velká Británie a USA postaven před soud a odsouzen na tři roky do samovazby. V r. 1956 propuštěn. *Kdo je kdo ve 20. století*. Praha: Svoboda, 1967.
- [30] Dvojnásobný předseda parlamentu (madžlesu) Mahdí Karrúbí v letech 1990-1992 a 2000-2004 se jako jediný z prezidentských kandidátů otevřeně hlásí k reformátorům. Neustále zaujímal nesmiřitelné stanovisko k výsledku prezidentských voleb v Íránu. Mahdí Karrúbí, kritizoval Ahmadínežáda za jeho protiizraelskou rétoriku a popírání holocaustu. Podle něj tím prezident „prokázal službu“ Izraeli, napsal iránský reformistický server Aftab. „Tím, že Ahmadínežád připomněl téma holocaustu, přiměl svět, aby se postavil po bok Izraele,“ prohlásil Karrúbí na studentské konferenci na univerzitě v Nadžafábadu. A šel ještě dál – podle jeho slov jsou reformisté přesvědčeni, že „Palestinci a muslimové musí žít po boku křesťanů i Židů“. Karrúbí také uvítal americkou nabídku k dialogu, ale zároveň připomněl, že za celkovou politiku Íránu odpovídá jeho nejvyšší vůdce ajatolláh Chameneí. „Za mnoho současných problémů Íránu může Ahmadínežád, který považuje rezoluce OSN za cary papíru,“ prohlásil reformista Karrúbí a vysvětlil studentům, že právě prezidentovo chování způsobilo izolaci Íránu. Reformisté se snaží získat hlasy hlavně mladých voličů, kteří se od Ahmadínežáda distancují.
- [31] ČTK 25. 7. 2009. www.ctk.cz.
- [32] USA čekají odpověď Íránu do podzimu. *Právo*, 28. 7. 2009, s. 8.
- [33] Brzezinski vyzval k zásahu proti izraelským strojům letícím k Íránu. *Právo*, 22. 9. 2007, s. 9.
- [34] V roce 2006 např. činila obchodní výměna mezi Íránem a Čínou 8 miliard USD, v roce 2008 již 35 miliard USD. Před pěti lety činil obchod s Evropou 65 miliard eur, v roce 2008 už jen 27 miliard eur.
- [35] Blíže viz BRTNICKÝ, M. Manévry iráckého premiéra. *Literární noviny* 33/2009, s. 6.
- [36] Blíže viz rozhovor s německým politologem Matthiasem Künztelem. *Lidové noviny* 26. 9. 2009, s. 11.
- [37] ČTK 16. 7. 2009. www.ctk.cz.
- [38] Íránu zatím podle BND chybějí funkční nosiče. Tamní režim údajně nyní intenzivně pracuje na raketách, které budou schopné dopravit jaderné hlavice i do Evropy. Komponenty i technologie pro jejich výrobu požívají prý Íránci po celém Západě včetně Německa. Hlavním nákupčím je podle Sternu asi padesátiletý Saíd Mohammad Hosejníán, který cestuje pod různými pseudonymy a řídí více než stovku krycích firem, jejichž linky vedou do Teheránu. Podle BND je Hosejníán jedním z nejhledanějších mužů na světě. Hamburský časopis tvrdí, že s Hosejníánem spolupracují i němečtí podnikatelé především „ze středních vrstev“. Riskují tak, že se dostanou do střetu s německým zákonem o zahraničním obchodě a kontrole válečných zbraní. Zbrojní obchod s Íránem i přísně omezují rezoluce Rady bezpečnosti OSN.
- [39] *Wall Street Journal* 1. 10. 2009.

- [40] *Washington Post* 30. 9. 2009.
- [41] Radiožurnál 3. 7. 2009.
- [42] **Michael Braun**. Doktorát z mezinárodních vztahů získal na University of Virginia v roce 1988. O euroatlantických vztazích publikoval několik knih. Věnuje se i problematice Evropské unie a německé politice. Zabývá se otázkami eurointegrace zemí střední a východní Evropy. Věnoval se výzkumu rozšiřování EU v programu německé agentury DAAD a byl ředitelem Asociace pro politické vědy ve státě Georgia. Dnes pracuje na Valdosta State University v institutu politických věd. Zdroj: *E 15*.
- [43] Zdroj *E15* 3. 7. 2009.
- [44] Medvěděv k tomu mj. řekl: „Nikdo neříká, že obrana proti balistickým raketám je škodlivá nebo představuje nebezpečí. Směřuje k řešení řady praktických úkolů. Problém je ve spojení raketové obrany a zájmů jiných zemí.“ Obama podotkl: „Na naší straně není žádný scénář, v němž by tento systém protiraketové obrany měl poskytnout jakoukoli obranu proti mocnému ruskému arzenálu.“ Je nadále patrné, že USA nespojují štít s novou odzbrojovací smlouvou, nýbrž pouze s hrozbou ze strany Íránu, Severní Koreje, případně dalších zemí. To bude možná jablkem sváru při dalších jednáních, kde bude třeba najít kompromis. Ten může být nalezen ve spolupráci při budování protiraketového systému. USA plánují příští rok globální bezpečnostní summit a Rusko by následně mohlo uspořádat vrcholné setkání. Zdroj ČTK 6. 7. 2009.
- [45] ČTK 30. 7. 2009. Viz též příznačné deníkové titulky: Washington: Radar můžeme postavit i jinde než v Česku. *Právo*, 31. 7. 2009, s. 14. USA: Radar v ČR být nemusí. *MF Dnes*, 31. 7. 2009, s. A7. www.ctk.cz.
- [46] *Otázky Václava Moravce* na ČT 1 12. 7. 2009.
- [47] Boeing předpokládá, že více než 21tunové antirakety by v případě potřeby mohly být do 24 hodin dopraveny letouny C-10 na kterékoli místo v Evropě a zde na mobilních 18 metrů dlouhých rampách připraveny k odpálení. Zatím je tento vyvíjený systém nejméně spolehlivý a zvláště velmi nákladný, takže ho postihly rozpočtové škrtky. Má však podporu ředitele Americké protiraketové agentury generála Patricka O'Reillyho. Pokud USA postaví štít v Evropě na střelách SM-3, Aegis či Thaad, musí si vlastní radar posílit podobně silným X-bandovým radarem, jako byl plánovaný v Brdech.
- [48] Návrat k realitě. *Newsweek* 15. 9. 2009.
- [49] Otřesená důvěra v Evropě. *Washington Post* 19. 9. 2009.
- [50] O polské úzkosti a NATO. *New York Times* 21. 9. 2009.
- [51] AP, ČTK 23. 7. 2009. www.ctk.cz.
- [52] Již citovaný Viktor Kremenjuk k tomu řekl: „Studenoválečný potenciál zůstává. Já se to někdy pokouším svým americkým kolegům vysvětlit. Říkám jim: Podívejte se, v roce 1995 jste se rozhodli rozšířit NATO, a tady následně nato vyhnali Kozyreva [Andrej Kozyrev, první ruský ministr zahraničí, považovaný za stoupence prozápadního kurzu, pozn. red.]. Demokratické síly tím dostaly silný úder. Proč? Protože je obvinili: Vy spolupracujete s Američany a Američané dělají takové věci. Pak přišel konflikt v Kosovu. A znovu, podívejte, co dělají vaši přátelé? A pak vyhnali i Jelcina. Je tedy možné říci, že na omezování demokracie v Rusku mělo, jako jeden z mnoha faktorů, vliv i chování Západu.“ Zdroj *Novinky.cz* 12. 7. 2009.
- [53] Viz příznačný titulek: Obamova vláda připouští vstup Ruska do NATO. *Právo*, 30. 6. 2009.
- [54] Konečně podobnou myšlenku vyslovil krátce před tím i ruský velvyslanec při NATO Dmitrij Rogozin a dodal: „Teď to nepocítujeme jako potřebu, ale nevylučujeme to v budoucnosti. Velmocí nevstupují do koalic, ony je vytvářejí. Rusko se za velmoc považuje.“ Tamtéž.
- [55] Barack Obama na zahájení fóra USA a Číny ve Washingtonu. Zdroj DPA, ČTK 27. 6. 2009 www.ctk.cz).
- [56] BBC 26. 10. 2009.
- [57] Zajímavé byly některé otázky, které si čínští studenti připravili na setkání s Obamou: Kdy konečně vrátíte Nové Mexiko Mexičanům? Co byste mi řekl o svém romantickém životě? Nechtěl byste být raději prezidentem Číny? Je pravda, co psala média, že chcete postoupit Kalifornii Číně? Prozradíte mi váš tajný jaderný kód? Umíte používat jídelní hůlky?
- [58] Barack Obama: „Vzestup silné, prosperující Číny může být zdrojem síly pro společenství národů.“ ČTK 15. 11. 2009. Obama se tu zároveň prohlásil za prvního tichomořského prezidenta USA.
- [59] Viz např. Kryžánek, L. „ObaMao“ přijel s prosíkem. *MF Dnes*, 16. 11. 2009, s. A8.
- [60] Aktuálně.cz 12. 7. 2009.
- [61] Je zajímavé, že i Rusko rozestavělo na Dálném východě své nové raketové systémy S-400 na obranu proti KLDK. Podle náčelníka generálního štábu Nikolaje Makarova nemají sloužit proti raketovým ohrožením, ale před následky nepovedených raketových zkoušek. V téže době ztroskotala severokorejská kosmická raketa.

- [62] ČTK 4. 10. 2009.
- [63] MRÁZEK, F. Čínský zárazk a kooperace z rozumu s Američany. *Právo*, 24. 9. 2009, s. 8.
- [64] GORBAČOV, M. Pád jen jedné zdi je málo. Jsou další. *MF Dnes*, 10. 11. 2009.
- [65] Jeffersonovci, vycházející z Prohlášení nezávislosti Thomase Jeffersona, pokládají za největší vnitřní hrozbu korupci, posilování centrální vládní moci a militarizaci společnosti; tuto potencialitu posiluje válčení spojené s omezováním občanských svobod, a proto jsou důrazně proti tzv. preventivním válkám. Jsou proto i proti wilsonovské ideji šíření demokracie ve světě, které je možné realizovat jen právě posílením vládní moci a deficitními možnostmi, protože je nad možností USA. Liberálně-konzervativní období vedlo podle nich k oslabení USA, kolapsu reputace, ekonomickým ztrátám a deficitnímu rozpočtu. To ostatní velmocí vede k vyššímu úsilí po dosažení rovnováhy moci.
- [66] Blíže viz HUSLMAN, J., MITCHELL, W. *The Godfather Doctrine: A Foreign Policy Parable*. Princeton: nakladatelství Princeton University Press, 2009.
- [67] Profesor Zygmunt Bauman v rozhovoru Bartłomiejem J. Kaskem řekl: „Uspořádání světa se změnilo. Prezident Bush prokázal zemím, které neznají demokracii z vlastní zkušenosti, medvědí službu. Upozornil na vojenskou i hospodářskou bezradnost hlavního „strážce“ demokracie, Spojených států. Dnes, během hospodářské krize, hledají Spojené státy pomoc u nedemokratické Číny a čím dál tím více se u ní zadlužují.“ Tygři rostoucí za mřížemi a vyhlídky demokracie. *Listy* 4/2009, s. 50.
- [68] LIND, M. *The American Way of Strategy*. Oxford-New York: nakladatelství Oxford University Press, 2006.
- [69] LIEVEN, A., HUSLMAN, J. *Ethical Realism: A Vision for America's Role in the World*. New York: nakladatelství Pantheon Books, 2006.
- [70] BAUMAN, Z. Co udělá Obama? *Literární noviny* 34/2009, s. 15. Převzato z The Eleven, Number 98, srpen 2009. Sagepub.com.
- [71] *Franfurter Hefte* 6/2009, s. 35-8.
- [72] Předpokládá se tato budoucí světová konfigurace: (i) Vytvoří se multipolárnější velmocenské uspořádání s vyrovnanější dominancí Spojených států, BRIC – zvláště Číny a Ruska, zčásti také Evropské unie a se silným postavením dalších regionálních mocností (Japonska, Indonésie, Íránu, Turecka, Jihoafrické unie, event. dalších). (ii) O supervelmocenské postavení budou Spojené státy soutěžit především s Čínou. (iii) Rusko bude vmanipulováno do situace, kdy se bude cítit ohroženo a pokusí se proto s Čínou a dalšími zeměmi sdruženými v rámci Šanghajské organizace spolupráce vytvořit novou vojenskou alianci. To může vést k nové bipolaritě, v pozitivním případě s vyrovnaným poměrem sil a ochotou ke spolupráci, v horším s přechodem ke studené válce. Nejpravděpodobnější prognóza je tato: Na začátku čtvrté dekády západní společenství ovládne Evropu až k ruským hranicím, celou Ameriku se silným postavením Brazílie v její latinské části a Afriku spolu s Austrálií, Novým Zélandem a Antarktidou, kdežto seskupení ŠOS v podstatě zbytek světa, tj. celou Asii a část Arktidy. Bipolární rozdělení světa se tak v roce 2030 stalo faktem. Tento vývoj však nebude trvat dlouho. Rusko si brzo uvědomí, že ve srovnání s Čínou hraje druhořadou roli, a proto se od svazku s Čínou v rámci ŠOS začne odpoutávat. A tak se s blížícím se rokem 2035 začne rodit tripolarita. Blíže viz BALABÁN, M., RAŠEK, A. a kol. Nezápadní aktéři světové bezpečnosti. Připraveno k vydání v nakladatelství Karolinum v roce 2010.
- [73] Tygři rostoucí za mřížemi a vyhlídky demokracie. *Listy* 4/2009, s. 51.
- [74] První hodnotící články se u nás objevily již při prvním výročí zvolení Baracka Obamy do funkce. Byly převážně poznamenány politickými přístupy a až na výjimky nepřilíš přívětivé, např. NÍDR, T. Obama po roce: Lfbánky skončily. *MF Dnes*, 4. 11. 2009, s. A6; PLESNÍK, V. Obamův rok: víc vizí a slibů než výsledků. *Právo*, 4. 11. 2009, s. 12; DRAŽANOVÁ, A. Voliči vystavili Obamovi první vysvědčení: nic moc. *MF Dnes*, 5. 11. 2009, s. A8. DVOŘÁKOVÁ, V. Barack Obama rok poté. *Literární noviny* 45/2009, s. 8-9.

JUDr. Miroslav Tůma

Příprava nové strategické koncepce NATO

V rámci 60. výročí vzniku NATO se ve dnech 3.-4. dubna 2009 uskutečnilo slavnostní zasedání hlav států a vlád na francouzsko-německém pomezí ve Štrasburku (Francie) a v Kehl (Německo). Jedním z významných projednávaných bodů byla transformace NATO a zahájení procesu přípravy nové alianční strategické koncepce, jejíž stávající znění z r. 1999 již neodpovídá současnému bezpečnostnímu prostředí ve světě, existující mezinárodněpolitické situaci a potřebě účinnější alianční reakce na bezpečnostní hrozby a výzvy. I počet aliančních zemí se změnil.

Druhý den jednání účastníci schválili Deklaraci o alianční bezpečnosti, která by měla předznamenávat možné znění koncepce. [1] Na závěrečné tiskové konferenci oznámil odstupující generální tajemník NATO Jaap de Hoop Scheffer jméno nástupce, kterým se stal bývalý dánský premiér Anders Fogh Rasmussen.

Na své první tiskové konferenci začátkem srpna 2009 oznámil nový generální tajemník NATO A. F. Rasmussen mj., že vytváření nové alianční strategické koncepce bude založeno na co nejširších konzultacích. Ke splnění tohoto cíle byla jmenována skupina dvanácti expertů, v čele s bývalou americkou ministryní zahraničních věcí Madeleine Albrightovou. Skupinu tvoří zástupci velkých i malých zemí NATO a svou strukturou nabízí relativně rovnovážné zastoupení jak aliančních, tak nealiančních představitelů, včetně soukromého sektoru, think-tanků a akademické komunity. Skupina má vést široké konzultace nejen v aliančním rámci, ale i vně NATO. Konzultačními partnery budou, kromě vládních představitelů, jak nevládní (NGOs), tak různé mezinárodní organizace. V dubnu 2010 skupina předloží výsledky těchto konzultací generálnímu tajemníkovi NATO, poté by měla následovat závěrečná fáze jednání s aliančními zeměmi. Průběh konzultací ke znění textu může každý sledovat a své připomínky rovněž zasílat na webovou adresu <http://www.nato.int/strategic-concept/index.html>. Předpokládá se, že novou strategickou koncepcí by mohl schválit alianční summit na podzim 2010 v Lisabonu. [2]

Podle M. Albrightové bude mj. potřebné, aby text koncepce byl stručný a srozumitelný, a to nejen v aliančních zemích, ale na celém světě. Podle jejího vyjádření důležité přitom je, jak bude alianční úsilí vnímáno např. v Dillí, Islámábádu, Pretorii, Káhiře, Brazílii a Peking. Zdůraznila přitom, že koaliční kolektivní obrana, formulovaná ve známém V. článku Washingtonské smlouvy, zůstane i nadále nosným prvkem a hlavní součástí koncepce. [3] Tuto skutečnost také odráží příslušný odstavec *Deklarace o alianční bezpečnosti*, ve kterém se klade důraz na pokračující úlohu NATO jako základního transatlantického bezpečnostního konzultačního fóra a na platnost V. článku Washingtonské smlouvy týkajícího se společné obrany.

Deklarace zmiňuje rovněž alianční odstrašující prvek, který formuluje následovně: *Odstrašení, představované kombinací jaderných a konvenčních kapacit, zůstává klíčovým prvkem naší celkové strategie*. Následující věta oznamuje pokračování působení specifické úlohy NATO při posilování kontroly zbrojení a podpory jaderného

a konvenčního odzbrojení, v souladu se Smlouvou o nešíření jaderných zbraní (NPT), stejně tak jako neproliferačního úsilí. Problematika jaderného sdílení (nuclear sharing arrangements) se tak již v textu neobjevuje.

Jak známo ve stávající strategické koncepci je problematika úlohy jaderných zbraní v aliančním odstrašování zmíněna především v čl. 62-64.

Podle čl. 62 je základní účel aliančních jaderných sil politický, tj. zachovat mír a zabránit nátlaku a jakékoli válce. Měly by současně u potenciálních agresorů vzbuzovat nejistotu o povaze reakce spojenců na vojenskou agresi. V čl. 63 se mj. uvádí ... jaderné síly umístěné v době míru v Evropě a podléhající NATO představují základní politickou a vojenskou vazbu mezi evropskými a severoamerickými členy Aliance. Čl. 64 konstatuje, že ... NATO si zachová, na minimální úrovni odpovídající současnému bezpečnostnímu prostředí příslušné podstrategické síly rozmístěné v Evropě, skládající se z dvouúčelových letounů a malého počtu britských bojových hlavic Trident. Tyto zbraně by však neměly být za normálních okolností rozmístěny na lodích a útočných ponorkách. [4]

Zmíněný alianční deterenční prvek dlouhodobě kritizuje většina nejaderných států, nevládní organizace a různí kontrolně-zbrojní experti za rozpor s duchem smlouvy NPT, protože je založen na ujednáních o sdílení jaderných zbraní s nejadernými státy, i když by k němu mělo dojít až v době válečného konfliktu. Kritici současně poukazují na skutečnost, že stávající znění uvedených článků, v případě jeho použití skupinou jiných států či státem jedním k obhajobě držení jaderných zbraní, by zřejmě bylo pro samotné NATO, ale i většinu dalších států rovněž těžko přijatelné. Rozhodujícím a základním pojítkem euroatlantického spojení by proto mělo spíše být důsledné sdílení a prosazování společných hodnot než jaderné zbraně.

V současné době jsou americké podstrategické jaderné zbraně v počtu cca 200 ks (letecké pumy B61) rozmístěny na amerických leteckých základnách v Turecku, Belgii, Německu, Nizozemsku a Itálii. V posledních letech došlo k úplnému stažení těchto zbraní z Řecka (2001) a Velké Británie (2008) a částečnému stažení z Německa v r. 2005. [5] Ve prospěch úplného stažení jaderných zbraní z Německa se v letošním roce např. vyslovili čtyři bývalí přední němečtí politici (H. Schmidt, R. von Weizsäcker, E. Bahr, H. D. Genscher) v jejich lednové výzvě na podporu úplného jaderného odzbrojení. [6] Jednoznačnou podporu zmíněnému stažení a vizi jaderného odzbrojení obsahovala i koaliční dohoda vládních stran CDU a FDP z listopadu 2009. [7]

Podle hodnocení autora článku je hlavním důvodem pro předpokládanou změnu znění deterenčního prvku relativně nadějný vývoj v úsilí o výrazné snížení počtu strategických jaderných zbraní ve vlastnictví USA a Ruské federace a snaha o získání celosvětové podpory vizi světa bez jaderných zbraní. Postupná a očekávaná dlouhodobá realizace tohoto záměru, odvozeného zřejmě ze smluvního mezinárodněprávního základu, při existenci efektivního verifikačního a kontrolního dohledu, společně s přijímáním dalších opatření, např. vytvářením jaderně palivových bank pod správou Mezinárodní agentury pro atomovou energii (MAAE), by mohla vytvořit základní překážku šíření těchto nejničivějších zbraní. Hrozba šíření je přitom dávana do souvislosti nejen s úsilím teroristů o získání těchto zbraní, ale rovněž s obavou z možných proliferačních důsledků očekávané jaderné renezanace, kdy by opět mohlo dojít k zneužití mírového využívání jaderné energie pro vojenské účely. Rozšířil by se tak počet zemí vlastnících tyto zbraně, a to se všemi bezpečnostními riziky na regionální a globální úrovni.

S uvedeným odzbrojovacím procesem souvisí rovněž plánované změny v jaderné doktríně USA, kde se očekává snížení významu jaderných zbraní pro národní obranu. Zatím není jasné, zda by se k obdobnému kroku odhodlala rovněž ruská strana.

V úvahu je třeba současně brát nadcházející důležitou hodnotící konferenci Smlouvy o nešíření jaderných zbraní (NPT), která se bude konat letos na jaře v sídle OSN v New Yorku. Mezi další možná praktická opatření k vytvoření příznivé atmosféry před konferencí lze uvést případnou ratifikaci Smlouvy o všeobecném zákazu jaderných zkoušek (CTBT) USA a Čínou, zahájení jednání o smlouvě zakazující výrobu štěpných materiálů pro vojenské účely (FMCT) na konferenci o odzbrojení v Ženevě, přijetí závazku všemi jadernými státy o nepoužití jaderných zbraní jako první, snížení stavu nejvyšší bojové pohotovosti jaderných zbraní, deklarování právně závazných bezpečnostních záruk jaderných zemí pro nejaderné státy aj.

Jak známo, byl to právě projev amerického prezidenta Baracka Obamy dne 5. dubna 2009 v Praze, ve kterém současná americká administrativa jednoznačně podpořila uvedený záměr. Projevu předcházely výzvy významných minulých i současných politiků USA, Velké Británie, Itálie a Německa aj., a to bez rozdílu politické příslušnosti, včetně dalších více než sta prominentních osob sdružených v akci *Global Zero*, a rovněž další iniciativy vyvíjené na podporu zmíněného cíle (viz např. vytvoření Mezinárodní komise k jadernému nešíření a odzbrojení, iniciovaná předsedy vlád Austrálie a Japonska). Součástí těchto aktivit bylo i bezprecedentní zvláštní zasedání Rady bezpečnosti OSN na nejvyšší úrovni dne 24. září 2009 za předsednictví amerického prezidenta B. Obamy, na kterém byla jednomyslně přijata rezoluce č. 1887 (2009) vyzývající mezinárodní společenství k podpoře opatření k zabránění šíření jaderných zbraní. [7]

Závěry

Z textu *Deklarace o alianční bezpečnosti*, tvořené deseti odstavci, je možné dovodit, že text koncepce bude daleko stručnější než stávající dokument obsahující 65 paragrafů. Je nepochybné, že klíčová pasáž vztahující se ke kolektivní obraně v případě napadení, zůstane nadále významnou součástí nového textu.

Alianční rozšiřování členské základny je v Deklaraci o alianční bezpečnosti označováno za historický úspěch. V této souvislosti uvádí, že NATO zůstává otevřeno všem evropským demokraciím sdílejícím alianční hodnoty, jsou odpovědné a způsobilé převzít členské odpovědnosti a povinnosti a jejich začlenění přispěje společné bezpečnosti a stabilitě. Za globální hrozby jsou považovány šíření zbraní hromadného ničení a prostředků jejich přepravy a útoky na počítačová zařízení. Negativní dopad na alianční a mezinárodní bezpečnost mají také další výzvy, jako je energetická bezpečnost, klimatické změny a nestabilita v důsledku vzniku křehkých a upadajících států. Navazující odstavec hovoří o plánovaném zlepšení alianční způsobilosti řešit bezpečnostní výzvy, o potřebě spravedlivého sdílení rizik a odpovědností a o nutnosti zpružnění a rozmístitelnosti aliančních kapacit k rychlejší a efektivnější reakci na nově vznikající krize.

Reforma aliančních struktur by měla přispět k vytvoření štihlejší a rentabilnější organizace. Důležité místo bude rovněž věnováno alianční spolupráci s dalšími organizacemi, zejména OSN, EU, OBSE, Africká unie (AU) aj.

Odstavec věnovaný vztahům NATO s Ruskou federací mj. konstatuje potřebu silného kooperativního partnerství založeném na respektování všech zásad Zakládajícího aktu

NATO-Rusko z r. 1997 a římské deklarace z r. 2002. Jak bylo výše uvedeno, absence zmínky o ujednáních vztahujících se ke sdílení jaderných zbraní naznačuje postupné snižování úlohy jaderných zbraní pro alianční obranu v rámci úsilí o vytváření co nej-příhodnějších podmínek k dosažení jejich všeobecného zákazu a pro další stahování amerických podstrategických jaderných zbraní z evropského území.

Případné obavy z možného oslabení vojenské síly NATO nejsou na místě. Jak známo samotný vojenský rozpočet USA v přibližné výši 600 mld. USD představuje objem všech vojenských rozpočtů ostatních zemí a je např. několikrát vyšší než vojenské rozpočty Ruské federace a Čínské lidové republiky. Když k tomu přiřadíme konvenční vojenskou kapacitu dalších aliančních členských zemí, včetně nezávislé jaderné síly Francie a Velké Británie, můžeme dojít k závěru, že tato vojenská kapacita je a dlouhou dobu bude ve světě dostatečně mohutná, aby zabránila jakýmkoli hypotetickým nátlakovým akcím s využitím vojenské síly. Nicméně dosavadní zkušenosti potvrzují, že proti asymetrickým akcím teroristů nepředstavuje velikost konvenčních sil a jaderných zbraní žádnou odstrašující zábranu.

Poznámky a literatura:

- [1] *Declaration on Alliance Security* [Deklarace o alianční bezpečnosti], April 4, 2009, oficiální stránky NATO: www.nato.int/cps/en/SID-039598F9-D082A699/natolive/news_52838.htm.
- [2] *First NATO Press Conference by Secretary General Anders Fogh Rasmussen*. On-line (http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_56776.htm).
- [3] *Launching NATO's Strategic Concept*, remarks by former US Secretary of State Madeleine Albright, 7 July 2009. On-line (<http://www.acronym.org.uk/docs/0907/doc18.htm>).
- [4] *The Alliance's Strategic Concept*, 24 Apr. 1999. Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. On-line: (http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm?selectedLocale=en).
- [5] *Federation of American Scientists Reports Removal of US Nuclear Weapons from the UK*, 26 June 2008. On-line: (<http://www.acronym.org.uk/docs/0806/doc15.htm>).
- [6] Oficiální stránky FAS: www.fas.org/blog/ssp/2008/06/us-nuclear-weapons-withdrawn-from-the-united-kingdom.php.
- [7] NATO and Nuclear Weapons, *German Coalition Policy on withdrawal of US nuclear weapons*, 6 November 2009. On-line: (<http://www.acronym.org.uk/NATO/09bratislava.htm>).
- [8] Oficiální stránky OSN: www.daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/523/74/PDF/N0952374.pdf?OpenElement.
- [9] SCHMIDT, Helmut-WEIZSÄCKER von, Richard-BAHR, Egon-GENSCHER, Hans-Ditrich. Toward a Nuclear-free World: a German View, *International Herald Tribune*, January, 10-11, 2009, s. 6.
- [10] *United Nations Security Council*, S/RES/1887 (2009), 24 September 2009.

Některé použité zkratky:

AU
African Union
(former OAU - Organization of African Unity)

Africká unie, vzniká v r. 2002, sdružuje 53 států, jediným africkým státem stojícím mimo je Maroko, sídlo v Durbanu (dříve Organizace africké jednoty, zal. r. 1963 v Addis Abebě).

CTBT
Comprehensive Test Ban Treaty

Smlouva o všeobecném zákazu jaderných zkoušek, předložena k podpisu v r. 1996. V platnost dosud nevstoupila, protože chybí povinné ratifikace všech 44 zemí, jmenovitě uvedených v příloze smlouvy CTBT.

FMCT Fissile Material Cut-off Treaty	Smlouva o zákazu výroby štěpných materiálů, zkrácený název pro „Smlouvu zakazující výrobu štěpných materiálů pro jaderné zbraně nebo jiná jaderná výbušná zařízení“. Po desetileté pauze se v r. 2009 její sjednávání dostalo na pořad jednání konference o odzbrojení v Ženevě.
OBSE (česká zkratka) angl. OSCE-Organization for Security and Cooperation in Europe	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, vznikla transformací tzv. Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v r. 1994.
MAAE (česká zkratka) angl. IAEA-International Atomic Energy Agency	Mezinárodní agentura pro atomovou energii, mezinárodní vládní organizace přidružená k OSN se sídlem ve Vídni, založena 1957.
NGOs Non-Governmental Organizations	nevládní organizace
NPT Treaty on the Non-proliferation of Nuclear Weapons	Smlouva o nešíření jaderných zbraní, předložena k podpisu v r. 1968, v platnost vstoupila v r. 1970. Jaderné země stojící mimo NPT – Indie, Izrael, KLDR a Pákistán.

Nemám dnes s sebou konečné řešení problémů války. Vím, že vyřešení těchto úkolů bude vyžadovat stejnou vizi, stejnou usilovnou práci i existenci takových lidí, kteří před desítkami let odvážně jednali. A bude také třeba, abychom nově uvažovali o pojmech spravedlivá válka a o zásadách spravedlivého míru. Musíme začít přiznáním nepříjemné pravdy. Za našeho života násilné konflikty neodstraníme. To se stane až tehdy, když národy – ať již jednotlivě či společně – zjistí, že použití síly není nejen nezbytné, ale také morálně neospravedlnitelné. Když tohle říkám, myslím na to co kdysi při podobné příležitosti uvedl Martin Luther King Jr.: „Násilí nikdy nepřinese trvalý mír. Nevyřeší žádné sociální problémy: jen vytváří nové problémy a daleko složitější.“

Jako někdo, kdo zde stojí jako živý výsledek díla dr. Kinga, jsem také živým svědectvím síly metody nenásilí. V životě ani ve víře Ghandího a Kinga nebylo nic slabošského – nic pasivního – ani nic naivního. Ale jako představitel státu, který přísahal, že bude chránit a bránit svůj národ, se nemohu řídit jenom tímto příkladem. Musím vidět svět takový jaký je, tváří tvář hrozbám ohrožujícím americký lid nemohu zůstat nečinný. Bohužel: zlo na světě existuje. Hnutí nenásilí by nedokázalo zastavit Hitlerovy armády. Žádná jednání nedokážou přesvědčit představitele al-Ká'idy, aby složili zbraně. Říkat, že síla je někdy nezbytná, není cynismus – je to uznání historie, nedokonalosti člověka a hranic rozumu.

**Z projevu Baracka Obamy po převzetí Nobelovy ceny míru,
Oslo, Norsko 10. 12. 2009,
[http://www.whitehouse.gov/the-press-office/
remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize](http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize) / red**

Bc. Petr Zelinka

Prediktivní metodologie ve zpravodajských službách

Lidské vědění mělo vždy za cíl napomoci orientaci v současnosti a připravovat lidstvo na budoucnost. Teorie v akademické sféře se snaží vysvětlit přítomnost a předpovědět budoucnost (Drulák, 2003: 29) a podobný úkol mají i zpravodajské služby, poskytnout koncovým uživatelům přehled v daném aktuálním problému a odhadnout možný budoucí vývoj (např. Bruce, 2008). Jak akademická, tak zpravodajská komunita má tedy nejen společný cíl, ale musí nutně pracovat alespoň s přibližně podobným metodologickým aparátem. Poznání a zkušenosti by proto měly být sdíleny, alespoň tedy v otázce postupů a modelů, když už ne výstupů, aby došlo ke kumulaci vědění a zkvalitnění výstupů v obou sférách.

Tato práce má za cíl vystavění určitého mostu mezi oba tábory, překlenutí ne zcela funkčního oddělení. Oddělení samozřejmě není absolutní, protože zpravodajské služby často užívají metod a modelů převzatých z akademické sféry. I toto je důkaz důležitosti vzájemné interakce, ta je však alespoň prozatím dost jednostranná, akademici příliš poznatky a postupy zpravodajských služeb ve svých pracích neužívají. Soustředit se budeme pouze na otázku predikcí, která má větší průnik mezi sférami než analýza.

1. Úvod

Základní představení prediktivních postupů, tedy rozhodně ne všech, vystavíme na rešerši literatury, predikcemi se zabývající. Půjde především o literaturu z oblasti zpravodajských služeb, protože akademická oblast, a to především ta sociálně vědní, nevěnuje predikcím tolik pozornosti (existují i výjimky, srov. Potůček, ed., 2006), což je jistě škoda a ubírá jí to na relevanci pro možné koncové uživatele. Tím, že představíme prediktivní metody užívané ve zpravodajství, nejen ukážeme možný směr pro akademické bádání, ale snad může práce posloužit i jako spíše zajímavý, než nový text pro komunitu zpravodajskou.

Metodologicky se jedná o syntetickou a spíše povrchní rešerši literatury, která snad může napomoci orientaci v problematice, než uspokojit zájemce o hlubší poznání, kterým může více napovědět důkladné seznámení se s uvedenou literaturou. Z akademického pozadí autora vyplývá, že mohl čerpat pouze z otevřených zdrojů a zná tedy metodologické postupy zpravodajských služeb jen do té míry, do jaké mu to zpravodajská komunita dovolí.

Práce nejdříve předestře povahu nejistoty a zdůrazní některá specifika ve zpravodajské oblasti vážící se k nejistotě a predikci. Představíme některá možná dělení predikcí ve zpravodajských službách, abychom mohli uceleněji přikročit k popisu důležitých metod a jejich analýze. Hlavní těžiště práce spočívá v popisu prediktivní metodologie, s přihlédnutím ke specifikům vojenských a civilních zpravodajských služeb, důraz bude kladen na extrapolaci techniky a systémy včasného varování.

Dle některých autorů je intuice nedílnou součástí práce zpravodajských pracovníků, predikcemi se zabývající. Nezbytnými předpoklady kvalitní zpravodajské analýzy jsou i kreativní a kritické myšlení (Smith, 2008: 270-272; Moore, 2007). Jakkoli tyto součásti analytické práce mohou nabízet cenné výstupy, nejedná se o metody predikce jako takové, [1] ale spíše o kognitivní rámce či mapy, které níže zmiňované prediktivní metody upravují a formují. Intuicí, kreativním a kritickým myšlením se tedy v tomto článku zabývat nebudeme.

2. Povaha nejistoty a její aktivní management

„Zpravodajství je o redukci nejistoty v konfliktu” (Clarke, 2007: 8), ale zároveň zpravodajská práce je sama do značné míry nejistotou postižena a nemůže se jí vyhnout. Nejistota je samozřejmě přítomna i v akademické sféře, zde ovšem obvykle není tak značná. Akademik při své práci zpravidla nemusí mít vždy na paměti otázku účelové dezinformace, [2] jestliže nenasbírá dostatek dat, může učinit rozhodnutí nevyslovovat o dané problematice soudy. Zpravodajský analytik má v tomto těžší pozici. Oba se pak musí potýkat se spolehlivostí svých zdrojů, vlastními kognitivními mapami a tendencemi či protichůdnými informacemi.

Při analýze je prvek nejistoty skutečně problematickým, ještě závažnějším se ovšem stává v oblasti predikcí, kdy z podstaty věci nemůžeme znát budoucnost a nejistota je vždy přítomna (srov. Canton, 2008). Predikce jsou tedy nejméně spolehlivými výstupy analytické práce, ať už v akademické či zpravodajské sféře. Ta druhá jmenovaná stojí ovšem před obtížnějším úkolem, [3] krom jiného musí zároveň explicitně dávat najevo spíše pravděpodobnostní povahu svých odhadů (Kent, 1964), ale také působit dostatečně věrohodně, aby jí koncoví uživatelé věnovali pozornost a jednali na jejím základě. Tento paradox působí zpravodajské komunitě nemalé potíže (srov. Petersen, 2007). Aby byly zpravodajské výstupy dostatečně věrohodné, musí být ukotveny v solidních metodách spíše než intuici a vhledu analytika. Právě na tyto metody, využitelné i pro akademickou činnost, se zaměřuje tato práce.

Zajímavým počinem, jak typologizovat povahu nejistoty je tzv. Cynefinský rámec, ten řadí nejistotu do čtyř základních kategorií:

- **jednoduchá**, kdy vazby mezi příčinou a důsledkem jsou jasně patrné, postup lze charakterizovat jako *sense – categorise – respond*, a to na základě tzv. best practice;
- **komplikovaná**, kauzální vztahy nejsou patrné, ale jsou zjištěitelné, přístup k této povaze nejistoty pak spočívá v *sense – analyze – respond*, je dán důraz na dobré zkušenosti;
- **komplexní**, kauzální vazby jsou zjištěitelné pouze zpětně, v retrospektivní pohledu, nikdy ne dopředu, doporučené chování je *probe – sense – respond*. Jednání jsou vedena na základě tzv. emergent practice.
- **chaotická**, neexistuje vztah mezi příčinou a důsledkem na systémové úrovni, akteři se chovají na základě *act – sense – respond*, můžeme objevit zcela nové postupy (srov. Kurtz, Snowden, 2003).

Každý z těchto typů nejistoty je vhodné uchopit jinak metodologicky a analyticky a je třeba očekávat zcela jinou dynamiku (*Strategic Foresight and Warning Seminar Series*). Robert Clarke (2007) upozorňuje na stejnou věc podobným aparátem, hovoří

o konvergentních a divergentních fenoménech. V prvním případě lze fenomén či subjekt analyzovat a na základě rozboru sil predikovat, v případě divergentních fenoménů toto jednoduše možné není a nelze určit jaký bude budoucí vývoj. Nelze například predikovat kdy a jak dojde ke státnímu převratu. Konvergentní fenomény tedy spadají do jednoduché a komplikované povahy nejistoty, divergentní pak do třetího a čtvrtého typu.

Standardní predikce ve zpravodajství spadají především do druhého typu nejistoty, na první obvykle není zpravodajských služeb třeba, ale občas i ony jsou žádány o analýzy spočívající spíše v triviálním popisu. Systémy včasného varování se pak snaží překonat nástrahy kladené komplexními povahy nejistoty a sice předcházení nečekaným útokům, včetně těch teroristických.

Zpravodajští analytici se samozřejmě snaží aktivně redukovat vliv nejistoty na jejich práci a určitý návod nabízí například Belinda Canton (2008). Ta navrhuje čtyři základní soubory protiopatření:

- **tzv. *drilling***, ten spočívá v při analýze v průzkumu možných zranitelností (rozuměj, nežádoucích vlivů nejistoty na práci) a kritický náhled na ně;
- **vytváření protistrategií**, tedy plány a metody úmyslně vytvářené právě k zamezení vlivu nejistoty;
- **kalibrace**, tj. dostatečně frekventované testování a ověřování účinnosti dříve vytvořených a aplikovaných proti-strategií, kritický náhled na ně, a zároveň na roli analytika v procesu (snaha nenechat se příliš ovlivňovat vlastními tendencemi, tzv. *biases*);
- **transparentní komunikace**, ta spočívá v dostatečně otevřeném přiznání limitů vlastní práce koncovému uživateli.

Otevřenost a sebekontrola vůči nejistotě a její aktivní management tvoří základ analytické práce. Belinda Canton (2008) jde dokonce ještě dále a tvrdí, že v době informačního věku a velké dostupnosti informací všeho druhu není hlavním přínosem zpravodajských služeb schopnost jejich sběru, ale že jejich hlavní přidaná hodnota spočívá právě v schopnosti potýkat se s nejistotou, včetně té obsažené v predikcích.

3. Otázka pravděpodobnosti v predikcích

Vyjádření pravděpodobnosti určité události v predikcích je základním požadovaným výstupem snahy o predikci. Joab Rosenberg (2008) rozeznává tři druhy možného chápání pravděpodobnosti.

- **a priori interpretace**, pravděpodobnost je v tomto případě především vyjádřením logického vztahu mezi tezemi či částmi výroku; trochu paradoxně má být a priori pravděpodobnost posuzována vzhledem k dosavadním znalostem;
- **frekvenční interpretace**, budoucí vývoj je určen na základě vzorců vývoje v minulosti;
- **subjektivní interpretace**, zhodnocení pravděpodobnosti je zcela v moci subjektivním chápání daného analytika, je tedy možné více závěru na základě stejných faktů.

Naznačené dělení je spíše umělým rozvržením pole, které nás zajímá, sám Rosenberg doporučuje kombinaci apriorní a frekvenční interpretace.

Predikce je vždy výrokem, že se daná událost odehraje s určitou pravděpodobností, což s sebou nese jedno důležité úskalí, a sice hodnocení přesnosti predikce.

Pokud například analytik odhadne (na základě daných metod) invazi Ruska do Gruzie se 60 % pravděpodobností, a ta se následně odehraje, nemusí to znamenat, že jeho odhad byl správný. Přesnost odhadů je totiž u daného analytika možné měřit pouze na větším vzorku (Pillar, 2008). U daného příkladu, mohla být „reálná“ pravděpodobnost například 20 % či také 80 %, proběhnutí dané události nemusí tedy nezbytně znamenat přesnost či nepřesnost predikce. Což velmi komplikuje vyhodnocování predikcí, ztěžujíc již tak komplexní problematiku.

Jednou z metod, jak analytikovi pomoci při vyhodnocování pravděpodobnosti, je tzv. Bayesův teorém (Zlotnick, 1970; srov. Clarke, 2007: 133-134), ten je založen na subjektivním hodnocení pravděpodobnosti na základě předešlého odhadu a vlivu nové evidence. Jako u všech snah matematicky zachytit pravděpodobnostní vztah ovšem krom jiného naráží na možnost falešných či špatně interpretovaných faktů.

Krátce jsme si naznačili dva klíčové pojmy v predikcích – nejistotu a pravděpodobnost a problémy s nimi spojenými, nyní se můžeme přesunout na zajímavější část, a sice samotné metody predikcí. Naznačíme možné dělení a následně rozebereme každý typ.

4. Predikce

Je sice pravdou, že postupy v predikcích jsou do značné míry totožné, ať už se jedná o předpovězení nepřátelského útoku, či odhad vývoje ekonomiky dané země. Níže naznačené typy mohou užívat techniku Delphi, rozklad sil pomocí diagramů či psychologický rozbor protivníka (srov. FAS, 1995; Clarke, 2007), přesto se domnívám, že není od věci si predikce rozdělit na tři typy – civilní predikce, vojenské predikce a systémy včasného varování. Všechny tři typy mají totiž alespoň do určité míry jiné cíle a požadavky jenž musí splnit. Toto dělení je užíváno i jinými autory (srov. Cooper, 2005).

Ještě obecná poznámka k predikcím ve zpravodajských službách. Často je zpravodajskou komunitou zdůrazňována potřeba vědeckého přístupu ve zpravodajských predikcích (srov. Jackson. 1994; Bruce 2008; Smith, 2008). Ten má být dosažen především za pomoci testování hypotéz a pozitivistického přístupu k epistemologii. [4] Je však otázkou, zda tento rigorózní přístup, původně určený především pro přírodní vědy, může splnit očekávání i v sociální oblasti. Již od osmdesátých let je vedena v akademické sféře o užitečnosti pozitivistické epistemologie a naturalistických předpokladů o sociálním světě (v mezinárodních vztazích a bezpečnostních studiích např. Booth, 2005; Hollis, Smith, 2000; Hynek, 2005; Smith, 1997). I zpravodajská komunita by tuto debatu měla zohlednit, či mít alespoň menší očekávání od „vědeckosti“ pozitivistického přístupu. Připomeňme, že i níže zmiňovaná obecná teorie systémů alespoň částečně inklinuje k sociálnímu konstruktivismu, a to i přestože její autoři mají přírodovědecké zázemí (např. Bertalanffy, 1968: xxii).

4.1 Predikce v civilní oblasti

Zřejmě nejdůležitějším textem ohledně predikcí ve zpravodajských službách je *Intelligence Analysis: A Target-Centric Approach* od Roberta M. Clarka (2007) a i my z něj budeme do značné míry vycházet. Clarke jako základ dalšího postupu považuje vytvoření modelu, což značí analýzu daného cíle a jeho konceptuální modelace. Modelem může být pouhý výčet, graf, hierarchické zachycení struktury, matice, ale také třeba mapa (Clarke, 2007: 55-82; srov. také Jones, 1998).

Modely nabízejí orientaci, mohou logicky vylučovat některé možnosti, či znázornit vazby dříve ne zcela jasné. Do modelů jsou nanášeny zpravodajské informace a výstupy jsou dále kultivovány. Samy o sobě predikcemi nejsou, ale predikce se bez nich neobejde.

Základním postupem k predikcím je analýza minulého a současného stavu daného cíle, zde je často nutné užít nějakého výše zmiňovaného modelu, porovnání rozdílů obou stavů a hledání příčin rozdílů, či jinak řečeno: snaha odhalit síly na daný cíl (či jeho model) působící a pravděpodobně i ovlivňující v budoucnosti. Clarke (2007: 176-213) rozeznává tři možné následující postupy.

- **Extrapolace**, tato technika spočívá v pomyslném protažení současně působících sil i do daného časového bodu v budoucnosti. Síla a směřování těchto sil či trendů zůstává stejné jako v současnosti (a minulosti). Tento užitečný model se stává méně a méně přesným s rostoucím časem, protože vliv entropie roste. Dále pokud na daný zpravodajský cíl začne působit nová síla je extrapolace nepřesnou.
- **Projekce**, je shodná s extrapolací s tou výjimkou, že intenzita vlivu či směřování některých trendů či sil je na základě analytikova zhodnocení změněna. Pokud máme dostatečně spolehlivé informace o změně síly či sil působících na daný zpravodajský cíl může přinést projekce poměrně přesné výstupy. Stejně jako extrapolace ovšem doznává značných nepřesností, pokud se vyskytne síla nová.
- **Předpověď**, tato metoda je nejméně ukotvená v přítomnosti a může proto také být značně nepřesná, jen ona se ovšem snaží počítat i s faktorem zcela novým.

Na základě těchto procedur je pak možné vytvářet scénáře. Scénáře, tj. bližší popis určitého stavu ovšem nemusí být odvozen tímto způsobem, tj. od (minulosti k) přítomnosti se snahou odhadnout budoucnost.

Scénáře také mohou být vytvářeny tak, že se nejdříve vyobrazí určitý budoucí stav (ať už žádoucí či nikoli) a následně se analyzuje, jaké faktory by mohly vést k jeho realizaci. Jedná se o postup tedy spíše opačný. Jedním z těchto scénářů jsou i tzv. černé labuť (black swans), kdy se užívá těch nejméně pravděpodobných událostí pro analýzu jejich dopadů na zpravodajský cíl, či spíše již určitý systém. Scénářů ovšem může být celá řada, každý se zaměřuje na jiný aspekt predikcí.

Tyto metody, které nezní až tak neintuitivně, mají ovšem některé slabiny. Krom rostoucí entropie v čase to je především komplexní povaha některých cílů. Clarke (2007) doporučuje se při extrapolačních technikách zaměřit na pět až šest hlavních faktorů, které zpravodajský cíl ovlivňují. Což pokud se jedná o komplexní systém nemusí stačit. Navíc analytický přístup k systémům značně podceňuje interakci jednotlivých složek v systému, zpětné vazby či učení se. Zde se nabízí aplikace obecné teorie systémů (např. Bertalanffy, 1968), která se ovšem alespoň prozatím vymyká tak elegantnímu zpracování jako mají extrapolační techniky, k jejímu překlopení na bezpečnostní prostředí již dochází (např. Thomas et al., 2005).

Do úzkých se také extrapolační techniky dostávají v případě, že je koncovým uživatelem zadán úkol odhadnout reakci protivníka na nový podnět (například nově připravenou politiku některého jiného státu), zde nemusí být zcela jasné jaké faktory budou ve hře a jak intenzivně a jakým směrem bude nový faktor působit.

Odhady protivníkových reakcí jsou považovány za obecně nejtěžší úkol pro zpravodajské služby (srov. Whitman, 1994). Další možnou variantou predikcí ve zpravodajských

službách, opět alespoň v těch amerických, jsou tzv. národní zpravodajské odhady (NIE - national intelligence estimate), do kterých přispívá celá zpravodajská komunita, a jsou vysoce komplexními výstupy, ze své podstaty ovšem agregáty výše zmíněných, a nebude jim věnována další pozornost. Ani u odhadů protivníkových reakcí, ani u NIE se nejedná o prediktivní metody, ale spíše o prediktivní výstupy.

Pro úplnost zmiňme ještě **metodu Delphi**, která je založena na dvoukolovém anonymním formulářovém dotazování odborníků, obvykle ohledně dlouhodobého vývoje v určité oblasti. Po zodpovězení je daný expert seznámen s anonymními odpověďmi ostatních oslovených a má možnost na základě výstupů kolegů svoji predikci revidovat (srov. Nekolová, 2006a). Opět se jedná spíše o agregovanou metodu, tentokrát opatřenou i silnou zpětnou vazbou. Tato metoda je založena na premise, že více hlav víc ví (viz FAS, 1995), což nemusí být vždy pravdou – viz neschopnost předpovědět pád Sovětského svazu či současnou ekonomickou krizi danou komunitou odborníků.

4.2 Predikce ve vojenské oblasti

Vojenské predikce samozřejmě mohou užívat a užívají výše zmíněné postupy, my se zde budeme zabývat spíše těmi specifickými pro vojenskou oblast. Vojenské záležitosti obecně se dělí do tří rovin – strategická, operační a taktická – a ani u zpravodajství tomu není jinak. Úroveň strategické analýzy a predikcí se uplatňuje především v otázkách národních strategií, dlouhodobých akvizičních plánů a podpory v strategických operacích, operační dimenze spočívá v podpoře konkrétních misí, taktická zase logicky v přípravě jednotlivých operací (srov. Thomas, 2008). Spíše než dimenze jsou zajímavé tři základní přístupy k predikcím ve vojenství.

Forrest Davis (1997) sumarizuje škálu přístupů k predikcím ve vojenství na základě tří přístupů či myšlenkových škol:

- **Deskripce**, v tomto případě jde o co nejpresnější popis bojiště či operačního terénu, ale také možného vývoje počasí a jeho vlivu na operace, napomáhá tedy velícímu důstojníkovi v přípravě plánů operací a míra predikce je zde spíše nízká.
- **Schopnosti a capacity** (*capabilities*), tento přístup jde ještě dále a za svůj cíl má odhad nepřátelských sil, počtu, druhu a rozmístění.
- **Úmysly**, tato myšlenková škola se snaží odhadnout nepřátelské záměry a budoucí přijímaná rozhodnutí. Nabízí velícímu důstojníkovi největší přidanou hodnotu, a zároveň se jedná o nejobtížnější úkol, protože na rozdíl od terénu, počasí, ale také počtu a druhu zbraní, zpravodajský cíl má povahu aktéra. Zde už je nutné vzít v úvahu behaviorální modely, ale také fakt, že nejistota dosahuje velké intenzity – někdy je až komplexní povahy. Také proto, že i při správném odhadu je protivník často nucen své plány měnit, ať už na základě dosud neznámých skutečností, nebo právě proto, že velící důstojník a jeho jednotka jedná dle zpravodajského odhadu.

Přístupy se samozřejmě mohou kombinovat a Davis tvrdí, že alespoň v americké zpravodajské komunitě je v současné době kladen důraz na analýzu schopností, kapacit a úmyslů (*capabilities-intentions*), což vcelku neintuitivně vidí jako kontraproduktivní záležitost. Odůvodňuje to tím, že přesná analýza, respektive predikce nepřátelských záměrů, není příliš pravděpodobná. Tím, že se jedná o komplexní povahu nejistoty, můžeme spolehlivě postupovat pouze retrospektivně, čímž se ovšem spoléháme na repetitivnost protivníkových akcí. Nespolehlivost v predikci intencí má dva možné důsledky,

za prvé, se daný velící důstojník stává až fatálně závislým na zpravodajské činnosti, nebo se jí raději vůbec neřídí.

Tak či tak, vynaložené prostředky nejsou užity příliš efektivně. Davis tímto argumentuje ve prospěch deskriptivní a na schopnosti a kapacity protivníka zaměřené predikce, která nutí velícího důstojníka neustále vyhodnocovat možné varianty nepřátelského postupu, čímž se redukuje možnost nenadálého překvapení. Užitečnost predikce nepřátelských záměrů do značné míry bude záviset na úspěšnosti COMINT, tj. jak vlastních prostředků, tak znalosti protipatření protivníka. I HUMINT zde hraje podstatnou roli, ale to se již přesouváme k možnostem sběru zpravodajských informací. Zpět k predikcím. Představíme si třetí typ predikcí, a sice tzv. *early warnings*, což můžeme volně přeložit jako systémy včasného varování.

4.3 Systémy včasného varování

Od zpravodajských služeb se požaduje, aby předcházely nenadálým útokům, ať už vojenským nebo teroristickým, aby si byly vědomy ohrožení státu – deliberativní nebo stochastické povahy. A právě „selhání“ v této oblasti jsou jim nejčastěji kladena za vinu. Blíže se zpravodajským selháním věnovat nebudeme, zabývají se jimi celé knihy, pouze poukážeme opět na to, že je zde přítomen prvek komplexní nejistoty, který činí zpravodajskou práci velmi obtížnou. Přesto zpravodajská komunita disponuje metodami pro aktivní management i komplexní nejistoty, a to pomocí systémů včasného varování.

Systémy včasného varování ve zjednodušené podobě fungují na základě zachycení určitých varovných signálů, jejich propojení a vytvoření celistvého obrazu dané hrozby, která musí být dostatečně věrohodná, aby na tento popud byli politici ochotni jednat. Zabývat se problematikou vztahu analytik – politik se už v této souvislosti nebudeme (a odkážeme na literaturu, např. Clark, 2007: 277-292; Bruce–George, 2008: 71-106).

Systémy či metody včasného varování můžeme dělit na strategické a taktické, kdy logicky v případě prvním se jedná o hrozby dlouhodobější povahy a v případě vyhodnocení za závažné je jim nutno dlouhodobě věnovat personální a finanční zdroje, v případě druhém se jedná o konkrétní a v některých případech dílčí útoky. Nejčastěji se v tomto kontextu mluví o užití zbraní hromadného ničení a teroristických útocích (srov. Bodnar, 2003). Zajímavějším dělením je rozlišení na **indikátorové včasné varování** a **včasné varování založené na atypických signálech**.

4.3.1 Indikátorové včasné varování

Aby zpravodajský analytik věděl na co se má soustředit, pomáhá si standardizací hledaných signálů, tedy snahou operacionalizovat svou analýzu. To je prováděno právě za pomoci indikátorů, které jsou vzhledem ke komplexní povaze nejistoty odvozovány zpravidla retrospektivně, tedy z podobných již proběhlých událostí či útoků. Představíme si dvě stěžejní publikace v této oblasti: *Anticipating Surprise: Analysis for Strategic Warning* (Grabo, 2004), která se zabývá včasnými varováními hrozeb ze strany států, a *Forecasting Terrorism: Indicators and Proven Analytical Techniques* (Khalsa, 2004), která jak napovídá název se soustředí na hrozby nestátní povahy a sice terorismus.

4.3.1.1 Včasné varování hrozeb státního charakteru

Cynthia Grabo (2004) se zabývá analýzou a predikcí především vojenských a politických hrozeb či nenadálých rozhodnutí, její práce ovšem není prosta ani obecných

doporučení, pro které je ceněna především. Ta pokrývají celou řadu témat, s částí z nich jsme se již v krátkosti vypořádali.

Grabo se domnívá, že je možné jít i za hranice odhadů a predikcí protivníkových schopností a kapacit a předpovídat i jeho úmysly, a to právě na základě určitých indikátorů. Ve vojenské oblasti to je především nárůst vojenských sil, mobilizace, přesuny jednotek, rozmístění sil. Na co ovšem autorka dává důraz je především logistika, která může napovědět nejvíce o úrovni, rozsahu a předpokládaném trvání připravované operace. Indikátory v politické oblasti jsou pak mnohem subjektivnějšího charakteru než v oblasti vojenské, z autorčiny zkušenosti, pak nejvíce může napovědět státní propaganda, jejíž analýza může odhalit, jakým výrokům státníci přikládají význam. Svou roli pak mohou hrát i signály třetích stran. Zmiňovanou publikaci formoval především studenovělečný kontext, a konkrétně tato doporučení už nejsou tak relevantní, jak byla dříve.

4.3.1.2 Včasné varování teroristických útoků

Robert Clark se domnívá, že teroristické útoky jsou divergentní fenomény, které nelze příliš předvídat, Sundri Khalsa představuje odlišný náhled. Její vysoce formalizovaný přístup sestávající se hned z několika na sebe navázaných matic a výslednou maticí hypotézy teroristického útoku se snaží systematicky vyvarovat možných analytických pochybení. Za pomoci formalizace a ordinálních hodnot také nabízí poměrně jasně čitelné výstupy pro politiky, částečně eliminující problém věrohodnosti. Bude zajímavé sledovat, do jaké míry bude její přístup přejímán v zpravodajské komunitě, její publikace představuje explicitní návod pro sestavení systému včasného varování vůči teroristickým útokům.

Systém samotný přitom není až tak obtížný. Začíná systematickým a formalizovaným zanášením nové evidence o sledovaných entitách. U daných entit jsou tyto informace „nasypany“ do indikátorů, které spočívají na jednoduché premise, a sice analýze rizik, [5] riziko rovná se schopnosti a kapacity krát úmysly krát zranitelnost. Indikátory jsou tedy děleny do tří skupin – **kapacity a schopnosti**, které se soustředí na povahu letálních nástrojů a způsobu jejich možného doručení – **intenci**, kde můžeme nalézt indikátory spojené s pohybem příslušníků dané entity, přesuny financí, monitorování cíle a podobně – konečně **zranitelnost**, respektive indikátory v této oblasti monitorují taktickou a strategickou povahu cíle, schopnost odstrašit možný útok a podobně. V systému je vestavěna zpětná vazba ohledně požadavku na žádosti o sběr nových informací. Vyhodnocení indikátorů se stejně jako u informací a jejich povahy odehrává za pomoci matic (tzv. *utility matrix*) a výsledným výstupem je intenzita hrozby, výstup je pak ohodnocen zkušeným analytikem, který má na starost kompletování výstupů a psaní komentářů pro politiky. Systém kombinuje formalizaci, počítačové vyhodnocení a lidskou kontrolu.

4.3.2 Včasné varování založené na atypických signálech

Indikátorové včasné varování musí znát svůj cíl, aby k němu mohlo shromažďovat a vyhodnocovat informace a hrozí také určitá rutinizace postupů, kdy zpravodajské služby mohou zcela překvapit postupy nové, při nekritickém užívání hrozí v dlouhodobém měřítku ztráta kreativity zpravodajských analytiků a jejich nižší citlivost na možné útoky (*Emerging Threats in the 21st Century*). Možné řešení spočívá v analýze atypických signálů, nastavení dostatečné citlivosti zpravodajské služby, aby nedošlo

k přehlédnutí signálu, a zároveň ohlušení spleť možných vjemů. Zde zmiňovaný zpravodajský seminář sleduje tuto logiku: zachycení slabého signálu, jeho analýzy, ve kterém se analytik dovídá zdroj hrozby, při následném zaměření a sběru informací vyvstává i povaha a intenzita hrozby, jsou přijata protipatření (ibid).

Obdobný postup nabízí i známý Rand Corporation (Hollywood et al., 2004), tato práce doporučuje stanovení si určitého statutu quo a zaměření se na od tohoto stavu deviantní signály, jejich práce ovšem také již začíná s určitými přednastavenými sledovanými entitami, konkrétně lidmi, financemi, objekty a podobně. Ani tento postup tedy nezaručuje úplnou ochranu před novými hrozbami, což by nás vzhledem ke komplexní povaze nejistoty, v tomto případě, již nemělo překvapit.

Závěr

I přes inherentní obtíže predikcím charakteristické není nutné na relevantní výstupy v této oblasti rezignovat. Zpravodajské služby a metody jimi užívané, respektive neutajované, nabízejí zajímavý metodologický aparát na alespoň částečný management překážek s predikcemi spojený.

Je rozhodně na čase, aby i akademická sféra začala využívat *know how*, jimž zpravodajská komunita disponuje, a které má často původ právě v akademických pracích. Zpravodajská komunita ovšem tyto koncepty a postupy syntetizuje, dává do nových kontextů a činí je tak něčím novým. Neexistuje důvod, proč by akademická sféra měla opomíjet otázku predikcí, a pokud se jimi bude zabývat, zpravodajské sféra nabízí řadu užitečných postupů a metod. Je sice nasnadě, že akademiky nebude tolik zajímat kupříkladu otázka včasného varování, ale spíše extrapolační techniky či tvorba scénářů. Cílem práce ovšem bylo představení celé možné šíře prediktivních metod a systémy včasného varování jsou její podstatnou, a dlužno také podotknout, velmi zajímavou součástí.

Rady dávané zpravodajským analytikům jsou vhodné i pro akademiky. Vypíchněme, alespoň jednu podstatnou z nich. Pro predikce je zásadní trpělivý sběr dat, porozumění kontextu, a nikdy by neměl být dáván důraz na analýzu nejnovějších událostí na úkor analýzy dlouhodobých trendů a ovlivňujících sil, jen tak můžeme porozumět budoucímu vývoji (srov. Grabo, 2004).

Když akademická, ale především žurnalistická obec, kritizuje práci zpravodajských služeb, měla by si nejdříve uvědomit, jaká jsou rizika a úskalí predikcí, a až posléze činit závěry o výstupech zpravodajské komunity. Tato stať může být pro ně považována za vstupenku do seznámení se s prediktivními postupy ve zpravodajských službách.

Poznámky k textu:

- [1] Někteří autoři však intuici za metodu predikce výslovně považují, dále také předpovědi génia či vize (Nekolová, 2006b). Toto vysoce neformalizované pojetí pouze zastírá fakt, že i onen génius či analytik logicky musí při vzhledu do tématu, byť nevědomky, použít nějakou prediktivní metodu, zvážit působící trendy či analyzovat známé skutečnosti.
- [2] Akademik je obvykle vystaven pouze tzv. *denial* nikoli deceptci, tedy daný aktér v centru jeho zkoumání se snaží některá fakta učinit obtížně dostupnými (srov. Bruce, Bennett, 2008).
- [3] Pro zajímavý výčet problémů, před kterými stojí zpravodajský analytik, ale mohou se v některých případech vztahovat i na akademika, odkažme na (např. Cooper, 2005; Heur, 1999; Kent, 1964; Khalsa, 2004, Petersen, 2007).

- [4] Otázky spojené s filozofií vědy se vyznačují vysokou úrovní abstrakce a velmi specifickou terminologií, neškodí snad pro čtenáře s filozofií vědy neseznámené představit několik základních pojmů, které jsou v kapitole použity. **Epistemologie** je věda o poznání, především o procesech nabývání poznání. **Pozitivismus** ve zjednodušeném pojetí je předpoklad, že vědecká práce spočívá na (i) jednotě vědy – jak přírodní, tak společenské vědy mají stejný základ, a proto mohou využívat stejné metody. Tento předpoklad se také někdy nazývá naturalismus, (ii) odlišení mezi fakty a normativně zatíženými hodnotami, věda by se měla zaměřovat pouze na první jmenované, (iii) víra v kauzální zákonitosti, a to i v sociální realitě, (iv) empiricistní přístup – poznatky získáváme za pomoci pozorování a jejich zpracování provádíme pomocí teorií, které se snažíme verifikovat i spíše falzifikovat (Smith, 1996, pro poněkud odlišný pohled Booth, 2005). **Sociální konstruktivismus** je filozofická pozice, která předpokládá konstitutivní nikoli kauzální povahu sociální reality. Vědci (či analytici) sociální realitu pozorující od ní nejsou odděleni, a proto nemůžeme hovořit o normativně nezatíženém, objektivním pozorování, dále toto pozorování může v radikálním pojetí i samotnou sociální realitu ovlivňovat (srov. např. Hynek, 2005).
- [5] Jeden z mála poznatků, které akademická oblast převzala ze zpravodajské komunity (srov. Zeman, ed., 2002).

Literatura:

- BERTALANFFY, von Ludwig. *General System Theory: foundations, development, applications. Revised Edition*. New York: George Braziller, 1968.
- BODNAR, John W. *Warning Analysis for the Information Age: Rethinking the Intelligence Process*. Washington (D.C.): Joint Military Intelligence College, 2003.
- BOOTH, Ken. Critical Explorations. In *Critical Security Studies and World Politics*. BOOTH, Ken (ed.), Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2005, s. 1-20.
- BRUCE, James B. Making Analysis More Reliable: Why Epistemology Matters to Intelligence. In *Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations*. BRUCE, James B.; GEORGE, Roger Z. (eds.). Washington (D.C.): Georgetown University Press, 2008, s. 171-190.
- BRUCE, James B.; BENNETT, Michael. Foreign Denial and Deception: Analytical Imperatives. In *Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations*. BRUCE, James B.; GEORGE, Roger Z. (eds.). Washington DC: Georgetown University Press, 2008, s. 122-137.
- CANTON, Belinda. The Active Management of Uncertainty. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 21, no. 3, 2008, s. 487-518.
- CLARK, Robert M. *Intelligence Analysis: A Target Centric Approach*. 2nd Edition. Washington (D.C.): CQ Press, 2007.
- COOPER, Jeffrey R. *Curing Analytic Pathologies: Pathways to Improvement of Intelligence Analysis*. Washington (D.C.): Center for the Study of Intelligence, 2005.
- DAVIS, Forrest L. *Predictive Intelligence: Do We Really Need It?* [1997] Dostupné z <http://www.fas.org/irp/agency/army/mipb/1997-2/davis.htm>.
- DAVIS, Jack. Improving CIA Analytic Performance: Strategic Warning. *The Sherman Kent Center for Intelligence Analysis Occasional Papers*, vol. 1, no. 1, 2002.
- DRULÁK, Petr. *Teorie Mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2003.
- GRABO, Cynthia M. *Anticipating Surprise: Analysis for Strategic Warning*. Lanham: University Press of America, 2004.
- HENDRICKSON, Noel. Critical Thinking in Intelligence Analysis. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 21, no. 4, 2008, s. 679-693.
- HEURER, Richards J. *Psychology of Intelligence Analysis*. Washington (D.C.): Center for the Study of Intelligence, 1999.
- HOLLIS Martin, SMITH Steve. *Mezinárodní vztahy: výklad a porozumění*. Brno: CDK, 2000.
- HOLLYWOOD, John et al. *Out of the Ordinary: Finding Hidden Threats by Analyzing Unusual Behavior*. Santa Monica: Rand Corporation, 2004.
- HONIG, Arthur. A New Direction for Theory-Building in Intelligence Studies. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 20, no. 4, 2007, s. 699-716.
- HYNEK, Nikola. Sociální konstruktivismus. In *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. PŠEJA, Pavel (ed.), Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2005, s. 129-144.
- JACKSON, Wayne G. Scientific Estimating [1993]. Dostupné z https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol9no3/html/v09i3a02p_0001.htm.

- JONES, Morgan D. *The Thinker's Toolkit: 14 Powerful Techniques for Problem Solving*. Revised and Updated. New York: Three Rivers, 1998.
- KENT, Sherman. The Words of Estimative Probability. *Studies in Intelligence* XXX [1964]. Dostupné z <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/sherman-kent-and-the-board-of-national-estimates-collected-essays/6words.html>.
- KHALSA, Sundri K. *Forecasting Terrorism: Indicators and Proven Analytic Techniques*. Lanham: The Scarecrow Press, Inc., 2004.
- KURTZ, C. F.; SNOWDEN D. J. The new dynamics of strategy: Sense-making in a complex and complicated world. *IBM Systems Journal*, vol 42, no 3, 2003, s. 462-483.
- MOORE, David T. Critical Thinking in Intelligence Analysis. Washington D.C.: National Defence Intelligence College.
- NEKOLOVÁ, Markéta. Metoda Delphi. In *Manuál prognostických metod*. POTŮČEK, Martin (ed.), Praha: Slon, 2006a, s. 142-148.
- NEKOLOVÁ, Markéta. Předpovědi génia, intuice a vize. In *Manuál prognostických metod*. POTŮČEK, Martin (ed.), Praha: Slon, 2006b, s. 180-186.
- PETERSEN, Martin. The Challenge for the Political Analyst. *Studies in Intelligence*, vol. 47, no. 1, 2007, s. 51-56.
- PILLAR, Paul R. Predictive Intelligence: Policy Support or Spectator Sport? *SAIS Review*, vol. 28, no. 1, 2008, 25-38.
- RIEBER, Steven. Intelligence Analysis and Judgmental Calibration. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 17, no. 1, 2004, s. 97-112.
- ROSENBERG, Joan. The Interpretation of Probability in Intelligence Estimation and Strategic Assessment. *Intelligence and National Security*, vol. 23, no. 2, 2008, s. 139-152, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/docs/>.
- SMITH, Steve. Positivism and beyond. In *International Theory: Positivism and Beyond*. SMITH, Steve; BOOTH, Ken; ZALEWSKI, Marysia (eds.), Cambridge: Cambridge University Press, s. 11-44.
- SMITH Steve. New Approaches to International Theory. In *The Globalization of World Politics*. BAYLIS, John; SMITH, Steve (eds.), Oxford: Oxford University Press, 1997, s.165-190.
- SMITH Timothy J. Predictive Warning: Teams, Networks, and Scientific Method. In *Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations*. BRUCE, James B.; GEORGE, Roger Z. (ed.), Washington (D.C.): Georgetown University Press, 2008, s. 266-280.
- SULLIVAN, John P.; WIRTZ, James J. Terrorism Early Warning and Counterterrorism Intelligence. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 21, no. 1, 13-25, 2008.
- THOMAS, David. U.S. Military Intelligence Analysis: Old and New Challenges. In *Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations*. BRUCE, James B.; GEORGE, Roger Z. (ed.), Washington (D.C.): Georgetown University Press, 2008, s. 138-154.
- THOMAS, Troy S.; KISER, Stephen D.; CASEBEER, William D. *Warlords Rising: Confronting Violent Non-State Actors*. New York: Lexington Books, 2005.
- WHITMAN John. On Estimating Reactions [1994]. Dostupné z https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol9no3/html/v09i3a01p_0001.htm.
- ZLOTNICK Jack. *Bayes' Theorem For Intelligence Analysis* [1970]. Dostupné z https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/docs/v16i2a03p_0001.htm-36k.
- Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations*. BRUCE, James B.; GEORGE, Roger Z. (ed.). Washington (D.C.): Georgetown University Press, 2008.
- Česká bezpečnostní terminologie: výklad základních pojmů. ZEMAN, Petr (ed.), Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2002.
- Emerging Threats in the 21st Century: Strategic Foresight and Warning Seminar Series*. Final Report. Zurich: December, 2007.
- Manuál prognostických metod*. POTŮČEK, Martin (ed.), Praha: Slon, 2006.
- Methodology and Predictive Analysis*. Student Handout. FAS - Federation of American Scientists. Ft. Huachuca: U.S. Army Intelligence Center [1995]. Dostupné z <http://fas.org/irp/doddir/army/miobc/tmt-met02.htm>.

Ing. David Řehák, Ph.D.

Katalog rizik: softwarový nástroj pro podporu řízení rizik v rezortu obrany

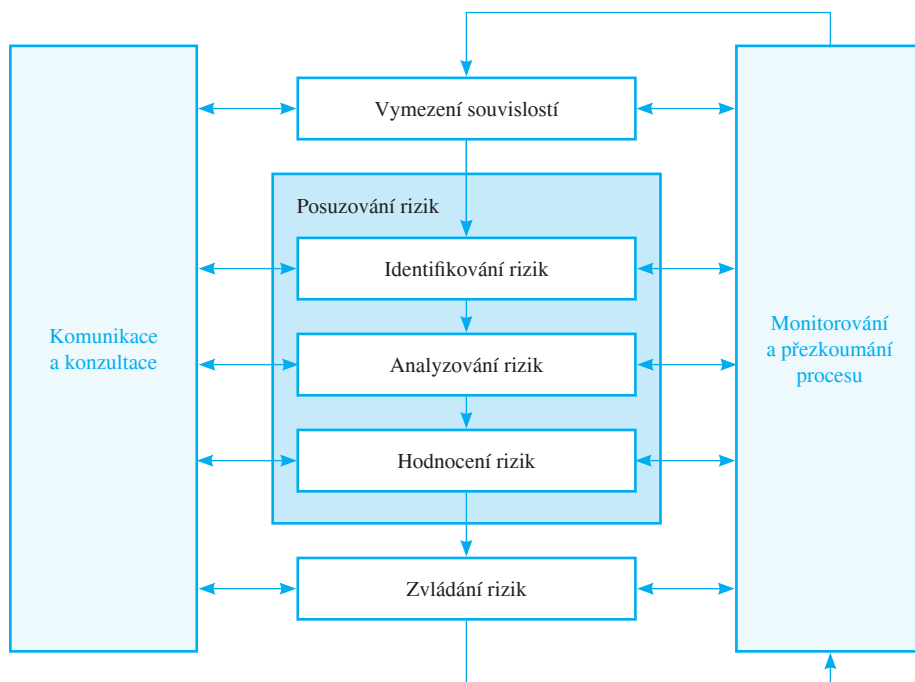
Řízení rizik, zvládání rizik, ovlivňování rizik či minimalizace rizik a další podobné pojmy jsou v současné době stále více používány a skloňovány v nejrůznějších podobách a souvislostech. Každá organizace nebo podnik čelí v rámci svého působení nebo v oblasti svého podnikání rizikům, které mohou vést ke snížení hodnoty organizace, případně až k jejímu ochromení nebo úplnému zničení. Proto se každý manažer snaží negativnímu působení těchto rizik předcházet a v případě, že již došlo k jejich působení, tak alespoň snížit jejich dopad na nejnižší možnou míru. V případě strategické úrovně naplňování cílů organizace se pak řízení rizik jeví existenční nutností a životním zájmem každé organizace. Proto můžeme říci, že řízení rizik v současné době zažívá oprávněný rozvoj a přitahuje pozornost všech významných manažerů, neboť s jeho využitím je možné předcházet ztrátám a škodám velkého rozsahu, které mohou mít pro organizaci až fatální následky.

Jinak tomu není ani v rezortu Ministerstva obrany České republiky, který se zabývá implementací vhodného systému řízení rizik již několik let. Vzhledem k tomu, že rezort obrany čelí značnému množství rizik nejrůznějších druhů (k tomuto faktu výrazně přispívá účast AČR v zahraničních misích), představuje optimální nastavení takového systému časově a zdrojově velmi náročný proces. Proto se jeví jako vhodné řešení postupné zavádění procesu řízení rizik (od jednotlivých sekcí MO ČR až po útvary a zařízení rezortu obrany) s využitím vhodných a dostupných softwarových nástrojů, jejichž aplikací bude celý proces značně zjednodušen, zpřesněn a urychlen.

Proces řízení rizik

Hned zpočátku je nutné si uvědomit, že **řízení rizik** (risk management) je proces, při němž se organizace nebo subjekt snaží zamezit působení existujících nebo předpokládaných hrozeb a navrhuje řešení, která mají prostřednictvím vhodných opatření minimalizovat závažnost dopadu a/nebo pravděpodobnost výskytu nežádoucích událostí. Aby byl proces řízení rizik efektivní, musí být nedílnou součástí řízení organizace, musí být zakotven v kultuře a praxi organizace a musí být uzpůsoben jejím procesům. Proces řízení rizik sestává z pěti základních subprocesů (viz obr. 1), kterými jsou komunikace a konzultace, vymezení souvislostí, posuzování rizik (zahrnuje identifikování, analyzování a hodnocení rizik), zvládání rizik a monitorování a přezkoumání procesu.

Stěžejním a nejnáročnějším subprocesem procesu řízení rizik je **posuzování rizik** (risk assessment), které zahrnuje tři stěžejní činnosti, a to identifikování, analyzování a hodnocení rizik. Počáteční činností subprocesu posuzování rizik je **identifikování rizik** (risk identification). V rámci této činnosti jsou prováděny dva úkony, a to identifikaci, stanovení hodnoty a seskupování aktiv a identifikaci konkrétních hrozeb a možných příčin jejich působení, tj. zdrojů hrozeb. Cílem tohoto kroku je vytvořit komplexní seznam

Obr. 1: Proces řízení rizika (upraveno podle ISO/IEC 31000:2009, s. 8)

rizik založený na takových událostech, které by mohly zamezit, snížit nebo zpomalit dosažení cílů. Rovněž je důležité identifikovat rizika související s nevyužitím příležitosti. Nezbytným krokem identifikování rizik je však zvážení všech možných příčin. Komplexní identifikace je totiž rozhodující, protože rizika, která nejsou identifikována na tomto stupni, nebudou zahrnuta do následující analýzy. Proto jsou při identifikování rizik důležité aktuální informace, které by měly obsahovat vhodná a podrobná data. Identifikace tak zahrnuje veškerá rizika bez ohledu na to, ať jejich zdroj již je pod kontrolou organizace, nebo ještě není.

Druhou činností po identifikaci rizik je **analyzování rizik** (risk analysis), které je založeno na zdokonalování pochopení rizik. Poskytuje vstupy pro hodnocení rizik a pro rozhodnutí o tom, zda je potřeba identifikovaná rizika zvládnout a jaké jsou nejvhodnější strategie a metody zvládání rizik. Analýza rizik bere zřetel na příčiny a zdroje hrozeb, jejich pozitivní a negativní dopady (následky) a pravděpodobnost, že tyto dopady mohou nastat. Faktory, které ovlivňují závažnost dopadu a pravděpodobnost výskytu události by měly být rovněž identifikovány. Výsledkem analýzy rizik je stanovení neboli odhad úrovně jednotlivých rizik.

Závěrečnou činností subprocesu posuzování rizik je **hodnocení rizik** (risk evaluation). Smyslem této činnosti je napomáhat při rozhodování (založeném na výsledcích analýzy rizik) o tom, která rizika musí být přednostně zvládnána. Hodnocení rizik zahrnuje dva úkony, a to komparaci úrovně rizik stanovených během analýzy s kritérii pro hodnocení rizik stanovenými při vymezení souvislostí a následné stanovení přijatelnosti

rizik a jejich prioritizaci. Jestliže úroveň rizika nesplňuje stanovená kritéria, riziko musí být zvládáno. Při rozhodování o zahájení subprocessu zvládání rizik je nezbytné počítat se širší souvislostí rizika a brát zřetel na přípustnou odchylku u rizik vznikajících ve vnějším prostředí organizace. Rozhodnutí by pak mělo být učiněno v souladu se zákonnými či jinými přijatými požadavky. Za některých okolností může hodnocení rizik vést k rozhodnutí o provedení další analýzy nebo k rozhodnutí neřešit zvládání rizika jakýmkoli jiným způsobem než udržováním stávající regulace rizika. Toto rozhodnutí je zpravidla ovlivňováno zájmem nebo postojem organizace k rizikům a rizikovými kritérii, která byla stanovena.

Katalog rizik

Jak již bylo řečeno, posuzování rizik je nejnáročnějším subprocessem procesu řízení rizik. Při jeho realizaci jednotlivé součásti rezortu obrany operují s velkým množstvím informací, které musí v relativně krátkém čase zaevidovat, vyhodnotit a navrhnout adekvátní řešení. Proto za účelem podpory tohoto subprocessu, tj. posuzování rizik, byl autorem článku vytvořen softwarový nástroj **Katalog rizik** (viz obr. 2), který slouží k evidenci identifikovaných rizik, jejich hodnocení a následné prioritizaci za účelem jejich dalšího zvládání.

Tento softwarový nástroj sestává z úvodní stránky, dvaceti karet pro evidenci identifikovaných rizik a mapy rizik. Na úvodní stránce katalogu je nutné nejprve zadat název činnosti, procesu nebo konkrétní součásti rezortu obrany, kde budou rizika hodnocena. Tím dochází k vymezení okruhu aktiv, [1] která budou dále hodnocena. Následně je zapotřebí prostřednictvím podpůrných metod a technik [2] identifikovat jednotlivá rizika a zaznamenat o nich veškeré potřebné informace do jednotlivých karet (viz obr. 3).

Obr. 2: Softwarový nástroj „Katalog rizik“

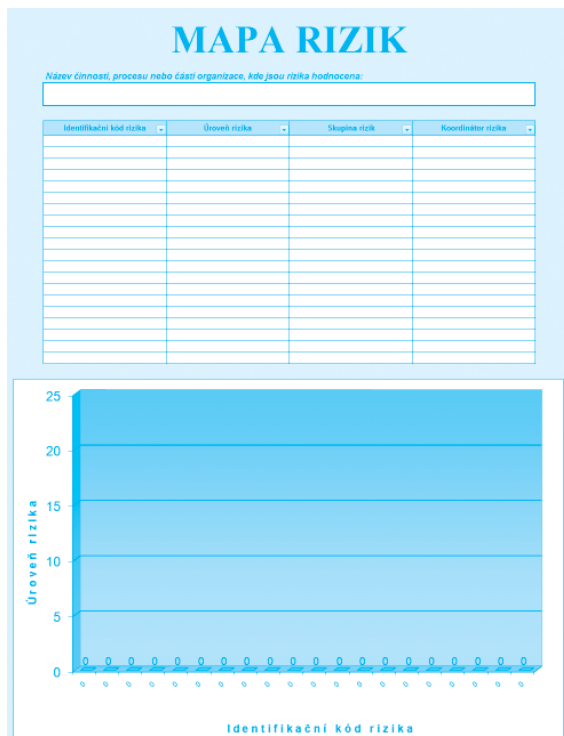
KARTA RIZIKA č. 1	
Název rizika	
Identifikační kód rizika	
Druh rizika	>> vyberte druh rizika <<
Vlastník rizika	
Popis rizika	
Předpokládané příčiny rizika	
Aktiva organizace	
Pravděpodobnost výskytu	>> vyberte pravděpodobnost <<
Závažnost dopadu	>> vyberte závažnost dopadu <<
Úroveň rizika	
Skupina rizik	
Kompetence k řešení rizika	>> vyberte kompetenci řešení rizika <<
	Uveďte kompetenční orgán
Návrh na řešení rizika	
Již realizovaná opatření pro snížení úrovně rizika	
Riziko předáno koordinátorovi	>> vyberte odpověď << Komu
Poznámka	
Hodnocení zpracoval	
Datum zpracování hodnocení	

Obr. 3: Karta rizika

Nejprve je nutné každému identifikovanému riziku přiřadit název a identifikační kód, pod kterým bude zaevidováno. Dále zařadit do jakého druhu rizik patří, čímž pracovníci rezortu obrany získávají přehled o tom, která rizika jsou druhově nejpočetnější, a mohou se lépe orientovat při identifikaci příčin působení těchto rizik. Následuje stanovení vlastníka rizika, což je odpovědný správce, který bude mít na starosti sledování dalšího vývoje rizika. Zcela zásadními informacemi, které musí být do karty rizika zaneseny, jsou popis daného rizika, předpokládané příčiny vzniku a působení rizika na hodnocenou část rezortu obrany a konkrétní aktiva nacházející se v hodnocené oblasti dopadu rizika. Na základě těchto informací může vlastník rizika přistoupit k jeho analýze a stanovení úrovně rizika. Prvním krokem analýzy je stanovení pravděpodobnosti výskytu potenciální nežádoucí události, k níž může dojít v důsledku působení daného rizika na hodnocená aktiva rezortu obrany. V rámci druhého kroku analýzy stanovuje potenciální závažnost dopadu nežádoucí události na hodnocená aktiva rezortu obrany. Samotná úroveň rizika je pak automaticky vypočtena součinem bodových hodnot odpovídajících zvolené pravděpodobnosti výskytu a závažnosti dopadu potenciální nežádoucí události. Na základě výsledné úrovně rizika je riziko zařazeno do příslušné skupiny rizik (běžná, významná a klíčová rizika), čímž je zřejmé jak velké nebezpečí pro rezort obrany představuje.

V druhé polovině vyplňování karty rizika je pozornost zaměřena na řešení neboli zvládání rizika. Nejprve je nutné zaznamenat informace týkající se kompetence řešení daného rizika, tzn. zda řešení rizika je či není v kompetenci konkrétní součásti rezortu obrany, a který kompetenční orgán se jím bude dále zabývat (např. ministerstvo, sekce, odbor či pracoviště). V případě, že řešení daného rizika je v kompetenci rezortu obrany, následuje uvedení konkrétních návrhů na jeho řešení a uvedení opatření, která již byla realizována pro snížení úrovně rizika. Dále je zaznamenáno, zda riziko bylo předáno konkrétnímu koordinátorovi a je uvedeno jeho jméno. V závěru vyplňování karty rizika je možné uvést doplňující informace a musí být vyplněno jméno zpracovatele a datum, kdy hodnocení rizika bylo provedeno.

Po ukončení analýzy a evidence všech identifikovaných rizik následuje přesun na záložku „Mapa rizik“ (viz obrázek 4), kde je k dispozici soupis všech analyzovaných rizik, který zahrnuje identifikační kódy rizik, úroveň rizik,

Obr. 4: Mapa rizik

skupiny, do kterých byla rizika zařazena a jména koordinátorů rizik. Tyto údaje mohou být jakýmkoli způsobem filtrovány či řazeny, takže např. může být provedena prioritizace rizik dle jejich závažnosti. Veškerá rizika jsou pak znázorněna graficky na mapě rizik a je u nich uveden identifikační kód a úroveň rizika.

Závěr

Smyslem softwarového nástroje „Katalog rizik“ je usnadnění činnosti pracovníků rezortu obrany při identifikování, analyzování, hodnocení a prioritizaci rizik za účelem jejich dalšího zvládnutí. Zavedením tohoto softwarového nástroje lze předpokládat, že v rezortu obrany dojde nejen ke zrychlení činností v oblasti řízení rizik, ale především ke zkvalitnění celého procesu. Rovněž budou moci být veškerá data o identifikovaných rizicích snadněji sdílena, což povede ke zvýšení vzájemné spolupráce mezi jednotlivými součástmi rezortu obrany.

V současné době byl „Katalog rizik“ předán k praktickému využití sekci rozvoje druhů sil – operační sekce Ministerstva obrany ČR, pro kterou byl vytvořen v rámci expertizního úkolu zadaného ředitelem sekce. Prozatím bude pracovníky sekce využíván k evidenci a prioritizaci rizik spojených s dosahováním operačních schopností Armády České republiky. Jeho další využití je v současné době projednáváno také s odborem interního auditu Ministerstva obrany ČR.

Poznámky k textu:

- [1] Blíže viz ŘEHÁK, GRASSEOVÁ (2009, s. 13).
- [2] Blíže viz GRASSEOVÁ, DUBEC, ŘEHÁK (2009), SMEJKAL, RAIS (2006) nebo BARTLOVÁ, BALOG (2007).

Literatura:

- BARTLOVÁ, Ivana, BALOG, Karol. *Analýza nebezpečí a prevence průmyslových havárií*. 2. vyd. Ostrava: SPBI, 2007, sv. 7, 191 s. ISBN 978-80-7385-005-0.
- CHJ-6. *Pokyn k jednotnému uplatňování závažných pravidel a doporučení pro systém řízení rizik v orgánech veřejné správy*, 2004. 37 s.
- GRASSEOVÁ, Monika, DUBEC, Radek, HORÁK, Roman. *Procesní řízení ve veřejném i soukromém sektoru*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2008. 266 s. ISBN 978-80-251-1905-1.
- GRASSEOVÁ, Monika, DUBEC, Radek, ŘEHÁK, David. *Analýzování při strategickém řízení - praktické nástroje, metody a postupy*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2009. ISBN 978-80-251-2621-9.
- ISO/IEC 31000. *Risk management – Principles and guidelines on implementation*, [Draft International Standard], 2008, 18 p.
- ISO/IEC Guide 73. *Risk management - Vocabulary*, 2002.
- ŘEHÁK, David, GRASSEOVÁ, Monika. Vymezení souvislostí jako součást procesu řízení rizik u organizační ústřední státní správy. *Vojenské rozhledy*, Praha, 2009, roč. 18(50), č. 3, s. 12-18. ISSN 1210-3292.
- SMEJKAL, Vladimír, RAIS, Karel. *Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. 296 s. ISBN 80-247-1667-4.
- TICHÝ, Milík. *Ovládnutí rizika. Analýza a management*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. 396 s. ISBN 80-7179-415-5.

Podplukovník Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

Teorie lidského kapitálu a problém automatické optimalizace personálních nákladů v ozbrojených silách

Článek se zabývá aplikací teorie lidského kapitálu v ozbrojených silách České republiky. Aplikace je vztažena k motivaci vojáka z povolání k opouštění služebního poměru, formování věkové struktury ozbrojených sil na základě individuálních platových křivek a automatické optimalizaci personálních nákladů na základě aplikace kariérního řádu.

Státní správa, ozbrojené síly a sbory, stejně tak jejich personální struktura představují v rámci EU relativně izolované systémy, protože jsou spojeny se specifickými podmínkami jednotlivých států, ke kterým náleží. Tato povaha ozbrojených sil jako národního solitéru určuje jedinečné postavení společenských věd, jako je např. ekonomie, při řešení problémů spojených s fungováním těchto solitérů. Už proto je s podivem, že na stránkách *Vojenských rozhledů* se doposud objevilo tak málo studií zabývajících analýzou problémů z praxe fungování českých ozbrojených sil, které by vycházely z některé ze soudobých teorií. To platí zejména pro problematiku dvou klíčových oblastí fungování ozbrojených sil, oblasti personalistiky a oblasti financování ozbrojených sil.

Tento článek prezentuje aplikaci teorie lidského kapitálu a její vazbu na platový a kariérní řád určující tzv. automatickou optimalizaci personálních nákladů v ozbrojených silách. Kariérní řád a platový řád by totiž neměl připouštět přestátnutí personální struktury a následnou explozi personálních nákladů v podobě vysokých platových tarifů a vysokých výsluhových příspěvků. Článek navazuje na články věnované problematice propojení platového a kariérového řádu otištěné ve *Vojenských rozhledech*. [1, 2, 3]

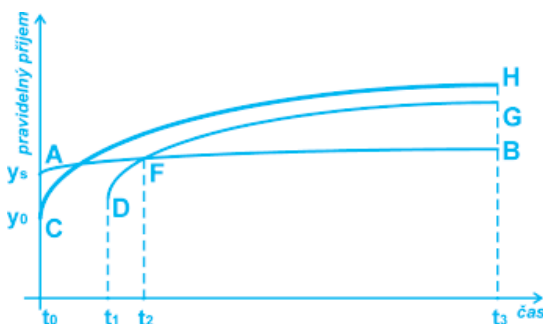
1. Teorie lidského kapitálu

Teorie lidského kapitálu tvoří dnes základ moderní ekonomie. S její pomocí jsou vysvětlovány takové jevy, jako jsou rozdíly v platech/mzdách zaměstnanců podle jejich věku, dosaženého vzdělání nebo podle rozdílů v profesích. [4, s. 188-189] Tato teorie předpokládá, že jednotlivec během svého života svým vzděláváním a výcvikem a získáváním zkušeností zhodnocuje svůj lidský kapitál, za který je odměňován v zaměstnaneckém poměru. O investici do svého lidského kapitálu rozhoduje lidské individuum samo, stát nebo zaměstnavatel, a tato investice je realizována z veřejných nebo soukromých zdrojů.

Investice z veřejných zdrojů je pro člověka zpravidla spojena s povinností. To je např. případ povinné školní docházky. Investuje-li do lidského kapitálu zaměstnavatel, pak se snaží takovou investici chránit, např. zavazuje zaměstnance k tomu, aby pod sankcí určitou dobu setrval v zaměstnaneckém poměru. Investuje-li do lidského kapitálu jedinec, činí tak v naději na získání výhody v konkurenci ostatních jedinců na trhu práce a získání práce a dosažení co nejvyšší odměny za vykonanou práci. [5]

Teorie lidského kapitálu předpokládá, že výše této odměny je úměrná hodnotě lidského kapitálu a výše této odměny vyplácené v jednotlivých rocích ekonomicky aktivního života různých jedinců má podobný průběh, jako je tomu v případě křivky zachycené na obr. č. 1.

Na obr. 1 je mezi písmeny C a H zachycena ideální křivka růstu odměny za vykonanou práci zaměstnance (příjmová křivka) vstupujícího ve věku t_0 na trh práce a odcházejícího v čase t_3 do důchodu. Body t_0 a t_3 fakticky vymezují pracovní sílu ve věku 15 až 65 let. Dále je na obr. č. 1 je mezi body A a B zachycena příjmová křivka zaměstnance vstupujícího v 15 letech do zaměstnaneckého poměru, aniž by tento zaměstnanec pokračoval středoškolským studiem a křivka příjmová zaměstnance, vyznačená body D a G, který vstoupil do zaměstnaneckého poměru po získání maturity. Jak je patrné, vyšší dosažené vzdělání se druhému zaměstnanci vyplatí v čase t_2 , kdy v části příjmové křivky FG převyšují jeho roční příjmy příjmy zaměstnance s příjmovou křivkou AB.

Pramen: Upraveno podle SCHLEICHER, M. *Die Ökonomie der Wehrpflicht. Eine Analyse unter besondere Berücksichtigung der Grundsätze der Besteuerung*. 1. Aufl. Frankfurt am Main: Verlag Peter Lang, 1996. ISBN 3-631-30951-1. Abb. 1.

Obr. 1: Příjem jednotlivce během jeho ekonomického života

2. Teorie lidského kapitálu v platovém řádu a individuální platová křivka

Podobné zákonitosti, jaké jsou zachyceny na obr. 1, respektuje i platový řád platný pro ozbrojené síly České republiky. Ten je doposud definován zákonem č. 143/1992 Sb., o platu a odměně za pracovní pohotovost v rozpočtových a v některých dalších organizacích a orgánech, ve znění pozdějších předpisů a nařízením vlády č. 565/2006 Sb., o platových poměrech vojáků z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

V rámci tohoto platového řádu roste vojákovi základ jeho platu tvořený platovým tarifem v závislosti na (formálním) dosaženém vzdělání a určený platovou třídou (PT) a délkou započitatelné praxe, podle které se vojákovi určí platový stupeň (PS). Jak je patrné z obr. 2, v rámci jedné platové třídy je platový tarif vojáka v nejvyšším, dvanáctém, platovém stupni 1,5krát vyšší, než platový tarif vojáka v nejnižším, prvním, platovém stupni. – Stát jako zaměstnavatel odměňuje zkušenost zaměstnance.

Z obr. 2 je dále patrné, že platový tarif v rámci jednoho platového stupně je v případě 16. platové třídy 3,4násobkem 1. platové třídy (PT).

Stát jako zaměstnavatel odměňuje vyšší (formálního) dosaženého vzdělání. Tato odměna je progresivnější než v případě odměňování zkušenosti zaměstnance. Vezme-li se např. do úvahy zařazování zaměstnanců do platových tříd podle výše uvedeného nařízení vlády, pak je v rámci jednoho platového stupně platový tarif zaměstnance v 10. PT, který dosáhl vysokoškolského magisterského vzdělání o 18 % vyšší než plat zaměstnance v 8. PT. To je nejvyšší platová třída pro zaměstnance, kteří dosáhli jenom středoškolského

vzdělání s maturitou. Tato diferenciacie je ještě výraznější mezi zaměstnanci s vysokoškolským vzděláním. Platový tarif v 16. PT je 1,63 násobkem platového tarifu v 10. PT v rámci jednoho platového stupně.

Díky dalším pravidlům, která jsou obsažena v platovém řádu, dochází k výraznější diferenciaci mezi jednotlivými zaměstnanci. Osobní příplatek, ohodnocující dlouhodobé dosažené kvalitní výsledky zaměstnance je určen jako násobek platového tarifu. Zatímco u vojáků zařazených v 1. až 9. PT, lze přiznat vojákovi maximálně 50 % platového tarifu nejvyššího platového stupně v platové třídě, ve které je zařazen, u vojáků v 10. až 16. PT to může být až 100 %.

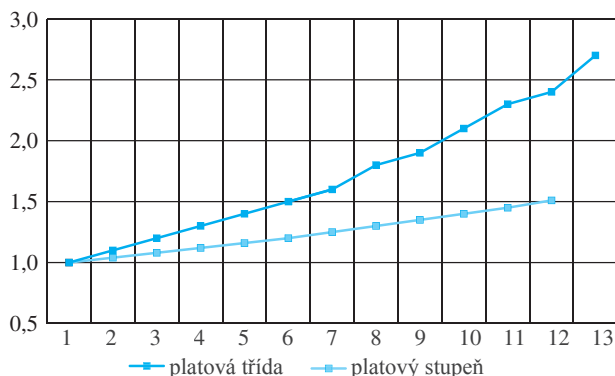
Kdyby se příplatky za vedení v případě

vojáků neurčovaly absolutní částkou, ale také násobkem platového tarifu, jako je tomu v případě občanských zaměstnanců, pak by byla diferenciacie v odměňování zaměstnanců vyjádřena jejich individuálními platovými křivkami ještě zřetelnější.

Individuální platové křivky lze využít pro ovlivňování rozhodování zaměstnance a pro jeho stimulaci k setrvání nebo opuštění zaměstnaneckého poměru. Tvar křivky tak může být použit jako nástroj automatické optimalizace personálních nákladů, kdy se od určitého okamžiku v kariéře zaměstnance zastaví automatický postup do vyššího platového stupně.

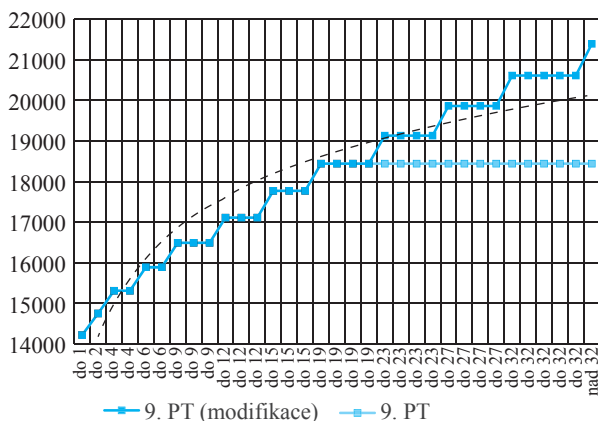
To si lze uvědomit s pomocí obr. 3. Na něm je zobrazen průběh individuální platové křivky v případě platového tarifu v 9. PT. Tato platová třída je platovou třídou určenou pro zaměstnance, kteří dosáhli bakalářského vysokoškolského vzdělání. Toto vzdělání je požadováno pro službu v hodnostním sboru nižších důstojníků. [6]

Jak je patrné, platový tarif pravidelně roste s růstem délky započitatelné praxe; jeho růst se zastavuje po dosažení 32 let praxe. S délkou započitatelné praxe se prodlužuje

Pramen: Vlastní výpočet podle nařízení vlády č. 565/2006 Sb., o platových poměrech vojáků z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

Obr. 2: Platové třídy a platový stupeň jako index (1. PT a 1. PS = 1)

Pramen: vlastní výpočet podle nařízení vlády č. 565/2006 Sb., o platových poměrech vojáků z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

Obr. 3: Individuální platová křivka – platový tarif v 9. PT (v Kč/měsíc)

interval zvyšování platového tarifu. To dává individuální platové křivce tvar křivky zachycené na obr. 1.

Tvar individuální platové křivky motivuje zaměstnance k setrvání nebo opuštění této platové křivky, např. vyhledáním jiné pracovní pozice, jestliže na té stávající nedochází k žádnému růstu jeho platového tarifu. Na obr. 3 je zachycena modifikovaná individuální platová křivka, kde plat automaticky neroste po dosažení 20. roku započitatelné praxe.

Fakticky to znamená, že po dosažení této hranice by mělo dojít k poklesu motivace zaměstnance zůstat v 9. PT. V případě vojáka v hodnostním sboru nižších důstojníků to znamená usilovat o povýšení do hodnostního sboru vyšších důstojníků, nebo o odchod do zálohy a získání výhodnějšího zaměstnání.

3. Problém optimalizace personálních nákladů

Individuální platové křivky se nastavují podle potřeb kariérního řádu. Jejich průběh nechává o své kariéře rozhodnout zaměstnance. To je i důvod, proč jsou platové řády propojeny s kariérními řády. [1, 3]

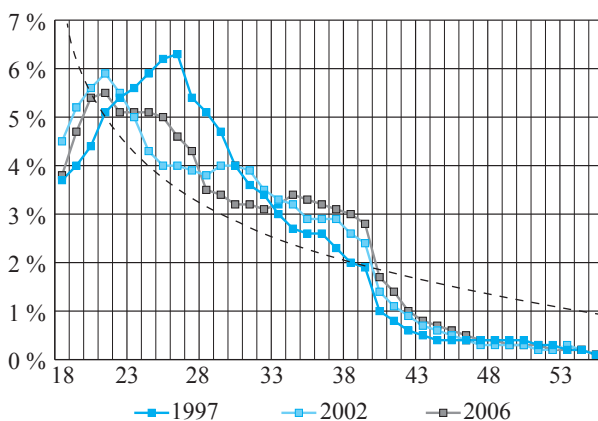
Realita platové perspektivy je považována pro zaměstnance za srozumitelnější než ideální kariérní cesta zobrazená v podobě síťových grafů, slibující pozitivita a sociální jistoty. Platová perspektiva je důležitá z pohledu dlouhodobého plánování zaměstnancova života a přijímání dlouhodobých investičních rozhodnutí, jako jsou pořízení bydlení nebo rodiny. Při správném nastavení individuálních platových křivek představuje propojení platového a kariérního řádu automatický stabilizátor personálních nákladů. To si lze nepřímým způsobem uvědomit na věkové struktuře ozbrojených sil, kde takové propojení existuje.

Jak je patrné z obr. 4, kde je zachycena relativní věková složení pozemních sil Velké Británie (UK Army), je tvar křivky věkového složení po 35. roku prakticky stejný v rozptětí 10 let. Británie se snaží dlouhodobě udržet počet osob starších 40 let pod 10 %.

Převedeno do řeči personálních nákladů, Britové se snaží většinu prostředků směřovat do vojáků ve věku 18 až 40, kteří jsou podstatným činitelem funkčnosti ozbrojených sil. Jde o výběr z národní

pracovní síly provedený na principu preference formálního vzdělání, zdravotní způsobilosti a fyzické zdatnosti. Kde ve věku 18-40 let obecně neexistuje rostoucí trend nákladů na zdravotní péči daný přirozeným stárnutím lidského organismu. [7, s. 66-67]

Jiný přístup je zatím praktikován v ozbrojených silách ČR. Jak je patrné z obr. 5, podíl

Pramen: www.dasa.mod.uk.

Obr. 4: Věková struktura UK Army v letech 1997, 2002 a 2006

osob ve věku vyšším než 40 let je v Armádě České republiky (AČR) podstatně vyšší. V roce 1997 činil 24 % a pak postupně klesal, když v roce 2004 dosáhl cca 15 %, avšak v roce 2008 vzrostl na 17 %. Odlišnost filozofie formování věkové struktury ozbrojených sil v České republice a ve Velké Británii je na obr. č. 4 a 5 prezentován křivkou logaritmického trendu. Je patrné, že věková struktura UK Army je formována jako „trojúhelníková“, kdežto věková struktura AČR je formována jako „lichoběžníková“.

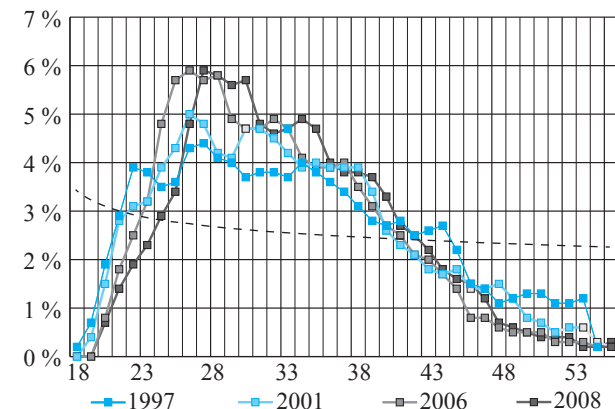
Odlišný podíl osob starších 40 let v UK Army v AČR je pravděpodobně dán jinými podíly vyšších důstojníků na celkových počtech a pojímáním služby praporčíků v AČR jako služby celoživotní.

„Lichoběžníkově“ nastavený tvar věkové struktury ozbrojených sil je nevýhodný pro automatickou optimalizaci personálních nákladů. Fakticky alespoň 1/5 vojáků vždy dosáhne na výsluhový příspěvek, který lze přiznat po 15 letech služby vojáka z povolání. [8] Navíc při ekonomickém růstu a nastavení individuální platové křivky jako rostoucí až do 32 let započitatelné praxe nemá většina vojáků zájem opouštět služební poměr ve vidině vyššího výsluhového příspěvku daného růstem platových tarifů a získáním většího „procenta“ pro jeho výpočet.

Stát je v době ekonomického růstu vždy ochotnější zvyšovat platové tarify, protože je pro něj díky růstu příjmů státního rozpočtu jednodušší financovat své výdaje, a protože chce zachovat konkurenceschopnost na trhu práce. Díky „nasávání“ pracovní síly do soukromého sektoru se pracovní síla stává pro stát vzácnější, a proto je stát nucen posilovat finanční stimulaci zaměstnanců k zachování jejich zaměstnaneckého vztahu vůči státu.

Spekulativní motiv pro prodlužování závazku ke službě v podobě očekávání růstu platových tarifů odpadá v době ekonomické recese. Pro zhodnocení lidského kapitálu bez potřeby vlastních investic zůstává vojákovi jenom „možnost procent“ a případně se pokusit se o platový postup v podobě přechodu do vyššího platového stupně. Tato strategie „vydržet“ je motivována nastavením individuální platové křivky, podle které náleží vojákovi za vykonanou práci odměna ve formě platu nebo podle které mu po skončení služebního poměru náleží odměna za zásluhy ve službě v podobě výsluhového příspěvku. Toto chování generuje nejenom pozdější vyšší zatížení personálními náklady státního rozpočtu, kapitoly Ministerstva obrany, v podobě výsluhových příspěvků, ale generuje rovněž riziko personální vlny. Ta již ohrožuje schopnosti ozbrojených sil.

Personální vlna vzniká, jestliže personální strukturu opustí nepoměrně více zaměstnanců, než do ní přijde, a tento personální pohyb není součástí strategie na zmenšení organizace. Tato situace je nebezpečná, jestliže na trhu práce neexistuje dostatečný

Pramen: MO ČR.

Obr. 5: Věková struktura AČR v letech 1997, 2001, 2006 a 2008

potenciál pro postupné utlumení následků personální vlny a získání dodatečného personálu si vyžaduje zvýšení finančních stimulů, tedy skokové zdražení ceny práce.

V této souvislosti v AČR existuje podstatné riziko takové vlny v AČR. Zatímco v roce 2005 existovalo 17,1 % osob, které formálně splnily závazek 20 let služby, v roce 2008 to už bylo 18,9 %. [9] Orientačně srovnáno s údaji pro UK Army je riziko personální vlny v ozbrojených silách Velké Británie 2 až 3krát menší než v AČR, a to díky propojení platového a kariérního řádu a vhodného nastavení individuálních platových křivek.

Závěr

Finanční situace českého státu, ve které se ocitl v důsledku světové ekonomické krize, nutí jednotlivá ministerstva hledat vnitřní úspory. Takto např. Ministerstvo spravedlnosti ČR zjistilo, že ušetří na personálních nákladech, jestliže sníží počet státních zástupců a soudců, jejichž započitatelná praxe přesahuje 32 let. [10]

Podobný postup lze očekávat také v případě Ministerstva obrany, kde paradoxně nedostatek finančních prostředků může přispět k zavedení systémových opatření, která povedou ke stabilizaci struktury nákladů, aniž by muselo docházet k opakovaným dramatickým změnám v podobě škrtání tabulkových počtů ve snaze udržet podíl osobních nákladů pod 50 %. Ovšem aby nebylo „s vaničkou vyléváno i dítě“, bude třeba se opřít o některou fungující teorii a snažit se o její účinnou aplikaci. Jednou z těchto teorií by měla být teorie lidského kapitálu.

Ke škodě věci její systémová aplikace se v minulosti nevyučovala na žádné z vojenských vysokých škol a nevypadá to, že by jí po profesionalizaci AČR využívaly personální orgány odpovědné v rezortu MO za personální politiku. Doposud totiž přetrvává „mechanistický“ přístup v personalistice založený ještě v době trvání Hlavní politické správy, kde peníze a individuální rozhodování zaměstnance jsou sice „společensky“ důležité, důležitější je však kolektivní vůle byrokratických grémíů usnášejících se na tom, co je asi pro jednotlivce nejlepší z pohledu podivně formulovaných mocenských zájmů byrokraticky organizovaných zájmových skupin.

Literatura:

- [1] PERNICA Bohuslav. Ozbrojené síly ČR a otázka provázanosti platového a kariérního řádu (srovnávací studie). *Vojenské rozhledy*, 2005, roč. 14, č. 3, s. 71-80.
- [2] PERNICA Bohuslav. Riziko ztráty lidského kapitálu při transformaci architektury bezpečnostního systému na příkladu českých zpravodajských služeb. *Vojenské rozhledy*, 2008, roč. 17, č. 1, s. 64-67.
- [3] PERNICA Bohuslav. Sociální inženýrství v ozbrojených silách ČR za hranou rizika – výsledek 15 let pokusů o vytvoření a zavedení kariérního řádu. *Vojenské rozhledy*, 2009, roč. 18, č. 1, s. 76-80.
- [4] PEARCE, DW. *Macmillanův slovník moderní ekonomie*. 2. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-42-2.
- [5] VALENČÍK R. aj. *Efektivnost investování do lidského kapitálu* [CD-ROM] 1. vyd. Praha: EUPRESS, 2005. ISBN 80-86754-51-0.
- [6] *Vyhl. č. 221/2007 Sb.*, kterou se stanoví kvalifikační předpoklady pro služební zařazení vojáků z povolání.
- [7] PERNICA, B. *Profesionalizace ozbrojených sil: Trendy, teorie a zkušenosti*. 1. vyd. Praha: AVIS, 2007. ISBN 978-80-7278-381-6.
- [8] *Zákon č. 221/1999 Sb.*, o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů
- [9] *Statistická ročenka 2005-2008*. Praha: ŘePP.
- [10] ADAMIČKOVÁ Naďa, KÖNIGOVÁ Marie. Vesecká chce posílat státní zástupce dřív do důchodu. *Právo*, 2009, roč. 19, č. 221, s. 1, 4 [21. 9. 2009].

Bc. Tomáš Kučera

„Mlha války“ v dílech klasiků: Clausewitz a Tolstoj

(Problematika nejistoty a náhody ve válce)

VOJENSKÉ
UMĚNÍ

„Nevím, co je to dovedný vojevůdce,“ řekl kníže Andrej posměšně.

„Dovedný vojevůdce,“ pravil Pierre, „no to je ten, který předvídá všechny eventuality..., no a uhádne úmysly nepřítele.“

„Ale to není možné,“ namítl kníže Andrej, jako by mluvil o dávno rozhodnuté věci.

Pierre se na něj udiveně podíval.

„Ale,“ řekl, „vždyť se říká, že se válka podobá hře v šachy.“

(Lev Nikolajevič Tolstoj: *Vojna a mír*. Část druhá, s. 214.)

To, aby se válka podobala hře v šachy, si vojevůdci přejí od nepaměti a mnozí tomu i věří. Jak napsal Martin van Creveld, „od Platona až po NATO, dějiny vojenského velení obsahují neustálé hledání jistoty“. [1] V současnosti tuto možnost otevírají moderní vojenské technologie, jejichž rozvoj je spojen s probíhající revolucí ve vojenských záležitostech (RMA - Revolution in Military Affairs). Někteří zastánci RMA tvrdí, že nové technologie pomohou rozptýlit „mlhu války“ a umožní mocnostem, které tuto revoluci podniknou, ovládnout bojiště jako šachovou partii, v níž všechny nepřátelské figury jsou na velitelské „šachovnici“ viditelné a zranitelné a vlastní figury jsou viditelné a ovladatelné. [2] Po zkušenosti s novými možnostmi vedení války, které se ukázaly při válce v Perském zálivu v roce 1991 a v Kosovu 1999, se hlavním proponentem této vize stal americký admirál William Owens se svou knihou *Lifting the Fog of War*. [3]

V tomto článku bych rád přiblížil pojem „mlha války“ (fog of war), o jejíž eliminaci zastánci RMA usilují. Fráze „mlha války“ se pojí ke Carlu von Clausewitzovi, pruskému teoretiku války z devatenáctého století. Přestože Clausewitzova teorie formuluje základní předpoklady toho, co se nyní „mlhou války“ nazývá, on sám toto slovní spojení nikdy nepoužil. Ve své knize *O válce* Clausewitz pouze napsal: „Válka je oblast nejistoty; tři čtvrtiny toho, na čem se zakládá činnost ve válce, leží v mlze větší nebo menší nejistoty.“ [4] A tak ti, kteří vyjadřují skepsi k možnosti, že by rozvoj moderních technologií mohl tuto mlhu rozptýlit, jsou označováni jako „clausewitzíáni“.

Genialita pruského myslitele však má za následek i to, že nálepku clausewitzíánství nesou také zastánci mnoha dalších myšlenek, které se v knize *O válce* objevily. Jiní „clausewitzíáni“ tak považují válku za morálně neutrální prostředek politiky státu, o čemž se můžeme dočíst v článcích Michaela Nicholsona [5] a Roberta Calluma. [6] Při vedení válečných operací se další „clausewitzíáni“ soustřeďují na „těžiště“ nepřítele, tuto teoretickou myšlenku ve svém díle aktualizoval např. Dale C. Eikmeier [7]

a další, kteří varují před překročením tzv. kulminačního bodu úspěchu, jako tak činí Daniel S. Zazworsky [8]. Komplexnost Clausewitzova díla tak způsobuje, že autorovo jméno v označování jeho následovníků se může jevit značně matoucí. I proto bych v tomto článku vyzdvihl dílo Lva Nikolajeviče Tolstoj, v jehož románu *Vojna a mír* [9] je velmi zajímavě demonstrována právě ta část Clausewitzovy teorie, která se týká „mlhy války“.

Mnohým by mohlo připadnout zvláštní, že by Tolstoj, který je znám především jako pacifista a sřizavý kritik vojáctví, by mohl být Clausewitzovým následovníkem či dokonce žákem. V jeho románu lze nalézt řadu narážek, pro něž by se mohlo zdát, že Clausewitz se svou teorií nemůže u Tolstoj hledat o mnoho více než pohrdání. Tolstojovo dílo je bezpochyby velkou kritikou onoho clausewitzianství, které o válce hovoří jako o morálně neutrálním pokračování politiky. Sám Clausewitz ještě jako mladý důstojník působící v Rusku je v románu *Vojna a mír* zachycen, jak před bitvou u Borodina pronáší svůj strategický soud o potřebě oslabení nepřítele bez ohledu na civilní ztráty. Hlavní Tolstojův hrdina kníže Andrej, který Clausewitz zaslechl, nato velice rozzlobeně zareagoval: „Tihle pánové, Němci, zítra bitvu nevyhrají, ti jen nadělají škod, co bude v jejich silách, protože v německé hlavě jsou jen úvahy, které nestojí za zlamanou grešli, ... Celou Evropu nechali jemu [Napoleonovi] a nás přijeli učit – skvělí učitelé!“ [10] Napsal by snad toto vzorný žák? Jako ostrá kritika Clausewitzovy teorie by se mohlo jevit Tolstojovo popírání existence *válečného génia*, což je klíčový pojem u Clausewitz. Prozkoumáme-li však hlouběji, co znamená válečný génius pro Tolstoj a co pro Clausewitz, zjistíme, že se až tak výrazně neliší. Dále v článku se budeme věnovat generálu Kutuzovovi, který v Tolstojově podání představuje ideálního vojevůdce do velmi husté „mlhy války“, a jistě nebude tolik překvapivé, že takovýto Kutuzov nemá až tak daleko Clausewitzovu pojetí válečného génia.

První dvě kapitoly tohoto článku srovnají dva odlišné přístupy k realitě války – lineární, a tedy vypočitatelný a předvídatelný, a nelineární, jež ve své teorii formuloval Clausewitz a Tolstoj ve svém románu rozvinul. Třetí kapitola se bude věnovat válečným hrám jakožto ideálu války bez „mlhy“ a poslední část představí generála Kutuzova jakožto ideálního velitele do velmi husté „mlhy války“.

Lineární teorie války

Problém nejistoty ve válce lze řešit dvěma zcela odlišnými teoretickými přístupy. První teorie vidí realitu války jako lineární, což znamená, že každá akce vyvolá předvídatelnou reakci. Je přirozenou tendencí člověka chápat svět jako lineární. Jak popisuje Samuel E. Whitehurst, lineární přístup k válce byl vyvinut jako výsledek vědecké revoluce, jež začala v 16. století a kulminovala s Newtonovou fyzikální teorií. Tento newtonovský pohled na svět a jeho problémy je charakterizován vírou, že je možné rozložit systém na jeho nejjednodušší komponenty a studiem jejich vlastností a vztahů mezi nimi pochopit systém jako celek. [11] Matematik Ian Stewart k tomu dodává: „Klasická matematika se soustředila na lineární rovnice ze zcela pragmatického důvodu: nemohla řešit nic jiného.“ [12] Realita byla zjednodušena tak, aby mohla být zkoumána prostředky, které byly k dispozici. [13] Vyžadovalo by obrovské odříkání připustit si, že svět je zcela nepředvídatelný a ovládán spíše náhodou, než že by podléhal zákonitostem a pravidelnostem.

Jak jsem uvedl již v úvodu článku, touha po jistotě a předvídatelnosti je odnepaměti vlastní i vojenskému prostředí. Asi největšími teoretiky „geometrického“ válčení byli maršál von Bülow a Henri de Jomini. Bülow je autorem teorie pracující s pojmy *šířka základny* a *operační linie*. Operace mohla být úspěšná pouze tehdy, pokud úhel, který svírají linie spojující okraje základny s postupující armádou nebyl ostřejší než devadesát stupňů. Pokud by armáda postupovala dál, hrozilo by jí, že by mohla být obchvátna, odříznuta od své základny a tím poražena. „Celé umění strategie tak bylo omezeno na jedinou, jednoduchou geometrickou formuli.“ [14] Jomini Bülowovu teorii přejal a doplnil ji o pravidla obklíčovacích manévřů.

Až do Clausewitz se vojenská věda vzhlížela v geometrických teoriích. Jak Clausewitz poznamenává, lidumilné duše si myslely, „že je možno protivníka dovedně odzbrojit nebo porazit a při tom mu příliš neublížit“. [15] V důsledku takových teorií se obklíčení stalo jediným estetickým postupem k vítězství. Toto pravidlo se do myslí vojáků tak vžilo, že jej Tolstoj mohl využít v jedné ze svých bitevních scén: „Jeden voják vykřikl v leknutí panické slovo, které má ve válce osudný účinek: ‚obklíčili nás!‘ – a toto slovo, doprovázeno pocitem strachu nakazilo celou masu. ‚Dostali se nám do zad! Odřízli nás! Jsme ztraceni!‘ křičeli prchající.“ [16] Poučka praví, že obklíčená armáda prohrává, se v tomto případě málem stalo sebenaplnujícím se proroctvím.

Clausewitz teoretické myšlení tohoto druhu zcela odmítl. Podle Clausewitz je válka činnost vůle vůči živému předmětu, který reaguje. „Je nabíledni, jak málo se na takovou činnost hodí myšlenkový schematismus umění a věd, a chápeme zároveň, jak ustavičné snažení a usilování o zákony, podobné těm, které je možno vyvodit ze světa mrtvých těles, muselo vést k ustavičným omylům.“ [17] Zesměšnění se dostalo teoretikům à la Jomini a Bülow od Tolstoj. Takřka ideálním typem takového vojenského teoretika je v Tolstojově díle postava německého generála Phulla. „Byl v něm Weyrother i Mack, Schmidt a mnoho jiných německých generálů teoretiků...; z nich ze všech byl však Phull nejtypičtější. Takového německého teoretika, který by v sobě zahrnoval vše, co bylo v ostatních Němcích, neviděl kníže Andrej ještě nikdy.“ [18] Generál Phull byl autorem válečného plánu proti Napoleonovi v roce 1812, a hlavně architektem opevnění ruské armády na Drisse, které podle jeho teorie mělo odrazit Napoleona, ať už by postupoval jakkoli. „Phull patřil k těm teoretikům, kteří mají svou teorii tak rádi, že zapomínají na její účel – na její využití v praxi; z lásky k teorii nenáviděl jakoukoli praxi a nechtěl ji znát. Měl dokonce radost z neúspěchu, poněvadž neúspěch pocházející z odchýlení od teorie v praxi mu jen dokazoval, že jeho teorie byla správná.“ [19]

Na základě zkušeností s německými teoretiky dochází hrdina Tolstojova románu kníže Andrej k přesvědčení, že není žádná válečná věda, neboť jaká by mohla být teorie a věda ve věci, jejíž podmínky a okolnosti jsou neznámé a nemohou být přesně určeny. [20] Kníže Andrej se tak zcela staví na stranu kritiků lineární teorie, když těmto teoretikům vytýká, že jejich uvažování je zcela vytrženo z reality. Stejným způsobem kritizuje autory teorií i Clausewitz, když o nich píše, že chtěli „dojít jen k samým jistým a pozitivním závěrům, a chtěli tedy také přihlížet jen k tomu, co bylo možno podrobit nějakému výpočtu“. [21] V narážce na Jominiho, nicméně s platností vůči všem teoretikům tohoto druhu, napsal Martin van Creveld, že Jomini prezentuje válku daleko racionálnější, než ve skutečnosti je, neboť pouze jako racionální ji může systematicky analyzovat. To samé pak lze říci i o osvícenství, v němž žil, jako celku. [22]

Nelineární pojetí války aneb válka v mlze

Nelineární teorie vidí válku jako komplexní systém, který je nemožné předvídat a ovládat. Tento systém obsahuje příliš mnoho vzájemně provázaných proměnných, které tak zcela logicky ústí v nejistotu a náhodu. [23] V Clausewitzově díle jsou zdroje této neustálé nejistoty velice dobře popsány. Za prvé válka není působení živé síly na nějakou mrtvou hmotu, naopak válka je vždy střetnutím dvou živých sil, [24] a proto je reakci protivníka nemožné s jistotou předvídat.

Za druhé válka se svým neustálým nebezpečím je doménou *odvahy*. „Je ovšem možné, aby se odvaha docela dobře srovnávala s moudrou rozvahou, ale přece jen to jsou odlišné věci, patří rozdílným stránkám duše; kdežto *odvážnost, důvěra ve štěstí, riskování* jsou jen projevy odvahy a všechna tato zaměření duše tíhnou k nahodilosti, protože je to jejich živél.“ [25] Druhý zdroj nejistoty se tedy skrývá subjektivita člověka.

A třetí velkou oblast nejistoty označuje Clausewitz pojmem *frikce*. Jak Clausewitz píše: „Ve válce je všechno velmi prosté, ale to nejprostší je obtížné. Tyto obtíže se hromadí a vytvářejí třecí plochy... Frikce je jediný pojem odpovídající dosti obecně tomu, v čem se skutečná válka liší od války na papíře... [Frikce] vytváří potom zjevy, které vůbec nelze odhadnout, právě proto, že jsou z velké části dílem náhody.“ [26]

Tolstoj ve svém díle rozvíjí především tu oblast nejistoty, která se týká lidské subjektivity. „Nesčetné množství svobodných sil má vliv na směr bitvy, neboť nikde nebývá člověk svobodnější než v bitvě, kde jde o život a o smrt, a tento směr nemůže být nikdy předem znám.“ [27] Zásadní roli v tomto hraje vůle každého jednotlivce a vůle armády jako celku. Lidská subjektivita v Tolstojově podání má tak velikou moc, že „nikdo nemohl a nemůže vědět, jaká je síla toho nebo onoho oddílu. Někdy, když v čele není zbabělec, který vykřikne Jsme odříznuti! a prchne, ale stojí tam veselý, smělý člověk, který zvolá ‚Hurá!‘, vyrovná se oddíl o pěti tisících mužích třiceti tisícům jako u Schönggrabernu a někdy zase padesát tisíc lidí uteče před osmi tisíci jako u Slavkova.“ [28]

Zvedání mlhy a válečné hry

„Konečný cíl je prostý: dejte polnímu veliteli přístup ke všem informacím potřebným k vítězství ve válce. A dejte mu to, kdykoli to chce, kdekoli to chce a jakkoli to chce.“ [29] Těmito slovy předznamenával generál Colin Powell rozvoj moderních velitelských a komunikačních systémů (C4I - Command, Control, Communications, Computers and Intelligence). Právě na rozvoj těchto systémů se pojí naděje, že je možné zvednout „mlhu války“, jak předvídá admirál Owens. Rozptylování této mlhy však nepostihuje problematiku nejistoty a náhody, jak je popsána v předchozí části. Mlha, kterou moderní vojenské technologie mají rozptýlovat, je chápána daleko úžeji. O rozptylování této mlhy během války v Perském zálivu píše ve svém článku např. Matthew Brzezinski. [30] Dle jeho slov mlha války částečně mizí již díky mediálnímu pokrytí, které televizním divákům nabízí bezprostřední záběry z frontové linie, ještě daleko průhlednější je však z velitelského stanu, do něhož proudí biliony megabytů aktuálních dat z bojiště. Díky bezprecedentnímu množství informací se tak může zdát, že se z války, kterou dříve ovládala nejistota, stává hra nikoli nepodobná hře v šachy, při níž vrchní velitelé mohou prokázat své taktické dovednosti.

Válečné hry jsou běžnou součástí výcviku vojenských velitelů. Jejich smyslem je vytrénovat taktické dovednosti důstojníků. Problémem, který odborná literatura velice dobře reflektuje, však je právě linearita všech těchto her, tedy, že se hráč nemusí potýkat s náhodou, jeho bojiště nehalí „mlha války“. Hráč válečných her, jak poznamenává John K. Setear, „zná dokonale nejen terén, ale i přesnou sílu, dispozice a dokonce i cíle sil svého oponenta... Jeho největší nejistotou je, zda kočka skočí na jeho stranu hrací desky, nebo na soupeřovu“. [31] To, že by jediným zdrojem nejistoty měla být skákající kočka, však pochopitelně nestačí, a tak se do válečných her začal zahrnovat jistý prvek „mlhy války“, který zakrýval protivníkovy tahy. Takovouto „mlhu“ můžeme také znát z počítačových strategických a taktických her. A zdá se, že právě tento druh „mlhy“ mají na mysli ti, kteří ji pomocí moderních vojenských technologií zvedají.

Tolstoj však ve svých komentářích k přirovnávání války k šachové partii upozorňuje na nejistotu zcela jiného druhu. Dialog Pierra Bezuchova s knížetem Andrejem Bolkonským, jimž je tento článek uveden, pokračuje odpovědí knížete Andreje na přirovnání války k šachům: „Ano,... jenže s tím nepatrným rozdílem, že při partii šachu můžeš uvažovat nad každým tahem, jak dlouho chceš, že nejsi vázán časem, a pak ještě s tím rozdílem, že kůň je vždycky silnější než pěšák a dva pěšáci vždycky silnější než jeden, kdežto ve válce je jeden prapor často silnější než divize a jindy zase slabší než rota.“ [32]

Kutuzov – vojevůdce do husté mlhy

Může mít vědomí nejistoty nějaké praktické důsledky? Neznamená to snad pouze, že někdy něco nemusí vyjít, nicméně na způsobu chování velitelů by to nic zásadního měnit nemělo? Carl von Clausewitz vytvořil svou teorii války na základě zkušeností z napoleonských válek a v Tolstojově reflexi těchto tažení můžeme nalézt podmínky, v nichž je hustota „mlhy“ dovedena až do extrému. Tyto podmínky velice názorně odhalují zásadní rozdíly mezi těmi, kteří si jsou nejistoty a náhody vědomi a těmi pro něž „mlha války“ není důležitá. Mezi první patří především starý a zkušený generál Kutuzov, těmi druhými pak je většina armádních velitelů, obvykle mladých a německého původu.

Velitelé, kteří se na nejistotu neohlížejí, obvykle vytvářejí plány bitev se složitými manévry, které na papíře vedou k téměř dokonalému vítězství. První takovou bitvou byla bitva u Slavkova. Plány pro tuto bitvu vytvářel náčelník rakouského generálního štábu generál Weyhrother, jehož detailní dispozice, jak se říká, neponechaly nic náhodě. „Ta přesnost, ta důkladnost, ta znalost terénu, to předvídaní všech možností, všech podmínek a všech sebemenších detailů! ... Spojení rakouské přesnosti s ruskou statečností – co můžete chtít víc?“ [33] Takové nadšení panovalo ve spojeneckém táboře krátce před bitvou tří císařů. Přesto bitva dopadla jinak, než se čekalo, a vinu za to nese, téměř symbolicky, hustá mlha, která na slavkovské pole padla, a pak skutečnost, která se rakouským plánovačům zdála zcela nemožnou, totiž, že Francouzi sami zaútočí.

Slavkov se stal pro ruské důstojníky velkým zdrojem zkušeností, ale nikoli poučením z chyb. Podobně jako Rakušané i ruští velitelé toužili prokazovat své taktické dovednosti plánováním složitých manévru. Ukázkou toho je bitva u Tarutina, při níž ve francouzsko-ruské válce 1812 Rusové převzali iniciativu a začali útočit.

Weythrotherovu úlohu před touto bitvou sehrál generál Toll, jenž připravil plán bitvy. „Dispozice sestavená Tollem byla velmi dobrá. Bylo v ní napsáno, právě tak jako ve slavkovské dispozici, třebaže už ne německy: ‚První kolona pochoduje tam a tam, druhá kolona pochoduje tam a tam,‘ atd. A všechny tyto kolony přicházely na papíře včas na místo a ničily nepřítel. Vše bylo jako ve všech dispozicích velmi dobře vymyšleno a – jako podle všech dispozic – ani jedna kolona nedorazila včas na místo svého určení.“ [34]

Clausewitz očekává od válečného génia mnoho vlastností, které Tolstojův Kutuzov rozhodně nemá, avšak jedním z nejdůležitějších atributů génia je *coup d'oeil*, neboli rozum, který je schopný vyrovnat se s ustavičnou nejistotou. „*Rozum, kterému ani v této zvýšené temnotě nechybějí stopy vnitřního světla, jež ho dovedou k pravdě a potom odvahu pustit se za tímto slabým světlem.*“ [35] Kutuzovovi tuto vlastnost propůjčila dlouholetá válečná zkušenost a stařecký rozum. Díky tomu, na rozdíl od svých mladších kolegů, došel k poznání, že řídit statisíce lidí jdoucích na smrt nemůže jeden člověk a že o výsledku bitvy nerozhodují rozkazy vrchního velitele. [36] Podobně jako ostatní si i on vymýšlel nejrozmanitější možnosti toho, co asi učiní protivník a jak by na to měl reagovat, ale s tím rozdílem, že na tom nestavěl a neviděl možnosti pouze dvě nebo tři, ale tisíce. [37] „Zásluha Kutuzova nezáležela v nějakém geniálním, jak se tomu říká, strategickém manévru, nýbrž v tom, že on jediný chápal význam toho, co se děje.“ [38]

Právě při vědomí všech těch tisíců eventualit a náhod poznal, že to jediné, co může vést k úspěchu je vůle a duch vojska. Tento velice těžko postižitelný faktor velice pečlivě sledoval a pečoval o něj. A tak prvním rozhodnutím, které ze své funkce vrchního velitele učinil, bylo spálení stížnosti jistého statkáře na velitele, kteří nechali skosit jeho pole zeleného ovsa. „Ať ve zdraví kosí obilí a pálí dříví. Nerozkazují to a nedovolují, ale ani trestat to nemohu. Bez toho to nejde. Když se kácí les, létají třísky.“ [39] Velice dovedně pak duch vojska usměrňoval v bitvě u Borodina. Když čerstvě dosazený velitel druhé armády, princ Württemberský, požádal o posily, Kutuzov jej raději velice zdvořile povolal zpět do hlavního stanu a na jeho místo poslal svého nespolehlivějšího důstojníka. [40] Když pobočník generála Barclaye de Tolly popisoval Kutuzovovi, jak nepříznivě se situace vyvíjí a že bitva je pravděpodobně prohraná, rozružený Kutuzov jej seřval: „Jak se vy, milostivý pane, opovažujete mně to říkat. Vy nic nevíte. Vyřídte generálu Barclayovi, že jeho zprávy jsou nesprávné... Račte odjet ke generálu Barclayovi a vyřídte mu můj nezvratný úmysl zaútočit zítra na nepřítel.“ Okamžitě pak nechal roznést zprávu o zítřejším protiútku po celém vojsku a vojáci, když se to dozvěděli, „když uslyšeli z vyšších míst potvrzení toho, čemu sami chtěli věřit, tu se tito lidé, umoření a kolísající, radovali a pookřivali“. [41]

Mohlo by se říci, že kutuzovovský typ velitele je omezen právě a jen na války, v nichž proti sobě stály masy a o výsledku rozhodovalo, zda z bitvy uteče dříve jedna, nebo druhá strana. V takové situaci opravdu nemělo smysl soustředit se na složité manévry, u nichž byla velice vysoká pravděpodobnost, že selžou, a raději se více soustředit na morálku vojska, na vůli vojska v bitvě vytrvat. V současnosti se přece riziko, že jednotka zabloudí, díky moderním technologiím eliminuje a řada dalších podobných nejistot mizí. Dalo by se tedy říci, že se „mlha války“ rozptýluje?

„Mlha války“ je zcela jistě jiná, než jaké čelil generál Kutuzov. Nicméně nejistota „postihuje velitele v každém historickém období – vskutku, je to právě nejistota,

jež zůstává stálá, zatímco jistoty o národní identitě nepřítele a technologii válčení se mění“. [42] Moderní velitelské systémy v sobě zahrnují svůj vlastní druh nejistoty. „Mlha“ se zde neobjevuje kvůli „nedostatku dobrých informací jako spíše z přehrše polovičních informací.“ [43] Důsledkem toho by mohla být ztráta přímého kontaktu mezi velitelem a jeho muži. Pro přetížení z irelevantních informací by velitel mohl ztratit ze zřetele právě onen duch vojska, který stále zůstává relevantním faktorem, jak dokazují slova generála Crosbieho: „Osobní styk je klíčovým elementem při rozptylování mlhy války. Posiluje to schopnosti operačního velitele cítit pulz bitvy.“ [44]

Závěr

Moderní technologie bezpochyby umožňují dodat veliteli vojenské operace takové množství informací, že jakékoli historické paralely k současnému stavu se mohou zdát zcela nepatřičné. Přesto smyslem tohoto článku bylo ukázat, že problematika nejistoty a náhody ve válce, nazývaná termínem „mlha války“, je stále živá. Je možné, že současná mlha vypadá zcela jinak, než jak ji vidíme v Tolstojově románu *Vojna a mír*, nicméně, dokud je válka záležitostí lidí, „mlha války“ nezmizí.

Tvrdí-li proponenti současné revoluce ve vojenských záležitostech, že moderní technologie tuto „mlhu“ rozpustí, pak tento problém zužují na pouhé vnější materiální podmínky a nezahrnují do ní i lidskou mentalitu.[45] Z toho však plyne velké riziko, že odstraněním oné materiální nahodilosti a nejistoty budou veškeré další nejistoty zapomenuty. K válce by se pak přistupovalo jako k lineárnímu problému, který by šlo vyřešit vytvářením univerzálních pravidel a principů.

Jak však upozorňuje Alan Beyerchen, „to by se mohlo stát kontraproduktivní a vést k strnulé, nepružné, mechanické mentalitě, kterou události překonají. Adaptabilita je právě tak důležitá v doktríně jako na bitevním poli.“[46] Vědomí odstraněné nejistoty by vedlo k výchově velitelů „německého“ typu, vrátíme-li se opět k Tolstojovi, kteří by byli bezpochyby vynikajícími šachisty, dovedli by skvěle uplatnit své taktické schopnosti při válečných hrách, těžko by se však vyrovnávali s tím, že „jeden prapor [je] často silnější než divize a jindy zase slabší než rota“. [47]

Zažití rigidních pravidel, k čemuž opomenutí nejistoty svádí, může mít i další negativní důsledky. O jednom takovém projevu referuje Eliot Cohen. Během války v Iráku si piloti ztěžovali, že při misi nemají cíl graficky znázorněn podobně jako při výcviku. Cohen k tomu dodává: „V budoucnosti by se vojáci mohli stát přes-příliš závislí na detailních, dobře prezentovaných a přesných informacích, které ale během války neexistují. S tím jak roste věrohodnost počítačových simulátorů, budoucí válečníci si mohou připadat stále více ztraceni z toho, že reálný svět se tak ostře odlišuje od kybersvěta.“ [48] Moderní technologie dost možná dokážou proměnit válku k nepoznání, nenechme se však zmást tvrzením, že by nejistota a náhoda mohly zmizet. Určitá „mlha“ bude bojiště halit vždy. Přestane-li se však s nejistotou počítat, začnou armády produkovat pouze takové vojáky, kteří se ani s nejmenší nejistotou nebudou s to vyrovnat.

Poznámky:

- [1] Van CREVELD, Martin. *Command in war*. Cambridge, Mass., London: Harvard University Press, 1985, str. 264.
- [2] CHAPMAN, G. An Introduction to the Revolution in Military Affairs. Připraveno pro: *15th Amaldi Conference on Problems in Global Security*, 2003, <www.lincei.it/raaporti/amaldi/papers/xv-chapman.pdf>, str. 5.
- [3] OWENS, William A, OFFLEY, Edward. *Lifting the Fog of War*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2000.
- [4] CLAUSEWITZ, Carl von. *O válce: dílo z pozůstalosti generála Carl von Clausewitze*. Praha: Naše vojsko, 1959, str. 51.
- [5] NICHOLSON, M. Deterrence, uncertainty and cooperative behavior. *International Interactions*, 15 (3), 1990: 227-242.
- [6] CALLUM, R. War as a Continuation of Policy by Other Means: Clausewitzian Theory in the Persian Gulf War. *Defense Security Analysis*, 17 (1), 2001: 59-72.
- [7] EIKMEIER, Dale C. *The Center of Gravity Debate Resolved*. General Staff College, Fort Leavenworth, 1998, <<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA366263>>. Staženo dne: 15.6.2009.
- [8] ZAZWORSKY, D. S. *The 100-Hour War with Iraq: Could It Have Been Longer? A Clausewitzian Analysis of the Culminating Point of Victory*. Naval War Colledge, Newport. 1993, <<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA266598>>. Staženo dne: 15.6.2009.
- [9] TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Vojna a mír*. Praha: Baronet, 2005.
- [10] Ibid., část II., str. 216.
- [11] WHITEHURST, Samuel E. *Reducing the Fog of War: Linking Tactical War Gaming to Critical Thinking*. Army Command and General Staff Colledge. 2002, <<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA403831>>. Staženo dne: 12. 6. 2009, str.3-4.
- [12] STEWART, I. *Does God play dice?: The mathematics of chaos*. Oxford: Blackwell, 1989, str. 83.
- [13] BEYERCHEN, Alan D. Clausewitz, Nonlinearity, and the Unpredictability of War. *International Security jstor_issueII* -, 17 (3 jstor_formattedDA - Winter, 1992-1993), 1992, str. 64.
- [14] Van CREVELD, Martin. *The art of war: war and military thought*. London: Cassell, 2000. str. 101.
- [15] CLAUSEWITZ, 1959, str.24.
- [16] TOLSTOJ, 2005, část I., str. 227.
- [17] CLAUSEWITZ, 1959, str. 100.
- [18] TOLSTOJ, 2005, část II., str. 54.
- [19] Ibid., část II., str. 56.
- [20] Ibid., část II., str. 59.
- [21] CLAUSEWITZ, 1959. str. 84.
- [22] Van CREVELD, Martin, 2000, str. 111.
- [23] WHITEHURST, 2002, str. 4.
- [24] CLAUSEWITZ, 1959, str. 25.
- [25] Ibid., str.34.
- [26] Ibid., str.70-71, 2005, část II., str. 482.
- [27] Ibid., část II., str. 60.
- [28] POWELL, C. L. Information-age warriors. *Byte Magazine*, 1992, str. 370.
- [29] BRZEZINSKI, Matthew. The Unmanned Army. *The New York Times Magazine*, 20. 4. 2003.
- [30] SETEAR, J. K. *Simulating the Fog of War*. Santa Monica: RAND, 1989, str. 1.
- [31] TOLSTOJ, 2005, část II., str. 214.
- [32] Ibid., část I., str. 300.
- [33] Ibid., část II., str. 475.
- [34] CLAUSEWITZ, 1959, str. 52.
- [35] TOLSTOJ, 2005, část II., str. 252.
- [36] Ibid., část II., str. 511.
- [37] Ibid., část II., str. 470.
- [38] Ibid., část II., str. 180.
- [39] Ibid., část II., str.252-253.
- [40] Ibid., část II., str. 254-255.
- [41] SETEAR, 1989, str. 4.
- [42] COHEN, E. A. The mystique of US air power. *Foreign Affairs*, 73 (1), 1994, str. 112.
- [43] CROSBIE, E. S. Commanders still must go see. *Army*, June 1991, str. 22-23.

- [44] SHAPIRO, Michael J. The Fog of War. *Security Dialogue*, 36 (2), 2005, str. 234.
 [45] BEYERCHEN, Alan D., 1992, str. 90.
 [46] TOLSTOJ, 2005, část II., str. 214.
 [47] COHEN, E. A., 1994, str. 113.

Literatura:

- BEYERCHEN, Alan D. Clausewitz, Nonlinearity, and the Unpredictability of War. *International Security*, jstor_issueTI - 17 (3 jstor_formattedDA - Winter, 1992-1993), 1992: 59-90.
 BRZEZINSKI, Matthew. The Unmanned Army. *The New York Times Magazine*, 20. 4. 2003.
 CALLUM, R. War as a Continuation of Policy by Other Means: Clausewitzian Theory in the Persian Gulf War. *Defense Security Analysis*, 17 (1), 2001: 59-72.
 CLAUSEWITZ, Carl von. *O válce: dílo z pozůstalosti generála Carl von Clausewitze*. Praha: Naše vojsko, 1959.
 COHEN, E. A. The mystique of US air power. *Foreign Affairs*, 73 (1), 1994: 109-124.
 CROSBIE, E. S. Commanders still must go see. *Army*, June 1991.
 EIKMEIER, Dale C. *The Center of Gravity Debate Resolved*. General Staff Colledge, Fort Leavenworth, 1998, <<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA366263>>. Staženo dne: 15.6.2009.
 CHAPMAN, G. An Introduction to the Revolution in Military Affairs. Přípraveno pro: *15th Amaldi Conference on Problems in Global Security*. 2003, <www.lincci.it/raaporti/amaldi/papers/xv-chapman.pdf>.
 NICHOLSON, M. Deterrence, uncertainty and cooperative behavior. *International Interactions*, 15 (3), 1990: 227-242.
 OWENS, William A, OFFLEY, Edward. *Lifting the Fog of War*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2000.
 POWELL, C. L. Information-age warrior. *Byte Magazine*, 1992.
 SETEAR, J. K. *Simulating the Fog of War*. Santa Monica: RAND, 1989.
 SHAPIRO, Michael J. The Fog of War. *Security Dialogue*, 36 (2), 2005: 233-246.
 STEWART, I. *Does God play dice?: The mathematics of chaos*. Oxford: Blackwell, 1989.
 TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Vojna a mír*. Praha: Baronet, 2005.
 Van CREVELD, Martin. *Command in war*. Cambridge, Mass., London: Harvard University Press, 1985.
 Van CREVELD, Martin. *The art of war: war and military thought*. London: Cassell, 2000.
 WHITEHURST, Samuel E. *Reducing the Fog of War: Linking Tactical War Gaming to Critical Thinking*. Army Command and General Staff College. 2002, <<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA403831>>. Staženo dne: 12. 6. 2009.
 ZAZWORSKY, D. S. *The 100-Hour War with Iraq: Could It Have Been Longer? A Clausewitzian Analysis of the Culminating Point of Victory*. Naval War Colledge, Newport, 1993, <<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA266598>>. Staženo dne: 15. 6. 2009.

Mír není pouze nepřítomnost viditelného konfliktu. Pouze trvalý mír, založený na právech a důstojnosti každého jednotlivce, může být skutečně trvalý. Tato idea vedla po druhé světové válce autory všeobecné deklarace lidských práv. V důsledku právě ukončeného ničení si uvědomili, že pokud nejsou chráněna lidská práva, je naděje na mír marná. Příliš často je tato myšlenka ignorována. Některé země neúspěch při prosazování lidských práv omlouvají falešným názorem, že tato práva jsou jen jakýmsi západními principy, cizí místním kulturám či jejich vývojovému stupni.

**Z projevu Baracka Obamy po převzetí Nobelovy ceny míru,
 Oslo, Norsko 10. 12. 2009,
[http://www.whitehouse.gov/the-press-office/
 remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize](http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize) / red**

Motto: Velitel musí občas procitnout ze svých operačních úvah a porozhlédnout se, kde je a co dělá nepřítel.

Válečná hra je jakákoliv simulace vojenské operace, která zahrnuje účast dvou nebo vícero proti sobě stojících ozbrojených sil. Válečná hra se vede za dodržení stanovených pravidel s použitím dat a postupů, které jsou určeny ke ztvárnění skutečné nebo předpokládané operační (bojové) situace. [1]

Polemika: Válečná hra jako metoda přípravy – válečná hra jako forma analýzy.

Terminologický slovník pojmů a definic NATO AAP-6 definuje válečnou hru následovně: „**Simulace vojenské činnosti libovolnými prostředky s využitím specifických pravidel, dat, metod a postupů.**“ [2] V činnosti ozbrojených sil existuje válečná hra ve dvou podobách a její provádění se realizuje **ve dvou odborných oblastech**:

- **Válečná hra jako metoda přípravy velitelů a štábů (oblast přípravy vojsk):**
 - Softwarová válečná hra (počítač, počítačové sítě, simulátor) – výcvikové simulátory umožňují vedení válečné hry v počítačových sítích ve virtuálním prostředí vytvořeném počítačem, které odpovídá specifikám vedení operace.
 - Deskové, tabulové a stolové válečné hry (plastický stůl, plastický umělohmotný reliéf terénu atd.).
 - Válečná hra jako cvičení (např. dvojstranné nebo vícestranné velitelsko-štabní cvičení (VŠČ) s rozhodčí službou a ředitelstvím cvičení apod.).

Podstatou této válečné hry je **příprava velitelů a sladování štábů** formou řešení operačních a taktických situací.

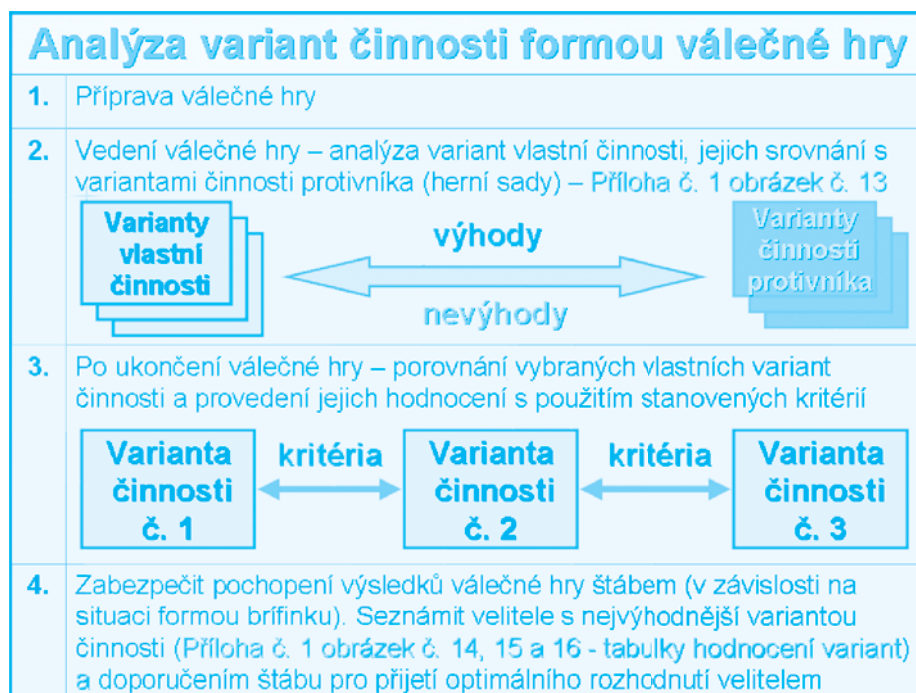
- **Válečná hra jako forma analýzy variant činnosti (oblast operačního plánování).**

Tuto válečnou hru je možno uskutečnit pouze v procesu operačního plánování jako **formu analýzy variant činnosti**. Nelze ji izolovat, zbavit operačních souvislostí, vyjmout a přenést k použití mimo tento vymezený rámec např. do oblasti přípravy velitelů a štábů. **Tím by forma a hlavně cíl jejího provedení postrádaly jakýkoliv smysl.**

Vzhledem k tomu, že se odehrávají každá ve zcela odlišném prostředí, jsou podstata, cíle a úkoly těchto válečných her diametrálně odlišné a nelze je v žádném případě slučovat nebo formy provedení válečných her zaměňovat. Požadavek srovnat výše uvedené válečné hry nelze v současné době realizovat, protože **válečná hra jako metoda přípravy velitelů a štábů není v ČR rozpracována na doktrinální úrovni**. A také proto, že pro jejich možné srovnání nebyla doposud stanovena ani žádná kritéria. To ale nikomu, kdo jeví o tuto problematiku skutečně odborný zájem, nebrání, aby k věci tvořivým způsobem přistoupil a o možné srovnání se pokusil.

Alianční doktrína AJP-5 Operační plánování, STANAG 2199 (AJP-3.2.2) Velení a řízení spojeneckých pozemních sil a Pokyny NATO pro operační plánování (Bi-SC GOP) v žádném případě **nedefinují válečnou hru jako metodu přípravy velitelů a sladování štábů** tak, jak se mnozí domnívají. Národní publikace Příprava příslušníků AČR Pub-70-01-01 pojímá válečnou hru takto: „**Válečná hra je jedním z kroků systému neboli procesu předběžného operačního plánování.**“ [3]

O tom, že by válečná hra mohla být metodou přípravy velitelů a sladování štábů zde není uvedena žádná zmínka a taktéž tato její podstata zde není vůbec řešena. **Přesto válečná hra jako metoda přípravy velitelů a sladování štábů existuje**, ale problematika jejího provedení nebyla doposud jako taková odborně řešena, teoreticky rozpracována a, což zcela uniklo vojensko-odborné veřejnosti, tato válečná hra byla zcela **mylně (v důsledku neznalosti, z neznalosti věci) zaměněna za válečnou hru**, která je formou analýzy variant činnosti.

Obr. 1: Obsah analýzy variant činnosti formou válečné hry

V současnosti je válečná hra opět v zorném poli pozornosti vojenských odborníků. Problematika provedení válečné hry jako formy analýzy variant činnosti byla na pořadu jednání Celoarmádního semináře k využití simulačních a trenažerových technologií při přípravě jednotek s důrazem na požadavky výcviku pro soudobé operace. Tento seminář se uskutečnil dne 14. dubna 2009 u CSTT Brno. A dále projednávána na mezinárodní konferenci „TAKTIKA 2009 – Perspektivní vojenské technologie a jejich vliv na rozvoj vedení operací“, které se konala u UO Brno v rámci 10. mezinárodního veletrhu obranné a bezpečnostní techniky IDET 2009 dne 5. května 2009.

Na základě značného zájmu velitelů a důstojníků ze všech úrovní velení a vojensko-odborné veřejnosti o problematiku válečné hry, a také vznesených požadavků o poskytnutí dodatečných informací vznikl – s využitím volného překladu aliančních materiálů a zkušeností získaných autorem v přípravě a provedení VŠC s ČVV CZE/SVK BG EU „COLLECTIVE SHIELD 2009“ a účasti na cvičení EU MILEX 09 – tento článek.

1. Úvod

Tím, jak v průběhu operačního plánování dochází k nepřetržitému upřesňování, ověřování a sladování variant činnosti, jsou tyto varianty neustále podrobovány analýzám a odbornému štabnímu posuzování tak, aby bylo zajištěno, které varianty zůstávají realizovatelné v souladu se stanovenými kritérii.

Tento proces zahrnuje podrobné štabní posuzování variant činnosti z různých odborných perspektiv. Požadovaného účinku je zpravidla dosahováno prováděním dodatečných štabních hodnocení rozdílných variant činnosti.

Navíc v případě, kdy to čas dovoluje, musí být každá varianta činnosti odehrána ve válečné hře proti předpokládanému nasazení schopností nepřítele a proti každé jeho možné variantě činnosti. V této etapě operačního plánování je důležité, aby také podřízení velitelé a jejich štáby byli integrováni do provádění analýz variant činnosti, a to zvláště do válečné hry a to tak, aby byli schopni plně zhodnotit všechny požadavky a domyslet eventuality (možné důsledky). Kdykoliv je to možné a ve prospěch hodnocení variant činnosti, musí být provedena operační analýza.

Analýza variant činnosti vlastních vojsk se provádí dvěma způsoby, a to buď formou štabního posouzení, nebo formou válečné hry.

2. Obecné zásady provedení válečné hry

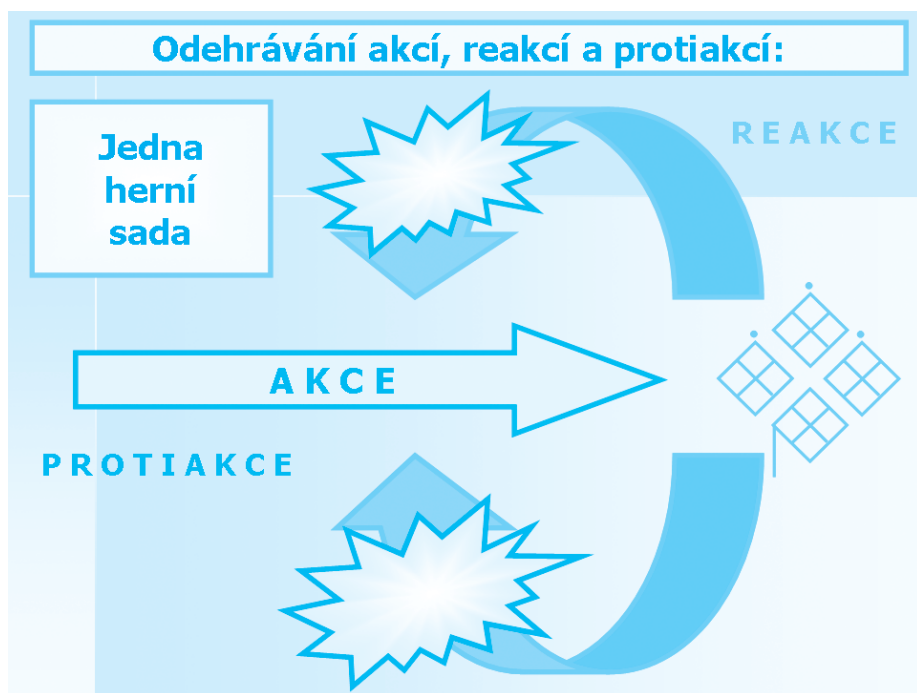
Válečná hra je nezbytnou formou vyhodnocení potenciálu varianty činnosti (COA) splnění operačního úkolu proti všem typům variant činnosti nepřítele (ECO), a také formou identifikace a nápravy zjištěných nedostatků a deficitů. Válečná hra rychle a pohotově identifikuje výhody a nevýhody, jakož i klíčové akce, které musí být sladěny, jestliže má varianta činnosti vést k úspěšnému splnění hlavních úkolů a cílů mise. Válečná hra musí pomoci odhalit potenciální rizika a vhodné příležitosti, a také momenty přijetí klíčových rozhodnutí pro to, aby velitel mohl čelit nepříznivým situacím nebo využil vhodných příležitostí, když se situace vyvíjí příznivě.

Také může vyvstat potřeba, aby plán předběžné činnosti reagoval na situaci v rámci parametrů daných základním plánem provedení operace. Minimálně každá varianta vlastní činnosti (FCOA) musí být formou válečné hry odehrána proti nejpravděpodobnějším a nejnebezpečnějším variantám nepřítele. Přesto, když to čas umožňuje, musí být formou válečné hry posouzen i dodatečný potenciál variant činnosti nepřítele. Obecně řečeno, pro posouzení variant činnosti zůstávají otevřeny **tři možnosti**:

- odehrát ve válečné hře všechny fáze varianty činnosti vlastních vojsk (po jednotlivých fázích odehrát uskutečňování hlavních společných úkolů ve vztahu k cílům, které jsou pro každou fázi stanoveny),
- odehrát ve válečné hře rozhodující body (odehrát naplňování hlavních společných úkolů v rozhodujících bodech),

- odehrát ve válečné hře operační činnost ve vybraných částech operačního nebo bojového prostoru (odehrát provedení hlavních společných akcí ve specifických, určených oblastech operačního nebo bojového prostoru). [4]

Válečná hra je usměrňovaný proces, který se řídí stanovenými pravidly a určenými kroky, za pomoci kterých účastníci válečné hry usilují o ztvárnění dvojstranné (protichůdné) bojové činnosti a předvídání směru vývoje bojových akcí. V průběhu válečné hry je nutno brát do úvahy rozmístění vlastních sil, jejich silné a slabé stránky, rozmístění sil a prostředků nepřítele, možné varianty jeho činnosti a charakteristiku prostoru vedení operací. Provedení válečné hry se ve značné míře opírá o doktrinální zásady vedení operací, taktický úsudek a získané zkušenosti. Štáb v logické posloupnosti zaměřuje svoji pozornost na jednotlivé fáze operace. Válečná hra představuje neustále se opakující proces akce, reakce a protiakce.

Obr. 2: Schematické znázornění akce, reakce a protiakce

Válečná hra klade důraz na splnění hlavních úkolů operace a umožňuje štábu odhalit taktické možnosti, které by jiným způsobem byly obtížně zjistitelné.

Válečná hra je nejproduktivnějším krokem průběhu analýzy variant činnosti (COA) a jejich srovnání, a proto musí být k jejímu provedení vyčleněno mnohem více času, než na kroky ostatní. Tento proces může být zkrácen za použití nových informačních a simulačních technologií, které umožňují využití poměrů bojových sil z rozsáhlých databank a použití softwaru, jenž umožňuje provést obdobné analýzy jednotlivých variant činnosti.

Velitel nebo náčelník štábu musí stanovit, kolik času bude vyčleněno na provedení válečné hry. Válečná hra zahrnuje přípravu válečné hry, vedení válečné hry a zaznamenávání výsledků.

Příprava válečné hry zahrnuje stanovení požadovaných výsledků, rozhodnutí o metodě a rozsahu provedení válečné hry, zajištění pomůcek pro manuální nebo počítačovou simulaci situací a provedení její analýzy, přípravu vhodného místa (prostoru) k provedení, organizační vytvoření hrajících týmů (modrý, vlastní – červený, nepřítel) včetně přizvání (jestliže je to možné) podřízených velitelů a vybraných příslušníků jejich štábů, určení rozhodčích, odborných arbitrů a zapisovatelů, stanovení pravidel provedení válečné hry a přípravu výchozí operační situace.

Vedení válečné hry. Vlastní provedení válečné hry je z velké části určováno požadovanými výsledky a stanovením metody a rozsahu provedení válečné hry. Válečná hra bude zpravidla zahrnovat:

- a. Stanovení celé řady strategických a operačních podmínek, které ovlivňují provedení operace, včetně politických a strategických předpokladů, podmínek vzniku hrozeb, podmínek vymezeného prostředí, civilních podmínek, informačních a mediálních podmínek atd.
- b. Řadu herních sad. Za herní sadu je považován souhrn akce, reakce a protiakce, které jsou vedeny ze strany herních týmů. Herní sadu začíná ten herní tým, jemuž bylo přisouzeno, že si na své straně udržuje iniciativu.
- c. Hodnocení pravděpodobných (předpokládaných) výsledků a výstupů zpravidla následuje po ukončení každé herní sady a je použito ke stanovení výchozích podmínek pro zahájení následující herní sady.

Zaznamenávání výsledků válečné hry

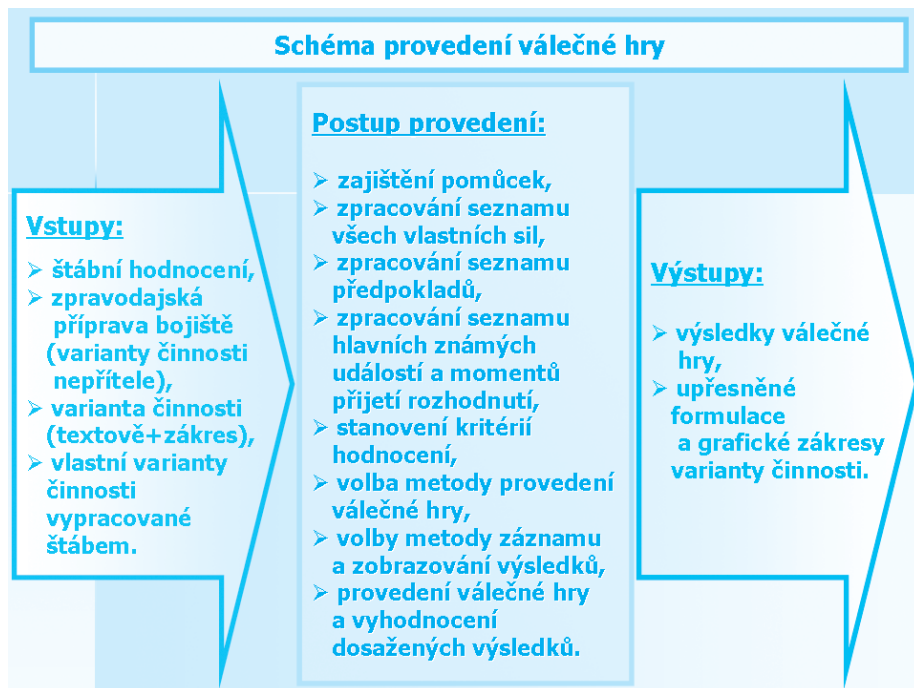
Zjištění, postřehy a závěry vyvozené z průběhu válečné hry musí být cíleně ve své posloupnosti zaznamenávány. Zjištění a závěry zpravidla obsahují výhody a nevýhody; nedostatky a deficity, které musí být odstraněny; požadavky na přidělení dodatečných sil a schopností; požadavky na organizaci součinnosti; významná rizika a vhodné příležitosti, které vyvstaly ve vztahu s nejpravděpodobnější a nejnebezpečnější variantou činnosti nepřítele; momenty přijetí klíčových rozhodnutí; požadavky velitele, který poskytuje podporu na podstatné informace a požadavky na zpracování plánů předběžné činnosti. [5]

3. Analýza variant činnosti

Válečná hra je jednou z metod provedení analýzy variant činnosti vlastních vojsk. S pomocí válečné hry lze určit, která varianta činnosti umožní nejlépe splnit operační úkol (misi) a současně zajistí nejvýhodnější rozmístění sil pro vedení budoucích operací (viz obr. 1). Válečná hra pomáhá veliteli a štábu:

- a. rozhodnout, jakým způsobem maximalizovat použití bojové síly proti nepříteli při současném zajištění ochrany vlastních vojsk a minimalizaci vedlejších ztrát,
 - dosáhnout co nejpresnější představy o vedení boje,
 - předvídat vývoj bojové činnosti,
 - vytvořit podmínky a určit zdroje nutné k dosažení úspěchu,
 - určit kdy a kde použít síly a prostředky (schopnosti sil),

- zaměřit zpravodajskou přípravu bojiště na silná a slabá místa nepřítele, těžiště jeho úsilí, požadovaný konečný stav a rozhodující body,
- zjistit požadavky na koordinaci činnosti s cílem dosáhnout sladění činnosti vojsk,
- stanovit nejflexibilnější variantu činnosti.

Obr. 3: Schéma provedení válečné hry [6]

- b. V průběhu válečné hry štáb analyzuje varianty činnosti v pořadí jejich důležitosti, posuzuje silné a slabé stránky každé varianty oproti nejnebezpečnějším a nejpravděpodobnějším variantám činnosti nepřítele a začne zpracovávat podklady pro podrobný plán provedení operace. Pomocí válečné hry se prověřuje stanovená varianta nebo se zdokonaluje varianta činnosti již vypracovaná. Velitel a jeho štáb (s podřízenými veliteli a jejich štáby, v případě, že je válečná hra vedena společně) mohou změnit již existující variantu činnosti nebo mohou, po zjištění nepředvídaných důležitých změn situace, obdržení nových úkolů, požadavků nebo vyvstání nečekaných problémů, vypracovat zcela novou variantu činnosti.

4. Obecná pravidla válečné hry

Účastníci válečné hry musí:

- a. Být objektivní, nepodléhat subjektivitě nebo snaze „vyjít vstříc tomu, co chce velitel slyšet“, která by ovlivnila jejich odborný úsudek. Musí se vyvarovat pokušení obhajovat variantu činnosti jenom proto, že se na jejím zpracování osobně podíleli.

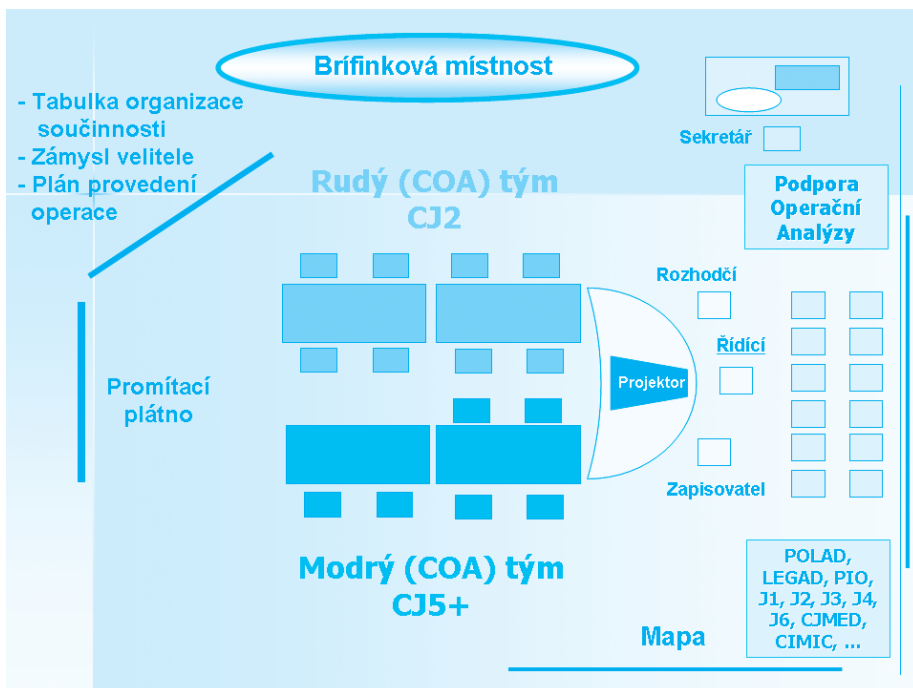
- b. Přesně zaznamenat výhody a nevýhody každé varianty činnosti tak, jak se momentálně jeví a jsou zřetelné.
- c. Nepřetržitě hodnotit **proveditelnost, přijatelnost a vhodnost** dané varianty. V případě, že varianta při posouzení v průběhu válečné hry nesplňuje některé z výše uvedených kritérií, musí být vyřazena.
- d. Vyhnout se činění předčasných závěrů a shromažďování důkazů a podkladů na jejich podporu.
- e. Vyhnout se porovnávání variant činnosti v průběhu válečné hry. Porovnání variant činnosti provést až ve fázi porovnání variant.
- f. Výsledek válečné hry, který vzešel z porovnání variant, je pouze doporučením a není pro velitele závazný. **O tom, která varianta činnosti bude rozpracována do záměru operace – CONOPS, s konečnou platností rozhodne velitel.**

5. Odpovědnost za provedení válečné hry

- a. Nejdůležitějším činitelem pro úspěšné provedení válečné hry je velitel. Velitel se zpravidla přímo válečné hry neúčastní, protože jeho přítomnost by mohla nežádoucím způsobem ovlivňovat štáb, který by se mohl snažit generovat výsledky spíše na základě vnímaných požadavků velitele, než na podkladě objektivní analýzy. Velitel se však může zúčastnit válečné hry, a to zvláště v situaci, kdy rozhodujícím činitelem je nedostatek času. Velitel v pokynech pro plánování rozhodne, které varianty vlastní činnosti a varianty činnosti nepřítel chce ve válečné hře analyzovat. V průběhu válečné hry nebo brífinku k válečné hře velitel rozhodne, jakým způsobem budou řešeny problémy, které válečná hra odhalila, kde se nacházejí momenty přijetí klíčových rozhodnutí a na které možné situace zpracuje štáb předběžné operační plány. Na základě výsledků válečné hry si velitel zároveň ověří správnost svého zámyslu a získá celkový přehled o operaci.
- b. Náčelník štábu je zodpovědný za koordinaci činností štábu v průběhu válečné hry. Je nestranným řídicím celkového procesu, zajišťuje, aby štáb dodržoval časový harmonogram činnosti a plnil cíle stanovené pro provedení válečné hry. Při nedostatku času musí náčelník štábu zajistit, aby válečnou hrou byla zanalyzována minimálně rozhodující bojová operace.
- c. Složka G1 (S1) analyzuje varianty činnosti, včetně možných bojových ztrát osob (živé síly) a určuje, jakým způsobem bude v průběhu operace v rámci všeobecného bojového zabezpečení zajišťována personální podpora.
- d. Složka G2 (S2) hraje roli nepřátelského velitele. Tato složka stanovuje hlavní momenty klíčových rozhodnutí velitele nepřátelských sil ve vztahu k vlastním variantám činnosti, plánuje a připravuje nepřátelské reakce na činnost vlastních sil a zpracovává kalkulace předpokládaných bojových ztrát nepřítel. Kromě role nepřátelského velitele – jestliže to naplněnost složky umožňuje – složka G2 (S2) přiděluje roli vlastní G2 (S2) dalšímu svému příslušníkovi. Tento příslušník G2 (S2) zajišťuje, aby štáb svojí činností plně reagoval na každou variantu činnosti nepřítel. Určený příslušník dále pro potřebu vlastních sil:
 - ☐ Identifikuje informační požadavky a upřesňuje přehled o situaci tak, aby došlo k informačnímu pokrytí určených zájmových prostorů (NAIs – named

Obr. 4: Místo válečné hry se nachází ve 3. fázi procesu operačního plánování – po zpracování variant činnosti vlastních sil

Obr. 5: Rozmístění účastníků válečné hry [7]

areas of interest), což doplňuje momenty přijetí klíčových rozhodnutí. Sladuje a upřesňuje tabulku sledu událostí s odpovídajícími momenty přijetí klíčových rozhodnutí, cílovými zájmovými prostory (TAIs - target areas of interest) a cíli vysoké hodnoty (HVTs - high-value targets).

- ☐ Trvale vede a upřesňuje přehled o situaci.
- ☐ Účastní se jednání skupiny palebného ničení cílů a na základě výsledků zpracovadelské přípravy bojiště (IPB - intelligence preparation of the battlefield) stanovuje cíle vysokého bojového přínosu (HPTs - high-payoff target). [8]
- e. Složka G3 (S3) zpravidla stanoví postupy a metody, které štáb použije pro provedení válečné hry. Příslušníci G3 (S3) musí zajistit to, že analýza příslušné varianty činnosti formou válečné hry pokrývá všechny bojové aspekty operačního úkolu, dále zaznamenají silné a slabé stránky každé situace a zapisují pronesené návrhy, úvahy a hodnocení účastníků válečné hry.
- f. Složka G4 (S4) analyzuje každou variantu činnosti z hlediska možnosti zajištění nepřetržité logistické udržitelnosti. Na základě provedení analýzy každé varianty činnosti s cílem určit potenciální problémy a nedostatky stanoví složka G4 (S4) hlavní požadavky pro každou oblast udržitelnosti. Kromě toho G4 (S4) zajistí, aby stanovené časy přesunů vojenských sil a prostředky vyčleněné k provedení přesunů zabezpečovaly realizaci varianty činnosti.
- g. Složka G5 (S5) hraje spolu s přítomným osazenstvem (příslušníky vlastního a podřízených velitelství) roli velitele a štábu vlastních sil.
- h. Důstojník štábu pro civilně-vojenskou spolupráci – CIMIC G9 (S9) analyzuje každou variantu činnosti z hlediska efektivní integrace civilních aspektů, které vyplývají z hodnocení operační situace. Důstojník CIMIC také zaměřuje svoji pozornost na distribuci poskytované zahraniční podpory a na poskytování péče vysídlenému obyvatelstvu, které se nachází v prostoru operace. Takto provedené analýzy každé varianty činnosti musí vzít do úvahy dopady vedení operací na veřejný pořádek a bezpečnost, potenciální požadavky na poskytnutí humanitární pomoci, provedení evakuace nekombatantů, fungování rychlé lékařské a záchranné služby a ochranu významných kulturních památek. Pokud jednotka v tabulkách počtů nemá funkci důstojníka CIMIC (G9/S9) musí být tyto povinnosti uloženy jednomu z příslušníků štábu. [9]
- i. Důstojníci štábu ostatních (speciálních) odborností napomáhají koordinovat činnost štábu tím, že provádějí analýzy variant činností z hlediska svých odborných oblastí.

6. Kroky válečné hry

V průběhu válečné hry je činnost štábu rozdělena do osmi kroků:

1. Zabezpečení pomůcek.
2. Sestavení seznamu všech vlastních sil.
3. Zpracování seznamu předpokladů provedení operace.
4. Sestavení seznamu hlavních událostí (bojových situací) a momentů přijetí klíčových rozhodnutí velitelem.
5. Stanovení kritérií hodnocení.
6. Určení metody provedení válečné hry.

7. Stanovení metody (formy) provádění zápisu a zobrazování (zveřejňování) výsledků.
8. Vedení boje (vedení operace) formou válečné hry a vyhodnocení výsledků.

Krok 1: Zabezpečení pomůcek

Seznam požadovaných pomůcek zahrnuje (ale naprosto neomezuje) množství pomůcek:

- Aktuální analytické hodnocení vypracované štábem.
- Vzory přehledu vedení vývoje situací v prostoru operace.
- Záznamní technika (pomůcky) k provádění záznamu (zápisu).
- Hotové (úplné) varianty činnosti, které musí zahrnovat grafické vyjádření provedení manévru, vedení průzkumu, pozorování a opatření k zajištění bezpečnosti vlastních sil.
- Prostředky, pomůcky pro umísťování a přemísťování vojenských taktických situačních značek (symbolů) vlastních a nepřátelských jednotek (připravené v závislosti na použitém způsobu zobrazení varianty činnosti).
- Mapu operačního prostoru – prostoru vedení operací (v tištěné nebo digitální podobě).
- Aktualizované hodnocení situace protivníka a společný operační obraz, který poskytuje jednotné a identické, pro všechny příslušníky štábu (účastníky válečné hry) dostupné a konkrétní operační informace.

Krok 2: Sestavení seznamu všech vlastních sil

Velitel a štáb berou do úvahy všechny jednotky, útvary a svazky, které mohou být zasazeny do operace. Zvláštní pozornost věnují vzájemným vazbám podpory a mandátem stanoveným omezením činnosti. Seznam vlastních sil zůstává konstantní pro všechny varianty činnosti, které bude štáb analyzovat.

Krok 3: Zpracování seznamu předpokladů

Velitel a štáb posoudí dříve stanovené předpoklady provedení operace z pohledu jejich další platnosti a nezbytnosti.

Krok 4: Sestavení seznamu hlavních událostí (bojových situací) a momentů klíčových rozhodnutí

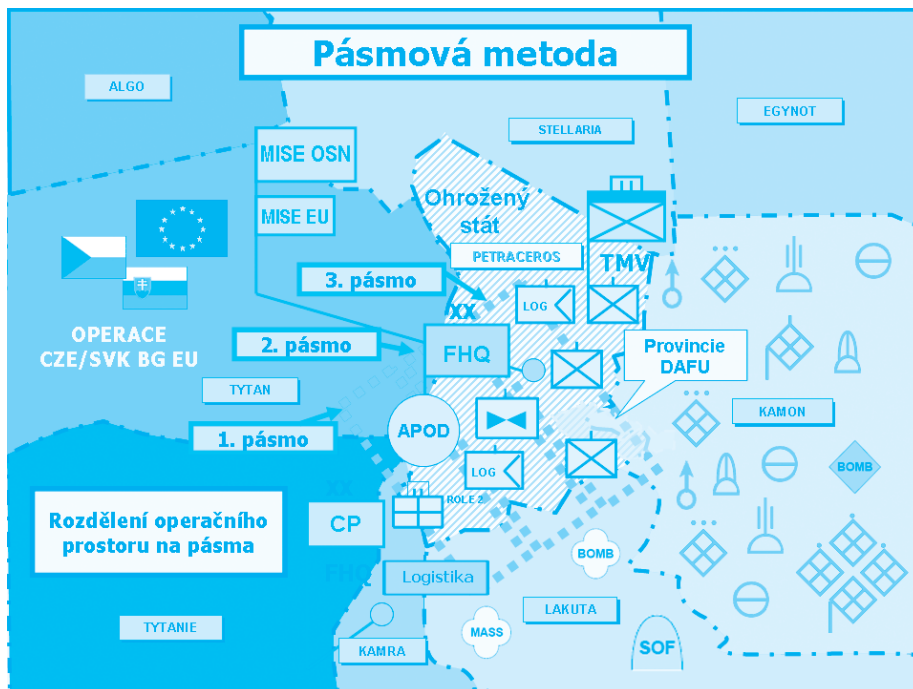
Za hlavní události (bojové situace) se považují události, které přímo ovlivňují plnění operačního úkolu. Seznam hlavních událostí (bojových situací) zahrnuje události velkého rozsahu, které mohou s velkou pravděpodobností nastat v rozmezí od výchozí situace, ve které se jednotka, útvar nebo svazek nachází, až po splnění stanoveného operačního úkolu. [10]

Krok 5: Stanovení kritérií hodnocení

Kritéria hodnocení jsou ty faktory, které štáb používá při porovnání relativní efektivity a účinnosti jednotlivých variant činností po ukončení válečné hry. Kritéria hodnocení variant činností se mění v závislosti na operačních úkolech. Kritéria hodnocení variant činností zahrnují vše, co stanoví velitel. [11]

Krok 6: Určení metody provedení válečné hry

Existují tři doporučené metody provedení válečné hry: **pásmová metoda, směrová metoda a rámcová metoda.**

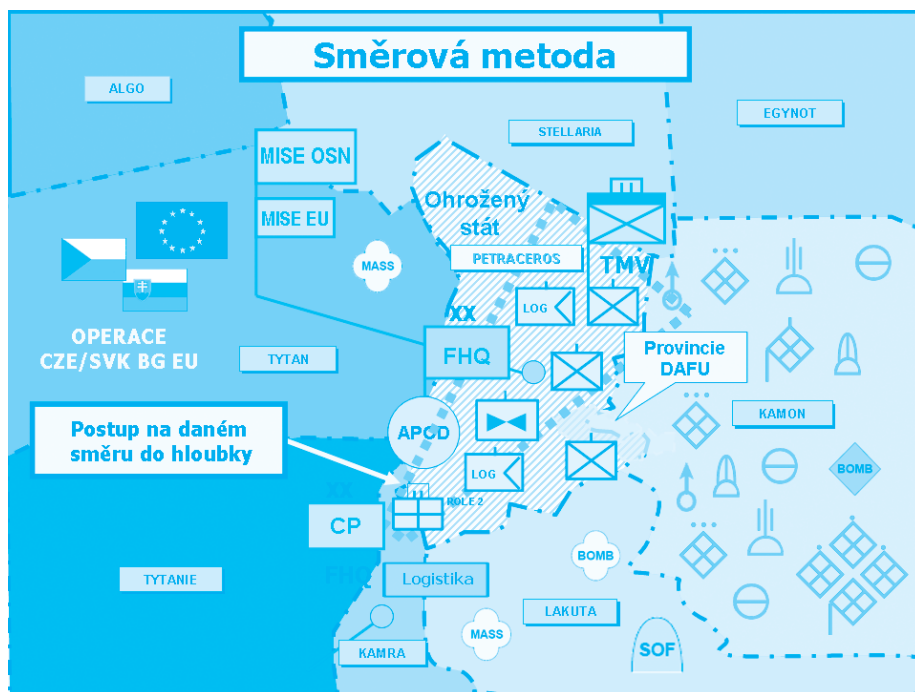

Obr. 6: Pásmová metoda provedení válečné hry [12]

Pásmová metoda: Tato metoda spočívá v rozdělení operačního prostoru na pásma (terénní prostory podélného tvaru), která se táhnou po celé šířce operačního prostoru (viz obrázek č. 3). Tvar jednotlivých pásem je založen na faktorech, které vycházejí z analýzy operační situace. Pásmová metoda je nejefektivnější, když je terén přírodními útvary rozdělen na zřetelně ohraničené úseky, které se táhnou napříč prostorem operace, nebo v průběhu jednotlivých fází operace (jako je násilný přechod vodního toku, provedení útoku letectvem nebo provedení vzdušně-výsadkové operace). Nebo když nepřítel zaujal postavení na zřetelně vymezených pásmech a nebo když má operační sestavu členěnou do několika sledů.

Směrová metoda: Podstatou této metody je postup na daném směru do hloubky. Tato metoda je zaměřena na postup na jednom terénním směru najednou od počátku vedení rozhodující operace (obr. 4). Směrová metoda provedení válečné hry je vhodná pro útočné varianty činnosti, ale i pro činnost v obraně, jestliže podélně ohraničené úseky terénu na jednotlivých směrech neumožňují vzájemné poskytování podpory.

Rámcová metoda: Tato metoda provedení válečné hry spočívá v zarámování vybraných úseků terénu. Rámcová metoda je ve své podstatě podrobnou analýzou rámcově vymezeného rozhodujícího prostoru, jako je prostor střetu s nepřítelem, místo násilného přechodu (překročení) vodního toku nebo prostor vysazení vzdušného výsadku

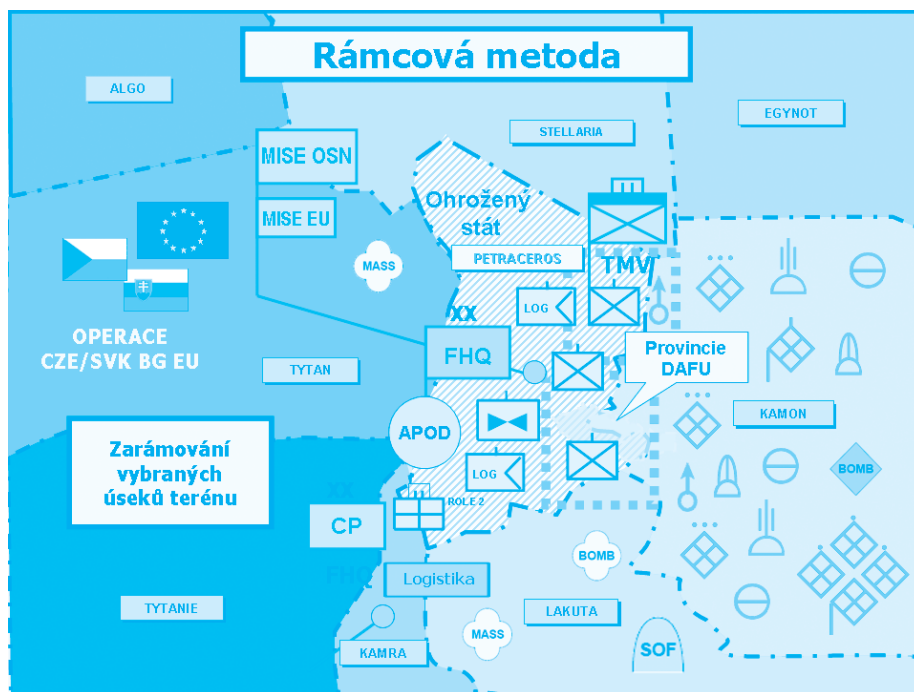
Obr. 7: Směrová metoda provedení válečné hry [13]

(viz obr. 5). Nejčastěji se tato metoda provedení válečné hry používá v podmínkách nedostatku času, např. při provádění útoku z chodu, a zejména při operacích vedených v odlehlém operačním prostoru. Při použití této metody štáb provede zarámování (vymezení) určeného prostoru na mapě a zaměří se na řešení rozhodujících situací a událostí, které v něm mohou nastat. [14]

Pro určení metody (techniky) provedení válečné hry je rozhodující charakter nastávající operační (bojové) činnosti a způsob plnění operačního úkolu. Při plánování stabilizačních a humanitárních operací je vysoce pravděpodobné, že v procesu analýzy variant činnosti formou válečné hry bude použit rámcové metody. V průběhu válečné hry u VeSpS, která se uskutečnila dne 19. 2. 2009 v rámci ŠN EU OHQ v přípravě na provedení VŠC s ČVV CZE/SVK BG EU „COLLECTIVE SHIELD 2009“ bylo řídicím zaměstnáním stanoveno použít rámcovou metodu.

Krok 7: Stanovení metody (formy) provádění zápisu a zobrazování (zveřejňování) výsledků

K záznamu průběhu válečné hry a vedení operační (bojové) činnosti jsou používány dvě metody: Vyplňování a vedení tabulky organizace součinnosti (obr. 6) a vyplňování tabulky vedení boje (obr. 7). Do obou tabulek určení příslušníci štábu zapisují všechny postřehy, zjištění a poznatky, které v průběhu válečné hry zjistí o silných a slabých stránkách analyzované varianty činnosti. Množství uvedených podrobností závisí na čase, který je k dispozici. Podrobnosti a metody zaznamenávání a zobrazování výsledku válečné hry musí být do všech detailů rozpracovány, rozebrány a stanoveny

Obr. 8: Rámcová metoda provedení válečné hry [15]

ve standardních operačních postupech (SOPs - standard operational procedures) velitelství a štábu (oddělení štábu). [16]

- Metoda vyplňování a vedení tabulky organizace součinnosti umožňuje štábu sladit vlastní variantu činnosti v prostoru a čase ve vztahu k variantě činnosti nepřítele.
- Metoda vyplňování tabulky vedení boje je založena na využití stručných postřehů, zjištění a poznatků o rozhodujících místech bojové činnosti, stanovených úkolech a záměrech činnosti vlastních sil. Tyto postřehy, zjištění a poznatky se vztahují ke specificky určeným (konkrétním) místům na mapě nebo se vztahují k obecným úvahám o vedení boje (řešení bojové situace), které zahrnují širší-větší-prostory. V tabulce je nutno uvést název situace (události) a přiřadit jí číslo a v pracovním poli tabulky vyplnit sloupce, které slouží k popisu situace (události) v posloupnosti po jednotlivých epizodách, které obsahují:
 - činnost vlastních sil – stanovené úkoly a prostředky (přidělené síly),
 - předpokládané (očekávané) akce a reakce ze strany nepřítele,
 - protiakce vlastních sil a prostředky vyčleněné k jejich provedení,
 - celkový počet prostředků potřebných pro splnění stanoveného úkolu,
 - předpokládané vymezení času na splnění úkolu,
 - momenty přijetí klíčových rozhodnutí, kdy velitel musí rozhodnout o splnění úkolu (provedení činnosti),
 - požadavky velitele na rozhodující informace (CCIR - commander's critical information requirement),
 - opatření k řízení činnosti vlastních sil,
 - poznámky.

Tabulka organizace součinnosti				
Čas/událost		H-8	Hodina H	H+8
Činnost nepřítele				
Momenty přijetí klíčových rozhodnutí				
Bojové (manévrové) jednotky	1. rota			
	2. rota			
	3. rota			
	Vrtulníky			
	Průzkum			
PVO				
Palebná podpora				
Info Operace				
Ženíjní podpora				
Boj. zabezpečení				
Velení a řízení				

Obr. 9: Vzor tabulky organizace součinnosti [17]

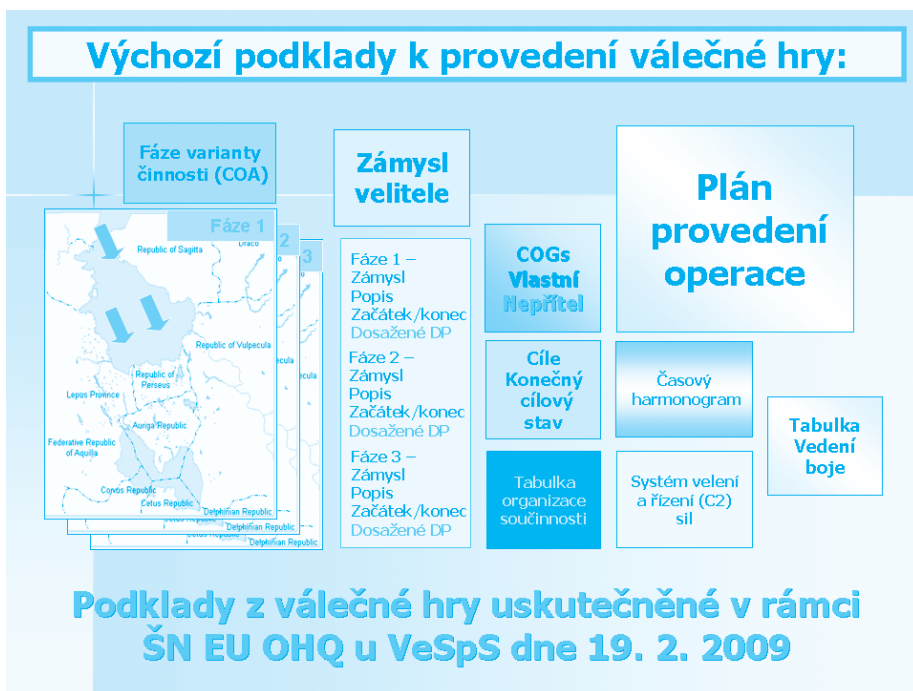
Tabulka vedení boje									
Situace, hlavní bojová událost:									
Pořadové číslo:	Činnost (úkol) vlastních sil	Reakce nepřítele	Protiakce vlastních sil	Prostředky pro plnění úkolu	Čas (doba)	Momenty přijetí klíčových rozhodnutí	Požadavky velitele na rozhodující informace (CCIR)	Opatření k řízení činnosti vlastních sil	Poznámky
1									
2									

Obr. 10: Vzor tabulky vedení boje v průběhu válečné hry [18]

Krok 8: Vedení boje (vedení operace) formou válečné hry a vyhodnocení výsledků

V průběhu válečné hry se velitel a štáb snaží předvídat dynamiku vývoje bojových akcí, reakcí a protiakcí. Akce jsou události zahajované a prováděné stranou, která si uchovává iniciativu (zpravidla síly, které vedou útočnou činnost). Reakce jsou akce protistrany, které jsou odezvou na činnost strany, která má iniciativu. Protiakce jsou akce strany, která si udržuje iniciativu na reakce – odezvy protistrany vůči jejím akcím. Válečná hra musí veliteli a štábu umožnit:

- Upřesnění nebo modifikaci (pozměnění) varianty činnosti včetně určení, kolik plánů předběžné a následné operační činnosti je nutno zpracovat. Tyto plány se v závislosti na charakteru činnosti stanou buď na rozkaz velitele plněnými, nebo s předstihem připravenými operačními úkoly (misemi). **Pouze jedna, velitelem vybraná varianta činnosti může být rozpracována do záměru operace – CONOPS a dále do operačního plánu – OPLAN.** U ostatních variant činnosti velitel určí, které z nich budou rozpracovány do podoby **předběžných operačních plánů (plánů předběžné operační činnosti – BRANCHES a plánu následné operační činnosti – SEQUELS).**
- Upřesnění místa a času dosažení rozhodujících bodů plánu provedení operace.
- Určení klíčových nebo rozhodujících míst terénu a stanovení způsobu jejich využití.
- Upřesnění situace nepřítele a posouzení charakteru jeho možné budoucí činnosti.
- Upřesnění sestavy (úkolové organizace) včetně sil vyčleněných k zajištění všeobecné podpory velení.
- Stanovení úkolů, které musí plnit vlastní stupeň velení a přidělení úkolů podřízeným velitelům.
- Přidělení bojových posilových prostředků podřízeným velitelům ke splnění jim stanovených úkolů.
- Určení momentů přijetí klíčových rozhodnutí velitelem.
- Zpracování tabulky organizace součinnosti.
- Zpracování zákresu (grafického vyjádření) varianty činnosti, která byla verifikována (ověřována) v průběhu válečné hry.
- Stanovení cílů a úkolů pro vedení informační operace po celou dobu trvání mise.
- Kvalifikovaný odhad doby trvání každé hlavní události (bojové situace) a doby trvání celé operace.
- Propočítání a v procentech souhrnné stanovení ztrát nepřítele, které mu byly způsobeny v každé hlavní události (bojové situaci) a celkově.
- Určení pravděpodobné doby a místa použití zbraní hromadného ničení (ZHN) nepřítelem a stanovení požadavků na ochranu proti ZHN (OPZHN) vlastních vojsk.
- Určení prostoru rozmístění záloh a místa jejich nasazení.
- Vyhodnocení nejnebezpečnější varianty činnosti nepřítele.
- Optimální rozmístění vlastních velitelských stanovišť, velitelských stanovišť podřízených jednotek a spojovacích uzlů systému velení a řízení.
- Identifikaci dodatečných hlavních událostí (bojových situací).

Obr. 11: Možné rozložení podkladů k provedení válečné hry [19]

- Zjištění dodatečných požadavků na zabezpečení speciální bojové podpory (např. nasazení jednotek chemického vojska, speciálních sil nebo zdravotnických oddílů).
- Stanovení požadavků na vedení klamné činnosti (provádění operačního maskování) a dosažení momentu překvapení.
- Upřesnění požadavků na velení a řízení včetně opatření pro zabezpečení řízení a aktualizaci zákresů operační situace.
- Upřesnění požadavků velitele na rozhodující informace a na informace vojenského zpravodajství – včetně okamžitého poskytování nejnovějších informací vysoké hodnoty – a zařazení těchto požadavků do Plánu průzkumu a pozorování.
- Zpracování Plánu sběru a distribuce informací vojenského zpravodajství a Plánu následného průzkumu a pozorování s grafickými zákresy.
- Rozpracování cílů a úkolů pro vedení informační operace.
- Příprava plánů a schémat (na mapě, formou grafického plánu) palebné podpory, ženijní podpory, protivzdušné obrany, informační operace a zabezpečení služeb v boji (CSS - combat service support).
- Určení nebo potvrzení momentů přijetí klíčových rozhodnutí velitelem, určených zájmových prostorů (NAIs - named areas of interest), cílových zájmových prostorů (TAIs - target areas of interest) a požadavků na informace (IRs - information requirements), které jsou nutné pro zabezpečení informační podpory pro momenty přijetí klíčových rozhodnutí velitelem.

- Stanovení času (doby) soustředění sil a zahájení útoku nebo protiútoku.
- Stanovení časů (dob) provedení přesunů a přípravu tabulek přesunů hlavních prvků sestavy, včetně spojovacích uzlů systému velení a řízení.
- Identifikovat, analyzovat a vyhodnotit silné a slabé stránky varianty činnosti.
- Integrovat proces palebného ničení, včetně zjišťování a potvrzování cílů vysokého bojového přínosu a vydání pokynů k jejich napadení.
- Identifikovat možný vznik dodatečných nebezpečných situací, vyhodnotit rizika, která z jejich výskytu vyplývají, vypracovat opatření ke snížení rizik u všech identifikovaných nebezpečných situací a vymezit zbylá rizika.

Možná kritéria pro porovnání variant činnosti (COAs) po skončení válečné hry		
Faktor	Kritérium	Obsah kritéria
Flexibilita		
	1. Pokrytí operačních úkolů	schopnost COA přizpůsobit se možným změnám operačního úkolu
	2. Pokrytí míst plnění operač. úkolů	schopnost COA přizpůsobit se možným změnám místa nasazení
	3. Pokrytí COA nepřítele	schopnost COA přizpůsobit se včas možným změnám činnosti nepřítele
Komplexnost		
	4. Operační komplexnost	obtížnost v provedení COA způsobená operačními požadavky
	5. Logistická komplexnost	obtížnost v provedení COA způsobená logistickými požadavky
	6. Komplexnost velení a řízení	obtížnost v provedení COA způsobená C2 a požadavky na koordinaci
Udržitelnost		
	7. Udržitelnost operace	schopnost pokračovat ve vedení operace při změně taktických podmínek
Optimální využití zdrojů		
	8. Finanční náklady na zdroje	stávající výše vynakládaných finančních prostředků na zdroje
Rizika		
	9. Důsledky senzorových stínů	možnost nezdaru mise zapříčiněná radarovým/radiovým stínem
	10. Ztráty živé síly (osob)	pravděpodobnost ztrát vojenského personálu v průběhu mise
	11. Vznik vedlejších škod	možnost způsobení vedlejších ztrát (kromě ničení cílů) v průběhu mise
	12. Vznik konfrontace	možnost nezdaru mise v důsledku konfrontace s neutrálními činiteli
	13. Spolehlivost vybavení	spolehlivost vybavení ve vztahu k náročnosti plnění (COAs) COA
	14. Kvalita připravenosti osob	kvalita připravenosti personálu odolávat únavě, stresu atd. v operaci
	15. Stupěr odstrašení	možnost odstrašení protivníka v rozhodujících (klíčových) fázích mise

Obr. 12: Možná kritéria pro porovnání variant činnosti po ukončení válečné hry [20]

7. Brífink k válečné hře (organizuje se na základě uvážení náčelníka štábu)

Pokud to čas dovoluje, je organizován brífink k válečné hře s cílem zajistit plné pochopení výsledků válečné hry štábem. Není to brífink organizovaný pro velitele. Tento brífink je prostředkem štábu k posouzení výsledků válečné hry a k zajištění toho, že **brífink k rozhodnutí, který je následně organizován pro velitele, pokrývá všechny podstatné oblasti operace**. Brífink k válečné hře je zpravidla organizován pro náčelníka štábu, zástupce velitele nebo asistenta velitele. V prostředí společného operačního plánování se brífinku mohou zúčastnit i vybraní příslušníci podřízených štábů. [21]

8. Závěr

Válečná hra je vysoce efektivní metoda posouzení variant nasazení a použití vlastních schopností ve vztahu k variantám použití schopností nepřítele. Válečná hra je metoda, která veliteli a jeho štábu umožňuje identifikovat – určit, která z variant vlastní činnosti skýtá nejvýhodnější podmínky ke splnění operačního úkolu. Je to metoda, která umožňuje veliteli bezprostředně a adekvátně reagovat na vývoj situace a rozvíjet v souladu s doktrínou jeho operační myšlení a taktický úsudek, jakož i operační myšlení a taktický úsudek důstojníků jeho štábu podle příslušnosti k dané odbornosti.

Válečná hra je konkrétní krok procesu operačního plánování. Neexistuje reálně jako faktor, ale vždy jen jako určitá, přesně stanovená činnost, která je realizovaná ve 3. fázi procesu operačního plánování po zpracování variant činnosti a před brífinkem k rozhodnutí. **Možnost provedení válečné hry jako analýzy variant činnosti vzniká se zahájením procesu operačního plánování a s ukončením tohoto procesu zaniká.**

Kategorickým imperativem doby je, aby válečná hra byla uplatňována (používána) jako forma analýzy variant činnosti v průběhu operačního plánování na všech stupních velení, a to kdykoliv je to jen možné. Vyhybat se provádění válečné hry pod záminkou nedostatku času je prohraškem proti požadavkům na zkvalitňování připravenosti velitelů, zvyšování operativní funkčnosti operačních štábů a samotnému operačnímu plánování.

V současné době si je jen málo velitelů jednotek a štábů vědomo důležitosti simulace činnosti nepřítele s pomocí válečné hry jako analýzy variant činnosti. Vzhledem k tomu, že v současnosti žádný potenciální (faktický) nepřítel pro AČR neexistuje, vyvstává naléhavá potřeba si nějakého nepřítele za pomoci simulací a válečné hry vytvořit. Vytvoření virtuálního nebo papírového nepřítele je docela obtížný úkol, je to však úkol, který musí být realizován. Bez konkrétního nepřítele není možné bojovat, ani vést válečnou hru.

Armáda, která nemá nepřítele, se nemůže cílevědomě a smysluplně připravovat na boj. Válečná hra svou podstatou umožňuje částečně proniknout do myšlení nepřítele a rozptýlit (poodhalit) „mlhu války“, byť jen nad mapou nebo obrazovkou počítače.

Jak ukázaly zkušenosti, získané ze štábních nácviků OHQ CZE/SVK BG EU, které byly ve dnech 19.1. – 23.1. a 16.2. – 20.2.2009 provedeny v Olomouci jako příprava na VŠC s ČVV CZE/SVK BG EU „COLLECTIVE SHIELD 2009“, uskutečnit efektivní válečnou hru, která vytvoří podmínky pro splnění stanovených cílů bez zbytečné ztráty času a dalších zdrojů, vyžaduje praxi a zkušenost.

Význam a užitečnost válečné hry pro další přípravu velitelů a štábů AČR spočívá v tom, že:

- vytváří operační situace, které jsou bližší realitě více, než jsou situace hypotetické potažmo teoretické, jež jsou založeny na správných a efektivních, ale čistě doktrinálních základech, které však doposud nemusely být ověřeny praxí,
- simulace je účinným výcvikovým a motivačním prostředkem, příslušníci štábu zúčastnění na váleční hře jsou formou vojenské soutěživosti daleko více a hlouběji zapojeni do analýzy variant činnosti,
- simuluje operační a krizové situace, které se odlišují od standardně pojímaných situací; válečná hra může vytvářet situace a okolnosti, které jsou svým operačním obsahem vzácné až výjimečné a které nutí hledat slabá místa na straně protihráčů a využívat je ve svůj prospěch,

- vyžaduje týmovou práci, která je podstatná pro dosažení úspěchu a napomáhá upevňovat soudržnost týmu; výhodou válečné hry je, že při nezdaru (nesplnění stanovených cílů) je možno válečnou hru opakovat,
- umožňuje sdílet a zužitkovat modely řešení situace, které jsou založené na rozdílných přístupech a různé intelektuální úrovni, což vede k vytvoření jednotného modelu řešení situace, který je důležitý pro další rozvoj týmové práce.

Nepřítel je pro velitele a jeho štáb soupeř, který vede nepřetržitou, promyšlenou, protisměrnou činnost s cílem zhatit jeho plány a dosáhnout úspěchu. Tak jako na sportovním poli se závodník znepokojuje, zda jeho soupeři netrénovali déle, tvrději a usilovněji než on, tak každý velitel AČR se musí znepokojovat nad tím, zda jeho potenciální nepřítel nepovede operační činnost rafinovaněji, účinněji a efektivněji než on.

Příloha

Srovnání vlastních variant s variantami protivníka				
Vlastní varianta činnosti	Varianta činnosti protivníka č. 1		Varianta činnosti protivníka č. 2	
	výhody	nevýhody	výhody	nevýhody
Číslo 1	1. XXX 2. XXX 3. XXX	1. XXX 2. XXX 3. XXX	1. XXX 2. XXX 3. XXX	1. XXX 2. XXX 3. XXX
Číslo 2	1. XXX 2. XXX 3. XXX	1. XXX 2. XXX 3. XXX	1. XXX 2. XXX 3. XXX	1. XXX 2. XXX 3. XXX

Obr. 13: Tabulka srovnání vlastních variant činnosti s variantami činnosti protivníka

Pozitivně-negativní srovnání vlastních variant činnosti				
Kritérium hodnocení	Varianta číslo			Poznámka
	1	2	3	
1. XXXXXXXX	+	0	0	XXXX
2. XXXXX	+	0	-	
3. XXXXXXXXX	+	+	0	XX
4. XXXX	-	+	+	
5. XXXXXX	-	+	+	XXXX
6. XXXX	0	0	+	
C E L K E M	1	3	2	XXXX

Obr. 14: Tabulka pozitivně-negativního srovnání vlastních variant činnosti

Prosté srovnání vlastních variant činnosti				
Kritérium hodnocení	Varianta číslo			Poznámka
	1	2	3	
1. XXXXXXXX	3	3	1	XXXX
2. XXXXX	2	1	3	
3. XXXXXXXXX	2	3	3	XX
4. XXXX	2	3	3	
5. XXXXXX	2	2	3	XXXX
6. XXXX	3	3	2	
C E L K E M	14	15	15	XXXX

Obr. 15: Tabulka – prosté srovnání vlastních variant činnosti

Srovnání vlastních variant činnosti koeficientem					
Kritérium hodnocení	Koeficient (důležitost)	Varianta číslo			Poznámka
		1	2	3	
1. XXXXXXXX	1	3 3	3 3	1 1	XXXX
2. XXXXX	3	2 6	1 3	3 9	XX
3. XXXXXXXXX	2	2 4	3 6	3 6	
4. XXXX	2	2 4	3 6	3 6	XXXX
5. XXXXXX	3	2 6	2 6	3 9	
6. XXXX	1	3 3	3 3	2 2	
CELKEM		26	27	33	XXXX

Obr. 16: Tabulka – srovnání vlastních variant činnosti za pomoci koeficientu

Poznámky k textu:

- [1] *Joint Publication 1-02*. Washington: US Joint Staff, Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms, 12 April 2001 (as amended through 30 May 2008), pg 587.
- [2] *Terminologický slovník pojmů a definic NATO, AAP-6*. Praha: Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti MO, 2003, str. 426.
- [3] *Vojenská publikace Pub-70-01-01*, Příprava příslušníků AČR. Vyškov: Správa doktrín ŘeVD. MO ČR-AVIS Praha 8. ledna 2007, str. 171.
- [4] *STANAG 2526 AJOD* (Edition 1). Allied Joint Doctrine for Operational Planning AJP-5, Brussels, Belgium: NSA, 27 April 2005, pg 4-27.
- [5] *STANAG 2526 AJOD* (Edition 1). Allied Joint Doctrine for Operational Planning AJP-5, Brussels, Belgium: NSA, 27 April 2005, pg 4-28.
- [6] *STANAG 2199 MC LO* (Edition 1). Command and Control of Allied Land Forces AJP-3.2.2, Annex F, Brussels, Belgium: NSA, 11 December 2005, pg F2.
- [7] *Presentation Operational Planning Course*. Part II, Potsdam: CJ5 EU OHQ, 29 January 2009, slide 6.
- [8] *STANAG 2199 MC LO* (Edition 1). Command and Control of Allied Land Forces AJP-3.2.2, Annex F, Brussels, Belgium: NSA, 11 December 2005, pg F3.
- [9] *STANAG 2199 MC LO* (Edition 1). Command and Control of Allied Land Forces AJP-3.2.2, Annex F, Brussels, Belgium: NSA, 11 December 2005, pg F4.
- [10] **Poznámka:** Momenty klíčových rozhodnutí jsou okamžiky v událostech nebo okamžiky dosažení určitého místa na bojišti, kdy situace od velitele vyžaduje, aby v průběhu plnění operačního úkolu učinil taktické rozhodnutí. Momenty klíčových rozhodnutí nediktují, jaké rozhodnutí by mělo být velitelem učiněno, ale pouze vyžadují, že rozhodnutí musí být učiněno, a zároveň naznačují, kdy a kde by toto rozhodnutí mělo být učiněno tak, aby mělo maximální dopad na vlastní variantu činnosti nebo variantu činnosti nepřítel. Při nedostatku času musí štáb zredukovat seznam hlavních událostí (bojových situací) pouze na rozhodující události a rozhodující momenty klíčových rozhodnutí.

- [11] **Poznámka:** Kritéria hodnocení by měla stanovit nejen to, co je možným zdrojem dosažení úspěchu, ale i to, co se může stát příčinou neúspěchu. U vybrané varianty činnosti mohou být kritéria hodnocení použita ke stanovení kritéria úspěchu při hodnocení vývoje vedené operace. S vývojem operace jsou kritéria hodnocení variant aktualizována.
- [12] *Dokumentace štábního nácviku OHQ CZE/SVK BG EU – Presentace válečná hra.* Olomouc: VeSpS, 16.2.–20.2.2009, snímek 11.
- [13] *Dokumentace štábního nácviku OHQ CZE/SVK BG EU – Presentace válečná hra.* Olomouc: VeSpS, 16.2.–20.2.2009, snímek 12.
- [14] *STANAG 2199 MC LO* (Edition 1). Command and Control of Allied Land Forces AJP-3.2.2, Annex F, Brussels, Belgium: NSA, 11 December 2005, pg F7.
- [15] *Dokumentace štábního nácviku OHQ CZE/SVK BG EU – Presentace válečná hra.* Olomouc: VeSpS, 16.2.–20.2.2009, snímek 13.
- [16] *STANAG 2199 MC LO* (Edition 1). Command and Control of Allied Land Forces AJP-3.2.2, Annex F, Brussels, Belgium: NSA, 11 December 2005, pg F8.
- [17] *STANAG 2199 MC LO* (Edition 1). Command and Control of Allied Land Forces AJP-3.2.2, Annex F, Brussels, Belgium: NSA, 11 December 2005, pg F9.
- [18] *STANAG 2199 MC LO* (Edition 1). Command and Control of Allied Land Forces AJP-3.2.2, Annex F, Brussels, Belgium: NSA, 11 December 2005, pg F10.
- [19] *Presentation Operational Planning Course*, Part II. Potsdam: CJ5 EU OHQ, 29 January 2009, slide 7.
- [20] BÉLANGER Micheline, GUITOUNI Adel. *A Decision Support System for COA Selection*. Québec, Canada: Defence Establishment Valcartier (DREV), page 4.
- [21] *STANAG 2199 MC LO* (Edition 1). Command and Control of Allied Land Forces AJP-3.2.2, Annex F, Brussels, Belgium: NSA, 11 December 2005, pg F12.

Seznam zkratk užitých v textu:

AJOD	Allied Joint Operations Doctrine	Společná spojenecká operační doktrína (zásady společné činnosti ozbrojených sil)
APOD	aerial port of debarkation	letiště vyložení (vykládky), letiště pro vykládání
BG EU	Battle Group EU	bojové uskupení EU
BOMB	Bomb	bomba (nástražný výbušný systém)
BRANCHES	Branch Contingency Options	předběžné operační plány – Plány B (plány předběžné operační činnosti)
C2	command and control	velení a řízení
CCIR	commander's critical information requirement	požadavky velitele na rozhodující informace, žádost velitele o důležité informace/zprávy
CIMIC	civil-military cooperation	civilně-vojenská spolupráce
CJMED	Combined Joint Medical	mnohonárodní společné zdravotnické oddělení EU OHQ
COA	course of action	varianta činnosti (způsob, plán)
CONOPS	concept of operations	záměr operace/operací (koncepte)
CP	support centre	centrum podpory
CSS	combat service support	zabezpečení služeb v boji (logistické zabezpečení bojové činnosti, všestranné bojové zabezpečení, týlové zabezpečení)

CSTT	Centre for Simulation Technology and Flight Simulators	Centrum simulačních a trenažerových technologií
CZE/SVK BG EU	Czech and Slovak Battle Group EU	česko-slovenská Battle Group EU
DPs	decisive points	rozhodující body (plánu provedení operace)
ECOA	enemy course of action	varianta činnosti nepřítele
FCOA	friendly course of action	vlastní varianta činnosti
FHQ	force headquarters	velitelství sil
HPTs	high-payoff target	cíle vysokého bojového přínosu, vysoce účinný cíl, vysoce důležitý cíl
HVTs	high-value targets/ high-value target	cíle vysoké hodnoty, cíl vysoké důležitosti
IDET	International Exhibition of Defence and Security Technologies	Mezinárodní veletrh obranné s bezpečnostní techniky a speciálních informačních systémů
IPB	intelligence preparation of the battlefield	zpravodajská příprava bojiště
IRs	information requirements	požadavky na informace
LEGAD	legal advisor	právní poradce
LOG	logistics	logistika
MASS	mass demonstration	masové demonstrace
NAIs	named areas of interest	určené zájmové prostory, prostor zvláštní pozornosti, stanovený prostor zájmu
OHQ	operational headquarters	operační velitelství (Evropská unie)
OPLAN	operational plan	operační plán
OPZHN	NBC protection	ochrana proti zbraním hromadného ničení
PIO	public information officer / office	důstojník pro styk s veřejností / úřad, oddělení
POLAD	policy advisor	politický poradce
PVO	air defence / counter air	protivzdušná obrana
SEQUELS	Sequel Contingency Options	předběžné operační plány – Plány S (plány následné operační činnosti)
SOF	special operations force	speciální síly (síly pro vedení speciálních operací)
SOPs	standard operational procedures	standardní (stálé) operační postupy
ŠN	WUST - Work Ups Staff Training	štábní nácvik (příprava štábu)
TAIs	target areas of interest	cílové zájmové prostory
TMV	TCP - tactical command point / post	taktické místo velení
VeSpS	JFC - Joint Force Command	Velitelství společných sil
VŠC s ČVV	CFX - command field exercise	velitelstvo štábní cvičení s částečným vyvedením vojsk
ZHN	MDW - mass destruction weapon(s)	zbraně hromadného ničení

Plukovník gšt. Ing. Ján Spišák

Combined Joint Exercise (CJEX) 09 “COMBINED DESTINY” – poznatky a zkušenosti

VOJENSKÉ
UMĚNÍ

Cílem tohoto článku je poskytnout poznatky a zkušenosti jeho autora z mnohonárodního společného cvičení Combined Joint Exercise (CJEX) 09 “COMBINED DESTINY”, kterého se účastnil jako pozorovatel ve Vyšší štábní škole ozbrojených sil Španělského království – Escuela Superior de las Fuerzas Armadas (ESFAS) v Madridu. Obsahem článku kromě všeobecných informací, popisujících charakter cvičení, je rovněž ozřejmit některé aspekty operačního umění, jež souvisí s tvorbou koncepce operace.

Všeobecné poznatky

CJEX je založeno na „evropském přístupu“ řešení operací krizového managementu, [1] přičemž zahrnuje pravidelnou reciproční výměnu studentů a příslušníků řídicího štábu (akademických pracovníků) velitelských a štábních škol mezi Collège Interarmées de Défense (CID) v Paříži, Joint Services Command and Staff College (JSCSC) ve Watchfieldu (Shrivenham), Führungs Akademie der Bundeswehr (FüAk) v Hamburku, Istituto Superiore di Stato Maggiore Interforze (ISSMI) v Římě a Escuela Superior de las Fuerzas Armadas (ESFAS) v Madridu. [2] Hlavní část cvičení je soustředěna na plánování operace na podporu míru (cvičení *Combined Destiny*) podle společného scénáře. V průběhu cvičení školy působí zcela nezávisle, jednotným pracovním jazykem na všech školách je angličtina.

Záměrem CJEX je absolvovat období přípravy studentů (je součástí studijního programu kurzů) v prostředí, kde se setkávají příslušníci vojenských sil s aktéry nevojenských organizací za účelem lepšího porozumění souvislostí spojených s plánováním a koordinováním aktivit mírových operací v komplexním operačním prostředí. Tento záměr je dosahován naplňováním dílčích cílů cvičení, ke kterým patří především:

- analýza a aplikace teorie obsažené v doktrínách, principů a postupů zahrnutých při plánování a vedení společných a mnohonárodních operací,
- použití jednotné společné operační doktríny pro přípravu operace na podporu míru vedené koalicí EU,
- aplikace doktríny pro civilně-vojenskou spolupráci (CIMIC) při řešení problémů operace na podporu míru,
- vyhodnocení charakteristiky vojenských operací vedených EU a analýza klíčových schopností, které jsou pro vedení vojenských operací EU dostupné,
- analýza rozsahu úkolů, které mohou být plněny vojenskými silami EU,
- hodnocení plánovacího postupu EU,
- zhodnocení účinnosti EU jako vojenského aktéra prostřednictvím případových studií.

Na dobu cvičení si školy své kmenové a příchozí studenty i příslušníky řídicího štábu rozdělují do jednotlivých syndikátů – plánovacích skupin (JOPG - Joint Operation

Planning Group). Počet ve skupině se pohybuje zpravidla kolem 18-20 studentů, kteří tvoří štáb *ad hoc* vytvořeného velitelství (FHQ). Standardní složení JOPG tvoří funkce vedoucího skupiny, určeného z řad příslušníků řídicího štábu, který sehraává roli neformálního velitele.

Z řad studentů jsou to funkce NŠ, ZNŠ, J1/4 (v počtu 3-4 osob), J2 (3-4), J5 (6), J6 (1), J9 (1-2) a funkce poradce pro politické/právní záležitosti. Činnost JOPG je sledována a hodnocena zmiňovaným vedoucím skupiny, odborníkem na problematiku operačního plánování, který se do procesu plánování výrazně nezapojuje s výjimkou brífinků, kdy působí spíše v roli mentora. Jeho roli lze parafrázovat do podoby: „Je to cvičení studentů, mojí úlohou je řízení diskuze ke sporným otázkám a zřejmým nedostatkům, které se z hlediska obsahu a formy projevují při prezentaci dílčích výsledků.“ Tento způsob „řízení“ činnosti JOPG tak nesvazuje studentům ruce, což je přínosem pro jejich samostatnost a tvůrčí způsob myšlení.

Pro usnadnění společného postupu je v průběhu cvičení používán jednotný proces operačního plánování „Operational Planning Process“ (dále OPP) NATO, shodný s formátem směrnic pro operační plánování (GOP - Guidelines for Operational Planning), vydaných Spojeneckým velitelstvím pro operace (SHAPE - Supreme Headquarters Allied Powers Europe). Na období cvičení nabízejí zmiňované školy možnost účasti pozorovatelů z vojenských akademií (univerzit), založené na nabídce členskými státy NATO, EU a PpP. Cvičení se pravidelně účastní také zástupci různých mezinárodních institucí a nevládních organizací. Jejich úlohou je poskytování informací studentům k roli jednotlivých organizací a agentur v operacích, objasnění komplexnosti prostředí, zvláště pak ve vztahu k humanitárním operacím a operacím na podporu míru. Navíc, tyto zástupci organizují pracovní workshopy, kdy se otázkami spojenými s meziagenturní spoluprací zabývají ve větších detailech.

Fáze cvičení

■ První fáze CJEX – přípravná

Po provedení organizačních a procedurálních aktivit k zahájení cvičení, byly součástí první fáze CJEX společné úvodní přednášky věnované problematice EU, NATO, otázkám globálního terorismu a problematice OPP NATO ve vztahu k operacím EU. Důraz byl rovněž položen na posouzení tohoto procesu vzhledem k národním specifikům a diskusi nad jejich shodnými nebo rozdílnými znaky. Přednáška k problematice vojenských operací EU byla zaměřena na:

- plánovací proces na strategické úrovni EU,
- strategii EU k řešení krize přenesenou do operačních plánů,
- strukturu a postupy vojenského plánování EU, jeho silné a slabé stránky,
- vysvětlení vztahů a vazeb mezi EU, operačním velitelstvím (OHQ) a velitelstvím sil (FHQ) a vztahů mezi NATO, EU a regionálními organizacemi navzájem,
- využití zkušenosti pro vedení budoucích operací EU.

Přednáška k OPP NATO upevnila znalost teorie rozhodovacího procesu, kterou studenti znali již z předešlého studia. V případové studii, která následovala, byly na příkladu republiky Čad objasněny souvislosti intervence do této krajiny, úloha EU a způsob jak EU plánuje a nasazuje své vojenské síly. Po objasnění všeobecné situace v zájmovém prostoru operace (na základě vydaného scénáře cvičení), se účastníci cvičení již

v syndikátech zabývali otázkami OPP a obsahem jeho jednotlivých fází. Důraz byl položen spíše na všeobecné otázky procesu operačního plánování v *ad hoc* vytvořeném velitelství, než na jednotlivá specifika tvorby koncepce operace.

Rozprava v syndikátech představovala pro studenty, kromě příležitosti setkat se a představit se navzájem, možnost vést otevřenou diskuzi ke dříve prezentované problematice. Ze strany studentů byla diskuze jediným požadovaným výstupem první fáze.

Dotazy od vedoucího skupiny a dalších členů řídicího štábu nebyly směřovány na konkrétní jednotlivce, ovšem od studentů se očekávalo aktivní zapojení do diskuze (za řízení příslušníka řídicího štábu nebo pověřeného akademického pracovníka), ve které měli prokázat svou osobní odbornou erudici a připravenost. Základ diskuze tvořily otázky:

- Jaké jsou silné a slabé stránky EU v kontextu přípravy a vedení vojenských operací?
- Jaké jsou všeobecné zásady OPP používané v GOP NATO a jak se tyto liší od zásad uvedených v národních doktrínách?

Rozprava k těmto otázkám poskytla příslušníkům syndikátů dostatek vstupních informací, které mohli s úspěchem využít pro hlubší pochopení souvislostí přípravy a vedení operací na podporu míru. Náplň první fáze tak přispěla k dosažení cílů a vytvořila vhodné výchozí podmínky pro další období.

■ Druhá fáze CJEX – zahájení OPP

Druhá fáze cvičení byla zahájena podrobným studiem scénáře [3] v syndikátech (JOPG). Tento představoval soubor dokumentů poskytujících základní informace k situaci v regionu konfliktu (fiktivní stát ALAMBARA) s ohledem na jeho historický vývoj od počátku devatenáctého století. Zásadní informace směřovaly k objasnění příčin stávajících nepokojů. Scénář popisoval situaci, kdy ve vymezeném regionu docházelo k rapidnímu zhoršování situace mezi jednotlivými aktéry, což přispělo k rozhodnutí RB OSN o nezbytnosti nasadit stabilizační síly EU (EUFOR) v síle do 30 000 osob. Jejich primárním úkolem byla implementace vojenských opatření popsanych rezolucí RB OSN 1958 a předešlou dohodou o zastavení palby mezi znesvářenými stranami. Před nasazením hlavních sil bylo počítáno zasadit jednu bojovou skupinu (EU BG) jako přípravnou jednotku prvního vstupu (Early Entry Force), která měla zabezpečit příchod sil EUFOR. Ty měly stabilizovat situaci v regionu, nestranně napomáhat v mírovém procesu a vytvořit tak co nejlepší podmínky pro úspěšná vyjednávání. Doba trvání operace byla omezena na šest měsíců s možností prodloužení až na devět měsíců.

Vedle základních dokumentů, které studentům nabízely možnost rozhodování a přípravy podkladů pro zpracování záměru, byla zcela zásadní „Strategická vojenská směrnice pro situaci ve státu ALAMBARA“. Rozhodujícím pro studenty mělo být pochopení a respektování politických požadavků (politických cílů, konečného stavu, omezení a předpokladů) a zámyslu nadřazeného, který byl zaměřen zejména na stanovení vojensko-strategického konečného stavu, cíle operace a určení operačních těžišť zúčastněných stran v operaci. Z hlediska generování sil byly cvičícími využity informace z katalogu sil, pocházejících z EU Helsinki Headline Goal Catalogue (HHGC) 2010 a modifikovaných pro účely cvičení.

Z hlediska naplnění cílů cvičení, nebylo předpokladem provést úplný plánovací proces se zpracováním všech dokumentů, požadovaných pro vedení operace v souladu

s normou STANAG 2014. [4] Činnost JOPG byla omezena pouze na první tři fáze operačního plánování: Zahájení plánování, zhodnocení úkolu a tvorbu záměru, přičemž posledním výstupem bylo rozhodnutí o vybrané variantě nasazení sil pro operaci EU. Obecně řečeno, činnost JOPG spočívala v praktické realizaci zásad GOP převedených do podmínek operace ve specifickém (fiktivním) prostředí. Pro tuto fázi byla zcela nezbytná znalost a správná aplikace teorie operačního umění se všemi jeho aspekty.

Těžiště úsilí bylo položeno do tvorby koncepce operace. Studenti zde museli prokázat schopnost kreativního myšlení, představivosti a pochopení operačních požadavků, aby použití jednotlivých konceptů (nástrojů) tvorby plánu operace co nejlépe vystihovalo a naplňovalo požadavek nadřazeného.

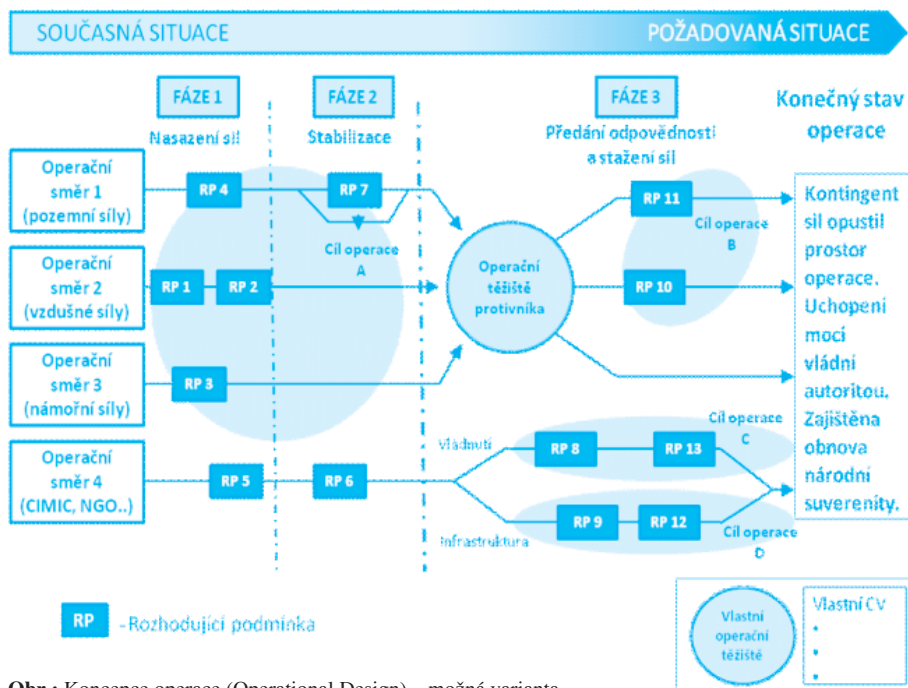
K tomu, aby proces operačního plánování byl v souladu s požadavky základních aliančních doktrinárních publikací, JOPG permanentně využívaly GOP jako tvůrčí i kontrolní mechanismus operačního myšlení. Hlavním výsledkem práce studentů ve druhé fázi cvičení bylo zpracování podkladů a prezentace výsledků analýzy úkolu, tvorba variant a rozhodnutí o vybrané variantě použití sil pro operaci EU. Tyto výsledky byly prezentovány v průběhu jednotlivých brífinku formou dokladů studentů, ustanovených do vedoucích funkcí v *ad hoc* vytvořeném štábu.

Aplikace operačního umění

Operační umění ve svém teoretickém základu a rovněž v praktické realizaci, představuje tvůrčí prvek velení na operačním stupni. Jeho prostřednictvím velitelé transformují svou koncepci operace v operační plán a nakonec v taktické úkoly. Koncepce operace (operational design) je základem operačního plánování. Vyjadřuje hlavní myšlenku velitele jak bude operace provedena, založenou na objektivním hodnocení situace a důkladné analýze úkolu. Při její tvorbě velitelé berou v úvahu jednotlivé koncepty tvorby plánu (návrhu) operace. Tyto jsou nástroji, které operačním velitelům pomáhají ujasnit a precizovat koncepci operace tím, že poskytují rámec pro popsání, jak bude tato provedena. Velitelům rovněž pomáhají porozumět, představit si a popsat souhrn kombinací aktivit bojové síly samotné, případně v rámci činnosti jiných nevojenských aktérů a formulovat jejich záměr.

Tvorba koncepce operace byla pro JOPG hlavní náplní druhé fáze CJEX 09. Cvičící se zabývali koncepty, jako jsou např. Konečný stav (End State), Cíl (Objective), Rozhodující body (Decisive Points), Přímý a Nepřímý postup (Direct vs. Indirect Approach), Fáze (Phases), Operační směry (Lines of Operations), Těžiště (Centre of Gravity) a některými dalšími.

Zatímco národní nebo alianční doktrinární publikace definují soubor konceptů v komplexu přibližně shodně, neexistuje definitivní pravidlo grafického znázornění průběhu operace. Záleží na operačním veliteli (veliteli společných sil) jak rozvine a vyjádří ve schématu své „velké operační myšlenky“. Je to také záležitost operačního štábu jak tyto myšlenky přetransformuje do realizovatelných variant (course of action). Konečně, důležitý je rovněž způsob, jakým je průběh operace monitorován a hodnocen. Využitelnost a variabilnost konceptů se táhne napříč celé koncepcí operace, v závislosti na operačním prostředí a osobních preferencích klíčového velitele a štábu. Pro ilustraci je zde jako příklad graficky zobrazena jednoduchá varianta koncepce operace, představující alternativní možnost znázornění vývoje operace.

Obr.: Konceptce operace (Operational Design) – možná varianta

Všechny JOPG se v průběhu tvorby svých koncepcí operace zamýšlely nad desítkami, ne-li stovkami bodů – podmínek které považovaly za „rozhodující“ a snažily se své operační myšlenky vtěsnat do ostatních konceptů. Originalita myšlenek – co je podstatné a nutné dosáhnout vojenskými a nevojenskými aktéry na jednotlivých operačních směrech – vycházela především z informací, jež poskytoval scénář cvičení.

Opět i v tomto případě platila varianta – „vše je možné a přijatelné“. Ničím nesvazovaná volnost v rozhodování umožňovala skupinám připravit dostatek argumentů, které pak obhajovaly na společném briefingu jednotlivých skupin a v závěru i před celým auditoriem řídicího štábu, JOPG a hostů.

I když se koncepte jednotlivých JOPG odlišovaly např. názvy a počtem fází operací, operačních směrů, dosahovaných dílčích cílů a již zmiňovaných rozhodujících podmínek, ve všech případech bylo zabezpečeno naplnění operačních požadavků stanovených vyšší autoritou. Přes rozdíly objektivně danými národními specifikami, byla po celou dobu cvičení udržována jednotná linie práce podle GOP. Tento moment lze vidět jako snad největší přínos v jednotném chápání požadavků na proces operačního plánování.

Z hlediska významu konceptce operace je vhodné, aspoň ve stručnosti, se zmínit o **konceptu rozhodujícího bodu**, který ve své konečné podobě poskytuje možnost sledovat průběh operace, jak jsou postupně naplňována její jednotlivá opatření a cíle až po dosažení konečného vojenského stavu. Popsat podrobněji celý koncept (obdobně jako koncept téžiště a koncept kulminačního bodu v předešlých číslech Vojenských rozhledů) není cílem článku, proto jsou v jeho následující části naznačeny jen základní myšlenky.

V chápání konceptu rozhodujícího bodu existuje řada nejasností, které negativně ovlivňují tvorbu konceptce operace. Terminologický slovník pojmů a definic NATO

AAP-6 definuje termín rozhodující bod následovně: „Bod, ze kterého může být ohroženo nepřátelské nebo vlastní těžiště. Tento bod může existovat v čase, prostoru nebo v informačním prostředí.“

Podle doktríny pro operační plánování AJP 5 (Allied Joint Publication AJP 5) rozhodující bod může být místo, konkrétní okamžik, osobitá vlastnost nebo kvalita, na které závisí schopnost těžiště zachovávat si volnost činnosti a sílu. Může existovat v čase, prostoru, silách a informačním prostředí a může zahrnovat aspekty morálky. Tolik doktrinální teorie.

Uvažování o logice významu tohoto pojmu nás ovšem nabádá k zamyšlení, zda vůbec používat termín rozhodující bod. Podle mého názoru lze smysl těchto „bodů“ spíše vidět v dosažení „rozhodujících podmínek“ (Decisive Conditions), které z hlediska místa, času, prostoru, sil, informačního prostředí a aspektů morálky musí být na jednotlivých operačních směrech nastoleny. Dosažení takových podmínek pak napomáhá k naplňování stanovených operačních cílů v jednotlivých fázích operace a v požadovaném efektu vede k dosažení konečného stavu.

Na podporu tohoto argumentu je zde uvedena varianta rozhodujících podmínek (bodů), jak byly definovány jednou z JOPG na jednotlivých operačních směrech.

Tab. 1: Definování rozhodujících podmínek pro zvolenou variantu řešení situace JOPG

1. RSOM (<i>Reception, Staging and Onward Movement</i>) and FOC (<i>Final Operational Capabilities</i>) reached. 2. UN observers protected. 3. Factional aggression halted. 4. CIMIC Centres operational. 5. CIDG (<i>Civil Defence Guild</i>) Radio halted 6. Corridor secured. 7. Cantonment sites operational. 8. Maritime/littoral commercial traffic secured. 9. LOCs cleared of immediate threats. 10. Militias disarmed. 11. Liaison/advisors established with Police. 12. NGO (<i>Non Governmental Organizations</i>) have freedom of movement.	1. Příjem, soustředění a odeslání. Konečné operační schopnosti jsou dosaženy. 2. Pozorovatelé OSN jsou chráněni. 3. Agrese frakcí je zastavena. 4. Střediska CIMIC jsou v činnosti. 5. Rozhlas CIDG (Bratrstvo civilní obrany) nevysílá. 6. Koridory jsou zajištěny. 7. Prostory ubytování vojsk jsou funkční. 8. Námořní a pobřežní obchodní doprava je zajištěna. 9. Operační směry jsou zajištěny před přímou hrozbou. 10. Milice jsou odzbrojeny. 11. Styk poradců s policií je zřízen. 12. Nevládní organizace mají zajištěnou volnost pohybu.
--	--

Každá z uvedených podmínek byla časově a prostorově vymezena, měla vztah ke konkrétním vojenským i nevojenským silám a organizacím a vazbu na daný operační směr.

Analýza těžiště

Druhým konceptem, kterým oslovuji čtenáře, je koncept těžiště. Vojenští odborníci se všeobecně shodují, že zejména tento je zcela zásadním faktorem, jehož přesné určení je životně důležité pro naplnění cílů ve vojenských taženích a operacích. Podrobné operační plánování by nemělo začít dříve, než jsou určena těžiště protivníka. Proč je zde zdůrazňována jeho role? Důvodem je fakt, že právě kolem tohoto konceptu a jeho

teorie, založené na myšlenkách Clausewitze, bylo v přípravě i při prezentaci výsledků práce na jednotlivých brífincích JOPG nejvíce diskuzí, nejasností a rozporuplností. Právě zde se potvrdilo různorodé chápání teorie a rozdílný přístup, když cvičící hledali a snažili se správně určit „zdroj moci a vlivu“ na operační úrovni.

Tab. 2: Matice analýzy těžiště

1 – TĚŽIŠTĚ (CENTRE OF GRAVITY) Zdroj aktivní morální nebo fyzické moci (síly) a vlivu, z něhož stát, aliance nebo vojenská (civilní) entita odvozuje svou volnost jednání, soudržnost nebo vůli jednat. Má rozhodující vliv na všechny další prvky v systému.	2 – ROZHODUJÍCÍ SCHOPNOSTI (CRITICAL CAPABILITIES) Základní schopnosti (možnosti), které umožňují těžišti jako takovému fungovat v kontextu daného scénáře, situace, nebo mise. <i>Co státu, alianci nebo vojenské (civilní) entitě těžiště umožňuje? Zajišťuje volnost jednání, morální nebo fyzickou sílu, soudržnost nebo vůli jednat (bojovat)?</i>
4 – ROZHODUJÍCÍ ZRANITELNOSTI (CRITICAL VULNERABILITIES) Rozhodující požadavky, nebo jejich dílčí komponenty, které jsou nedostatečné, nebo náchylné k eliminaci, izolaci nebo napadení. <i>Jaké jsou slabé stránky vztahující se k základním podmínkám, zdrojům, prostředkům, charakteristikám, schopnostem nebo vlivům, skrze které může být těžiště eliminováno, ovlivněno nebo zničeno?</i>	3 – ROZHODUJÍCÍ POŽADAVKY (CRITICAL REQUIREMENTS) Takové podmínky, zdroje a prostředky, které jsou nutné a nezbytné pro udržení (operativnost) rozhodujících schopností. <i>Co nesmí postrádat (co potřebuje), aby bylo (těžiště) účinné - základní podmínky, zdroje, prostředky, charakteristiky, schopnosti nebo vlivy.</i>
Těžiště protivníka – využít jeho rozhodující zranitelnosti Vlastní těžiště – zajistit rozhodující požadavky, chránit rozhodující zranitelnosti	

Pokud se vrátíme k obecným východiskům teorie těžiště, uveřejněných ve Vojenských rozhledech č. 3/2008 a č. 4/2008 v článku „**Těžiště – rozhodující operační koncepce**“, škálu těžišť mohou tvořit aspekty fyzického (hmatatelného) nebo morálního (nehmatatelného) charakteru, přičemž je nutno vzít rovněž v úvahu strategickou, případně operační úroveň.

V rámci plánování úkolu měli cvičící v JOPG analyzovat a určit těžiště „nepřítele“ na operační úrovni. Analýza těžiště vycházela z modelu pro systémový přístup k určení těžiště, tzv. **konceptu rozhodujících faktorů**, [5] jež představuje základní kámen v systémovém přístupu v identifikaci a působení na strategická a operační těžiště protivníka. V současné době je tento model již obecně akceptován a doktrinálně přijat v řadě národních i aliančních doktrinálních publikacích.

Koncept rozhodujících faktorů (CG – CC – CR – CV) definuje způsob určování těžiště (center of gravity) a vyjadřuje synergii vztahu rozhodujících schopností (critical capabilities), rozhodujících požadavků (critical requirements) a rozhodujících zranitelností (critical vulnerabilities) vojenské či nevojenské entity angažované v konfliktu. [6]

Analýza, ve vztahu ke specifickému těžišti, má indikovat jeho schopnost (možnost) mít moc (sílu nebo vliv), naznačit způsobilost dělat něco důležité (schopnosti), signalizovat na čem závisí nebo z čeho je odvozena jeho účinnost nebo moc (požadavky) a vyjádřit prostřednictvím čeho může být tato moc (těžiště) eliminována (zranitelnosti).

- a) **Rozhodující schopnosti.** Rozhodující schopnosti (někdy uvažovány jako možnosti) indikují, co může „aktér“ zapříčinit působením těžišť. Jako vojenský aktér může například prolomit obranu nebo zastavit útok. Eventuálně, jako nevojenský, to může být nejdůležitější faktor v získání vlivu, jako je např. politická převaha nebo kontrola a ovládání distribuce zboží a prostředků.
- b) **Rozhodující požadavky.** Rozhodující požadavky mohou být zdroje, zařízení nebo pravomoci vyžadované pro generování nebo upotřebení rozhodujících schopností.
- c) **Rozhodující zranitelnosti.** Rozhodující zranitelnosti naznačují možné způsoby eliminace (porážky) těžišť zamezením (popřením) nebo přerušením rozhodujících požadavků, případně podkopáním účinnosti rozhodujících schopností.

Podrobná analýza jednotlivých komponentů těžišť pomáhá odhalit jejich vztah, propojenost, závislost a další souvislosti, které jsou pro plánovače důležité.

Obdobně jako při aplikaci konceptu rozhodujícího bodu i zde, důsledkem rozdílů v poznání a chápání teorie, JOPG projevily různé, často protichůdné názory na samotný charakter těžišť, jeho úlohu, místo a vliv, které má na své okolí.

Operační situace byla zasazena do složitého operačního prostředí, ve kterém se kromě „vlastních vojsk“ vyskytovalo široké spektrum aktérů, od oficiálních vládních subjektů a jejich představitelů, přes různé polovojenské a vojenské frakce vlastního státu i států sousedících s ALAMBAROU a množství jiných vládních i nevládních organizací, teroristických skupin a rovněž pirátů.

Velice podstatná byla podrobná a komplexní analýza operačního prostředí, která nabídla cvičícím celou škálu možností v čem spatřovat možná těžišť u protivníka. Výsledkem úvah jednotlivých JOPG jsou údaje v tabulce, z které je patrné, že škála určených těžišť na operační úrovni byla značně široká a zahrnovala téměř všechny kategorie fyzických i morálních těžišť. Názory na „vlastní těžiště“ byly rovněž různé, i když z hlediska jeho určení na operační úrovni bylo zřejmé, že jde o síly EUFOR v daném operačním prostoru.

Tab. 3: Přehled „operačních těžišť“ určených JOPG v průběhu CJEX 09 v ESFAS

Operační těžiště „sil protivníka“	Operační těžiště „vlastních sil“
☐ osoba jednotlivce ☐ vůle jednotlivce ☐ vůle extremistických hnutí nepodpořit dohodu o příměří ☐ jednota extremistických skupin ☐ vůle frakcí bojovat ☐ vůle a podpora populace ☐ oddíly smrti – tzv. „death squads“ ☐ darebácké prvky – tzv. „rogue elements“	■ schopnost (způsobilost) rozmístit a udržet důvěryhodné a schopné úkolové uskupení k posílení míru ■ důvěryhodnost EUFOR ■ legitimita a nestrannost sil EUFOR

Na tomto místě je nutné uvést, že není důležité, zda to či ono těžiště bylo určeno správně či nikoliv. O takový moment v průběhu cvičení ani nešlo, právě naopak, studenti zde mohli využít celou škálu názorů, pohledů, kreativity a snad i národních specifíků jednotlivých akademií, podle filozofie, jak je tato teorie vyučována. V konečném

efektu, přednesené návrhy při závěrečné prezentaci přijal velitel ESFAS, generálmajor Juan Carlos Millania, jako „možné“. V operačním štábu při plánování reálné operace by pochopitelně muselo dojít ke shodě a „posvěcení“ navrženého těžiště příslušným velitelem. Zde by se musel projevit jeho tvůrčí génius, soudnost a schopnost vidět za hranice reality.

Závěr

Význam cvičení Combined Joint Exercise (CJEX) 09 „COMBINED DESTINY“ lze vidět v několika perspektivách. Naplnění cílů cvičení poskytuje jeho účastníkům celkový obraz vzájemných vztahů a vazeb mezi EU, jednotlivými vojenskými velitelstvími NATO, EU a jinými vládními či nevládními organizacemi v prostoru konfliktu navzájem, ukazuje na strategii přístupu EU k řešení krize, přičemž je zdůrazněn význam mezinárodních, zejména evropských zájmů z hlediska otázek bezpečnosti a obrany. U budoucích vojenských lídrů rozvíjí schopnost vnímat realitu složitého operačního prostředí, poskytuje jim globální pohled na komplex problémů vojenského konfliktu a učí je připravovat na co možná nejvhodnější varianty jeho řešení.

Cvičení nabízí jedinečnou možnost poznání, jak „evropský přístup“ řešení operací krizového managementu může být transformován do procesu výuky na vojenských akademiích a univerzitách. Je to vynikající příležitost reciproční výměny studentů kariérních kurzů a akademických pracovníků vojenských škol, která by mohla být součástí mezinárodního programu *Erasmus*. Pro studenty i akademické pracovníky je tak vytvořena možnost účasti v debatě o vojenské strategii, operačním umění a rozvoji operačního myšlení při úvahách o měnící se povaze válčení.

Samostatnou kapitolu cvičení CJEX 09 představuje aplikace procesu operačního plánování všemi cvičícími podle GOP. Pro cvičící byla projevem nabytých znalostí a zkušeností z dřívější praxe, obdobně jako zohledněním jejich studia v akademickém prostředí. Zakomponování důležitých aspektů jednotlivých operačních konceptů ve smysluplnou koncepci operace je pro proces operačního plánování zcela nezbytné. Ve svém článku jsem proto význam některých ve stručnosti zmínil.

Mezi samotným procesem plánování a aplikací těchto konceptů v něm existuje vzájemná, neoddělitelná vazba, která v konečném důsledku může nebo taky nemusí vyústit ve stanovisko: „Ano, celý proces operačního plánování je (není) správně pochopen, jednotlivé aspekty byly (nebyly) zohledněny a jeho výsledkem je (není) naplnění požadavku velitele.“

Kořeny takového úspěchu či neúspěchu tkví v znalosti teorie získané předem. V této souvislosti je rovněž nutné se zamyslet, do jaké míry a rozsahu je tento proces v podmínkách AČR jednotně chápán, zda je správně používán, a také jaká opatření je nutno podniknout pro případ, že tomu tak není. Při hledání odpovědí na tyto otázky by určitým vodítkem mohlo být zevšeobecnění zkušeností z procesu operačního plánování, jež byl součástí přípravy štábu EU CZ/SVK BG.

Zcela zásadním faktorem byla nutnost všech účastníků cvičení komunikovat mezi sebou ve společném jazyce. Na tomto místě je vhodné uvést prohlášení, které uvedl náčelník štábu JFC HQ Brunssum generálporučík Jean-Pierre Bovy při návštěvě příslušníků 22. kurzu generálního štábu v březnu roku 2009 na tamním velitelství:

„Jsou dvě podmínky, bez kterých je práce v aliančních strukturách nemyslitelná. Schopnost komunikace v anglickém jazyce a znalost procesu operačního plánování. Kdo tohle nezná, nemá tu co pohledávat.“ Jak prosté.

Zkušenosti z pobytu na zahraničních vojenských vzdělávacích zařízeních (Shrivenham, Madrid a Řím) i aliančních velitelstvích (Mons, Brunssum, Neapol, příp. Štrasburk) mne přesvědčily, že oblasti operační umění je nutno věnovat stálou a mimořádnou pozornost. I když žádné alianční ani národní doktrinální publikace neobsahují všechny informace, na základě kterých se může velitel správně a objektivně rozhodnout, přece jen existují. Tyto, rozvíjející operační myšlení jednotlivců, lze získávat hledáním a studiem odborných článků příslušníků různých vojenských vzdělávacích institucí, pedagogických pracovníků a studentů vojenských škol v jejich vědeckých a závěrečných pracích. Nutno poznamenat, že většinou jen zahraničních. Z hlediska předešlé praxe a účinkování na vojenské akademické půdě jsem ovšem přesvědčen, že studentům na vojenských školách je třeba nabízet dostatek informací pro rozvoj jejich osobností i rozmach tvůrčího génia. Stejný požadavek platí pochopitelně i u vojsk a na štábech. Jinak se brzy můžeme dočkat situace, kdy naši vojenští profesionálové se budou muset před aliančními kolegy – operačními umělci – velice stydět.

Poznámky:

- [1] Jsou součástí tzv. druhého pilíře EU, který zahrnuje všechny oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky. Podle článku 17 Smlouvy o EU, Evropská unie postupně vytváří společnou obrannou politiku. Síly rychlé reakce EU budou plnit tzv. petersberské úkoly, definované jako humanitární a záchranné mise, mise k udržení míru a mise bojových jednotek k řešení krize, včetně nastolování míru.
- [2] Např. ESFAS vyslala na každou školu jedenáct studentů a dva příslušníky řídicího štábu, přičemž od jiných škol recipročně přijala 61 studentů a šest příslušníků řídicího štábu (14 + 1 z Paříže, 5 + 1 z Hamburku, 27 + 2 z Říma a 15 + 2 ze Shrivenhamu).
- [3] Scénář CJEX 09 „COMBINED DESTINY“ je k dispozici u autora článku.
- [4] Standardizační dohoda NATO STANAG 2014 „Struktura rozkazů, uvádění časových údajů, názvů míst a rozhraní“, řeší předběžná, bojová (operační směrnice), administrativní nařízení a nařízení pro logistické zabezpečení.
- [5] STRANGE L Joseph. Centers of Gravity & Critical Vulnerabilities: Building on the Clausewitzian Foundation So That We Can All Speak the Same Language, Marine Corps University, *Perspectives on Warfighting*, Number Four, 2nd ed. Quantico, VA: Defense Automated Printing Center, 1996.
- [6] Význam slova „critical“ je zde nutno pojímat spíše jako „rozhodující“ než jako „kritický“. Obdobně je tento výraz uveden v české verzi doktrinální publikace AJP-5.

Literatura:

- AAP-6, Terminologický slovník pojmů a definic NATO (2007).
Allied Joint Publication 5 (AJP 5), Spojenecká společná doktrína pro operační plánování, 2006.
Joint Publication (JP) 5-0, Joint Operation Planning, 2006.
Scénář Combined Joint Exercise (CJEX) 09 „COMBINED DESTINY“, Escuela Superior de las Fuerzas Armadas (ESFAS) Madrid, 2009.
STRANGE L Joseph. Centers of Gravity & Critical Vulnerabilities: Building on the Clausewitzian Foundation So That We Can All Speak the Same Language, Marine Corps University, *Perspectives on Warfighting*, Number Four, 2nd ed., Quantico, VA: Defense Automated Printing Center, 1996.
Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů (pomůcka), Praha 2004.

Podplukovník Ing. Petr Ryp

Informační proces jako součást systému velení a řízení

Část 2

VOJENSKÉ
UMĚNÍ

Informační proces na taktickém stupni

Úvodem je potřebné se zmínit o pojmech velení a řízení, tak jak jsou chápány v NATO. Pod pojmem taktický stupeň se rozumí veškeré organizační úrovně až po sbor včetně. Velení je ve vojenské terminologii NATO považováno za válečné umění v oblasti působnosti velitele, řízení za válečnou vědu patřící do oblasti působení štábu. Na základě těchto informací velení zahrnuje:

- ☐ přijímání informací,
- ☐ schopnost poznávání procesu toku informací,
- ☐ analytické schopnosti velitele a štábu,
- ☐ schopnost představitosti budoucích závěrů,
- ☐ formulace plánů bojové činnosti,
- ☐ výběr kritických hodnot času a míst,
- ☐ stanovení důležitosti úkolů,
- ☐ hodnocení rizik,
- ☐ proces rozhodování a formulace cílů.

Velitel využívá všech těchto aspektů k vedení a řízení svých podřízených ke splnění stanovených cílů.

Na druhé straně řízení znamená:

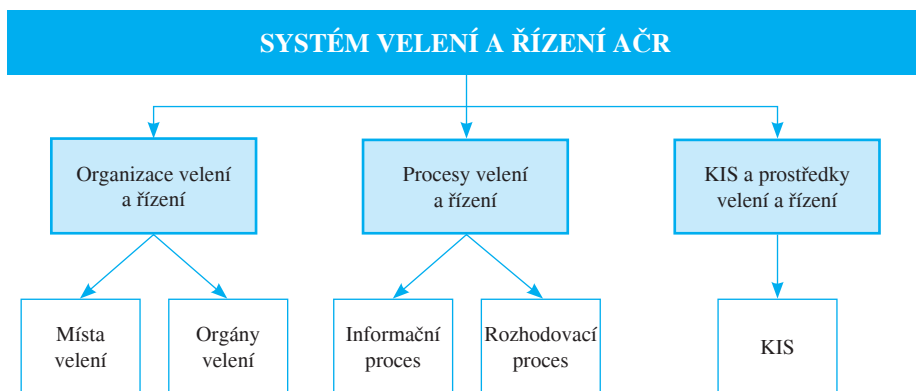
- záznam veškerých nařízení,
- identifikaci variant na základě vstupních výpočtů,
- opravy odchylek od zamýšleného postupu,
- kalkulaci požadavků,
- srovnání, analýzy a hlášení.

Řízení je v širším rámci v mezích odpovědnosti štábu a považuje se více za empirický proces.

Nyní se vrátíme k samotnému informačnímu procesu na taktickém stupni. Pokud chceme začít popisovat informační procesy, bylo nejprve nutné vymezit základní pojmový aparát. (Tento byl vymezen v části 1 předchozího článku „Informační proces jako součást systému velení a řízení – část 1“ pozn. autora). Prvky systému velení a řízení jsou znázorněny na obrázku číslo 1.

Proces Command and Control (proces velení a řízení – C2) může být definován jako schopnost zjistit, co je potřeba na základě vzniklé situace udělat proto, aby bylo možné provést efektivní akce. Jedná se o proces dynamický.

S využitím dovedností příslušníků štábu, dovedností podřízených velitelů a tzv. standardizovaných operačních postupů (SOP - Standard Operating Procedures) musí být velitel schopen efektivně, správně a v požadovaném čase rozhodnout o způsobu plnění stanoveného úkolu.

Obr. 1: Prvky systému C2

Základní požadovanou funkcí procesu C2 je vytvoření takových schopností, které umožní velení a řízení v celém spektru vojenských operací.

Velitel se svým štábem používá pro rozhodovací proces základní metody: monitorování a sběr dat, provedení a vyhodnocování průběhu jednotlivých akcí, analýzu a zobecnění misí.

Počet velitelských rozhodnutí představuje stejný počet základních C2 procesů, které jsou prováděny souběžně. Aby byl proces C2 efektivní, musí být rychlejší než rozhodovací proces nepřítele.

Systém C2 obsahuje prostředky, které umožňují koordinaci a synchronizaci jednotlivých rozhodnutí velitele s cílem dosáhnout požadovaných efektů tak, jak je definováno v jeho zámyslu.

Úroveň schopnosti jednotlivců velet a řídit v podmínkách krizové situace je odrazem úrovně výchovy a výcviku velitelů.

Velitel provádí velení a řízení prostřednictvím souboru personálních funkcí, vybavení, komunikací, prostředků a procedur plánování, přímého řízení, koordinování a řízení sil při uskutečňování operací či misí. Všeobecnou zásadou je vytvořit veliteli takové podmínky, které mu prostřednictvím funkcí C2 umožní zjistit co je potřeba v konkrétní situaci udělat proto, aby bylo možné provést taková opatření, která povedou k dosažení požadovaného efektu.

Velitel provádí rozhodnutí na základě ujasnění situace. To zahrnuje dokonalou znalost operačního prostředí a pochopení jednotlivých vazeb mezi nepřítelem, vlastními silami a spojenci. Limitujícím faktorem je čas vyčleněný pro provedení rozhodnutí a první akce. Systém C2 obsahuje lidské, technologické a organizační schopnosti podporující rozhodovací proces velitele.

Systém C2 musí mít tyto základní funkce (schopnosti):

- **monitorování a sběr dat o situaci** (monitor and collect data on the situation),
- **pochopení situace** (develop an understanding of the situation),
- **ujasnění záměru a výběr vhodné varianty** (develop a course(s) of action and select one),
- **vytvoření plánu** (develop a plan to execute the selected course of action),

- **provedení plánu** (execute the plan, to include providing direction and leadership to subordinates),
- **monitorování průběhu akce**, popř. přijetí dalších opatření je-li to nezbytné (monitor execution of the plan and adapt as necessary).

Závěrem lze říci, že velitel si vytváří počáteční obraz situace, neboli dojem z operačního prostředí na základě pozorování situace a organizuje sběr různých typů informací z rozdílných zdrojů. Ty tvoří různé druhy zpravodajských zdrojů poskytujících utajované a neutajované informace. Nejdříve jde tedy o sběr informací, na jejichž základě si velitel vytváří první dojem o situaci. Postupně dává tyto informace do vzájemného kontextu a ujasňuje si představu o vytvoření záměru. Tento kontext je vytvářen vzorci dedukujícími interakce mezi různými faktory operačního prostředí. Tyto vzorce jsou výsledkem kombinace zkušeností velitele a jeho vlastní intuicí. Uspadňují veliteli logicky a srozumitelně uspořádat různorodé informace tak, aby byl schopen jednodušeji a rychleji vyhodnotit situaci, ujasnit si záměr a přijmout rozhodnutí k provedení akce. Velitel řídí uskutečňování svého rozhodnutí vydáváním prováděcích pokynů zpravidla ve formě rozkazů a nařízení. V průběhu tohoto procesu současně přijímá informace od podřízených a podpůrných sil (zpětná vazba). Takový informační tok vytváří prostředí vzájemného ovlivňování mezi velitelem a podřízenými silami. Organizace informačního toku na BÚU a PrÚU je znázorněna schematicky na obrázcích 2 a 3.

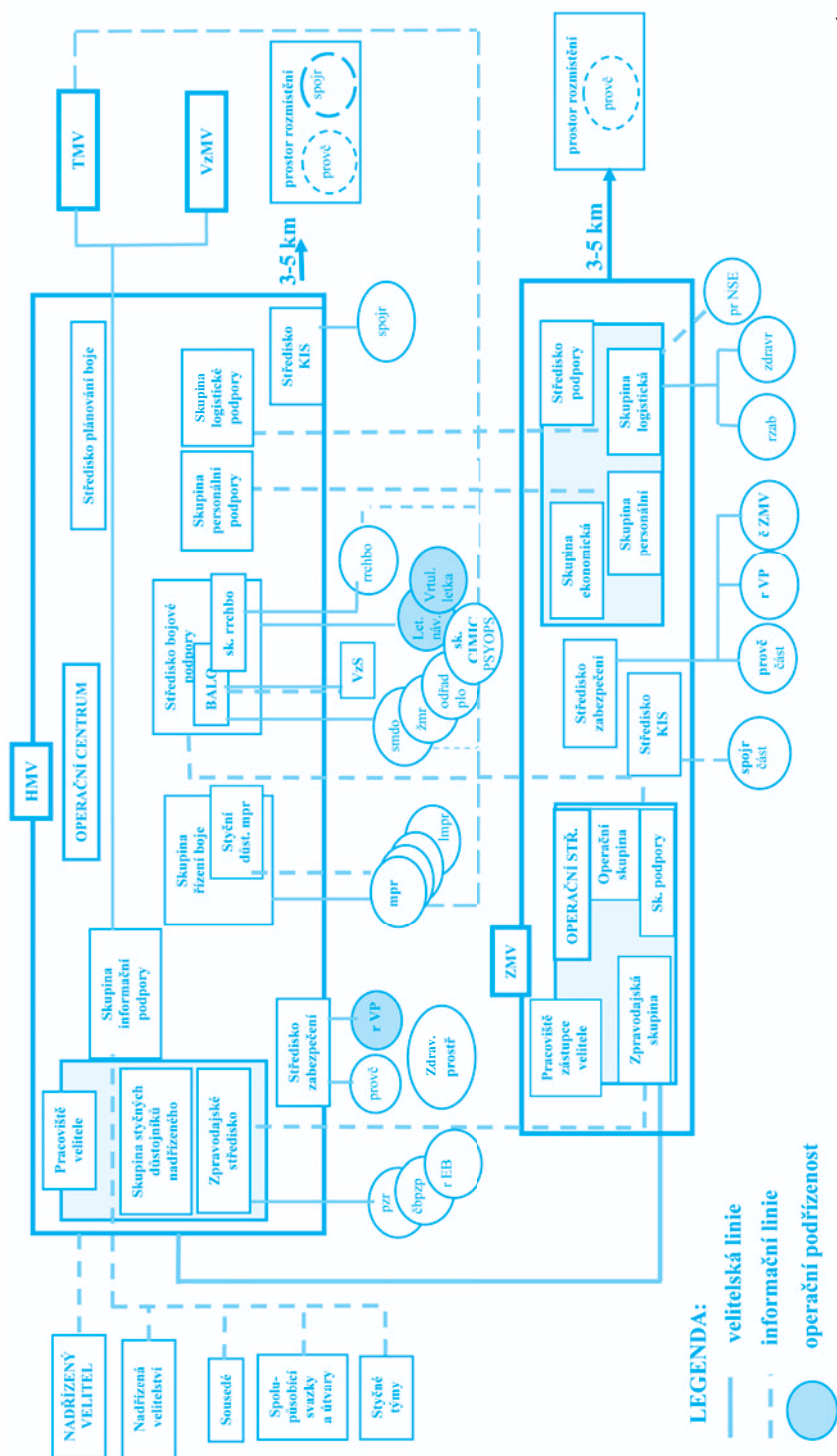
Informační proces v prostředí podporované sítěmi (NEC-Network Enabled Capability)

Úvodem této části článku je nutno se zmínit o samotném pojmu NEC. Plné znění v anglickém jazyce je „Network Enabled Capability“, což do češtiny můžeme přeložit jako „integrované prostředí podporované sítěmi“. NEC můžeme definovat jako koncept, který popisuje kombinaci strategie, taktik, technik, procedur a organizačních aspektů, umožňující jednotkám, jež jsou propojeny informační infrastrukturou, dosažení rozhodující převahy. (Možné schéma informačních procesů v prostředí NEC je znázorněno na obrázku 4.)

Obr. 4: Informační procesy

ORGANIZACE INFORMAČNÍHO TOKU U BÚU

Obr. 2: Informační proces (informační tok) BÚU

Vhodnou aplikací tohoto konceptu můžeme výrazně zvýšit schopnosti ozbrojených sil ČR (OS ČR). OS ČR by měly být schopny pružněji reagovat, zvýšit svoji adaptabilitu a čelit tak především hrozbám asymetrickým a méně předvídatelným.

Základním cílem budování NEC je vytvořit schopnost OS ČR k efektivní účasti v plném spektru možných současných a hlavně budoucích aliančních (nebo EU) operací.

Očekávanými efekty vybudování NEC budou:

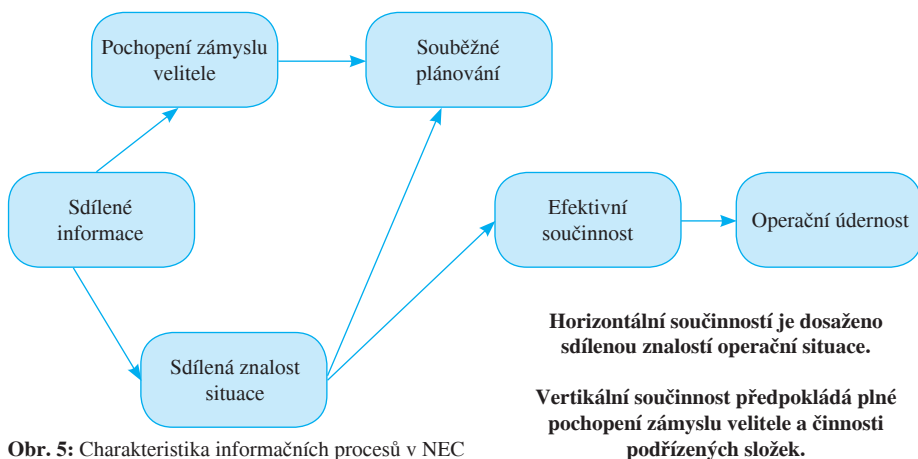
- dosažení informační převahy propojením všech operačních entit (senzorů, prostředků velení a řízení a prostředků působení na protivníka) do jednotné sítě umožňující zlepšené sdílení informací,
- dosažení převahy v procesu rozhodování sdílením informací a sdíleným pochopením situace,
- dosažením převahy v operační efektivnosti.

V současné době se pojem NEC stává klíčovým souslovím, dokonce můžeme říci zakládáním mnoha prezentací a dokumentů publikovaných na nejrůznějších úrovních. NEC je především zacíleno do oblasti C4 (Command and Control, Communication and Computers) systémů a bude poskytovat komunikační a informační prostředí (KIPr) pro včasnou výměnu zabezpečené informace mezi senzory, velícím personálem a zbraňovým systémem (viz obrázek 4). Zmiňované KIPr bude souvisle propojené, s požadovanou odezvou, robustní, integrované a zajišťující efektivnější informační procesy, které budou základem pro rozhodovací proces za účelem dosažení převahy v rozhodování (obrázek 5).

KIPr zajišťuje:

- včasné zabezpečené zpracování informací (tj. jejich sběr, syntézu, analýzu, uložení a samozřejmě sdílení),
- propojení senzorů, velícího personálu a zbraňových systémů s důrazem na mnohonárodní ozbrojené síly a vládní i nevládní agentury ve spolupracujícím prostředí.

Charakteristika velení a informačního toku

Obr. 5: Charakteristika informačních procesů v NEC

Závěrem této kapitoly lze říci, že budování NEC je jedním ze základních předpokladů pro další zvyšování klíčových operačních schopností (dostupnost sil, efektivní zpravodajská služba, rozmístitelnost a mobilita, účinnost nasazení, efektivní systém velení, řízení a spojení, udržitelnost, odolnost a ochrana sil) a v konečném důsledku naplnění ambicí OS ČR.

Vybudování integrovaného prostředí podporované sítěmi (Network Enabled Capability – NEC) v ozbrojených silách ČR se stalo jedním z důležitých úkolů Transformace resortu MO na základě usnesení vlády ze dne 22. října 2007 a Směrnice ministryně obrany pro rozvoj a činnost resortu MO na období 2009-2014.

Použitá literatura:

HANOUSEK, M. *Teoretické základy rozhodovacího procesu velitelů a štábů v armádách NATO*. Dostupné na www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/1998_4/hanousek.htm.

Informační podpora v resortu obrany. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2006. ISBN 80-7278-375-0.

Informační management v bezpečnostních složkách. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2008. ISBN 978-80-7278-460-8.

Network Enabled Capability v ozbrojených silách ČR. Výroční zpráva o stavu budování NEC v OS ČR za rok 2007 (výchozí). Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2007

Velení řízení v operacích. Vyškov: Správa doktrín, Ředitelství Výcviku a doktrín, 2006. Pub-53-01-1.

Velení a řízení spojeneckých pozemních sil podle zásad doktríny NATO AJP-3.2.2. Vyškov: Správa doktrín, Ředitelství Výcviku a doktrín, 2007. Pub-100-53-01.

Velení a řízení ve vzdušných silách AČR. Vyškov: Správa doktrín, Ředitelství Výcviku a doktrín, 2007. Pub-53-20-02.

Velení a řízení v prostředí NEC. Vojensko-odborná konference. 6. října 2005. Brno: ÚSS UO Brno, 2005. ISBN 80-7231-028-3.

Velení a řízení v prostředí NEC-III. Vojensko-odborná konference. 20. června 2006. Brno: ÚSS UO Brno, 2006. ISBN 80-7231-151-4.

Informační věk, informační společnost a vojenství. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2007. ISBN 978-80-7278-379-3.

Zkratky k článku:

zkratka	význam
BALO	brigádní styčný důstojník letectva
CIMIC	civilně vojenská spolupráce
č ZMV	četa záložního místa velení
čbpzp	četa bezpilotních průzkumných prostředků
črchbo	četa radiační, chemické a biologické ochrany
čVP	četa vojenské policie
KIP	komunikační a informační podpora
KIS	komunikační a informační systémy
Impr	lehký mechanizovaný prapor
min bat	minometná baterie
mpr	mechanizovaný prapor

mr	mechanizovaná rota
NŠ	náčelník štábu
odřad plo	odřad protiletadlové ochrany
plč	protiletadlová četa
pr NSE	prapor NSE (národní podpůrný prvek)
provč	provozní četa
provdr	provozní družstvo
PSYOPS	psychologické operace
pz	průzkumná rota
pzč	průzkumná četa
pzr	průzkumná rota
r EB	rota elektronického boje
r NSE	rota NSE (národní podpůrný prvek)
r VP	rota vojenské policie
r zab	rota zabezpečení
rlog	rota logistiky
rrchbo	rota radiační, chemické a biologické ochrany
smdo	smíšený dělostřelecký oddíl
spojč	spojovací četa
spojr	spojovací rota
stanice PPS	stanice polního poštovního spojení
TMV	taktické místo velení
Vrtul	virtulníky
VzMV	vzdušné místo velení
VzS	vzdušné síly
Zdrav prostř	zdravotnické prostředky
zdrav r	zdravotnická rota
ZMV	záložní místo velení
žč	ženijní četa
žmr	ženijně mechanizovaná rota

Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., pplk. Mgr. Pavel Balvín

Realizace české obranné/vojenské politiky: malá stabilita vládnutí a nevhodný manažerský koncept

**NÁZORY
POLEMIKA**

Transformace odvětví obrany a ozbrojených sil je jedním z důsledků změn obranné/vojenské politiky státu a jedním z výsledků její realizace. V případě České republiky byl základ této transformace položen v letech 1990 až 1992. Účinná realizace obranné/vojenské politiky spojená s transformací ozbrojených sil se však v České republice dlouhodobě potýká s dvěma problémy: malou stabilitou vládnutí, která oslabuje postavení ministra obrany vůči ozbrojeným silám, a nevhodný koncept řízení zdrojů, který podporuje krátkodobé cíle činnosti ozbrojených sil na úkor dlouhodobého rozvoje.

Úvod

Pro úspěch státní politiky realizované v rámci politického cyklu v demokratickém státě, kdy dochází ke střídání politických stran u moci, personální obměně složení vlády a střídání ideologických paradigmat, kterým vládnoucí strana nahlíží na stát, jeho funkce a rozsah těchto funkcí, jsou klíčové dva činitele.

Jsou jimi: (1) schopnost vlády, jednotlivých ministrů a ministerstev účinně řídit jimi řízená odvětví tak, aby byly dosaženy cíle stanovené v programovém prohlášení vlády a národních strategických dokumentech přesahujících jedno volební období a (2) adekvátní množství peněz potřebných pro dosažení cílů takové politiky.

Nutným nástrojem úspěchu je pak existence mechanismu kontroly těchto prostředků, který povede k co největší účelnosti, hospodárnosti nebo efektivnosti finančních prostředků vynakládaných ve prospěch příslušné kapitoly státního rozpočtu na realizaci daného druhu politiky. Pro kapitolu státního rozpočtu v odpovědnosti ministra obrany, z které je především financována realizace obranné/vojenské politiky státu, bylo uplynulých dvacet let obdobím hledání optimálního mechanismu takové kontroly, vhodného manažerského konceptu. Jakýkoliv mechanismus je však jen prostředkem pro dosažení účelu, ke kterému byl zkonstruován, a tento účel plní jen v tom případě, že jsou splněny podmínky pro jeho efektivní fungování.

1. Bez stability vládnutí je obtížné dělat transformaci ozbrojených sil

Zhroucení geopolitického konceptu bipolarity na konci osmdesátých let 20. století postavilo vládnoucí elity v zemích bývalého socialistického tábora čerstvě vystřídavší v mocenských pozicích nejmocnější muže a ženy komunistické nomenklatury před velmi náročný úkol. Tím byla transformace národních odvětví obrany a lidových armád dlouhodobě budovaných podle sovětského vzoru, tj. pod přímou kontrolou národní komunistické strany ovlivňovanou Komunistickou stranou Sovětského svazu, a vojensky kontrolovaných Sovětským svazem pomocí vojenských orgánů Varšavské smlouvy, [1]

na odvětví obrany a ozbrojené síly demokratického státu, státu, jehož fungování je ekonomicky podmíněno existencí smíšené ekonomiky. [2]

V pohledu tehdejší vojenské ideologie, bylo Československo státem „socialistickým“. Ty jsou sice: „... už svou podstatou mírumilovnými státy. Jsou jim cizí války jako způsob uskutečňování politiky násilnými prostředky. Jejich politika sleduje mírumilovné cíle, je založena na zásadách mírového soužití států s různým společenským zřízením.“ [3, s. 14] Ovšem i tyto státy jsou nuceny mít své ozbrojené síly: „... v takové bojové pohotovosti, aby byla zajištěna bezpečnost všech zemí socialistického tábora před agresivními akcemi imperialistických států.“ [3, s. 14]

Tímto způsobem zajišťovalo Československo především bezpečnost území Svazu sovětských socialistických republik (SSSR). Pro něj skutečnost, že by se Československo, Německá demokratická republika nebo Polsko mohly stát představeným bojištěm útoku, který by směřoval proti SSSR, představovala nezanedbatelnou ekonomickou výhodu: Československo se nacházelo v první bojové linii plánované pro potenciální válku vedenou konvenčními i jadernými zbraněmi, a tomu odpovídala i velikost, struktura a vybavení jeho ozbrojených sil a organizace odvětví obrany, a také velikost příspěvku československé ekonomiky obraně socialistického tábora míru. Československo nemělo žádnou možnost se těmto nákladům vyhnout.

O to více bylo třeba tyto náklady veřejně ideologicky obhajovat před občany Československa, zvláště když centrálně plánované hospodářství nebylo schopno vygenerovat více zboží pro osobní spotřebu obyvatelstva. Druhá polovina osmdesátých let 20. století byla sice poznamenána odzbrojovacími iniciativami, které měly uvolnit výrobní kapacity centrálně řízené ekonomiky blokové obranným průmyslem ve prospěch výroby zboží osobní spotřeby. Perestrojka ovšem nebyla schopna v Československu přinést požadované výsledky.

Vojenské břemeno nesené Československem však nebylo asi tak nesnesitelné, a proto tehdejší transformační proces probíhal v odvětví obrany pomalu. Socialistické Československo pravděpodobně asi ani nemělo zájem zbavovat se svého rozsáhlého vojenského potenciálu. Vždyť ještě v roce 1989 marxističtí ideologové uváděli v nové učebnici válečné ekonomiky určené pro vojenské školy, že:

„Státy Varšavské smlouvy veřejně přijaly a vyhlásily obrannou doktrínu, která plně odpovídá novému politickému myšlení, dlouhodobě předkládají i návrhy na rozpuštění obou vojenskopolitických seskupení. Dosavadní odpovědi ze strany států NATO jsou však vyhybavé.“ [4, s. 191]

Tím bylo prakticky řečeno, že strukturální změny v Československé lidové armádě mohou přijít teprve tehdy, až dojde ke strukturálním změnám státu NATO, jenž byl nejbližší československému území. Tím byla SRN.

Jedinému nekomunistickému prezidentovi Československé socialistické republiky, Václavu Havlovi, se sice *Protokolem o ukončení platnosti Smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci podepsané ve Varšavě dne 14. května 1955 a Protokolu o prodloužení její platnosti podepsaného dne 26. dubna 1985 ve Varšavě z 1. 7. 1991* podařilo Varšavskou smlouvu rozpustit a zbavit Československo definitivně sovětského vlivu, v logice výše uvedeného citátu, se však NATO opět vyhnulo odpovědi na takovouto iniciativu. V důsledku toho muselo Československo zahájit transformaci svého odvětví obrany a ozbrojených sil samostatně, což mj. znamenalo jasně deklarovat svým sousedům své úmysly v oblasti obranné/vojenské politiky a spoléhat na to, že stejně tak učiní i jeho sousedé.

Československo začalo realizovat *Vojenskou doktrínu České a Slovenské Federativní Republiky* (ČSFR) [5] vyhlášenou 20. 3. 1991 na 14. společné schůzi Sněmovny lidu a Sněmovny národů Federálního shromáždění ČSFR.

Tato doktrína, která v mnohém vycházela ze stejných paradigmat, jako citovaná učebnice, deklarovala pět principů, na kterých bude založena transformace tehdejší Československé armády a odvětví obrany ČSFR, a v příloze uváděla opatření k přestavbě ozbrojených sil ČSFR. Již v počátku této přestavby se však projevoval podobný problém, jako v případě pozdější transformace Armády České republiky (AČR) a českého odvětví obrany vytvořených po rozpadu ČSFR na půdorysu tehdejších federálních institucí.

Tím byla **nestabilita vládnutí v podobě nevhodně střídaných hlavních aktérů odpovědných za realizaci obranné/vojenské politiky**. Přehled těchto aktérů [6] v institucionálním kontextu zachycuje obr. 1.

ústavní instituce			ostatní instituce
moc zákonodárná	moc výkonná		
Federální shromáždění ČSFR (Parlament ČR)	vláda ČSFR (ČR)	prezident ČSFR (ČR)	ozbrojené síly a ministerstvo obrany ČSFR (ČR)
předseda 1. komory zákonodárského sboru	předseda vlády ČSFR (ČR)		vrchní velitel ozbrojených sil ČSFR (ČR)
zákonodárci	(federální) ministr obrany		
			náčelník generálního štábu ČSA (AČR)
politická odpovědnost			profesní odpovědnost

Obr. 1: Hlavní aktéři procesu realizace československé/české obranné/vojenské politiky

V podmínkách československého a později i českého ústavního zřízení a organizace státní moci a správy nesli tito aktéři buď politickou, nebo profesní odpovědnost. Politická a profesní odpovědnost byly na základě principů civilního řízení ozbrojených sil odděleny. [7] Politickou odpovědnost nesli představitelé moci zákonodárné a výkonné, kteří odpovídají za obranu/vojenskou politiku, a to ať už o věcech spojených s realizací této politiky rozhodovali individuálně (předseda vlády, ministr obrany, prezident republiky), nebo ve sboru (parlament, vláda, rada obrany státu/ bezpečnostní rada státu). Profesní odpovědnost, odpovědnost za činnost ozbrojených sil, nesl náčelník generálního štábu, jakožto nejvýše postavený vojenský představitel odpovědný za jádro ozbrojených sil, armádu.

V rámci uspořádání státní moci v ČSFR/ČR má prezident republiky zvláštní postavení; jedinou možností, jak může fakticky ovlivňovat realizaci obranné/vojenské politiky jsou jeho personální pravomoci. Na návrh vlády jmenuje generály a na návrh vlády po projednání v příslušném výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR jmenuje/ odvolává náčelníka generálního štábu.

Jak lze vyvozovat z tab. 1, již během existence svobodného Československa se u moci vystřídaly tři vlády s třemi rozdílnými ministry obrany. Tento trend pokračoval také po zániku ČSFR, přestože svůj mocenský vliv v rámci jednotlivých vlád uplatňovaly především dvě politické strany: ODS a ČSSD. S výjimkou menšinové vlády ČSSD však bylo místo ministra obrany zpravidla ponecháváno některému z koaličních partnerů. [6]

Jak je patrné z tab. 1, největší stabilitu vykazují posty prezidenta republiky a vrchního velitele ozbrojených sil a náčelníka generálního štábu. Naopak, největší nestabilitu vykazuje post ministra obrany. Od roku 1989 se na místě ministra obrany vystřídalo třináct ministrů a jedna ministryně, přičemž jen v období trvání Československa to byli hned tři ministři. Ačkoliv nejčastěji zastával úřad ministra obrany člen KDU-ČSL, nelze hovořit o tom, že by tím byla zajištěna potřebná kontinuita moci nutná pro tlak na vojenské orgány odpovědné za řízení ozbrojených sil.

Časté výměny na postu ministra obrany vedly k oslabování jeho faktické moci v rámci civilní kontroly ozbrojených sil. Skandál kolem černých fondů, který vypukl v roce 2007, v této souvislosti otevřel otázku, jestli ministr obrany slouží zájmům ozbrojených sil, nebo ozbrojené síly slouží politickým zájmům demokratické vlády.

Trefně to vystihla V. Parkanová ve svém vystoupení na velitelském shromáždění v závěru roku 2007: „*Ve snaze snížit schodky státního rozpočtu bývají armádě často omezovány zdroje na zajištění jejích potřeb. Úkolem ministra obrany však nemůže být pouze povinnost zajistit co nejvíce peněz, a to bez ohledu na to, jakým způsobem pak budou využity. Civilní řízení rezortu znamená politickou odpovědnost za to, že svěřené prostředky budou využity účelně a co nejehospodárněji. Chci zdůraznit, že nehodlám přesvědčovat vládu, poslance ani veřejnost o tom, že financování armády má smysl, pokud nebudu mít jistotu, že tyto velké peníze slouží pro opravdové potřeby armády a nikoli na výrobu luxusních slipů.*“

Ministr obrany má vždy odpovědnost za vyžadování, alokaci a kontrolu veřejných prostředků potřebných pro zabezpečení obranné/vojenské politiky, avšak neměl by v této oblasti sehrávat roli „hloupého“ agenta ozbrojených sil prosazujícího zvýšení obranného/vojenského rozpočtu, případně bránící tento rozpočet proti škrtům. Musí-li už vystupovat jako fiskální agent vůči fiskálním principálům v podobě ministra financí a parlamentu v procesu sestavování státního rozpočtu a schvalování zákona o státním rozpočtu, neměl by prosazovat civilní veřejnosti nesrozumitelné nebo netransparentní požadavky ozbrojených sil a žádat pro svůj rezort peníze jako „bianco šek“.

Soudě podle odpovědi L. Dobrovského na interpelaci M. Zemana „... *ve věci aplikace Parkinsonových zákonů v rezortu FMO*“, [8] byl právě tento princip účelně uplatňován hned ze začátku transformace tehdejšího odvětví obrany:

Poznámky k tabulce vpravo:

- [a] Délka funkčního období zákonodárního sboru určena jako období trvání poslaneckého mandátu.
- [b] Včetně výkonu mandátu v demisi.
- [c] Bývalý voják.
- [d] Bývalý voják, generál, jeden z kandidátů na místo náčelníka Generálního štábu AČR po Jiřím Šedivém.

Zkratky v tabulce: AČR Armáda České republiky; ČSA Československá armáda; ČSSD Česká strana sociálně demokratická; KDU-ČSL Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová; KSČ Komunistická strana Československa; ODA Občanská demokratická aliance; ODS Občanská demokratická strana; ODÚ Občanská demokratická únia; OH Občanské hnutí; SZ Strana zelených; US-DEU Unie svobody – Demokratická unie; VPN Verejnost proti násiliu.

Tab. 1: Hlavní aktéři obranné/vojenské politiky ČSFR (ČR) v letech 1989 až 2009

zákonodárny sbor (funkční období) [a]	předseda vlády (funkční období) [b]	ministr obrany (funkční období)	prezident republiky – vrchní velitel ozbrojených sil (funkční období)	náčelník generálního štábu ČSA/ACR (funkční období)
Federální shromáždění ČSSR (24. 5. 1986 – 5. 6. 1990)	Marián Čalfa (KSČ/VPN) (11. 12. 1989 – 27. 6. 1990)	Miroslav Vacek (voják) (11. 12. 1989 – 27. 6. 1990)	Václav Havel (29. 12. 1989 – 20. 7. 1992)	Miroslav Vacek (13. 11. 1987 – 11. 12. 1989) Anton Šlímák (27. 12. 1989 – 1. 5. 1991)
Federální shromáždění ČSFR (7. 6. 1990 – 4. 6. 1992)	Marián Čalfa (VPN/ODÚ) (27. 6. 1990 – 2. 7. 1992)	Miroslav Vacek (voják) (27. 6. 1990 – 18. 10. 1992) Luboš Dobrovský (OH) (18. 10. 1990 – 2. 7. 1992)		Karel Pezl (1. 5. 1991 – 31. 12. 1992)
Federální shromáždění ČSFR (6. 6. 1992 – 31. 12. 1992)	Jan Stráský (ODS) (2. 7. 1992 – 31. 12. 1992)	Imrich Andrejčák (nominant HZDS) [c] (2. 7. 1992 – 31. 12. 1992)		
Česká národní rada (6. 6. 1992 – 31. 12. 1992) Parlament ČR (1. 1. 1993 – 6. 6. 1996)	Václav Klaus (ODS) (2. 7. – 4. 7. 1996)	Antonín Baudyš (KDU-ČSL) (30. 12. 1992 – 21. 9. 1994) Vilém Holář (KDU-ČSL) (22. 9. 1994 – 4. 7. 1996)	Václav Havel 1. volební období (2. 2. 1993 – 2. 2. 1998)	Karel Pezl (1. 1. 1993 – 30. 6. 1993) Jiří Nekvasil (1. 7. 1993 – 30. 4. 1998)
Parlament ČR (Poslanecká sněmovna) (1. 6. 1996 – 19. 6. 1998)	Václav Klaus (ODS) (4. 7. 1996 – 2. 1. 1998) Josef Tošovský (nestraník) (2. 1. – 17. 7. 1998)	Miroslav Výborný (KDU-ČSL) (4. 7. 1996 – 2. 1. 1998) Michal Lobkowicz (US-DEU) (2. 1. 1998 – 17. 7. 1998)		
Parlament ČR (Poslanecká sněmovna) (20. 6. 1998 – 20. 6. 2002)	Miloš Zeman (ČSSD) (22. 7. 1998 – 12. 7. 2002)	Vladimír Vetchý (ČSSD) (22. 7. 1998 – 4. 5. 2001) Jaroslav Tvrdík (ČSSD) [c] (5. 4. 2001 – 12. 7. 2002)	Václav Havel 2. volební období (2. 2. 1998 – 7. 3. 2003)	Jiří Šedivý (1. 5. 1998 – 30. 11. 2002)
Parlament ČR (Poslanecká sněmovna) (15. 6. 2002 – 15. 6. 2006)	Vladimír Špidla (ČSSD) (15. 7. 2002 – 4. 8. 2004) Stanislav Gross (ČSSD) (4. 8. 2004 – 25. 4. 2005) Jiří Paroubek (ČSSD) (25. 4. 2005 – 4. 9. 2006)	Jaroslav Tvrdík (ČSSD) [c] (15. 7. 2002 – 9. 6. 2003) Miroslav Kostelka (nestraník) [d] (9. 6. 2003 – 4. 8. 2004) Karel Kühnl (US-DEU) (4. 8. 2004 – 25. 4. 2005) Karel Kühnl (US-DEU) (25. 4. 2005 – 4. 9. 2006)	Václav Klaus 1. volební období (7. 3. 2003 – 7. 3. 2008)	Pavel Štefka (1. 12. 2002 – 28. 2. 2007)
Parlament ČR (Poslanecká sněmovna) (3. 6. 2006 – 10. 10. 2009)	Mirek Topolánek (ODS) (4. 9. 2006 – 9. 1. 2007) Mirek Topolánek (ODS) (9. 1. 2007 – 8. 5. 2009) Jan FIŠER (nestraník) (8. 5. 2009 –)	Jiří Šedivý (nestraník) (4. 9. 2006 – 9. 1. 2007) Vlasta Parkanová (KDU-ČSL) (9. 1. 2007 – 8. 5. 2009) Martin Barták (ODS) (8. 5. 2009 –)	Václav Klaus 2. volební období (7. 3. 2008 –)	Vlastimil Pícek (28. 2. 2007 –)

„... Celý proces ustavování jednotlivých úseků FMO není ukončen a trvám na stálém snižování počtů osob. Jsem rád, pane poslanče, že mi zachováváte své sympatie a věřím, že s vaší pomocí se podaří ekonomickému úseku vyrovnat se se situací, která vznikla snížením rozpočtu ČSA, k čemuž jste velkou měrou přispěl.“ [9]

2. Politický a rozpočtový cyklus

V ideálním případě je politický cyklus pravidelný, stejně jako je pravidelný manažerský cyklus, ve kterém fungují veřejné finance a ve kterém probíhalo také strategické plánování, označované také jako národohospodářské. [10, 11] Součástí tohoto strategického plánování bylo nejenom centrální plánování ekonomické produkce a sociálního rozvoje Československa a jeho republik, ale také finanční plánování.

Veřejné finance byly součástí centrálního řízení státu a představovaly důležitou součást mechanismu, který zaručoval výkon centrálního plánu v jednom rozpočtovém roce. [12] V tomto ohledu až do zániku *Federálního ministerstva pro strategické plánování* (FMSP), které nahradilo *Státní plánovací komisi* (SPK), existoval „správní dualismus“.

Veřejné prostředky určené na produkci veřejných statků se alokovaly v dlouhodobém a střednědobém horizontu v centrálním plánu pod patronací SPK/SMSP. Tímto způsobem se určovaly produkční kapacity, požadovaný výkon a cenové vztahy. V krátkodobém horizontu se centrální plán realizoval cestou státního rozpočtu ve veřejných financích náležejících do odpovědnosti federálního ministerstva financí a republikových ministerstev financí.

V duchu § 4 odst. 1 zákona č. 67/1989 Sb., *o národohospodářském plánování* byla celá soustava národohospodářských plánů tvořena:

- státními plány Československé socialistické republiky,
- státními plány republik,
- oblastními plány,
- rozpočtovými výhledy,
- státními rozpočty,
- měnovými plány,
- plány socialistických organizací.

Z citovaného zákona však byly vyňaty plány, které byly součástí finančního plánování, tj. rozpočtové výhledy, státní rozpočty a měnové plány. Ty se řídily zákonem č. 129/1989 Sb., *o rozpočtové soustavě Československé socialistické republiky a o pravidlech hospodaření s rozpočtovými prostředky (rozpočtová pravidla)*. Na tento zákon navazovala rozpočtová pravidla republik. [13]

„Duální“ uspořádání řízení ekonomiky a veřejných financí se odráželo také v organizaci v členění orgánů zákonodárného sboru. Až do konce ČSFR existoval výbor pro plán a rozpočet Federálního shromáždění ČSFR, do kterého byly až do konce roku 1989 překládány jak návrhy zákonů o státním rozpočtu, tak také návrhy zákonů o státním plánu. Výbor společně se SPK/FMSP zaručoval také transparentnost plánů jednotlivých federálních ministerstev, kam patřilo i FMO.

Před rokem 1990 byly cíle plánů vyhlašovány politicky, programem KSČ. [14] To se však změnilo tzv. sametovou revolucí a od roku 1990 se pro výkon obranné/vojenské politiky staly nejdůležitějším nástrojem mechanismu pro realizaci obranné/

vojenské politiky státní rozpočty. Od roku 1993, když do struktury ústředních orgánů státní správy ČR nebylo včleněno FMSP, se staly státní rozpočty i jediným nástrojem, který mohl administrativně ovlivňovat realizaci obranné/vojenské politiky. Samotná rozpočtová pravidla až do roku 2000 však prakticky pokračovala v logice rozpočtových pravidel realizujících národohospodářské plánování!

K tomu lze dojít nejenom srovnáním obsahu a vývoje textu příslušných zákonů upravujících rozpočtový proces, ale také srovnáním členění operací veřejných financí podle rozpočtové skladby. [15]

Vyřazením střednědobého, pětiletého, cyklu, který rámcovал řízení veřejného sektoru, z politického cyklu došlo k omezení stability prostředí pro realizaci obranné/vojenské politiky. Zásadní změny ve financování politiky bylo možné najednou provádět již v rámci rozpočtového cyklu. Definujeme-li si tento cyklus jako období mezi vypracováním návrhu zákona o státním rozpočtu, hospodařením podle zákona o státním rozpočtu (kalendářní rok) a vyhodnocením tohoto hospodaření cestou státního závěrečného účtu (do konce dubna) a obdobím pro zabudování případných korekčních opatření do nového návrhu zákona o státním rozpočtu, trvá tento cyklus cca 1,5 až 2 kalendářní roky.

V rámci takto definovaného manažerského cyklu byly někteří z ministrů obrany jenom „loutkami“ bez faktické moci ovlivnit finanční stránku realizace obranné/vojenské politiky. [16] Byli nuceni realizovat rozpočtové priority svých předchůdců, nebo stanovovali podobu rozpočtu, který vykonával jejich následník. Jak vyplývá z obr. 2, pouze šest ministrů mělo možnost vykonávat svůj úřad po dobu, kdy hospodařili s prostředky státního rozpočtu, na jehož návrhu se měli možnost sami podílet. Největší kontinuitu v tomto směru měl V. Vetchý za ČSSD; ČSSD však mohla určovat rozpočty na obranu v celém období let 1999 až 2002, měla tedy největší příležitost ovlivnit realizaci obranné/vojenské politiky.

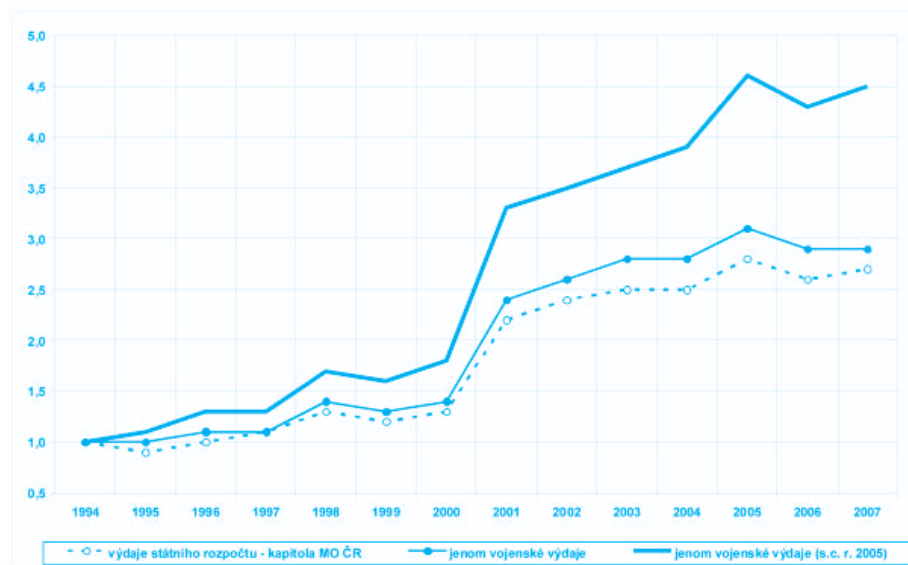
Předpokládáme-li, že vojenské velení má zájem na růstu vojenského rozpočtu, nebo alespoň jeho nesnižování, pak ministři obrany měli pro vojáky zpravidla pozitivní

vyhodnocení	návrh	schvalování	hospodaření
			1: A. Baudyš
		2: V. Holáň	(rozpočtový rok 1995)
		3: M. Výborný	(rozpočtový rok 1997)
4: M. Lobkowitz		5: V. Vetchý	(rozpočtový rok 1999)
			(rozpočtový rok 2000)
	6: J. Tvrdlík		(rozpočtový rok 2002)
		7: M. Kostelka	8: K. Kühnl
			(rozpočtový rok 2005)
		9: J. Šedivý	10: V. Parkanová
			(rozpočtový rok 2008)
	11: M. Barták		?

Obr. 2: Rozpočtový cyklus a ministři obrany

zprávy. Jak vyplývá z obr. 3, výdaje státního rozpočtu, kapitola MO ČR, očištěné o výdaje na sociální zabezpečení a jiné ryze nevojenské funkce (vojenské výdaje), rostly v běžných cenách v letech 1994 až 1998 a 1999 až 2005. V letech 2006 až 2007 stagnovaly. Pokud přepočteme vojenské výdaje indexem průmyslových výrobců na stálé ceny roku 2005, pak tyto výdaje dokonce nepoklesly až do roku 2005. Největší nárůst těchto výdajů se dostavil po vstupu ČR do NATO v roce 1999. Ve vztahu k vojenské doktríně ČSFR, která předpokládala, že ČR bude zabezpečovat svou obranyschopnost samostatně, se tak paradoxně ukazuje, že alianční zabezpečení obrany nemusí být ve skutečnosti levnější.

Na druhou stranu období let 1990 až 2000 je považováno za období vybírání tzv. mírové dividendy, kdy v důsledku ukončení studené války docházelo ke zmenšování ozbrojených sil a snižování vojenských rozpočtů. V této době však byly evropské státy schopny nasadit své vojáky ve prospěch mírových operací, [17] aniž by musely zvyšovat své vojenské rozpočty.

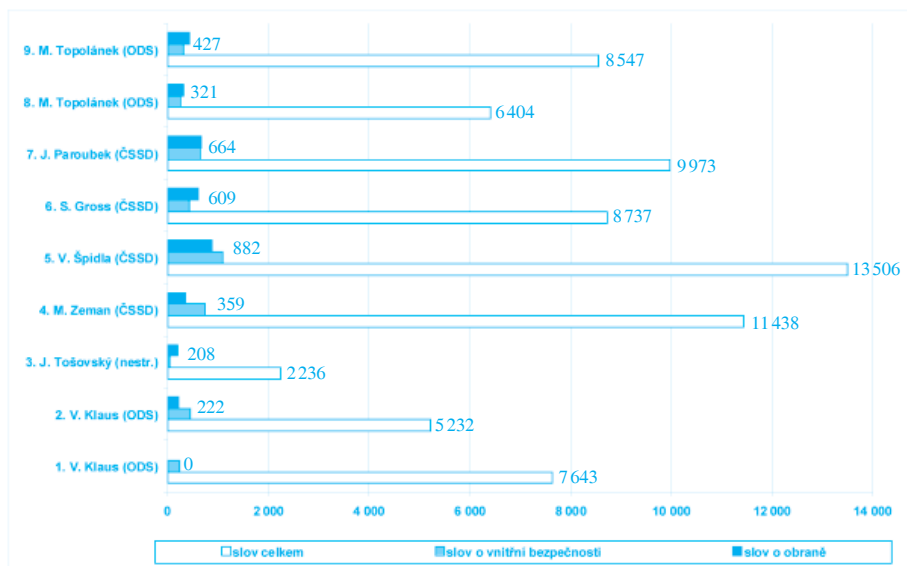

Pramen: Vlastní výpočet podle Statistické ročenky ČR. 1994-2009. Praha: ČSÚ.

Obr. 3: Index vývoje státního rozpočtu – kapitola MO ČR (1994 = 100 %)

3. Obranná/vojenská politika ČR v programových prohlášeních vlád a mechanismus kontroly vojenských výdajů

Jestliže rostly obranné/vojenské výdaje, lze předpokládat, že nerostly jenom na základě zájmu ministra obrany, ale na základě kolektivní vůle, tj. byly rozpočtovou prioritou vyplývající z programových prohlášení vlády. Tuto prioritu lze odvodit přímo z programového prohlášení, je-li tam uvedena jako věta, nebo nepřímo prostřednictvím počtu slov (včetně spojek a předložek) věnovaných této problematice v textu programových prohlášení porovnaných s prostorem, který vláda věnovala jiným tématům. [6]

Pramen: BALVÍN, P. *Tvorba a realizace obranné politiky České republiky*. [diplomová práce] 1. vyd. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, 2009.

Obr. 4: Prostor věnovaný vnitřní bezpečnosti a obraně v programových prohlášeních vlády v letech 1993 až 2009

Jak je patrné z obr. 4 a tab. 2, nejrozsáhlejší programová prohlášení měly vlády vedené ČSSD. Ty také měly téma vnitřní bezpečnosti a obrany zastoupeny obsáhleji, než tomu bylo u vlád ODS. První vláda Václava Klause se však v programovém prohlášení tematice obrany vyhnula. Vláda vznikla v průběhu roku 1992 na půdorysu vlády ČR, kdy obranná/vojenská politika patřila ještě do působnosti československé federace. Programové téma svého vládnutí udělala z obrany vláda vedená neustraněním Josefem Tošovským. Tato vláda měla přivést ČR k předčasným volbám. V porovnání s obr. 3, zájem o téma obranné/vojenské politiky vyjádřený v programových prohlášeních vlád prakticky koresponduje s růstem vojenských výdajů.

Po vzniku ČR se mechanismem kontroly výdajů určených na realizaci obranné/vojenské politiky systém plánování, programování a rozpočtování (SPPR). [18, 19] SPPR měl nahradit systém národohospodářského plánování, přičemž poslední z fází SPPR, fáze rozpočtování, byla ztotožněna s rozpočtovým procesem. V souvislosti s poznatky z USA, kde SPPR vznikl a přinesl pozitivní výsledky ve smyslu zvýšení transparentnosti alokace veřejných prostředků ve prospěch odvětví obrany a racionalitu plánování výstavby ozbrojených sil, [20] byl SPPR považován za adekvátní mechanismus umožňující dostatečnou kontrolu nad požadavky ozbrojených sil. Nicméně SPPR fungoval v odlišném prostředí, zejména vycházel z mikroekonomického přístupu k plánování činnosti odvětví veřejného sektoru, kdežto národohospodářské plánování založené na metodě perspektivního plánování využívalo makroekonomický přístup.

Tato skutečnost mohla být i příčinou toho, že SPPR se v řízení MO ČR neprosadilo a v rámci reformy ozbrojených sil ČR byl opět prosazen mechanismus odpovídající struktury národohospodářského plánování v podobě určené rozkazem ministra obrany

Tab. 2: Relativní velikost tématu vnitřní bezpečnosti a obrany v programových prohlášeních vlády v letech 1993 až 2009 (v %)

předseda vlády (strana)	účast ve vládě	vnitřní bezpečnost	obrana	celkem
1. Václav Klaus (ODS)	ODS, KDU-ČSL, ODA	3	0	3
2. Václav Klaus (ODS)	ODS, KDU-ČSL, ODA	9	4	13
3. Josef Tošovský (nestr.)	úřednická vláda	2	9	11
4. Miloš Zeman (ČSSD)	ČSSD (menšinová vláda)	7	3	10
5. Vladimír Špidla (ČSSD)	ČSSD, KDU-ČSL, US-DEU	8	7	15
6. Stanislav Gross (ČSSD)	ČSSD, KDU-ČSL, US-DEU	5	7	12
7. Jiří Paroubek (ČSSD)	ČSSD, KDU-ČSL, US-DEU	6	7	13
8. Mirek Topolánek (ODS)	ODS, KDU-ČSL, SZ	4	5	9
9. Mirek Topolánek (ODS)	ODS, KDU-ČSL, SZ	4	5	9

Pramen: BALVÍN, P. *Tvorba a realizace obranné politiky České republiky*. [diplomová práce] 1. vyd. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, 2009.

č. 33 z 29. 10. 2004, *Plánování činnosti a rozvoje rezortu Ministerstva obrany* (RMO č. 33/2004).

Ponecháme-li stranou fakt, že jen část tohoto mechanismu je reglementována rozpočtovými pravidly, rozpočtový proces a ostatní části předcházející tomuto procesu jsou určeny interním normativním aktem, a že celostátně realizovanému procesu, kterým rozpočtový proces je, se musí přizpůsobovat parciální procesy realizované jenom uvnitř jednoho rezortu, pak je zajímavá sledovat, zda orgány s politickou odpovědností mají možnost získat veřejnou zpětnou vazbu ke svým rozhodnutím nezávislou na ozbrojených silách. Tu zpravidla poskytuje tzv. *bezpečnostní komunita* soustředěná kolem akademických a výzkumných institucí. Tyto instituce plní mnohdy role *think-tanku*, tj. podporují přípravu a realizaci veřejné politiky svým výzkumem a svými nápady, aniž by však musely být součástí rezortu ministerstva obrany.

Zatímco rozpočtový proces je v ČR veřejný, ostatní části mechanismu kontroly výdajů vyžadovaných a přidělovaných na realizaci obranné/vojenské politiky ČR podléhají utajení. Návrhy státního rozpočtu, kapitola MO ČR, i návrhy státního závěrečného účtu státního rozpočtu, kapitola MO ČR, nejsou utajovány, jsou přístupné v knihovně Parlamentu ČR.

Dlouhodobé dokumenty, na základě kterých by dodavatelské firmy byly schopny formulovat svou nabídku nebo přizpůsobit svou politiku strukturálním potřebám ozbrojených sil, ale utajení podléhají. To platilo pro programový plán a platí doposud pro Plán činnosti a rozvoje rezortu MO.

Toto utajení vychází ze zvyklostí založených zákonem č. 102/1971 Sb., *o ochraně státního tajemství*. Tento zákon byl sice zrušen zákonem č. 148/1998 Sb., *o ochraně*

utajovaných skutečností a o změně některých zákonů, jehož mnohá ustanovení jsou dnes nahrazena zákonem č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, koncept utajování informací z doby komunistického Československa však přetrvával prakticky i po roce 2000. To si lze uvědomit z tab. 3.

Tab. 3: Počty utajovaných informací/skutečností v působnosti MO ČR a stanovený stupeň utajení na úrovni rezortu MO v letech 1998 až 2009

norma	nař. vlády č. 246/1998 Sb.				nař. vlády č. 522/2005 Sb.	
Účinnost	2. 11. 1998 až 17. 5. 1999	18. 5. 1999 až 13. 11. 2001	14. 11. 2001 až 31. 12. 2004	1. 1. 2005 až 31. 12. 2005	1. 1. 2006 až 31. 8. 2008	od 1. 9. 2008
Počet utajovaných skutečností/informací	110	70	64	65	47	44
Plán rozvoje a činnosti Ministerstva obrany	-	-	-	-	V - D (13.)	V - D (12.)
Dokumenty fáze SPFR	V - D (89.)	V - D (48.)	V - D (48.)	V - D (49.)	-	-
Programový plán	-	D (49.)	D (49.)	D (50.)	-	-
Kalkulační listy	-	D (50.)	V (50.)	V (51.)	-	-
Finanční zabezpečení [*]	D (18.)	V-D (12.)	V (14.)	V (14.)	V (6.)	V (5.)

Poznámka:

[*] Údaje o finančním zabezpečení a hospodaření v AČR pro (první období branné pohotovosti státu) období ohrožení státu a období válečného stavu.

Zkratky v tabulce: V - vyhrazené, D - důvěrné, SPFR - systém plánování, programování a rozpočtování. Číslo v závorce uvádí pořadí v seznamu utajovaných skutečností/informací.

Pramen: ASPI verze 11+

V tab. 3 je zachycen vývoj počtu utajovaných skutečností/informací v působnosti MO ČR a vývoj stupně utajení skutečností/informací dotýkajících se problematiky realizace obranné/vojenské politiky. Paradoxně až vstup ČR do NATO znamenal v rezortu MO ČR mezi roky 1998 a 2008 2,5násobné snížení počtu utajovaných skutečností/informací a mnohdy i snížení stupně jejich utajení! Paradoxně nástupce programového plánu, plán rozvoje a činnosti Ministerstva obrany, má stanoven nižší stupeň utajení než tento plán, ačkoliv nemůže obsahovat jiné skutečnosti týkající se odvětví obrany a ozbrojených sil, než obsahoval programový plán.

Armáda se v této době nijak výrazně nezměnila. Zvláštní je, že od roku 2004 se žádný plán s takovým názvem nezpracovával. Podle RMO č. 33/2004 byl zpracováván pouze

Plán činnosti a rozvoje rezortu Ministerstva obrany překládaný ke schválení ministroví obrany jako vyhrazený.

V souvislosti se seznamy utajovaných informací v působnosti MO ČR se nabízí otázka, zda tyto informace tvoří dnes, dvacet let po konci komunismu, skutečně konzistentní systém adekvátní současným i očekávaným podmínkám. Např. Údaje o finančním zabezpečení a hospodaření ozbrojených sil pro první období branné pohotovosti státu byly důležité pro mobilizaci ozbrojených sil a systém mobilizace byl „včleněn“ do mírového fungování státní správy i národního hospodářství. Jenže za dvacet let transformace české ekonomiky, státní správy, odvětví obrany i ozbrojených sil je otázkou, do jaké míry je třeba tuto informaci utajovat jako samostatnou položku seznamu utajovaných informací. S ohledem na expediční charakter českých ozbrojených sil není pravděpodobná mobilizační situace podobná té, s jakou počítaly mobilizační plány komunistického Československa, ani Československa předválečného.

Závěr

Účinnost realizace veřejné politiky je závislá na manažerském konceptu používaném ke stanovení cílů této politiky a řízení alokace veřejných prostředků ve prospěch těchto cílů a kontrole výsledků příslušné veřejné politiky. Tento koncept je v podmínkách české státní správy zakotven pevněji, než postavení některých ministrů odpovídajících za příslušný druh politiky. To bylo i problémem realizace české obranné/vojenské politiky. Za manažerský koncept realizace této politiky byl považován SPPR, málokdo si však uvědomuje, že McNamara, kterému se tento systém podařilo prosadit v USA, byl ministrem obrany od 21. 1. 1961 do 29. 2. 1968. To je podstatně více, než strávil v úřadu kterýkoliv český ministr obrany. Tato kontinuita je pravděpodobně pro změnu chování ozbrojených sil určující, neboť z důvodu potřeby dokončení reformy v oblasti managementu [21] ponechal nový demokratický prezident USA v úřadu ministra obrany R. Gatese, jmenovaného svým republikánským předchůdcem. Žádná z těchto reform by ovšem nebyla možná, kdyby u jejího vzniku nestála bezpečnostní komunita soustředěná kolem výzkumných institucí, jako je RAND, nabízející svou variantu řešení problémů realizace obranné/vojenské politiky proti variantě nabízenou ministerstvem obrany. Lze očekávat, že s pokračováním evropské integrace bude pokračovat také zesilování vlivu akademických pracovišť stojících mimo rezort MO na obrannou/vojenskou politiku České republiky. Jejich postavení neslší jenom díky zařazení bezpečnostního výzkumu do 7. rámcového programu EU, ale také v důsledku vyčerpání personálních kapacit určených pro analýzu strategických bezpečnostních problémů v rezortu MO. V důsledku toho dojde ke ztrátě monopolu MO na rozhodování o podobě obranné/vojenské politiky, který mu byl založen v době komunistické diktatury.

Použitá literatura:

- [1] BAEV, Jordan. Vývoj organizační struktury a procesu rozhodování Varšavské smlouvy v letech 1955-1969. *Historie a vojenství*, 2003, roč. 52, č. 3-4, s. 676-686.
- [2] STIGLITZ, JE. *Ekonomie veřejného sektoru*. 1. vyd. Praha: Grada, 1997. ISBN 80-7169-454-1.
- [3] KIESEWETTER, Z., KOLLÁR, J. a ŠEDIVÝ, V. *Velitel a právo*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1975.
- [4] ANDRÁŠIK, L. *Válečná ekonomika*. aj. Praha: Naše vojsko, 1989.
- [5] *Vojenská doktrína České a Slovenské Federativní Republiky*. 1. vyd. Praha: SIFIPRIN, 1991, ISBN 80-85391-03-0.

- [6] BALVÍN, P. *Tvorba a realizace obranné politiky České republiky*. [diplomová práce] 1. vyd. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, 2009.
- [7] KRÍŽ, Z. *Civilní řízení a demokratická kontrola armády v České republice*. Peripetie transformace vojensko-civilních vztahů po roce 1989. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3590-0.
- [8] *Sněmovní tisk č. 700*, Interpelace ministra obrany ČSFR Luboše Dobrovského podaná poslancem Sněmovny národů Milošem Zemanem. Interpelace na ministra obrany ČSFR L. Dobrovského z 8. 6. 1991.
- [9] *Sněmovní tisk č. 750*, Odpověď ministra obrany ČSFR Luboše Dobrovského na interpelaci podanou poslancem SN M. Zemanem (tisk 700) [čj. 31429-84 z 27. 6. 1991].
- [10] *Zákon č. 145/1970 Sb.*, o národohospodářském plánování.
- [11] *Zákon č. 67/1987 Sb.*, o národohospodářském plánování.
- [12] LIPTÁK, J. aj. *Štátní rozpočet*. 1. vyd. Bratislava: Alfa, 1982.
- [13] PERNICA, B. Plánování a investiční výdajové programy v odvětví obrany České republiky – spirála dějin nebo bludný kruh? In *The XIIIth International Conference Theoretical and Practical Aspects of Public Finance* [CD-ROM + sborník abstraktů s. 33]. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2008. ISBN 978-80-245-1378-2. [13. mezinárodní konference Teoretické a praktické aspekty veřejných financí. Praha, VŠE 11. až 12. 4. 2008].
- [14] *Zásady přebudování hospodářského mechanismu ČSSR*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1987.
- [15] PERNICA, B. Analýza dopadu výdajů státního rozpočtu ČR určených na obranu a civilní připravenost na krizové stavy (expertní studie), [Studie pro Grant GAČR č. 402/07/0823 Analýza incidence veřejných rozpočtů v České republice].
- [16] PERNICA B. Zásada rovnoměrnosti čerpání výdajů státního rozpočtu a problém hospodárnosti výdajů kapitolního rozpočtu MO ČR. In *Finance a armáda*. Vyškov: VVŠ PV, 2002. s. 70-79. ISBN 80-7231-093-3. [Seminář Finance a armáda. Vyškov, 18. 6. 2002. FEOSL, VVŠ PV Vyškov].
- [17] ZŮNA Jaromír. Mírové operace. *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16, č. 2, s. 41-50.
- [18] OCHRANA, F. *Systém plánování, programování a rozpočtování v podmínkách rezortu Ministerstva obrany* (východiska a metodika dalšího postupu). 1. vyd. Praha: MO ČR, 1993.
- [19] OCHRANA, F. *Systém plánování, programování a rozpočtování*. 1. vyd. Praha: MO ČR, 1995.
- [20] ENTHOVEN, AC., SMITH, KW. *How much is enough? Shaping the defense program 1961-1969*. Reprint of the 1st ed. Santa Monica: RAND, 2005. ISBN 0-8330-3826-5.
- [21] JONES, LR., McCAFFERY, JL. *Budgeting, Financial Management, and Acquisition Reform in the U.S. Department of Defense*. 1st ed., Charlotte [North Carolina]: Information Age Publishing, Inc., 2008, ISBN 978-1-59311-870-9.

Závazek USA k zachování globálního míru nikdy nepomine. Ale ve světě, kde jsou hrozby nejasné, vojenské mise komplikované, Amerika nemůže jednat sama. Samotná Amerika nemůže zajistit mír. To se týká Afghánistánu, zhroucených států jako je Somálsko, kde jsou terorismus a pirátství doprovázeny krajní nouzí a lidským utrpením. A bohužel tomu tak bude i v příštích letech v dalších nestabilních oblastech světa. Velitelé a vojáci zemí NATO, přátelé a spojenci, to demonstrují nasazením i odvahou, kterou vidíme v Afghánistánu. Avšak v mnoha zemích existuje nesoulad mezi těmi, kdo slouží v armádě, a širokou veřejností. Chápu, proč není válka populární, ale také vím tohle: Přesvědčení, že mír je lepší než válka nestačí, aby bylo míru dosaženo. Mír si žádá zodpovědnost. Mír zahrnuje oběti. Proto je NATO i nadále nepostradatelné. Proto musíme posilovat OSN a regionální mírová jednání a nenechávat tuto práci jen na několika zemích. Proto si vážíme těch, kteří se vrací domů z mírových a výcvikových misí v zahraničí, zpět do Osla, Říma, Ottawy a Sydney, Dháky a Kigali – vážíme si jich ne jako válečníků, ale jako bojovníků – bojovníků za mír.

**Z projevu Baracka Obamy po převzetí Nobelovy ceny míru,
Oslo, Norsko 10. 12. 2009,
[http://www.whitehouse.gov/the-press-office/
remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize](http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize) / red**

Mgr. Antonín Konrád

Realita současné služební tělesné výchovy – quo vadis po druhé

(Ke koncepci a východiskům služební tělesné výchovy v rezortu obrany ČR)

Existuje mnoho moudrých myšlenek, které si jen cynik nebo ignorant dovolí zpochybňovat. Např. moudro maršála Piłsudského „Kdo si nevážít své minulosti, nezaslouží si přítomnost a nemá právo na budoucnost“ nebo v mnoha parafrázích známá myšlenka o „národu, který pokud nezná svou minulost, se odsuzuje k jejímu opětovnému prožití či ... nemá na čem budovat svou budoucnost“. Také idea o tom, že „Ať je naše minulost jakákoli, jinou nemáme“, přesvědčuje o tom, že přenos zkušeností je velmi důležitý až nepostradatelný.

Sestoupíme-li z nejvyšší intelektuální úrovně výše uvedených myšlenkových perel do výrazně nižší roviny praxe naší armády, nemělo by to současně znamenat odstoupení od jejich významu. Posledních pět let ve vojenské tělovýchově bohužel tento dojem navozuje (kež by to byl jen dojem). Vezmu-li v úvahu nejčastěji uváděná kritéria na kvalitu profesionálního vojáka Armády České republiky tj., odborná způsobilost, fyzická zdatnost a morální bezúhonnost, pak mi vychází péče o tělesný výcvik vojáků a související aspekty (např. výborný zdravotní stav) jako jedna z priorit, která by měla být brána nadmíru vážně.

Bohužel stav právního zabezpečení tělesného výcviku, při kterém voják často riskuje zranění nebo podstupuje i horší riziko, se jeví jako tristní. Ve své úvaze *Quo vadis* ve VR č. 2/2005 jsem v souvislosti s nástupem nového tělovýchovného managementu v lednu 2005 vyslovil pochybnost, ale trochu i naději pro další vývoj služební tělesné výchovy v rezortu MO. Vůbec nemám dobrý pocit z toho, že moje tehdejší skepse byla na místě pravděpodobně víc než optimismus. Vůbec se totiž neprojevuje poučení z minulosti, kterou tato oblast vojenského výcviku prošla a opakují se chyby již prožité a východiska v nich popsaná nejsou zhodnocena. Bylo kde čerpat zkušenosti, i když generace která je učinila, už osobně příliš k dispozici není.

Námítky, že od té doby se armáda někam posunula, vyznívají v této oblasti jako prázdné fráze. Pravda, armáda se změnila, ale tehdy vytyčená koncepce posun předvíдалa a všechny dosud provedené změny v AČR bez problémů vstřebala. Ano, profesionální armáda se posunuje směrem k vysoké kvalitě, variabilitě apod., zatímco služební tělovýchova se v roce 2005 zakonzervovala.

Ve výše uvedeném článku jsem také vyslovil úvahu o tom, že pro manažerskou činnost je nějaká vize nezbytností a jsou v podstatě dvě možnosti. Buď ve smyslu už provedených změn **pojmut dosud prováděnou koncepci za svou a pokračovat v ní, nebo přinést „lepší vítr“**. Ten by ovšem neměl podléhat krátkodobým zájmům nebo dokonce emotivním názorům, ale přijde-li, potom by **měl být odborně zdůvodněn a popsán stejně kvalitně**, jako práce těch, kteří již odešli. Bohužel od roku 2005 se služební tělovýchova potácela ve vleku okamžitých, operativních úkolů, a na stavební prvky

pro budoucnost jako by nebyl čas. Ke škodě celé tělocvikářské profese s odbornými, personálními i morálními dopady.

Pokusím se opakovaně, už jen kuse, tehdejší vize vedoucích tělocvikářů přiblížit, protože jsem názoru, že jsou stále aktuální a lepší nikdo nezformuloval, resp. se o to ani nepokusil. Heslovitě tedy výchozí úroveň řízení a organizace tělesného výcviku a postup, jakým se s ní vedení vojenské tělovýchovy po roce 1990 vyrovnávalo.

I. Tělesný výcvik vojáků do roku 1990

1. Důsledné centrálně-direktivní řízení prostřednictvím Federálního ministerstva obrany, oddělení tělesné přípravy Správy bojové přípravy FMO, později (od 1. 10. 1990) Správy tělesné výchovy a sportu FMO, bez reálných možností vlastního tvůrčího přístupu realizátorů na nižších stupních – iniciativ velitelů útvarů nebo tělovýchovných náčelníků:

■ **výhody:**

- systém umožňující jednotný způsob hodnocení tělesné připravenosti armády, ne příliš náročné způsoby a metody vedení výcviku a přípravy velitelů na zaměstnání z tělesné přípravy, snadné srovnání dosažených výsledků mezi jednotkami a útvary;

■ **nevýhody:**

- unifikovaný výcvik, téměř nerespektující operační a taktické předurčení druhů vojsk podle výcvikových programů lišících se převážně jen počty hodin bez větších nároků na speciální dovednosti i přes legislativně sice možné, ale nevyužívané pestřejší vedení tělesného výcviku a jeho kontroly (např. čtyři různé překážkové dráhy (PD) podle druhu vojska se společnou univerzální částí),
- stereotypně prováděná kontrola a hodnocení výslednosti kontrolními orgány, kdy se dalo s úspěchem předvídat spektrum kontrolních testů, které komise uloží,
- kvalitní odborný předpis pro tělesnou přípravu (Těl-1-1 z roku 1989, koncipovaný podle do té doby praktikovaných zásad) se stal v mnoha částech nepoužitelný a nastala nouze v legislativním zabezpečení tělesného výcviku.

2. Poměrně velký prostor pro zájmovou, masovou sportovní činnost (MSC), směřovanou zejména na kategorii vojáků v základní vojenské službě (VZS), s hlavním cílem vyplnit (smysluplně pro vojáky i armádu) velké časové úseky volného času povinně tráveného ve vojenských ubytovacích objektech a výcvikových prostorech v mimoslužební době:

■ **výhody:**

- organizačně, finančně a materiálně podporovaná činnost v zájmových kroužcích zaměstnávala především vojáky základní služby dobrovolně sportující v době osobního volna po ukončení výcviku včetně sobot, nedělí a státních svátků,
- kromě předpokladů pro získávání pohybových dovedností, tělesné kondice popř. udržování nebo i zvyšování jejich úrovně a souběžného zdravotního efektu, napomáhala druhotně tato činnost udržování kázně (kdo si hraje,

nezlobí) a sebeovládání (přítomnost nařízených počtů vojáků v pohotovostních strukturách, jinak a bez nabídky pro rozumnou náplň volného času mladých lidí obtížně akceptovatelných);

■ **nevýhody:**

- přes poměrně významnou podporu obsáhla MSČ jen část cílové skupiny vojenské populace a navíc v různorodých často nesrovnatelných aktivitách, byla tato oblast tělesné výchovy pro armádu jen obtížně hodnotitelná nejen co do skutečného přínosu pro fyzickou i duševní kondici v jednotkách a útvech, ale i co do ekonomického efektu vynakládaných prostředků,
- finanční a materiálové prostředky byly využívány pro MSČ nezřídka na úkor modernizace vojenského výcviku,
- po přijetí zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů se tělovýchovná a sportovní činnost praktikujících kroužků v MSČ dostala na hranu zákonného rámce, protože rezort MO nevydal žádný INA, kterým by dal najevo zájem na využívání soukromých zájmů vojáků ve svůj prospěch, mezi které dobrá tělesná kondice a kvalitní pohybové dovednosti rozhodně patří.

3. Komplexní podpora výkonnostního sportu organizovaného ve sportovních oddílech (SO) vojenských tělovýchovných jednot (VTJ) zapojených do soutěží ČSTV a Svazarmu v rámci sjednocené tělovýchovy, finanční, personální, materiální i organizační včetně časových dotací až do výše 40 % doby na úkor výcviku ve prospěch sportovní činnosti (u SO s tzv. vyšší výkonnostní úrovní, tj. soutěžících v kolektivních sportech od třetí ligy výše – v kopané už od divize – v ostatních sportech s kvalifikací na mistrovství republiky),

■ **výhody:**

- efekt pro armádu byl v základních rysech shodný s výhodami MSČ,
- činnost SO v jednotlivých VTJ poskytovala většině vojáků v zákl. službě sportujících už před nástupem do armády faktickou možnost pokračovat ve svém sportovním odvětví i v pro ně výrazně jiných životních podmínkách,
- řadě z nich umožňovala dokonce i růst jejich sportovní úrovně,
- dávala možnost i vojákům z různých důvodů před VZS nesportujícím s touto činností začít, do značné míry se tak vojákům pomocí sportu dařilo vyrovnávat se s přechodnou změnou životní situace,
- VTJ byly současně společenským prvkem, který armádu prostřednictvím sportu spojoval s civilní sportovní tedy i s občanskou veřejností a plnily tak i významnou politickou roli;

■ **nevýhody:**

- výkonnostní sport lze hodnotit obdobně jako MSČ co do působení jen na omezenou část vojáků s tím, že sportovní výslednost byla sice veřejně viditelná, ale pro hlavní poslání armády – pro vycvičenost vojsk – byla sporná,
- činnost VTJ byla v řadě případů natolik preferovaná, že finanční a materiálové prostředky vyčleňované na tělesný výcvik vojáků celkem byly na úkor tohoto výcviku čerpány podle tehdejších odhadů až ze 70 % právě pro VTJ (i MSČ),
- po přijetí zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů se jejich činnost dostala mimo zákonný rámec, protože právním výkladem tohoto zákona

byly tělovýchovné a sportovní činnosti zařazeny do kategorie soukromých iniciativ občanů, „občana v uniformě“ nevyjímaje,

- nové zákonné úpravy také postupně zlikvidovaly povinnost většiny vojáků zůstat po splnění služebních úkolů ve vojenských objektech, což významně snížilo zájem o sportovní aktivity a nastaly problémy s doplňováním sportovních oddílů vždy po odchodu starších vojáků do zálohy.

II. Spouštěcí mechanismy pro reformu tělesného výcviku vojsk

1. Změna politického systému ve státě přinesla souběžně změny v právním řádu, který se projevil i v ozbrojených silách zejména tím, že byly revidovány přístupy k hodnocení potřeby obrany země.
2. Vydání zákona č. 15/1992 Sb., o Armádě České republiky, který po vzniku ČR zajistil i pro rezort obrany kontinuitu právních vztahů s ČSFR, umožnilo převzít také normativy platné v oblasti tělesného výcviku.
3. Bylo přehodnoceno operační a taktické použití Československé armády (od roku 1993 české), nastoupil trend budování menších útvarů a jednotek s důrazem na jejich odbornou specializaci.
4. Potřeba rychle změnit strukturu, formy, metody a prostředky tělesného výcviku tak, aby byl schopen reagovat na všechny změny, především v nárocích na speciální výcvik s ohledem na operační a taktické předurčení útvarů a jednotek.

III. Úkoly pro novou koncepci ve vojenské tělovýchově a jejich realizace

1. Formulovat systém služební tělesné výchovy (sl. TV), který by zaručil dostatečnou flexibilitu i pro nově koncipovaný výcvik v netradičních strukturách vojenských jednotek a útvarů, a adekvátní tělesnou připravenost (kondiční i pohybovou) pro jejich reálné bojové nasazení spolu s účinnou kontrolou efektivit výcviku, a současně by udržel osvědčené a tradiční prvky životaschopné i v nových právních, organizačních, personálních, finančních a materiálových podmínkách.

Realizace:

- aplikace zákona č. 15/1992 umožnila navázat na dosavadní systém a vydat RMO č. 50/1990 *Opatření ke zkvalitnění řízení a zlepšení současného stavu tělesné výchovy a sportu v čs. armádě*, který provedl aktuální změny v tabulkové struktuře vojenské tělovýchovy, stanovil opatření ke zlepšení dosavadního stavu, uložil posoudit účinnost stávajících odborných norem a rozhodnout o jejich úpravách a zavedl povinnou tělesnou přípravu pro vybrané kategorie OZ,
- pro správné pochopení uvedeného RMO bylo vydáno nařízení NGŠ č. 16/1991 s novelou v NNGŠ č. 34/1991, které upravilo podmínky kontrol tělesné výkonnosti, stanovilo velitelské postihy při neplnění předepsaných výkonnostních limitů a uložilo vydat do 1. 1. 1993 nový předpis Těl-1-1 (tento úkol nebyl vzhledem

k očekávaným změnám splněn a nadcházející období bylo pokryto pružnějším způsobem s tím, že půjde o krátkodobá řešení),

- po osamostatnění ČR vydal **1. náměstek MO normativ Směrnice pro organizaci a řízení tělesné výchovy a sportu v AČR, který byl editován jako příloha NNGŠ č. 5/1993** (později ne příliš zdařile novelizovaný v NNGŠ č. 10/2000), směrnice převzala ustanovení, která v předchozích INA zůstala aktuální i po vzniku ČR, formulovala nové úkoly a se souhlasem MO zrušila předchozí RMO i obě NNGŠ, vytvořila potřebný nový model systému sl. TV ve kterém poprvé formulovala povinné formy výcviku a organizovanou výběrovou tělesnou výchovu jako výkon služby, ne příliš čistě umožnila pokračování existence sportovních kroužků (bohužel bez právní opory pro bezplatné využívání majetku státu – materiál, zařízení, finance), upravila provádění většiny podstatných oblastí sl. TV, čímž v příslušných oblastech zrušila účinnost platného předpisu Těl-1-1, **šlo o první INA vycházející z nové koncepce** u něhož předpokládaná výrazně kratší účinnost se nenaplnila a používá se dodnes,
- tento INA také reagoval zcela nově na kontrolu a hodnocení efektivity tělesného výcviku, stanovil disciplíny a výkonnostní normy k nově formulovanému, povinnému výročnímu přezkoušení (čl. 23) s **hlavní ideou, že výroční přezkoušení není hodnocením připravenosti vojáka k výkonu služby podle odbornosti, ale osvědčuje výhradně jeho bazální fyziologickou připravenost k dalšímu, specializovanému výcviku** ve vazbě na zastávané systemizované místo, tento koncepční záměr byl zdůrazněn možností volby alternativních disciplín k prověřování jednotlivých tělesných schopností (nezáleží na způsobu ověření kondice srdce, plic, pohybové koordinace apod.), po špatném pochopení této jednoúčelové, ale pravidelně opakované role výročního přezkoušení, ale po nezdařené novele uvedeného INA v roce 2000 (redukce disciplín a snížení výkonnostních požadavků), došlo k popření koncepčního záměru a výrazné deformaci i poslání tohoto přezkoušení v systému sl. TV,
- koncepce předpokládala výcvik ve speciálních dovednostech a jako nejdůležitější z hlediska akutních potřeb řešila boj zblízka (BZ), výběrové řízení ve VA ve Vyškově rozhodlo o sjednocení výcviku v BZ na bázi korejského bojového umění MUSADO MCS – následoval cca 1,5letý experimentální výcvik u brn a VA v Brně a poté bylo vydáno NNGŠ č. 60/1995, které stanovilo pravidla výcviku nejen v BZ, ale s ohledem na koncepci stanovilo i obecné zásady speciální tělesné přípravy (STP) a jejího provádění,
- vývoj STP respektoval a dále posunul RMO č. 14/1999, který současně zrušil NNGŠ č. 60/1995,
- několikaletým úsilím a dobrou spoluprací v letech 1994 až 1998 s právním oddělením NGŠ AČR, se podařilo do nové branné legislativy (§ 29, zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách ČR) zapracovat provádění povinné tělesné a psychické přípravy, pro potřeby armády do té doby na úrovni zákona dostatečně neřešené.

2. Vytvořit dostatečně flexibilní, základní právní rámec s potřebnou právní silou pro nový systém (sl. TV) s nově organizovaným a vedeným tělesným výcvikem, který souběžně bude respektovat změněný právní rámec státní legislativy.

Realizace:

- naplnil se tak čas pro plnění úkolu stanoveného už RMO č. 50/1990 a NNGŠ 16/1991 tj., zpracovat náhradu předpisu Těl-1-1 oproštěného od přežitých, direktivně stanovených zásad, který bude schopen absorbovat probíhající přeměnu armád a poskytne oporu pro moderní a flexibilní řešení nových úkolů,
- koncepční idea inspirovaná i mnoha modely v zahraničních armádách předpokládala přechod k jednoduchému hodnocení [splnil(a) nebo nesplnil(a)] ve výročním přezkoušení, návrat k přezkušování tří základních tělesných schopností (třemi různými disciplínami), což by podstatně zjednodušilo administrativní nároky a odstranilo pro další práci zbytečné dokumenty,
- zamýšlelo se zvýšit a specifikovat nároky na tělesnou připravenost a do návrhu nového předpisu byla vložena i povinnost následného, profesně zaměřeného přezkoušení s klasifikací v duchu pojetí kontrolních hodnocení i ostatních vojenských příprav, tj. ve čtyřstupňové škále známek,
- modernizoval se a nově byl zpracován i právně „posvěcen“ přístup k výcviku a hodnocení tělesné výkonnosti žen, v současné době opět se zmítající v problému diferenciacie mužů a žen, a někdy jsme i svědky prosazování „černobílého“ řešení s rovností „za každou cenu“ bez ohledu na kontraprodukcii dalšího efektu vůči prospěchu tělovýchovy, tj. na velmi důležitou zdravotně orientovanou zdatnost.

3. V reakci na rychlé změny armády přejít na tvorbu služebních předpisů a pomůcek, které kromě základní normy nebudou vyžadovat složitou edici (INA nižší právní síly), zaměřit se na aktualizaci stávajících norem a úpravu dosud neregulovaných nebo nově rozvíjených oblastí výcviku.

Realizace:

- dosud byly ryze odborné záležitosti při jejich připomínkování často zkreslovány požadavky mimooborových účastníků povinného připomínkového řízení, což působilo komplikace (snahy o zásahy do odbornosti včetně následných časových potíží),
- byl přijat záměr na vydání základního předpisu (všeobecného) pro sl. TV na úrovni ministra obrany jako INA s nejvyšší právní silou, který potvrdí její koncepci a systém, a ostatní odborné normy vydávat na nižší právní úrovni, v kompetenci příslušných funkcionářů,
- ve smyslu tohoto postupu byla ve spolupráci se SP MO upravena i vyhláška MO č. 138 ve Sbírce zákonů 2005 k hodnocení vojáků, s jejímž duchem i s původní koncepcí sl. TV je stávající stav dosud v rozporu,
- bylo přistoupeno k vydávání služebních pomůcek – viz Těl-51-1 (1998), Těl-51-2 (1999) a Těl-51-3 (2001), které mají jednoduchou edici s připomínkováním jen odborným a jazykově-právním, což druhotně umožňuje i snadnou aktualizaci či korekci při vývoji dané problematiky, popř. např. zastarání INA aj. – viz potřebu reedice Těl-51-4 z roku 1966,

- ke splnění koncepčního záměru rozšiřovat pravomoci velitelů a NTv, umožňoval návrh základního přepisu i výběr Tv tematiky a kombinaci témat v obou druhých povinné TP, popř. vzájemně mezi sebou, podle požadavků na úroveň tělesné připravenosti vojáků daného útvaru,
- tuto pravomoc ale lze praktikovat jen při znalosti možností variabilního výběru – k tomu vydat jakousi „kuchařku“ – **programy pro základní i speciální tělesnou přípravu**, které by velitele při škále nabídky cvičebních témat oprávnily volit samostatně metody i prostředky tělesného výcviku včetně flexibilně chápaného poměru základní vůči speciální TP a současně zvýšily jejich odpovědnost za tento výcvik,
- nedošlo už k vydání pravidel pro výběrovou tělesnou výchovu, nezbytných ke sjednocení a nepokřivenému vnímání jejího významu i provádění aktivit v jejím rámci,
- samostatným problémem je vydávání služebních pomůcek k metodice, organizaci a bezpečnosti tělesného výcviku, IMZ apod., prostě všeho, co z už uvedených důvodů návrh nového předpisu ke sl. TV proti původnímu Těl-1-1 vypustil.

4. Formulovat a právně zakotvit nácvik a výcvik vojáků ve speciálních tělesných dovednostech včetně rizikových činností na úrovni jejich mezních fyzických i psychických možností, odpovídající činnosti v bojové situaci za různých taktických podmínek, a zachovat osvědčené formy a prostředky tam, kde pro svou náročnost a rizikovost není speciální výcvik bezpodmínečně nutný.

Realizace:

- úkol byl průběžně plněn podle NNGŠ č. 60/1995, poté RMO č. 14/1999 (původně na krátkou dobu vydaných) a měl být završen převzetím jejich stále aktuálních, s doplněním nových ustanovení do nového předpisu v roce 2005, se současným zrušením RMO č. 14/1999 i dalších dosud platných INA (v počátku prací na předpise to čítalo sedm různých dokumentů, upravujících různé oblasti).

5. Vytvořit organizační a logistické podmínky s odpovídající právní oporou pro flexibilní a kvalifikovaný rozhodovací proces kompetentních velitelů při plánování, zabezpečování a využívání různých prostředků v tělesném výcviku a hodnocení jeho výsledků včetně zlepšení určitého komfortu vojáků.

Realizace:

- úkol byl řešen připraveným předpisem, mj. dle požadavků tehdejší sekce logistiky MO byla vypuštěna celá pasáž materiálního zabezpečení, která kompetenčně přešla z působnosti odborných výcvikových funkcionářů právě k orgánům logistiky (totéž platí i pro finanční zabezpečení), po dosažení shody s orgány logistiky bylo vypracováno uspokojivé řešení této části a byla opuštěna vize závazných norem s ohledem právě na finanční možnosti a omezení pružnosti v případě potřebných změn v budoucnosti (materiály, technologie aj.),
- pro pokrytí nároků na sportovní oblečení všech VZP na sl. TV byla v roce 1996, a v rozsahu finančních možností byla odborem Tv GŠ navržena a poté logistikou

zajištěna výroba a distribuce nové sady sportovního oblečení v naturálním odívání – třídílná tepláková souprava, tričko (vše s označením příslušnosti k AČR) a sportovní obuv Prestige jako náhrada předchozích, nevyhovujících součástí této výstroje.

- 6. Pro pohybové činnosti ve volném času vojáků najít právně čistou úpravu, dosa-
vadní řešení se vlivem změn v právním řádu ČR dostala do rozporu s některými
zákonnými normami – viz vydání zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů,
novelu v tehdy platném zákoně č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech
vojáků, úpravu Základního řádu pro službu v ozbrojených silách, a také zrušení
zákona č. 68/1956 Sb., o organizaci tělesné výchovy v Československé republice
ve znění pozdějších předpisů.**

Realizace:

- v oblasti výkonnostního sportu musely být VTJ transformovány na samostatné právní subjekty, převážně ve formě občanských sdružení a opustily armádu, některé z nich po svolení ministerstva financí ČR dostaly pro zahájení činnosti bezplatným převodem od armády i základní majetek pořízený původně armádou, největší položkou byly např. soutěžní motocykly v oddílech motorismu, ale šlo i o menší převody (sportovní výstroj, náčiní aj.), transformace výkonnostního sportu byla ukončena k 30. 9. 1994 podle NNGŠ č. 43/1994,
- sportovní kroužky částečně přežily „díky“ NNGŠ č. 5/1993, ale bez právního vyřešení jejich materiální podpory – po několika právních konzultacích ve smyslu udržet je jako pro AČR výhodné, je z několika reálných důvodů **ze struktury systému sl. Tv aktivit** s konečnou platností vyřazoval a právní pořádek naváděl až připravovaný předpis,
- tím vážněji vystupuje jako vlekoucí se problém absence INA, který by měl umožnit vojákům bezplatné používání vojenských materiálních prostředků (materiálu i zařízení) pořízených a provozovaných na vrub rezortu, a tím i pokrýt plnohodnotné trávení jejich volného času (tedy po splnění služebních úkolů a mimo sféru služební tělovýchovy) při uspokojování sice soukromých zájmů, ale pro armádu prospěšných i ekonomicky výhodných – jde ale o oblast spadající do kompetence rezortních struktur řešících kvalitu života vojáků a ne výcviku.

Závěr

V roce 2005 nastoupil nový vrcholový management vojenské tělovýchovy a její další vývoj ustrnul. Nevydání k podpisu již připraveného předpisu ke sl. TV způsobilo, že není ani „posvěcena“ ani korigována nastoupená cesta, byť se některé úkoly s předstihem plnit začaly. Po právní stránce vlastně kromě dílčího pokrytí potřeb STP není nic, co by od té doby bylo ve sl. TV možné vydávat za pokrok, ani v roce 2006 vydaná vojenská publikace *Vojenské plavání* č. 75-85-02 jako jediná na podporu výcviku, neplní roli služebního normativu, jen úlohu odborně potřebné, ale nezávazné „osvěty“.

Vedoucí pracovníci sl. TV tedy v tomto směru neuspěli, do značné míry svou řídicí roli nezvládli a svůj obor v nadějném rozmachu výrazně zbrzdili. Během roku 2009

opět nastal personální posun a věřme, že nový management s osobními zkušenostmi i ze zahraničních misí bude umět reálně posoudit potřeby tělesného výcviku vojáka i pro budoucnost. Včetně, po náročném výcviku nezbytných forem relaxačních možností tak, aby druhotný efekt tělesné výchovy, tj. významné ovlivňování zdravotního stavu vojáků, nebyl nerozumnými tlaky eliminován. To vztahuje i na racionální přístup k tělesnému výcviku žen v uniformě, diferencovanému podle jejich služebního zařazení. První negativní a velmi varující zkušenosti s rovností vojáka a vojákyně v zahraničních armádách už učiněny byly (např. v USA či Velké Británii). Také v ČR na toto téma kvalitní odborné práce existují a jasně prokazují, že některé přírodou nastavené parametry žádná vůle, natož rozkaz ani světský zákon, nezmění.

Znovu si tedy dovoluji repliku otázky z roku 2005: *Vojenská tělovýchovo, kam jdeš a kam půjdeš? (Quo vadis et quo vaderis?).*

Méně známé pojmy a zkratky:

BZ	boj zblízka
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
ČSTV	Český svaz těsné výchovy
FMO	Federální ministerstvo obrany
INA	interní normativní akt
IMZ	instrukčně-metodické zaměstnání
MCS	Military Combat System
MSČ	masová sportovní činnost
NNGŠ	nařízení náčelníka Generálního štábu
NTv	náčelník tělovýchovy
PD	překážková dráha
OZ	odznak zdatnosti
RMO	rozkaz ministra obrany
sl. Tv	služební tělovýchova
sl. TV	služební tělesná výchova
SP MO	sekce personální MO
STP	speciální tělesná příprava
TP	tělesná příprava
VTJ	vojenská tělovýchovná jednotka
VA	Vojenská akademie
VZS	vojenská základní služba

Bc. Martin Janků

Kriminalizace a náboženská radikalizace v Čečensku jako dva hlavní trendy vývoje po roce 1996 a jejich vliv na dimenzi terorismu v pozdějším konfliktu

INFORMACE

Rozpad Sovětského svazu a události těsně předcházející rozpoutaly kromě jiných neméně důležitých procesů i vlnu etno-regionálních hnutí usilujících o vytvoření vlastního státu a vymanění se z uměle vytvořeného státu jakým byl Sovětský svaz, přičemž tato hnutí byla regionálně typická pro de facto první polovinu 90. let. Zatímco v některých oblastech probíhal proces osamostatnění relativně pokojně a přechodem k budování demokratických institucí a právního státu, jako například v Pobaltí, v jiných oblastech byl pozorovatelný trend inklinace spíše k autoritativním režimům, případně vládám bývalých regionálních představitelů KSSS, a v některých případech docházelo i ke vzniku konfliktů s etnickým základem, jako v Náhorním Karabachu či Abcházii.

Jedním z těchto regionů je i Čečensko, kde krátká éra autoritativní vlády Džochara Dudajeva vedla k ruské invazi a tzv. první čečenské válce v letech 1994–1996. Poválečná léta byla ve znamení snahy o budování sekulárního státu s demokratickými institucemi, nicméně vlivem místních specifických podmínek, vysokého stupně kriminalizace, obecně zvýšenou mírou shovívavosti společnosti vůči násilí a v neposlední řadě také činnosti radikálně islamistických hnutí došlo k vnitřní destabilizaci a frakcionalizaci, které vyvrcholily druhou ruskou invazí v roce 1999, a tím ukončením faktické čečenské nezávislosti. K samotnému průběhu čečenských separatistických snah se váže otázka dimenze terorismu, zmíněná v souvislosti s některými diskutabilními akcemi v první válce a vytvářející legitimní důvod k zahájení války druhé. Z tohoto pohledu lze tedy poválečnou kriminalizaci na straně jedné a náboženskou radikalizaci na straně druhé, považovat jednak za přímé příčiny pozdějších událostí a sekundárně i za základ pozdější podoby povstaleckého hnutí, mnohdy označovaného za teroristické s prvky fundamentálního islamismu.

Otázka projevů terorismu ve spojení s Čečenskem v meziválečném období je však značně složitá, jelikož probíhá v několika dimenzích současně – aktivity místního organizovaného zločinu v souvislosti s četností únosů a vydírání, projevy náboženského terorismu jak vůči domácí, relativně sekulární vládě, tak partikulárně vůči ruské administrativě, a v neposlední řadě také étos etno-regionálního terorismu a faktická existence warlordismu jako zastřešujícího prvku. Rovněž fakt, že jednotlivé směry jsou často spojeny a ne striktně ohraničeny, [1] vytváří případnou konceptualizaci této problematiky značně obtížnou. Případ Čečenska je o to specifitější, že od počátku 90. let docházelo k simultánnímu vývoji jak občanské, resp. světské, společnosti, tak náboženské obce, což přineslo úzké vazby mezi etno-regionálními a náboženskými požadavky.

Následující text se zabývá právě činností a případnými vazbami nestátních aktérů, zejména pak organizovaného zločinu a místních náboženských komunit (*virtů* a později i *wahhábistů*) aktivních v meziválečném období.

1. Konceptualizace nestátních aktérů

V souvislosti s rozsáhlými společenskými, politickými a ekonomickými změnami po roce 1990 došlo k prudkému nárůstu asymetrických konfliktů probíhajících mezi státy a nestátními aktéry, jejichž existence fakticky překonala představu státu využívajícího monopolního postavení při užití síly. (Williams 2008: 4).

To mělo logickou odezvu i v akademické oblasti, kde vzniklo mnoho děl a výzkumných prací na téma terorismu, organizovaného zločinu, pirátství, povstalectví, apod. Není účelem textu a ani rozsah to neumožňuje, popsat všechna úskalí a celkovou problematiku vymezení jednotlivých nestátních aktérů, pro základní orientaci a alespoň částečnou typologizaci postačuje členění navržené německým politologem Stefanem Mairem. (Sullivan 2005: 74, , Shelley-Piccarelli 2002, Shelley 2002, 2006, Ronfeldt-Arquilla 2001, Hestermann 2004, Bunker-Sullivan 2005, Williams 2008, Mair 2003, Reno 1998, Thomas-Kiser-Casebeer 2005)

Mair pracuje s typologií čtyř základních, ideálních druhů těchto aktérů, a to sice teroristy, organizovaným zločinem, rebely (povstalci) [2] a *warlordy*, přičemž jejich společným znakem je užívání násilí při prosazování svých zájmů, avšak v podmínkách rozdílných zájmů a cílů, strategie a v neposlední řadě i síly. (Sullivan 2005: 74, Mair 2003: 12)

Tyto faktory determinují Mairovu klasifikaci aktérů, kdy ekonomické zájmy přiznává jako typické pro *warlordy* a organizovaný zločin, zatímco povstaleckým a teroristickým skupinám přiřazuje a priori politicko-ideologické motivy. V oblasti objektu násilí, resp. selektivnosti cíle, Mair uznává, že zatímco povstalci a organizovaný zločin útočí především na složky a představitele státu s vysokým stupněm selektivity, pro terorismus a *warlordy* jsou cílem útoků, ačkoliv nepřímým, především civilisté (Mair 2003: 12). Z hlediska telurického charakteru mají povstalci a *warlordi* společný zájem na kontrole určitého území, a zároveň s tím i určitou míru vigilantismu, zatímco teroristé a organizovaný zločin nejsou *a priori* vázáni geograficky a snaží se spíše o decentralizaci a provádění operací v globálním rozměru. (Mair 2003: 12, Sullivan 2005: 74, Williams 2008: 6-9)

Williams využívá poněkud širší a detailnější rámec nestátních aktérů, kdy navrhuje celkem sedm dimenzí, dle kterých by měly být odlišováni – motivaci a účel, sílu a rozsah, zdroje a financování, struktura, úloha násilí, vztah mezi aktérem a státem, funkce aktéra ve vztahu ke svým členům a stupeň lidové podpory. (Williams 2008: 8)

Relativně opomíjené jsou extremistické organizace, motivovány jak politicky (ultrapravaice, ultralevice), tak nábožensky (fundamentalisté), o které je možné, ačkoliv s výhradami, na základě Williamsových prvků tuto typologii doplnit. Výhrady se týkají především toho, že samotný náboženský či politický étos může u všech v typologii zmíněných forem hrát úlohu motivace a nikoliv přímo jednoho z typů. Na druhé straně, žádný z takto navržených aktérů není rigidní, ale dokáže se přizpůsobit vnějším podmínkám, které na něj působí a dle nich se formovat. Tak může dojít například k uchýlení organizovaného zločinu k terorismu (Lyman-Potter 1997: 306-309), inklinaci povstalectví k terorismu či naopak, a podobná variabilita platí u *warlordismu*, který může oscilovat k ostatním druhům. [3] (Sullivan 2005: 78, Hestermann 2004, Bunker-Sullivan 2005, Shelley-Piccarelli 2002, Thomas-Kiser-Casebeer 2005, Reno 1998)

Náboženští radikálové mnohdy získávají vlastní subjektivitu, ne pouze formálně založením organizace, nýbrž i skutkově – mají vlastní cíle a prostředky, vlastní financování

a podporu, strukturu zpravidla silně hierarchickou a stupeň jejich radikalizace, případně uchýlení se k jiným variantám a formám nestátních aktérů je determinován vztahem se státem, kdy mohou se státem koexistovat anebo naopak bojovat.

Úroveň lidové podpory a stejně tak i schopnosti získat zdroje a financování činnosti či aktivit může být u všech typů základ pro spolupráci s ostatními skupinami a transnacionálními či globálními aktéry, jako organizovaný zločin či teroristické sítě. Navázání těchto vazeb může mít zpětně vliv i na zbylé dimenze, především sílu a rozsah činností, v neposlední řadě však i cíle a motivaci. Dle těchto dimenzí je pak možné vymezit jednotlivé aktéry. (Shelley-Piccarelli 2002)

Ohledně vymezení warlordismu panuje mezi autory relativně shoda v tom, že oním warlordem je charismatická osoba, [4] která prostřednictvím větších či menších vlastních ozbrojených sil kontroluje určité území, kde usurpuje jak ekonomickou, tak politickou moc. (Williams 2008: 9, Mair 2003: 13) Podstatná je rovina vztahu se státem, kdy se warlord zpravidla snaží získat co nejvíce vlastního užtku na úkor státního úpadku [5] (Sullivan 2003: 75), dochází tak k povýšení vlastního zájmu nad zájmy kolektivní. Velmi obvyklý je výskyt warlordismu poblíž nalezišť přírodních zdrojů, jako v Sierra Leone nebo Čechensku, či oblastech pěstování drog, jako například v Afghánistánu. Tím se warlordismus dostává do pozice výrobce a distributora bohatství vlastním přívržencům (Williams 2008: 9; srov. Reno 1998: 15-44), přičemž prvotně zpracované produkty (ropa, diamanty, drogy) mohou být distribuovány dalším aktérům až ke koncovým zákazníkům, čímž dochází jednak k vytvoření obousměrných distribučních kanálů, a sekundárně k navázání spolupráce a transnacionalizace warlordismu. (Williams 2008: 9, Mair 2003: 12, Sullivan 2003: 73-75)

Podobnou formací jako warlordismus se vyznačuje i povstalectví, je však možné ho co do velikosti označit za větší, živelnější a zpravidla postrádá výrazně hierarchickou strukturu. Proti warlordismu se povstalectví vyznačuje rovněž zpravidla výraznějšími politickými motivy na úkor ekonomických a využití násilí je selektivně omezeno výhradně na ovládnutí teritoria na úkor státu, nikoliv vůči skupině obyvatel jako ekonomickému zdroji. Významný je rovněž fakt, že většina hnutí se snaží aplikovat vigilantismus pro zisk lidové podpory. V současné době je možné pozorovat spíše trend úbytku a transformace povstaleckých hnutí do jiných typů, zejména terorismu a warlordismu, což je částečně způsobeno závislostí na převážně ilegálních zdrojích financování – zejména obchod s drogami a přírodními surovinami, čímž je zde sklon k ekonomickému plnění ovládnutých území a dochází tak k těsným vazbám s organizovaným zločinem. Dalším faktorem, který může transformovat povstalecké hnutí, je indoktrinace radikální, případně i umírněnou ideologií či náboženstvím.

Naproti tomu se teroristé vyznačují obecně nižší mírou selektivnosti při zachování politických anebo náboženských motivů a obecně i nižší mírou centrálního řízení. K tomuto trendu se blíží i pojetí organizovaného zločinu jako více či méně síťového aktéra. [6] Oba fenomény jsou však značně rozsáhlé, čímž je jejich detailnější rozbor v textu problematický.

Zatímco warlordismus a povstalectví se více či méně týkají slabých a zhroutených států, organizovaný zločin a terorismus působí v různých dimenzích i ve státech vyspělých, zatímco vazby na předchozí typy a existence v rozměru *failed states* jim poskytují určitou míru bezpečnosti před stíháním ve vyspělých státech, což je ostatně i příklad Čechenska a čechenského organizovaného zločinu. (Patrick 2006)

2. Nestátní aktéři v Čečensku a jejich vývoj

V souvislosti s Čečenskem je velmi známý etnicky založený organizovaný zločin, mnohdy označovaný jako čečenská mafie. (Galeotti 2005: 171, Lieven 1998: 352) V různých historických obdobích, zejména pak v 90. letech, se objevovali různí nestátní aktéři, od povstaleckého etno-separatistického hnutí až po wahhábisty, a dále skupiny diskutabilně označované jako teroristické. Z hlediska povstaleckých skupin lze provést dělení na separatistické [7] a proruské, které, v závislosti na vztazích s Ruskem, získávaly různou vnitropolitickou relevanci.

Vysoký počet nestátních aktérů v Čečensku po první válce po roce 1996 lze identifikovat do několika skupin – pozůstatek separatistického hnutí loajální pozdějšímu prezidentovi Maschadovovi, separatisté sdružení okolo Šámila Basajeva a Jordánce al-Chattába, separatisté a umírněná proruská opozice okolo Ahmada Kadyrova (pozdější *kadyrovci*) a ideologicky nesdružení separatisté jako Gelajev či Radujev, kteří se později začali kriminálně projevovat a inklinovat k warlordismu. Vedle těchto skupin koexistovali i aktéři více či méně spojení se separatistickým hnutím, jednalo se zejména o aktivity čečenského organizovaného zločinu (jak místního, tak z jiných částí Ruska) a působení radikálně islámských proudů, povětšinou wahhábismu.

Dle výše uvedené typologie by se tak jednalo především o přechod části povstaleckého hnutí k organizovanému zločinu a částečně i warlordismu, zatímco jiná část byla indoktrinována radikálně-náboženskou ideologií, která vyplnila vakuum po částečném utlumení secesionistických požadavků. V neposlední řadě se během meziválečného období odehrálo i několik teroristických aktů směřovaných jak vůči ruskému etniku v Čečensku, tak v okolních regionech a dokonce i vůči jiným Čečenům.

2.1 Historické a kulturní souvislosti

Čečenská kultura je značně specifická jako mnoho dalších kultur vyskytujících se na etnicky heterogenním Kavkazu, což je způsobeno především spojením a smíšením tradiční klanové kultury a zvyků s islámskou vírou, která do tohoto regionu začala pronikat zhruba od 12. století, přičemž se jednalo o umírněné súfistické směry islámu, učení *nakšbandíja* a *kadiríja*. (Gallová-de Waal 2000: 45-49, Shultz-Dew 2006: 115-117)

Tradiční základ světské společnosti tvoří *tejp*, neboli klan, [8] vedený rodovými staršími, kteří mají mimo jiné na starosti i udržování místních tradic. [9] Súfistická struktura je naopak tvořena náboženskými komunitami, *virt*y, vytvářenými jak v rámci *tejpů*, tak i mimo ně, přičemž nejvyšším duchovním je *muftí*. [10] Kulturní identita Čečenců je primárně tvořena *tejp*y, následně *virt*y a národní vědomí je z tohoto hlediska až na posledním místě. (Lieven 1998: 336-345, Gallová-de Waal 2000: 47, Bodansky 2007: 55-64)

Vedle klanového a náboženského principu lze v čečenské společnosti identifikovat i silný odkaz odboje a obecně bojovnosti. [11] V 15. století se čečenské, resp. vajnašské [12] klany sjednotily a čelily turecké invazi na Kavkaz. [13] Během 17. století pak dochází k ruské expanzi na sever Kavkazu a kolonizaci nížinatých oblastí kozáky, čímž začíná první rusifikace oblasti a původní obyvatelé migrují do horských a méně úrodných oblastí. V 19. století proběhly dva pokusy o odboj vůči ruské hegemonii – první byl veden šejkem Mansúrem [14] a druhý imámem Šámilem, který spojením dnešního Ingušska, Dagestánu a Čečenska vytvořil vlastní imámát, stát striktně řízený islámským

právem *šaría*. Právě Šámil posloužil v mnoha případech jako vzor pro odbojovou činnost, v pozdějších letech inspiroval i Basajeva, který chtěl rovněž vytvořit islámský stát v původních hranicích. (Bodansky 2007: 69-84, 162, Shultz-Dew 2006: 116)

Z éry Sovětského svazu je kromě partikulárních střetů se sovětskou kulturou podstatná deportace Čečenců v roce 1944 do kazašských stepí z důvodu obav z jejich možné kolaborace s Němci, čímž by si zajistili samostatnost a Němcům přístup k nalezištím ropy na Kavkaze. [15] To mělo za následek jednak rozšíření čečenských skupin do střední Asie a dále střety s převážně ruskými obyvateli po návratu do původní oblasti po roce 1956. (Lieven 1998: 336-345, Gallová-de Waal 2000: 61)

Počátkem 90. let byl na kongresu kmenových vůdců zvolen prezidentem Džochar Dudajev a vyhlášena nezávislost na vznikající Ruské federaci. Dudajev od počátku vystupoval konfliktně a nacionalisticky jak vůči Rusku, tak početnému ruskému etniku, čímž si naklonil část tejpů. [16] Pro podporu místních *virtů* volil spíše náboženskou rétoriku. [17] Přílišnou orientací na mocenské střety uvnitř země a zároveň na konflikt s Ruskem Dudajev opomíjel rozvoj i ostatních odvětví, především průmyslu a obecně ekonomické politiky. (Lieven 1998: 198, Cornell 2003)

To znamenalo především rozvoj domácí dimenze organizovaného zločinu – pašeráctví a překupnictví, vydírání, únosů, krádeží a nelegální distribuce ropy a větší angažovanost Čečenců na obchodech s heroinem z Afghánistánu. Sekundárně posloužilo Čečensko i jako úkryt pro příslušníky čečenského organizovaného zločinu, přičemž v některých případech docházelo i k personálním vazbám mezi nimi a čečenskou vládou. [18] (Cornell 2003, Bowker 2004, Shultz-Dew 2006: 122)

S vnitřním bojem o moc souvisel vznik domácí ozbrojené opozice, představované především Umarem Avturchanovem a Ruslanem Gantěmirovem, finančně i materiálně podporováni ruskou tajnou službou FSB. [19] (Bowker 2004: 466-471) Kromě těchto zdrojů se však jejich soukromé jednotky příležitostně financovaly z nelegálních aktivit, zejména vydírání a braní výpalného.

Po selhání opozičních pokusů o sesazení Dudajeva byla provedena v prosinci roku 1994 invaze ruských vojsk do Čečenska. V průběhu války byl zabit prezident Dudajev a na jeho místo nastoupil dočasně Aslan Maschadov, doposud velitel čečenských povstalců a v prvních řádných prezidentských volbách v lednu 1997 i zvítězil.

Se vstupem ruských sil na Čečenské území přešla čečenská armáda, resp. domobrana, na guerillovou taktiku boje s rozptýlením sil. [20] Ačkoliv byl řetězec velení a určitá hierarchie zachována, již v průběhu války část polních velitelů podnikla samostatné akce, [21] přičemž ke konci války pak někteří polní velitelé začínali provozovat i nelegální aktivity včetně podílení se na pašování drog. [22] Po válce bylo v rámci dohody z Chasavjurtu rozhodnuto o rozpuštění čečenské armády, [23] což urychlilo štěpení a fragmentaci odbojového hnutí.

2.2 Kriminalizace části odbojového hnutí

Povstalectví a banditismus jsou významné složky čečenské národní identity (Galeotti 2005: 170, Lieven 1998), přičemž v určitých historických obdobích byla účast na banditismu či kriminálních akcích vnímána jako forma odporu vůči cizí moci. (Lieven 1998: 349-354, Gallová-de Waal 2000: 49-53, Shultz-Dew 2006: 128-130)

To také zapříčinilo pozdější rozvoj nelegálních aktivit v Čečensku během Dudajevovy vlády a ostatně i s příchodem ruských vojsk tyto aktivity neustaly, naopak se rozšířily

jak o obchody se zbraněmi, tak díky vazbám s ruskými vojáky i o další síť na distribuci drog. (Chledowski 2005, Cornell 2006: 50, Dunn 2001: 64)

Ve sledovaném období 1996-1999 obsahují nelegální aktivity v Čečensku celkově tři dimenzí – aktivit domácí a zahraniční větve organizovaného zločinu a prvky warlordismu v podobě některých bývalých polních velitelů (Galeotti 2005: 173-175, Cornell 2003, Bowker 2004: 470), přičemž o zhoršení bezpečnostních podmínek po válce vypovídá fakt, že zemi opustilo přes 200 tisíc obyvatel a v roce 1997 bylo spácháno přes 1300 vražd. [24] (Bowker 2004: 470, Lieven 2000)

Příčiny prudkého zvýšení kriminality je možné spatřit v chybějící poválečné obnově regionu, [25] vysoké míře nezaměstnanosti a prakticky chybějící infrastruktuře [26] a vysokému počtu zbraní v populaci. (Cornell 2003, Gallová-de Waal 2000: 164-175)

Často provozovanými nelegálními aktivitami byla především participace na obchodu s drogami, únosy, vydírání a nelegální obchody s ropou. V tomto období je rovněž signifikantní oslabení zahraniční větve organizovaného zločinu, která hrála důležitou, především materiální roli v podpoře Dudajevova režimu. (Galeotti 2005: 172-175) To bylo způsobeno jednak růstem místních skupin a zájmů warlordů, kteří stezky ovládali na straně jedné a vzrůstem náboženské ideologie na straně druhé. (Galeotti 2005: 179, Bowker 2004: 479)

Čečenský organizovaný zločin je obecně jedním z nejdůležitějších aktérů ve světovém obchodu s drogami, což je dáno výhodnou pozicí země na severní stezce, kterou je převážně heroin z jihovýchodní Asie do Ruska a severní Evropy. (Shelley 2006, Cornell 2006, Curtis 2002: 23-24) Kromě toho, převážně díky klanovému principu, který se přenesl i do struktury organizovaného zločinu, je většina i ne-čečenských skupin řízena čečenskými skupinami, *bratvami*. [27] (Galeotti 2005: 176)

Příjmy z obchodů s narkotiky se tak staly doménou nejen skupin podřílených se přímo na jejich transportu, ale i skupin a osob ovládajících transportní území. Jednou z důležitých distribučních sítí byla i ruská armáda v regionu početně zastoupená, s níž byly parciální kontakty navázány už v průběhu války. [28] (Cornell 2006: 76, Shultz-Dew 2006: 131)

Na tomto základě vznikl kromě domácích skupin organizovaného zločinu i čečenský warlordismus, představovaný zejména bývalými veliteli Ruslanem Gelajevem a Salmanem Radujevem. Zatímco Radujev se orientoval především na páčání násilných trestných činů, únosy a vraždy, Gelajev ovládal nejprve část jižního Čečenska včetně přechodů do sousedního Gruzie a později ovládl i region Pankisi, čímž mu plynuly významné peníze z obchodu s narkotiky. (Cornell 2003, Cornell 2006: 54) Gelajevův vliv v Pankisi zesílil pravděpodobně po nástupu Chože Nuchajeva na pozici šéfa čečenské kontrarozvědky. Kriminální aktivity obou začaly již před koncem války, u Gelajeva v rozmezí 1994-1995, u Radujeva až po akci u Pervomajskoje, přičemž orientací na tvorbu vlastního zisku prakticky rezignovaly na vlastní politické ambice. [29]

Na únosech se kromě Radujeva podílela i další skupina známého velitele, Arbiho Barajeva, [30] která provedla mediálně známý únos skupiny Britů a Novozélandců z firmy Čentelekom, zkoumajících investiční možnosti v Čečensku. Právě tyto akce, zpravidla mířené na zahraniční pracovníky nevládních a humanitárních organizací, byly vzhledem k často vysoké výši výkupného nejčastější. Na druhé straně únosy a celkově špatná bezpečnostní situace byly jednou z příčin neochoty zahraničních firem o investice

v Čečensku. V březnu 1999 došlo dokonce k únosu ruského generála Špiguna, jemuž se bezpečností zaručil sám Maschadov. [31] (Bowker 2004: 470)

Proti těmto skupinám a místním warlordům nebyl Maschadov, od ledna 1997 prezident Čečenské republiky-Ičkerie, schopen efektivně zasáhnout i díky neexistenci čečenské armády. V neposlední řadě, čistě kriminální skupiny sledovaly pouze vlastní zájmy, stejně jako Radujev i Gelajev, přičemž jejich relevance a politická moc klesala na úkor nábožensky indoktrinovaných skupin. (Cornell 2003: 174)

2.3 Náboženská radikalizace ozbrojených skupin v Čečensku

Náboženská radikalizace spočívající v indoktrinaci fundamentálně islamistickými proudy, saláfisty a wahháby, měla počátek již v době Dudajevovy éry, který boj proti Rusku prezentoval částečně jako svatou povinnost každého muslima v Čečensku. Ačkoliv tato rétorika měla zajistit spíše podporu z náboženských kruhů, vyhlášením *ghazavátu* v lednu 1995 do země začali vstupovat islámští radikálové s předchozími zkušenostmi z bojů v Afghánistánu a Abcházii. (Tumelty 2007: 339)

Přímo v průběhu války je působení náboženských radikálů spojeno především se jmény jordánce Ibn al-Chattába a Šamila Basajeva. [32] Oba zpočátku působili separátně, Chattáb dokonce bez kontaktu na velení čečenských separatistů, po Basajevově akci v Buděnovsku však navázali kontakty a jejich spolupráce zesílila po rozpuštění sil odboje v roce 1997. (Bowker 2004: 471)

Akce v Buděnovsku, která nepřímou ovlivnila průběh války a způsobila jednu z prvních jednání mezi oběma stranami, byla jednou z nejdůležitějších akcí první války a zvýšila Basajevovu mocenskou pozici uvnitř separatistů, o čemž svědčí i fakt, že Basajev kandidoval proti Maschadovovi v prezidentských volbách. [33] Chattáb se před válkou účastnil konfliktu v Afghánistánu na straně mudžahedínů a do Čečenska se dostal zhruba v první polovině roku 1995. V té době založil skupinu *Džamáát Islamíja*, čítající zhruba 400, převážně zahraničních bojovníků. Chattáb sám neměl v úmyslu bojovat primárně za étos nezávislosti, nýbrž boj reprezentoval jako boj na obranu islámu v regionu a dle některých autorů měl právě on kruciólní ideologický vliv na Basajeva. (Shelley-Piccarelli 2002: 73, Bowker 2004: 471, Galeotti 2005: 176, Phares 2005: 156-159)

Po ukončení války zřídili Basajev s Chattábem v blízkosti Vedena tábor pro mladistvé, převážně sirotky a nezaměstnané, který sloužil jednak jako ideologický základ, a jednak jako kádrový přísun budoucích bojovníků. V době prezidentských voleb pak Basajev vystupoval s programem zavedení práva *šaría* a budoucí islámské výchovy v čečenských školách, přičemž po prezidentských volbách mu byl Maschadovem nabídnut post premiéra, proti čemuž ostře protestoval tehdejší muftí Ahmed Kadyrov. Vzhledem k tomu, že Basajev vystupoval jak rétoricky, tak partikulárně i vojensky vůči Maschadovovi, byl z vlády odvolán a tím si začal budovat vlastní mocenskou pozici v oblasti Vedena. (Tumelty 2007:341)

K tomu se váže i otázka finančních příjmů. Spojením s Chattábem si Basajev zajistil částečné financování ze zdrojů islámských nadací, čímž později vzniklo i podezření z napojení čečenských rebelů na síť al-Ká'idy. [34] To se však ukázalo jako nepotvrzené, a to i přesto, že Benevolence International financovala jak Chattába, tak al-Ká'idu. (Shelley-Piccarelli 2002: 73) Na druhé straně však díky vlivu islámských radikálů a nadací na Basajevovu činnost zřetelně oslábla podpora čečenských skupin organizovaného zločin působících v zahraničí. [35] (Galeotti 2005: 179, Shelley-Piccarelli 2002: 73)

Vedle příjmů ze zahraničí se i Basajev orientoval na ilegální činnost, především nelegální obchod s ropou a příležitostně i narkotiky. (Shelley-Piccarelli 2002: 73, Cornell 2003: 75, Curtis 2003: 24)

Hlavním požadavkem a cílem bylo kromě zřízení islámského státu v Čečensku i jeho expanze do oblastí bývalého imámátu imáma Šámila, tedy hlavně do sousedního Dagestánu a Ingušska. K tomu byly mobilizovány nejen skupiny v Čečensku, ale i muslimské komunity v sousedních zemích. Finálním krokem ke svržení sekulárních režimů měla být invaze do Dagestánu, provedená Basajevem, Chattábem a jejich společnými jednotkami, nazývanými „mezinárodní islámská mírová brigáda“ [36] v rozmezí srpna až září 1999. V tu dobu dosahovaly jejich jednotky počtu až dvou tisíc mužů. Akce v sousedním Dagestánu byla vedle ostatních akcí jednou z hlavních příčin ruské invaze v listopadu 1999.

Sílicí vliv náboženských radikálů se však neprojevoval pouze v okolních regionech, nýbrž i v Čečensku samotném, kde po roce 1998 docházelo k otevřené subverzivní teroristické činnosti vůči Maschadovově vládě, což se projevilo jednak partikulárními útoky vůči představitelům státu a státní moci, a dále i akcemi jako zmíněný únos generála Špiguna. (Galeotti 2005: 176, Šmíd-Souleimanov-Dilbazi 2006:145)

Sílicí náboženská radikalizace se projevila na prezentaci povstalců po druhé invazi, kdy lze souhlasit s tvrzením, že zatímco za první války byl primární jednotící identitou národ, za druhé války to bylo náboženství. (Šmíd 2006) Ačkoliv trend náboženské radikalizace nebyl v rámci čečenské populace nikterak masivní, nýbrž týkal se zhruba 15-20 % populace (Bodansky 2007: 48, McGregor 2007: 330), svou oporou v bývalých výše postavených osobách vyvolával dojem masového hnutí.

Závěr: Implikace dalšího vývoje a praktické využití analýzy nestátních aktérů

Při shrnutí problematiky nestátních aktérů aktivních v Čečensku v průběhu 90. let je patrná jejich variabilita i vzájemné vazby, které se měnily v různých obdobích. Z obecného pohledu mají tito aktéři podobnou, pyramidální strukturu tvořenou jednotlivými buňkami (obraz tradičních klanových struktur), přičemž možnost stáhnutí a infiltrace jejich aktivit znesnadňují jak úzké vztahy mezi jednotlivými prvky a jejich úzká specializace, tak exkluzivita členství, která je založena primárně na etnickém základu. Kromě toho mají, speciálně čečenské skupiny organizovaného zločinu, vysokou schopnost sjednocení v případech vnějšího ohrožení.

Pro větší přehlednost je možné problematiku nestátních aktérů rozčlenit do celkem čtyř, resp. pěti období. První období koresponduje s vyhlášením čečenské nezávislosti a vládou Džochara Dudajeva, přičemž je příznačné mírou kriminalizace společnosti a zároveň spojením skupin organizovaného zločinu a státu. Sekundárně zde dochází k působení prvních nestátních ozbrojených formací, a to sice protidudajevovské opozice a prvních kriminálně-nacionalistických skupin (únos v Mineralnych Vodach). Následují léta 1995-1996, která jsou z hlediska vývoje NSA klíčová pro sledované období. Dobytím Grozného se odbojové jednotky přesouvají do pozic v horách na jihu Čečenska a jednotlivým výše postaveným velitelům je přidělena značná autonomie velení. Zároveň dochází k rozvoji obchodních vztahů s ruskými vojsky, přičemž separatisté se uchylují k provádění nelegálních aktivit za účelem financování. Vedle toho do země přicházejí první islamističtí bojovníci, jejichž jednotícím prvkem je společná víra v islám.

Po válce se jednotlivé frakce dále radikalizují vlivem nefunkční infrastruktury, zhoršených životních podmínek se objevuje několik specifických a v souladu Mairovy typologie a Williamsových dimenzí relativně samostatných aktérů (viz tabulka za článkem v příloze č. 1). Rovněž rekrutace nových členů je usnadněna chybějícím systémem školství a malého vlivu centrální vlády.

V rovině domácí politiky se tak objevují především dvě konfliktní linie, a to interpretace a vztah k islámu a sekundárně tolerance či vztah k subjektivní bezpečnosti, způsobeném nárůstem kriminality. Povstalecké hnutí bylo sice formálně rozpuštěno, nicméně díky zmíněnému štěpení z roku 1995 již centrální velení nemělo faktický vliv na dění v jednotlivých frakcích. Ty si zpravidla určily své teritorium, na kterém se snažily o zavádění vlastních pravidel, případně jinak a především ekonomicky toto území využívat. Ozbrojená činnost pak byla namířena jak vůči místnímu obyvatelstvu, tak proti oficiálním státním složkám a úřadům. Z tohoto hlediska lze takto působící skupiny pod velením bývalých polních velitelů nazvat *warlordismem*.

Druhá rovina kriminality se týkala především *ad hoc* vzniklých skupin, které páchaly trestnou činnost buď příležitostně, anebo v omezeném rozsahu, čemuž odpovídala jak struktura tak členská základna. Primárním cílem bylo především hromadění bohatství za účelem zajištění prostředků pro život, a proto se tyto skupiny orientovaly především na únosy, vydírání, nelegální prodej ropy a v neposlední řadě se i částečně podílely na obchodu s drogami.

Současně s tím lze identifikovat skupiny, které byly indoktrinovány radikální ideologií, případně se vymezují proti takto působícím skupinám. Jedná se zejména o wahhabistická a salafistická hnutí, konkrétně pak o Šámila Basajeva, Ibn al Chattába a Arbiho Barajeva, jejichž cílem bylo vytvoření islámského státu spojením islámských komunit i v sousedních zemích. Proti této skupině se vymezila opozice v podobě tradičních súfistických virtů, vedených Ahmedem Kadyrovem. Část z nich se později (v souvislosti s Kadyrovovou nabídkou Rusku) inkorporovala do mocenské skupiny *kadyrovců*. Prezident Maschadov nebyl s to mocensky vyvažovat obě složky, což bylo pravděpodobně ztíženo i působením ruských zpravodajských služeb FSB a GRU, a tato situace vedla k druhé ruské invazi. Stoupající vliv radikální ideologie rovněž vedl ke konci podpory ze strany zahraničního organizovaného zločinu, přičemž znatelný mocenský úpadek byl patrný i u Ruslana Gelajeva.

Celkově tak druhá válka jevila několik odlišností vůči válce první – kromě toho, že měla étos i proklamaci protiteroristického boje, což bylo částečně i ospravedlnitelné vzhledem k početným útokům, tak ruská armáda byla znatelně více připravená na povahu bojů a prakticky po likvidaci primárního odporu byly jednotky vyměněny za policejní. Mimo to dokázaly ruské bezpečnostní síly poměrně dobře vyvažovat mocenskou pozici jednotlivých skupin, ačkoliv vedoucí pozice byla přidělena *kadyrovcům* v dle OBSE neregulérních prezidentských volbách v roce 2000. Sekundárně, povaha odboje již zcela neodpovídala kategorii etno-secesionistických hnutí, nýbrž spíše nábožensky motivovaných, což dokazuje především mediální postavení osobností odboje.

Mezi lety 2002 až 2006 pak byla většina vedoucích představitelů jak prvního tak druhého odbojového hnutí zabita či zatčena, což odboj značně oslabilo, a tato paralýza, i přes úspěšně provedený atentát na Ahmeda Kadyrova v roce 2004, trvá prakticky do současnosti.

V neposlední řadě je zhoršení bezpečnostní situace v Čečensku po první válce i v přímé souvislosti s ruskou politikou v regionu a podmínkám dojednaným v mírové

smlouvě z Chasavjurtu. Ačkoliv Rusko vnímalo od počátku válku pouze ve vojenském měřítku, zcela podcenila i civilní rozměr, dnes přisuzovaný jako součást protiteroristické či protipovstalecké politiky. Zhoršení bezpečnostní situace tak lze dát do souvislosti i s absencí poválečné obnovy. [37] Tento fakt lze však částečně ospravedlnit nízkou mírou dosavadního poznání nestátních aktérů a asymetrického konfliktu obecně.

Obecně lze tedy analýzu nestátních aktérů zasadit do podmínek protiteroristického či protipovstaleckého boje a spolu s analýzou SWORD a známým manwaringovým paradigmatem je možné vypracovat komplexnější strategii proti jednotlivým druhům aktérů, zejména vyvažovat represivní a preventivní nástroje a takové, které by byly schopné hrozbu eliminovat i po stránce ideologicko-societární. Je nutno dodat, že Rusko tyto faktory hluboce podcenilo ve válce první a ve válce druhé sice o něco méně, i tak je však počínání ruských bezpečnostních složek v regionu neadekvátní vůči hrozbě náboženského radikalismu. Čečensko se svým dnešním prezidentem Ramzanem Kadyrovem, synem Ahmada, se stále drží oficiální proruské linie, nicméně je stále vnitřně nejednotné a každá z frakcí a parciálních klanů má vlastní mocenské centrum (ne však tak silné jako *kadyrovci*), přičemž právě nezanedbatelnou roli zde hrají islamistické spolky, z nichž nejradikálnější Ulámská rada je právě řídícím orgánem činnosti místních radikálů.

Shrnutí textu lze tedy, kromě přiložené tabulky, provést i v rámci dalších implikací znázorněných v několika bodech, které události v meziválečném Čečensku znamenaly jak pro další vývoj v regionu, tak obecně ve vztahu mezi nestátními aktéry a bojem proti nim. Lze tak navrhnout několik dalších témat vyplývajících z problematiky zpracované v rámci tohoto textu:

- V obecné rovině lze toto téma rozpracovat při aplikaci postupů a nástrojů proti nestátním aktérům, a to sice ze závěru, že:
 - Rusko, resp. ruská armáda, od počátku 90. let, v průběhu první čečenské války i v meziválečném období, relativně opomíjelo specifika nestátních a iregulárních aktérů a boje proti nim, což se projevilo především v nedostatečném uplatňování „soft“ instrumentů na úkor demonstrace síly. Výsledkem byla nejen faktická porážka, ale i následný rozvoj (v nastalém mocenském vakuu) těchto aktérů. Částečnou obhajobou je kritický stav armády a ruské společnosti po rozpadu SSSR, přičemž nutno poznamenat, že v druhé válce se již tyto strategicko-taktické chyby nevyskytovaly.
 - Analýzou nestátních aktérů působících v dané lokalitě, [38] v reálném i historickém čase, lze dosáhnout základní znalosti nepřítele, přičemž následným rozбором lze vypracovat strategii na eliminaci hrozby a dle toho také diverzifikovat dostupné nástroje.
- Na konkrétním příkladu Čečenska je pak relevance meziválečného období zřejmá především výskytem těchto znaků:
 - Fragmentace odbojového hnutí, které nebylo ve druhé válce schopné čelit tlaku jak ze zahraničí (Rusko), tak domácích skupin.
 - Sociálně-ekonomické faktory (vysoká nezaměstnanost, chybějící infrastruktura a přítomná frustrace) způsobily inklinaci obyvatelstva ke kriminálnímu činnostem a radikálnější proudům islámu, díky silné rétorice a propagandě působících wahhábistických a saláfistických duchovních.
- Decentralizace mocenského centra, trvající fakticky do současnosti, která se projevovala zejména warlordismem. Současné s tím (a díky tomu) došlo k oslabení

původních sítí vzniklých na klanové bázi, sofistické *virtu* byly naopak oslabeny díky wahhábistickým strukturám.

- Spojení zahraničního a domácího organizovaného zločinu se omezilo zejména na personální vazby, o čemž svědčí fakt zájmu *kadyrovců* o naklonění si např. Atlangerijeva, který působil údajně jako spojka.

Tyto faktory se projeví zejména po roce 1998, kdy *étos* náboženského boje byl přítomným v akcích proti Rusku i sousedním zemím, zejména Dagestánu. To vyvolalo druhou invazi, která ve spojení s prováděním cílených likvidací na vůdce odporu značně oslabil a dále roztrátil celá hnutí.

Poznámky k textu:

- [1] Velmi časté je personální spojení v podobě bývalých polních velitelů (Basajev, Barajev) inklinujících k radikálním islamistickým hnutím a určitá míra „warlordizace“ (Gelajev, Radujev) v tomto období.
- [2] Williams tuto kategorii dále rozpracovává a uznává i její tři subtypy: milice, paramilitární jednotky a povstalce, a to na základě odlišnosti ve skladbě a síle, strategii, cílech a stupni okolní podpory. (Williams 2008: 10-15)
- [3] Sullivan uvádí vnitřní klasifikaci warlordismu, kde jsou na jedné straně přímkové v konfliktech nízké intenzity (kriminální gangy, pirátství) a na druhém aktivní v rámci etnických skupin, apod. Jednotlivé typy se tak v závislosti na síle pohybují v rámci této přímky. Tu doplnil ještě o skupinu transnacionálních warlordů, kteří se, v rámci principu *netwar*, vážou na struktury jiných, zpravidla zahraničních organizací. (Sullivan 2005: 77-78, Arquilla-Ronfeldt 2005: 7)
- [4] Zpravidla i s předchozími bojovými zkušenosti či pocházející z armádního prostředí.
- [5] Na druhé straně není zcela neobvyklé, aby warlord mohl alespoň po určitou dobu koexistovat a spolupracovat se státem.
- [6] Stejně jako v případě terorismu, i zde lze najít příklady skupin a formací, např. Cosa Nostra, které samy o sobě mají hierarchickou či pyramidální strukturu, na druhé straně ale nejsou plně izolovány od ostatních aktérů, a tím dochází k vytváření síťových prvků. (Ronfeldt-Arquilla 2001)
- [7] I v rámci separatistického hnutí lze alespoň zpočátku provést členění na přívržence a odpůrce prezidenta Dudajeva, jehož politika vytvářela vnitropolitické *cleavages*.
- [8] Čečenské tejsy dosahují různých velikostí, mnohdy se může jednat o obec čítající desítky obyvatel či dokonce více obcí. Mocensky silnější byly zpravidla tejsy z horských oblastí.
- [9] Známé jsou zejména instituty krevní msty, rodové cti a celkově otázka exkluzivity členství v tejsu.
- [10] Tuto funkci zastával v době Maschadovova prezidentství právě Ahmad Kadyrov. Díky slibům vlivu wahhábismu v zemi se pak názorově s Maschadovem rozešel, z funkce byl odvolán a přidal se do řad proruské opozice. Od roku 2000 se stal nejvyšším čečenským představitelem, od roku 2003 prezidentem a v roce 2004 na něj byl spáchán úspěšný atentát.
- [11] Pozitivní vztah k boji se ve větší či menší míře váže prakticky ke všem kavkazským národům.
- [12] Vajnaši jsou etnickou skupinou tvořenou dnešními Čechy a Inguši.
- [13] Paradoxně právě v této době zažil islám v oblasti největšího rozmachu a sufismus jakožto směr islámu bývá často odvozován v kontextu sunnitského islámu. Někteří autoři dokonce udávají v 90. letech v Čečensku řadí k rozmachu neoturkického hnutí snažící se o vytvoření islámského státu na území Kavkazu, Čečensko tak mělo být zakládajícím členem. (Bodansky 2007)
- [14] Došlo k vyhlášení první svaté války proti Rusům, ve zdejších podmínkách zvaném *ghazavat*.
- [15] Významné ropné naleziště jsou i v okolí hlavního města Grozného. Tato oblast byla v 80. letech druhá nejvýznamnější oblast v Sovětském svazu.
- [16] Dudajev strávil v Čečensku pouze své mládí a jako takový byl zpočátku pro klanové starší neznámý. Před příchodem do Čečenska sloužil jako velitel základny strategického letectva v estonském Tartu. Díky neochotě účastnit se na potlačení estonského separatistického hnutí pak bylo Estonsko jednou z mála zemí, která v roce 1991 uznala nezávislé Čečensko.
- [17] Někteří autoři se domnívají, že se Dudajev ucházel svými výroky o budování islámské republiky již od počátku o podporu radikálních islamistických proudů (Šmíd 2006), na druhé straně je však tuto

- rétoriku možné vysvětlit právě jako snahu o zisk podpory místních islámských komunit. (Lieven 1998: 363, Gallová-de Waal 2000: 95-101, Bowker 2004: 469)
- [18] Například Choža Achmed Nuchajev, představitel jedné z buněk čečenské mafie v Moskvě, který v roce 1994 uprchl do Čečenska před trestním stíháním za vydírání, *kryšu* a *reket*. V Čečensku pak působil na vysoké a vlivné pozici šéfa kontrarozvědky. (Shelley-Piccarelli 2002: 89, Dunn 2001:65)
- [19] Avturchanov provedl v listopadu 1994 neúspěšnou operaci s cílem obsazení Grozného a sesazení Dudajeva, Gantěmirov se po obsazení Grozného stal jeho starostou.
- [20] Celkový počet obránců se odhaduje na zhruba šest tisíc (pod přímým velením Maschadova, mimo to vznikaly živelně i místní domobrany), přičemž základní jednotkou byla buňka v počtu 5-6 mužů, s kompletním vybavením zahrnující odstřelovače, protitankové zbraně a kulometčky, na tři takové buňky připadalo i vlastní podpůrné zajištění, zásoby munice a zdravotníci. (Dilegge-Konynenburg 2003: 173-175) Tyto počty však neodpovídají některým odhadům počtu vojáků v předválečné čečenské armádě (všeobecná mobilizace v roce 1991), uváděnými na 62 tisíc. (Šmíd-Souleimanov-Dilbazi 2007: 193)
- [21] Jedná se o známé útoky jak na nemocnici v jihoruském Buděnovsku, který provedl Šamil Basajev v srpnu 1995, a neúspěšný pokus o obsazení dagestánského Pervomajskoje skupinou Salmana Radujeva v lednu 1996. Autonomie jednotlivých vůdců se projevila již po dobytí Grozného ruskými vojsky v březnu 1995 a stažení čečenských sil do horských oblastí, čímž se okolo jednotlivých velitelů vytvořila mocenská centra. (Galeotti 2005: 173)
- [22] Ruslan Gelajev, který ovládal gruzínské údolí Pankisi se známou pašeráckou stezkou.
- [23] Maschadov sám údajně navrhl rozpuštění armády právě kvůli vnitřnímu působení islámských radikálů. (Galeotti 2005: 177)
- [24] Vraždy souvisely i s institutem krevní msty v rámci zvykového práva *adatu*. K podobnému nárůstu vražd došlo i v Kosovu, kde je pokrevní msta rovněž tradiční.
- [25] Ze strany Ruska nebyly podniknuty prakticky žádné investice do poválečné obnovy. Částka 100 milionů dolarů, která měla být počátkem těchto investic, ani do Čečenska nedorazila, jelikož byla zpronevěřena státními úředníky. (Cornell 2003: 171)
- [26] Nezaměstnanost dosahovala podle některých údajů v roce 1997 až 75-90% (Bowker 2004, Lieven 2000), přičemž nebylo funkční školství, doprava a na některých místech ani zdravotnictví. (Cornell 2003)
- [27] Galeotti tyto vztahy popisuje jako franchising, kdy se jednotlivé skupiny snaží spojit s Čečenci kvůli jejich pověstné tvrdosti, Čečenci poskytují ochranu a shánějí další distributory, za což inkasují část zisků. (Galeotti 2005: 174-176, Cornell 2003)
- [28] Ve válce šlo zejména o barterový obchod se zbraněmi a vybavením, výměnou za alkohol či drogy. Tím postrádala blokáda Čečenska smysl, jelikož korupce v ruské armádě byla proslulá. (Lieven 1998, Gallová-de Waal 2000: 89-103)
- [29] Radujev, společně s dalším polním velitelem Atgerijevem, ovládali území jižně od Argunu na ose Urus-Martan-Šatoj, oba byli zatčeni v prosinci 2002, ačkoliv se neúčastnili bojů druhé války. Oba zemřeli ve vězení v roce 2002 (The Prague Watchdog).
- [30] Arbi byl starším bratrem Movladiho Barajeva, který vedl útok tzv. černých vdov na divadlo Dubrovka v roce 2002. Arbi udržoval dobré vztahy pravděpodobně i s ruskou tajnou službou FSB a vysokými představiteli armády (Cornell-Spector 2002).
- [31] Špigun byl po invazi ruských jednotek nalezen mrtev.
- [32] Vedle nich je možné vyjmenovat i Zelimchana Jandarbijeva či Movladi Udugova, oba z bývalého politického vedení povstalců (Wiktorowicz 2001).
- [33] Vedle Basajeva a Maschadova kandidoval i Zelimchan Jandarbijev, ministr propagandy a Doku Zavga-jev, politický vůdce separatistů po zemřelém Dudajevovi.
- [34] Toto tvrzení však pravděpodobně vychází z prostředků ruských tajných služeb. Basajev sám v roce 2002 prohlásil, že žádné prostředky od al-Ká'idy ani bin Ládina a jeho finančních organizací neobdržel, ale kdyby mu byly nabídnuty, tak že by je přijal. Toto obvinění pak zůstalo živé povětšinou v ruském tisku a dokumentech FSB. (Galeotti 2005: 176, Shelley-Piccarelli 2002: 73) Mezi potvrzené donory tak patří saúdská charitativní organizace Islámská nadace al-Haramain, jejíž finanční prostředky byly zmrazeny v roce 2004, a známá nadace Benevolence International, jejíž část byla ovládána čečenskou diasporou v USA. (Shelley-Piccarelli 2003: 73-74) Dalším, avšak téměř zanedbatelným příjmem byly pro džihádisty příspěvky od čečenských komunit v zahraničí. Phil Williams ve své knize o vazbách al-Ká'idy explicitně uvádí, že čečenská mafie se několikrát pokoušela o získání zbraní hromadného ničení z arzenálu ruské armády ve prospěch al-Ká'idy, přičemž mělo se tak stát v rozmezí let 1998-1999. (Williams 2006: 84-86) Je však nutné poznamenat, že Williams vnímá čečenskou mafii poněkud

- zjednodušeně a problematiku generalizuje. Na druhé straně nelze vyloučit, že by kriminální frakce náboženských radikálů a povstalců neusilovaly o zisk těchto zbraní.
- [35] Ty se snažily spíše o nepřímou podporu Maschadova. V pozdější době byly tyto komunity konfrontovány s kadyrovci, kteří se přes jejich domácí kontakty snažili získat část příjmů z jejich činnosti. Nástupem kadyrovců k moci pak kontakt téměř opadl a s tím bylo znatelné i oslabení pozice čečenských skupin v Ruské federaci. Mimo jiné to dokazuje neochotu organizovaného zločinu o konfrontaci s jakoukoliv ideologií.
- [36] Název byl odvozen od účelu ke kterému obě skupiny směřovaly – osvobození severního Kavkazu od ruského vlivu a sekulárních vlád. (<http://fas.org/irp/world/para/iipb.htm>)
- [37] Anatol Lieven vidí ruské selhání v regionu celkově v ruském vnitropolitickém prostředí, zatíženém vysokým stupněm korupce a ekonomické stagnace. Na druhé straně je to v rozporu s ruskou hegemoniální politikou v regionu, kdy se nechtělo vzdát výhodné polohy Čečenska. (Lieven 1998: 350-379)
- [38] Možno uvažovat i transnacionální charakter, tzn. že daní aktéři se nebudou vyskytovat jen v daném regionu, ale mohou působit či mít vazby i v jiných regionech.

Seznam použitých pramenů a literatury:

- BODANSKY, J. *Chechen Jihad*. New York: HarperCollins, 2007.
- BOWKER, M. Russian and Chechnya: The issue of secession. In *Nations and Nationalism*, vol. 10, Nr. 4, 2004, pp. 461-478. Online text, dostupné z <http://hebra.haifa.ac.il/~soc/lecturers/smooah/files/1793.pdf>.
- BOWSER, D.-Chirkova, E. (2004). *Corruption in Russian regions*. Online text, dostupné z http://www.transparency.org/content/download/4432/26705/file/13_Corruption_research_II.pdf.
- BUNKER, R.-SULLIVAN J. Drug Cartels, Street Gangs, and Warlords. In Bunker, R. (ed.). *Non-State Threats and Future Wars*, pp. 40-54. New York: Frank Cass and Co. Ltd., 2003.
- CORNELL, S. The War Against Terrorism and the Conflict in Chechnya. A Case for Distinction. In *The Fletcher Forum of World Affairs*, Vol. 27, Nr. 2 (Summer/Fall 2003), pp. 167-184. Online text, dostupné z <http://www.silkroadstudies.org/new/docs/publications/Fletcher.pdf>.
- CORNELL, S. The Narcotics Threat in Greater Central Asia. From Crime: Terror Nexus to State Infiltration? In *China and Eurasia Quarterly*, Vol. 4, No. 1, 2006, pp. 37-67. Online text, dostupné z http://www.silkroadstudies.org/new/docs/CEF/Quarterly/February_2006/Svante_Cornell.pdf.
- CURTIS, L. *Involvement of Russian Organized Crime Syndicates, Criminal Elements in the Russian Military and Regional Terrorist Groups in the Narcotic Trafficking in Central Asia, the Caucasus and Chechnya*. Federal Research Division, Library of Congress. Online text, dostupné z <http://www.loc.gov/r/rfd/pdf-files/RussianOrgCrime.pdf> (2002).
- DUNN, G. Major Mafia Gangs in Russia. In Williams, P. (ed.). *Russian Organized Crime-The New Threat?*, pp. 63-88. New York: Ashgate, 2001.
- GALEOTTI, M. Brotherhoods and Associates. Chechen Networks of Crime and Resistance. In Bunker, R. (ed.). *Networks, Terrorism and Global Insurgency*, pp. 170-182. New York: Routledge, 2005.
- GALLOVÁ, C.-de WAAL, T. Čečensko – Vítězství a prohry, Praha: Themis, 2000.
- HESTERMANN, J. *Transnational Crime and the Criminal-Terrorists Nexus*. Synergies and Corporate Trends. Air University Alabama, online text, dostupné z <https://research.maxwell.af.mil/papers/ay2004/affellows/Hesterman.pdf> (2004).
- CHLEDOWSKI, S. Military Corruption and Organized Crime in Eastern Europe and the Caucasus. In *Journal of Military and Strategic Studies*, Vol. 7, No. 4 (Spring 2005). Online text, dostupné z <http://www.jmss.org/2005/summer/articles/chledowski.pdf>.
- KONYNENBURG, M.-DILEGGE, D. View from the Wolves Den. The Chechens and Urban Operations. In Bunker, R. (ed.). *Non-state Threats and Future Wars*, pp. 171-184. New York: Frank Cass Ltd., 2003.
- LIEVEN, A. *Chechnya: Tombstone of Russian Power*. London: Yale University Press, 1998.
- LYMAN, M.-POTTER, G. *Organized Crime*. New Jersey: Simon & Schuster, 1997.
- MAIR, S. The New World of Privatized Violence. In *International Politik und Gesellschaft*, Nr. 2/2003, pp. 11-28. Online text, dostupné z http://www.fes.de/ipg/IPG2_2003/ARTMAIR.HTM.
- MCGREGOR, A. Islam, Jamaats and Implications for the North Caucasus. In *Unmasking Terror: a Global Review of Terrorist Activities*. (Sageman, M. ed), vol. 3, 2007, pp. 328-336. Washington. Jamestown Foundation.

- PATRICK, S. Weak States and Global Threats-Fact or Fiction. In *Terrorism and Counterterrorism*. 3rd Edition (Howard, R.-Sawyer, R.-Bajema, N. eds.), New York: McGraw-Hill, 2006, pp. 88-109.
- PHARES, W. *Future Jihad-Terrorist Strategies against the West*. New York: Palgrave, 2005.
- RENO, W. *Warlord Politics and African States*. London: Rienner, 1998.
- RONFLEDT, D.-ARQUILLA, J. Networks, Netwars and the Fight for Future. In *First Monday*, volume 6, number 10 (October 2001), online text, dostupné z http://firstmonday.org/issues/issue6_10/ronfeldt/index.html.
- SHELLEY, L.-PICARELLI, J. *Methods not Motives. Implications of the Convergence of International Organized Crime and Terrorism*. U.S. Department of Justice. online text, dostupné z <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/211207.pdf> (2002).
- SHELLEY, L. The Drug Trade in Contemporary Russia in The China and Eurasia. In *Forum Quarterly*, Vol. 4., No. 1, 2006, p. 15.-20. Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Programme, online text, dostupné z <http://www.isdp.eu/files/publications/cefq/06/ls06drugtrade.pdf>.
- SHULTZ, R.-DEW, A. *Insurgents, Terrorists and Militias: The Warriors of Contemporary Combat*. New York: Columbia University Press, 2006.
- SOULEIMANOV, E. Normalizace v Čečensku a její následky. In *Rusko a postsovětský prostor* (Souleimanov, E. ed.), pp. 75-125, Praha: Eurolex, 2007.
- SPECTOR, R.-CORNELL, S. Central Asia. More than Islamic Extremists. In *The Washington Quarterly*, Vol. 25, Nr. 1, 2002, pp. 193-206. Center for Strategic and International Studies, Washington. Online text, dostupné z <http://www.twq.com/02winter/spector.pdf>.
- STANISLAWSKI, B.-HERMANN, M. *Transnational Organized Crime, Terrorism and WMD*, CIDCM, University of Maryland, online text, dostupné z http://www.cidcm.umd.edu/carnegie/papers/stanislawski_hermann.pdf (2004).
- SULLIVAN, J. Terrorism, Crime and Private Armies. In Bunker, R. (ed.). *Networks, Terrorism and Global Insurgency*, pp. 69-84, New York: Routledge, 2006.
- ŠMÍD, T.-SOULEIMANOV, E.-DILBAZI, E. Etnický konflikt v Čečensku In Šmíd, T.-Vaďura, V. (eds.). *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*, pp. 185-234. Brno. Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007.
- ŠMÍD, T. Vazby čečenského terorismu na islámský radikalismus. In Dančák, B. (ed.). *Perspektivy západní civilizace a pět let globálního terorismu*, pp. 57.-68. Brno: IIPS Masarykova Univerzita, 2006.
- THOMAS, T.-KISER, S.-CASEBEER, W. *Warlords Rising-confronting violent non-states actors*. Oxford: Lexington Books, 2005.
- TUMELTY, P. The Rise and Fall of Foreign Fighters in Chechnya. In *Unmasking Terror-a Global Review of Terrorist Activities* (Sage, M. ed), vol. 3, 2007, pp. 337-343. Washington. Jamestown Foundation.
- WIKTOROWICZ, Q. The New Global Threat. Transnational Salafis and Jihad. In *Middle East Policy*, Vol. 8, No. 4. (December 2001), pp. 18-38. online text, dostupné z <http://groups.colgate.edu/aarislam/wiktorow.htm>.
- WILLIAMS, P. *The Al-Qaeda Connection-International Terrorism, Organized Crime and the Coming Apocalypse*. New Delhi: Viva books, 2006.
- WILLIAMS, P. *Violent Non-state Actors and National and International Security*. Eidgenössische Technische Hochschule Zürich. Online text, dostupné z <http://se2.isn.ch/serviceengine/FileContent?serviceID=ISFPub&fileID=8EEBA9FE-478E-EA2C-AA15-32FC9A59434A&lng=en> (2008).

Příloha č. 1: Nestátní aktéři v Čechensku dle Williamse a Maira

Nestátní aktéři v Čechensku v letech 1997-1999					
dimenze	warlordismus	organizovaný zločin	zahraniční	radikálně náboženské formace	subverzivní terorismus
motivace a cíle	vlastní ekonomický zisk, partikulárně a regionálně politická moc	tvorba skupinového ekonomického zisku, ekonomické přežití	vytvoření bezpečného útočiště, mediální role při spojení Kreml - čechenská vláda (moskevský obchodník Movladi Atlangerijev)	vytvoření islámského imámátu, plný přechod k šariátskému právu	tradici sůstické struktury, kadyrovcí zachování struktury virtů, eliminace náboženských radikálů
síla a rozsah	vlastní ozbrojené jednotky lokální relevance	různý, od příležitostných skupin až po gangy	malý až zanedbatelný, zpravidla jednotlivci	skupiny vytvořené kolem bývalých velitelů a dudajevců (Basajev, Barajev, Jandarbijev), skupiny džihadistických dobrovolníků ze zahraničí (al-Chattáb)	decentralizovaná, mocenské centrum kadyrovců, sklony k monismu
financování a podpůrné aktivity	nelegální aktivity - pašování narkotik, únosy, prodej ropy	nelegální prodej ropy, účast na pašování, únosy, vydírání, přepadení	vlastní financování z nelegálních (krádež a prodej automobilů, kryša, reket) i legálních činností (obchodní podíly, vlastní podnikání)	vlastní nelegální aktivity (pašování, únosy), příspěvky a dary členů, charity a zdroje ze zahraničí	vazby na zahraniční organizovaný zločin, případně nelegální prodej ropy a jiné, méně závažné aktivity
organizační struktura	přísně pyramidální obyvatelů a partikulárně s absolutní mocí warlorda	gangy (viz Bunker-Sullivan 2003)	buňky tvořící pyramidální strukturu	decentralizovaná – vytvořená mocenská centra, uvnitř pyramidální, napojení na další hnutí?	tradici klanové a náboženské vazby
úloha násilí	represe vůči lokálním obyvatelům a partikulárně státním složkám	extenzivní při části aktivit	extenzivní při části aktivit	podstatná vůči státu a Rusku	minimální, později radikálnější vystupování jak vůči státu, tak fundamentalistům
vztah mezi aktérem a státem de lege	neutrální	pozitivní, zájem na existenci státu	pozitivní, podpora režimu	negativní, tlak na stát (i v okolních regionech)	zpochybňují spojení, později spíše subverzivní pozice a snaha o odstranění vedení
vztah mezi aktérem a státními institucemi	neutrální	časté využívání korupce	pozitivní	negativní, příležitostné střety a bombové útoky	parciálně na dobré úrovni, většinou zdroj rekrutace pro státní úřady

Mgr. Vladimír Vačura, Ph.D.

Politická ekonomie konfliktu – nový směr výzkumu vnitrostátních konfliktů?

1. Úvod

Otázka financování vnitrostátních konfliktů, snažících se s použitím teroristických či vojenských metod udržet či převzít moc v zemi, se v posledních letech dostala do popředí zájmu, nejen vojenských ekonomů, ale i teoretiků vojenské vědy vůbec. Zatímco dříve se pod pojmem „ozbrojený konflikt“ téměř automaticky rozuměl střet dvou a více regulérních armád vzájemně soupeřících států či jiných jasně definovaných jednotek, dnes zhruba 90 procent všech střetů probíhá pouze na území jednoho státu, aktéry v nich často nejsou regulérní ozbrojené síly země, a pokud ano, pak není ještě jisté, že budou skutečně bojovat ve prospěch současného držitele moci. Na straně druhé potom stojí polovojenské, často dobře vyzbrojené, ovšem jen těžko definovatelné a klasifikovatelné ozbrojené síly, sdružené za nejrůznějšími cíli, ovšem téměř pokaždé ekonomicky těžící nejen z případného vítězství, ale ze samotného válečného stavu. Clausewitzův klasický model války totiž přestává platit. Hlavním cílem již není zvítězit, ale konflikt z ekonomických důvodů co nejdéle prodlužovat.

Zcela specifickou kategorií je propojení vnitrostátních konfliktů s využíváním nerostných surovin a dalších cenných komodit nacházejících se na území boje různými státními i nestátními ozbrojenými aktéry. Termín „válečná ekonomika“, jenž bude klíčovým stavebním kamenem této práce, tak pozbývá svého tradičního významu – pocházejícího z teorie tzv. vojensko-průmyslového komplexu (stát – armáda – zbrojní koncerny) a označujícího vytváření poptávky ze strany státu vůči průmyslovým koncernům v bezpečnostní oblasti za účelem pozvednutí celkové ekonomiky státu. [1] Namísto této definice bude vhodnější hovořit o **specifickém ekonomicko-politickém prostředí, které na daném území vzniká v důsledku válečného stavu** a s ním spojených sociálních změn a jež umožňuje některým z aktérů akumulovat mimořádné zisky, jejichž geneze by nebyla v mírovém prostředí možná. Právě tímto fenoménem se budeme v následujícím článku zabývat.

Tato práce bude jednostranně orientována na konflikty vyvolané hojností jinak vzácných zdrojů; konflikty vyvolané nedostatkem budou zde brány v potaz pouze nepřímě, pokud budou mít nějakou vazbu k námi vymezené kategorii konfliktů o přírodní zdroje (např. devastace obdělávatelné půdy a snižování kvality vody v okolí ropných rafinerií v důsledku těžby). Vycházíme přitom z Rennerova tvrzení, že dichotomie mezi oběma typy konfliktů není neprostupná, resp. že daný konflikt může mít rozměr hojnosti i nedostatku. Např. ostrov Bougainville se stal dějištěm ostrých bojů vzhledem k množství měděných ložisek; ozbrojený konflikt však byl vyvolán v důsledku devastace životního prostředí těžbařskými společnostmi, jejichž technologie znečišťovaly tamní povrchové vody a působily zkázonosně na úrodu. Podobný problém řeší také zemědělci v deltě Nigeru v Nigérii, kde těžbařské aktivity nadnárodních společností způsobily neúrodu

tamní půdy a v podstatě tak místní obyvatelstvo připravily o možnost obživy. (Renner 2002: 8; srov. Ibeanu 2000) Cílem této práce je krátce nastínit dosavadní vývoj akademické debaty na téma vzájemné souvislosti přítomnosti cenných nerostných surovin na území státu a pravděpodobnosti vypuknutí vnitrostátního konfliktu na tomto území a poté představit základní východiska a poznatky politické ekonomie konfliktu jako subdisciplíny věnující se této problematice.

2. Vymezení základních pojmů

Debata o vlivu nerostných surovin na vnitrostátní konflikty byla dlouhá léta určována především snahou zodpovědět otázku, zda mohou být nerostné suroviny skutečnou příčinou konfliktu či pouze okolností, která sice zvyšuje pravděpodobnost ozbrojeného boje, ale sama o sobě nestačí k vyvolání násilí. Názory na tuto otázku se dodnes různí, a přestože z akademické debaty vyplynula celá řada zajímavých závěrů, nebudu tuto otázku ve své práci řešit. Tento můj záměr je v souladu s obecně-teoretickým přístupem většiny současných badatelů, kteří definují vnitrostátní konflikt jako výsledek řady faktorů, přičemž průběh a dynamika je určována jejich vzájemnými kombinacemi, nikoli jedním určujícím faktorem za pasivní asistence ostatních.

V odborných textech bývají často zaměňovány dva dosti rozdílné pojmy – *konflikty o zdroje* a *konflikty o suroviny*. Ke zmatení přispívá i fakt, že v anglickém jazyce jsou oba tyto fenomény označovány pojmem „**resource conflicts**“. Renner (2002: 8-9) rozpoznává tuto dichotomii v jiné rovině, která umožňuje lépe pochopit rozdíl mezi oběma fenomény. V prvním případě jde o konflikt vznikající v důsledku nedostatku surovin potřebných k životu a zostřeného souboje mezi skupinami o tyto zdroje; ve druhém případě se jedná naopak o spory vyvolané soubojem o hojnost jinak vzácných a vysoce ceněných přírodních surovin.

K příkladu „války o suroviny“ lze tedy přiřadit např. občanskou válku v Sieře Leone nebo Demokratické republice Kongo, kde bojující skupiny udržovaly válečný stav do značné míry proto, aby si udržely kontrolu nad diamantovými doly a ložisky dalších nerostných surovin, které mohly výhodně zpeněžit na černém trhu. Motivací těchto skupin ve vztahu k surovinám bylo vlastní obohacení. K příkladu konfliktu o zdroje můžeme přiřadit spory o vysychající jezero Čad, které odděluje stejnojmenný stát od Nigeru, Nigérie a Kamerunu či současný konflikt v západosúdánské provincii Dár-fúr, do značné míry motivovaný rozšiřováním pouště, ubýváním úrodné půdy vhodné k pastvě a obdělávání a zostřeným soubojem mezi etnicky odlišnými černými zemědělci a pastevcí arabského původu.

První případ zahrnuje tedy především konflikty o neobnovitelné zdroje, jejichž množství je konečné (ropa, diamanty, drahé kovy), ačkoli nemusí tomu tak být nezbytně (např. konflikt o vzácné dřevo v Libérii, Barmě, atd.) Naproti tomu konflikt vyvolaný nedostatkem se týká téměř výlučně zdrojů sice obnovitelných, leč velmi těžko přenosných či zcela vázaných na dané území – např. vodní zdroje, obdělávatelná půda, atd.

Klíčovým teoretickým přístupem, z jehož perspektivy bude v této práci na zkoumanou problematiku nahlíženo, je politická ekonomie konfliktu. Jedná se o subdisciplínu bezpečnostních studií a jeden z pokusů tuto disciplínu rozšířit a obohatit. V jejím rámci představuje výzkum vlivu nerostných surovin (jejich přítomnosti, dostupnosti pro vládu či nevládní entity, obchodu a organizovaného zločinu s ním souvisejícího)

pouze určitou výšeč širšího záběru politické ekonomie konfliktu. V obecné rovině lze politickou ekonomii konfliktu (PEK) definovat např. takto:

- Le Billon (2001): „Analýza distribuce moci, bohatství a nouze během ozbrojeného konfliktu ve snaze zasadit motivy a odpovědnost zahrnutých osob do odpovídajícího kontextu.“
- Keen (1998): „Přístup k výzkumu občanských válek, zaměřený na příležitosti a zisky vyplývající z konfliktu.“

Obecně se dá říci, že PEK vychází z tezí globalizace, slabých států a ozbrojeného konfliktu a ekonomických agend v ozbrojených konfliktech. (Wennmann 2008)

Dalším klíčovým termínem, s nímž budeme v této práci operovat, je termín „válečná ekonomika“. Na rozdíl od výše uvedeného pojmu se tentokrát nejedná o samostatnou subdisciplínu či náhled na vnitrostátní konflikt, ale spíše o samotný mechanismus (či jeden z jeho typů) fungování ekonomických vztahů – tedy do jisté míry o předmět konfliktu politické ekonomie konfliktu.

Válečnou ekonomiku definuje Pyt Douma z nizozemského think-tanku Clingendael jako „způsob, jakým před vypuknutím a v průběhu konfliktu jeho jednotliví aktéři vytvářejí a využívají ekonomické zdroje, nacházející se v daných zónách konfliktu, k tomu, aby zajistili vlastní existenci a mohli pokračovat v dalším sledování svých politických a ekonomických cílů“. (Douma 2003: 20) Douma dále konstatuje, že tento mechanismus může fungovat po delší dobu pouze tehdy, pokud ani jeden z aktérů není schopen dosáhnout dominance nad ostatními; pakliže se tak stane, onen aktér přebírá kontrolu nad veškerým územím a dochází k opětovné centralizaci moci a obnovení běžných ekonomických mechanismů. (Ibid.) Podobnou definici aplikují rovněž Berdal a Malone (2000); válečná ekonomika je podle nich „komplexní síť motivů a interakcí, jež vyvstává ze vzájemného ovlivňování okamžitých ekonomických agend, trvalých zájmů na prodlužování války, široce rozšířené chudoby a ekonomicky motivovaného násilí.“

3. Soudobé přístupy k výzkumu surovinově motivovaných konfliktů

Téma nerostných surovin jako konečného cíle vnitrostátních konfliktů se objevilo v odborné literatuře až v polovině 90. let. Studie zabývající se občanskými válkami do té doby sice spatřovaly v nerostném bohatství významný podpůrný faktor, ovšem nikoli samotnou příčinu a motiv jednání povstaleckých skupin. Pozornost byla upřena především na vleklé konflikty v subsaharské Africe, které připomínaly komplexní mix různých vzájemně se podporujících vlivů, jejichž rozpletení bylo pro mezinárodní společenství i místní autority většinou velmi tvrdým úkolem. V zemích jako Angola, Sierra Leone či Libérie se příjem z nerostných surovin (diamanty, ropa) stal nejen prostředkem financování nestátního povstaleckého boje, ale jeho vlastním důvodem. Kontrola území získala spíše ekonomické, nikoli pouze vojensko-politické konotace a válka se stala vysoce racionálním podnikem, v němž určité frakce získávaly přístup k netušenému bohatství. (Arnson, in Arnson, Zartman 2005: 3)

Jako první upozornil na nový druh této dynamiky David Keen. Jeho průkopnická práce *The Economic Functions of Violence in Civil Wars* obsahuje klíčovou tezi, podle níž „válka není prostým pádem stávajícího systému, ale spíše vytvořením alternativní cesty k profitu, moci a ochraně svých zájmů“. (Keen 1998: 71-72) Při výzkumu vleklých

konfliktů dospěl Keen k závěru, že ačkoli nejde tento poznatek zobecnit na většinu probíhajících občanských válek, u mnoha z nich dochází k vytvoření specifického mechanismu, v němž válčící strany usilují spíše o krátkodobý prospěch, než o ukončení války a porážení protivníka. Pro tento mechanismus se později vžil termín „válečná ekonomika“ (war economy), jenž začal být využíván k vysvětlení škály různých jevů – od vypuknutí povstaleckého boje přes organizovaný zločin po rozpad a zhroutení státních institucí. (srov. Reno 1998, Humphreys 2002, Collier 2004, Fearon 2005, Rotberg 2007, atd.) Keen varuje, že nástroje řešení konfliktu se musejí přizpůsobit této změně a vytvářet v první řadě prostředí, kdy „ani jedna strana nebude považovat pokračování konfliktu za výhodnější alternativu oproti mírovým jednáním“. (Ibid.)

3.1 C&H model

Patrně největší vliv na utváření nové vědecké subdisciplíny měl ekonom Výzkumné skupiny rozvoje Světové banky Paul Collier. [2] Ten reagoval především na tehdejší poměrně rozšířené vysvětlování post-studenoválečných konfliktů v zemích třetího světa jako „vyústění etnické nenávisti“ a „dávných křivd“, kterých se v těchto zemích na sobě dopouštěla jednotlivá etnika či jinak definované skupiny obyvatel. Tento přístup byl poměrně rozšířený především v mediálním diskursu, jelikož nabízel poměrně jednoduché a chytlavé vysvětlení pro tak odlišné konflikty, jako byly např. válka v Bosně, genocida ve Rwandě nebo aktivity Tamilských tygů. Jeho čelným proponentem se stal Robert Kaplan, který ve svém článku „The Coming Anarchy“ (1994) popisuje region západní Afriky jako prostředí „nesmyslného násilí“, které se stalo obětí přelidnění, tribalismu, organizovaného zločinu a degradace životního prostředí. Kaplan je pouze jedním z mnoha analytiků, kteří v tomto kontextu poukazují na rozmach „tribalismu“, tedy příslušnosti k danému etniku či klanu jako převažující formě identifikace obyvatel. Kaplan ve své velmi vlivné studii dospěl k závěru, že s těmito jevy je možné udělat pouze velmi málo; dá se říci, že jeho dílo ovlivnilo i Clintonovu administrativu např. při vytváření zahraniční politiky Spojených států vůči Balkánu a dalším oblastem planety.

Collier a Hoeffler z výsledků svého ekonometrického výzkumu vyvodili, že neexistuje dostatečná opora pro tvrzení, že „nenávist“ je hnacím motorem vnitrostátních konfliktů. Nerovné postavení skupin obyvatel ani politická diskriminace podle nich nezvyšují riziko konfliktu, s výjimkou tzv. „etnické dominance“, což je situace, kdy majoritní etnikum v zemi zaujímá 45-90 procent obyvatelstva. Nabízejí však, stejně jako pozdější práce jiných autorů, [3] radikálně odlišný explanační model. Namísto „grievance-based“ modelu, vycházejícího z nenávisti jako hnacího motoru meziskupinového násilí, představují „**greed-based“ model**, založený na předpokladu, že rozhodující pro vznik konfliktu není adekvátní motiv, ale příležitost k vlastnímu obohacení a získání kontroly nad územím, daná sadou specifických faktorů. Collier rozlišuje tři základní faktory, které prudce zvyšují pravděpodobnost vypuknutí konfliktu:

- vysoká míra závislosti oficiální vlády na exportu primárních komodit, včetně minerálů a zemědělské produkce,
- velké množství mladých nezaměstnaných mužů, kteří nemají v daném socioekonomickém prostředí šanci najít uplatnění,
- rychlý pokles (propad) ekonomické výkonnosti země. (Collier, Hoeffler 1998)

V dalších textech Collier a Hoeffler, resp. další navazující týmy soustředěné především kolem výzkumu Světové banky (Collier et al. 2004), rozvinuli a prohloubili

své teze, nicméně základ teorie zůstal nezměněn. Aktivita rebelů byly podle studie z roku 1999 motivovány „směsí altruistické touhy pomstít křivdy spáchané na skupině a sobecké touhy po ukořistění zdrojů, které patří někomu jinému“ (Collier, Hoeffler 1999: 15-16). O rok později lehce proměňují svou rétoriku; namísto „hrabivosti“ (greed) začínají více hovořit o „příležitosti“ (opportunity). Definují konflikty způsobené „šancí pro ukořistění surových komodit“ a na základě toho tvrdí, že „objektivní nenávist není silným faktorem v procesu vzniku konfliktu“. Toto propojení povstaleckých bojů primárně s predátorstvím a oportunismem je přivedlo k myšlence, že nestátní ozbrojení aktéři mohou svým jednáním vyvolat nenávist v řadách běžného obyvatelstva – čímž dochází k obrácenému propojení faktorů „greed“ a „grievance“ proti původním předpokladům. Každopádně autoři předpokládají, že faktor nenávisti a nápravy spáchaných křivd musí být již od začátku přítomen v rétorice povstaleckých skupin, aby tyto dokázaly ospravedlnit své jednání před místními obyvateli i mezinárodním společenstvím. (Collier, Hoeffler: 2000)

Jeich výzkum však poskytuje pouze slabou korelaci mezi objektivními příčinami „nenávisti“, jak je sami definovali – politický útlak a ekonomická marginalizace – a vypuknutím ozbrojeného konfliktu. Přestože tedy připouštějí vliv faktorů hrabivosti i nenávisti, posléze docházejí k závěru, že „koncept příležitosti má daleko vyšší vysvětlující hodnotu než koncept nenávisti“. (Collier, Hoeffler 2004: 100)

Optimální cestou k zamezení tohoto scénáře potom podle Colliera je podpora ekonomického rozvoje, diverzifikace hospodářství, která sníží závislost dané země na vývozu primárních komodit a přijímání takových obchodních pravidel, která zamezí rebelům obchodovat s uloupitelnými zdroji. Tento svůj postulát aplikují jak na obchod s nerostnými surovinami v subsaharské Africe, tak na pašování ilegálních komodit v Afghánistánu, Kolumbii a jiných částech světa. (Ibid.)

Tyto studie nekonceptualizují ozbrojený konflikt jako proces sociální transformace – jak činí literatura zabývající se ekonomickými agendami – ale jako rozvojový problém. Jelikož ozbrojené konflikty současnosti se převážně odehrávají v rozvojových oblastech, „není užitečným nástrojem rozvoje, ale procesem k rozvoji opačným“. (Collier et al. 2003: 22) Ozbrojený konflikt byl konceptualizován jako ekonomický problém, což ospravedlňovalo použití ekonomických nástrojů k vysvětlení výskytu, trvání a důsledků občanské války: „Pokud špatné ekonomické podmínky jsou příčinou ozbrojeného konfliktu, měli bychom také být schopni načrtnout intervence v oblasti politické ekonomie, které by snížily jejich výskyt prostřednictvím odstraňování těchto podmínek.“ (Collier, Sambanis 2005: xiii)

3.2 Metodologická kritika C&H modelu

Je otázkou, zda by se model Colliera a Hoefflera stal natolik zásadním tématem v akademických kruzích, kdyby jeho dopad byl pouze akademický. Jednalo se však o projekt Světové banky a jeho výsledky měly velký význam při určování metod a způsobů řešení ozbrojených konfliktů. Metodologie statistického zpracování dat v C&H modelu tak byla přijata jako objektivní a apolitická metoda, jíž zaštitění jménem Světové banky dodávalo autoritu a vysokou relevanci. Díky tomu se z této studie stal „nejčastěji citovaný výsledek jakékoli nadnárodní studie občanské války v historii“. (Fearon 2005: 484)

Klíčovým tématem kritiky C&H modelu se stala metodologická orientace této studie. Metodologie hrabivosti a nenávisti přitom do jisté míry odrážela širší akademickou

diskuzi mezi zastánci kvantitativních a kvalitativních přístupů k výzkumu sociálně-politických fenoménů a mezi různými přístupy k výzkumu mezinárodních vztahů. Z pohledu ekonomického redukcionismu, důrazu kladeného na unikátní nezaměnitelné podmínky každého konfliktu a metodologického individualismu se metoda zvolená Collierem a Hoefflerem nutně jevila jako neschopná vystihnout všechny strukturální a vztahové okolnosti vnitrostátních konfliktů. (Wennmann 2006: 14)

V hrubých obrysech lze rozdělit metodologickou kritiku do tří základních skupin. První z nich kritizuje samotný předpoklad kauzality nerostné zdroje – konflikt. Do této skupiny patří badatelé jako Ross (2003) či Alao a Olonisakin (in Adebayo 2001). Paul Collier se podle jejich výkladu dopouští přílišné simplifikace a generalizace, když aplikuje „greed“ jako základní příčinu vnitrostátních konfliktů v současné době. Skutečné vysvětlení leží vždy někde mezi touto motivací a „kolapsem režimu“. Ten nastává většinou ve chvíli, kdy stát není schopen uspokojovat požadavky alespoň většiny svých občanů. V prostředí postkoloniálních rozvojových států je přitom vhodnější hovořit o skupinách občanů, spojených klanovými, náboženskými či jinými pouty. Pokud je některá z těchto skupin systematicky ochuzována v procesu redistribuce příjmů (např. z nerostných surovin), objevuje se v jejích řadách nespokojenost, která může vést až k ozbrojenému odporu. (srov. Ballentine, Sherman 2003) Naopak „tvrzení, že export primárních komodit má přímou souvislost s propuknutím vnitrostátních konfliktů je velmi křehké a musí být bráno s rezervou“. (Ross 2003: 10)

Druhá skupina výtek poukazovala na fakt, že Collier snižuje důležitost nebo zcela opomíjí vliv dalších faktorů, jako jsou např. etnická roztržitost země, předchozí válečný konflikt, atd. Jednosměrná závislost konfliktu na přítomnosti surovin není jedinou variantou; co když je rozhodujícím faktorem přítomnost třetího jevu, např. absence adekvátního právního rámce a zajištění elementární bezpečnosti na území daného státu? V potaz jsou brány faktory jako „zásadní nespokojenost“, „strádání“, „absence možnosti nenásilného řešení situace“ (Walter 2004: 371-2), „institucionální nenávisť“ (Olsson a Fors 2004: 321-36) či charakter celkové ekonomické základny země (Humphreys 2005).

Konečně třetí skupina výtek sice neoperuje s hypotetickou třetí proměnnou, ale upozorňuje na fakt, že vztah mezi dvěma vytčenými nemusí být pouze jednosměrný; naopak, oba faktory (závislost země na vývozu nerostných surovin a vnitrostátní konflikt) mohou ovlivňovat jedna druhou. Collierův mechanismus přesvědčivě ukazuje, jak povstalecké skupiny mohou získat „dodatečnou“ motivaci k zahájení boje v důsledku možnosti personálního obohacení při obsazení nerostných ložisek, čímž zároveň dojde k odebrání hlavního zdroje obživy centrální vlády. (Nathan 2005) Na druhou stranu samotný vnitrostátní konflikt může mít (a většinou při delším trvání nevyhnutelně přináší) za následek ochabnutí zájmu zahraničních investorů o další průzkum a případnou těžbu v dané oblasti, což vážně podkopává ekonomickou základnu země. Ještě horší pozici než těžaři však ve válečném stavu musejí čelit téměř všechna ostatní odvětví, pro jejichž zdárný rozvoj je třeba fungujícího státu se zajištěním jeho základních funkcí; vládě tak v době války často nezbyvá než o to více spoléhat na vývoz primárních komodit, jelikož veškeré ostatní průmyslové obory byly pokračující válkou rozvráceny.

Kritiku Collierova modelu v tomto ohledu shrnuje Nathan (2005): Základním pravidlem statistické analýzy je fakt, že korelace ještě neznamená kauzalitu. Pokud výskyt dvou jevů koreluje, kauzalita může probíhat oběma směry (X způsobuje Y nebo Y

způsobuje X); může být též obousměrná (X a Y se vzájemně podporují) nebo může být důsledkem působení třetího faktoru, který je příčinou jak X, tak Y. Nathan tuto slabinu demonstruje na příkladu vztahu nedostatečného vzdělání a vysokého procenta chudoby. Je nevzdělanost příčinou chudoby rozsáhlých mas obyvatelstva nebo naopak chudoba brání těmto masám dosáhnout vzdělanosti? Je tento vztah oboustranný či vůbec neexistuje? Collier a Hoeffler podle Nathan tento problém neřeší. Jejich závěry „nejdou podpořeny adekvátním statistickým rámcem“ a zakládají se především na „hrubých či neotestovaných závěrech“. (Nathan 2005: 13-15)

3.3 Shrnutí

Poznotek, že exploatace přírodních zdrojů povstaleckými jednotkami může být primární příčinou vypuknutí konfliktu, se stal úhelným kamenem politiky Světové banky a OSN vůči vnitrostátním konfliktům, zvláště v opatřeních přijatých k zamezení obchodu s „konfliktními surovinami“. Klíčovým krokem bylo spuštění tzv. Procesu z Kimberley (Kimberley Process), v němž se přední světoví distributoři diamantů usnášejí na zavedení certifikačního programu pro export a import těchto drahých kamenů (viz např. Bannon, Collier 2003).

Na základě teoretických a výzkumných poznatků Colliera a spol. byl rovněž definován koncept „conflict resources“, tedy nerostných surovin přispívajících k pravděpodobnosti vypuknutí konfliktu. Nevládní nezisková organizace Global Witness definuje konfliktní suroviny jako „nerostné suroviny, jejichž systematická těžba a obchod v prostředí konfliktu přispívá, podporuje či vede k vážnému porušování lidských práv, mezinárodního humanitárního práva nebo násilnostem rovnajícím se zločinu podle mezinárodního práva“. (Global Witness; cit. podle Global Policy Forum, 2007) Taková definice by měla pomoci mezinárodnímu společenství rozlišit mezi případy, kdy přírodní zdroje jsou legitimně užívány k pokrytí nákladů na vedení konfliktu, a mezi případy, kdy se těžba a obchod surovin stává základem financování ilegálních aktivit. Mezinárodně uznávaná definice „konfliktních surovin“ by se mohla rovněž stát klíčovým preventivním nástrojem, jelikož může napomoci odhalit situace, v nichž se přírodní zdroje – jako potenciální příčina konfliktu – mohou stát konfliktními surovinami.

Analýza vztahu mezi nerostnými surovinami a ozbrojeným konfliktem se od dob prvních analýz Colliera a Hoeffler posunula k větší sofistikovanosti. Určující směr udaly novému výzkumu reakce akademické komunity na C&H model, jehož výstupem bylo tvrzení, že „export primárních komodit výrazně zvyšuje riziko ozbrojeného konfliktu“. (Wennmann 2006: 12) Některé z nich se specializovaly na konkrétní faktor konfliktu – nestátní ozbrojené aktéry (Mair, Williams), stát jako aktér (Rotberg, Zartman), jednotlivé suroviny a jejich konfliktotvorný potenciál (LeBillon), atd. Jiné studie se pokoušely o obecnější pojetí a snažily se překonat neplodnou a do značné míry zavádějící dichotomii „hrabivost“ (greed) vs. „nenávisť“ (grievance), do níž debata vyvolaná dílem Colliera a spol. po čase zabředla. Zřejmě nejdál v tomto směru pokročily teorie vycházející z politické ekonomie konfliktu, kterou v následujícím textu blíže představíme.

4. Politická ekonomie konfliktu

Práce zabývající se ekonomickými agendami v ozbrojeném konfliktu se v některých ohledech liší od předchozí debaty hrabivost vs. nenávisť. Studie ekonomických agend

se pokoušejí vysvětlit příčiny vnitrostátních konfliktů po ukončení studené války; naproti tomu Paul Collier a spol. nevztahují své analýzy ke konkrétní časové éře, naopak konstatují, že svoji dimenzi „hrabivosti“ měly konflikty historické i současné. Další rozdíl je patrný v přístupu k definici ozbrojeného konfliktu. Studie ekonomických agend vnímají ozbrojený konflikt nikoli jako chaos, z něhož některé strany profitují, ale jako součást sociální transformace, v níž lidé adaptují své chování na změněné podmínky ve snaze přežít, minimalizovat rizika a maximalizovat možné zisky. V těchto podmínkách ozbrojené skupiny profitují z absence legální autority a cílem jejich snahy se může stát akumulace ekonomického zisku. (Keen 2000: 19)

Studie ekonomických agend dokazují, že konflikty se již značně posunuly od klasického Clausewitzova modelu války jako souboje dvou armád, které vnímají válku jako prostředek k dosažení politických cílů. Daleko častěji se konflikt stává cílem sám o sobě. Hlavním cílem bojů už není zvítězit, ale prodlužovat konflikt z ekonomických důvodů. Výsledkem jsou prodlužované vnitrostátní konflikty, v nichž často fungují zcela autonomní finanční mechanismy. (Wennmann 2008: 12)

4.1 Překonání debaty hrabivost vs. nenávist

Jednou z prvních studií tohoto typu je publikace editovaná Karen Ballentine a Jakem Shermanem, vypracovaná pro International Peace Academy. Autoři v ní ověřují platnost konceptu tzv. „válečné ekonomiky“ na šesti případových studiích – Kolumbie, Nepál, Bougainville, Kosovo, Srí Lanka a Barma – ve snaze rozvinout debatu vedoucí k lepšímu pochopení ekonomických motivů a příležitostí určujících dynamiku konfliktu a definovat možnosti eventuálního ovlivnění tohoto cyklu ze strany politických aktérů. Jejich analýza vychází z předpokladu, že „konceptualizace vysvětlení současných ozbrojených konfliktů v termínech nenávist a hrabivost vedla k omezující dichotomii zkoumání velmi komplexní sady pobídek a možností, které se v průběhu konfliktu mění“ (Ballentine, Sherman 2003: 6). Zaměřením na kvalitativní studie namísto kvantitativních metod se jejich analýza pokouší „vyšetřit kauzální dopad ekonomických faktorů na konkrétní konflikty ve vztahu k a v kombinaci s dalšími potenciálně významnými politickými, ideologickými, etnickými či bezpečnostními faktory“ (Ibid.) Analytický rámec je dále rozšířen s úmyslem zahrnout větší množství ekonomických faktorů a aktérů, zasadit ekonomické dimenze do kontextu historického, geografického a státní kapacity, propojit konflikt s jeho globální a regionální perspektivou a rozšířit výběr případových studií mimo region subsaharské Afriky. (Ibid. 7-10)

Pouze velmi malé procento současných konfliktů může být právem označeno jako „konflikty o suroviny“ nebo konflikty způsobené „pleněním“. Ekonomické motivace a příležitosti nebývají jedinou a dokonce ani primární příčinou konfliktu; spíše v různé míře inter-reagují se socioekonomickými a politickými animozitami, interetnickými spory a bezpečnostními dilematy a důsledkem těchto interakcí potom může být vypuknutí ozbrojeného boje. Přístup bojovníků k ložiskům nerostných surovin může nicméně sehrát významnou roli, jelikož jim nabízí možnost udržovat nenávist mezi obyvateli a významně může ovlivnit délku, intenzitu a charakter konfliktu. (Ballentine, Sherman 2003: 259-260) Jinak řečeno, primárně „politická“ motivace povstaleckých jednotek v průběhu konfliktu stále častěji ustupuje „ekonomické“ dimenzi kvůli prosté nutnosti udržovat ekonomickou výhodnost a rovnováhu konfliktu; ve chvíli, kdy se ozbrojené skupině nabízí příležitost zbohatnutí prostřednictvím neformálních

ekonomických vazeb souvisejících s konfliktem, jejich politická motivace může být zcela upozaděna a jejich činnost je nadále motivována téměř výhradně ekonomickými příležitostmi a motivy.

4.2 Aktéři ve válečných ekonomikách

Pyt Douma se jako první pokusil definovat hlavní charakteristické rysy válečné ekonomiky. Dochází k závěru, že pro ekonomické vazby neformálního charakteru jsou důležité tři hlavní prvky: sítě, uzly a prostředníci.

(a) **Sítě** = transportní mechanismy, kterými je realizován přesun cenných komodit z místa konfliktu na světové trhy a opačným směrem potom přesun zbraní a dalších nezbytných komodit pro pokračování boje.

(b) **Uzly** = země, místa, lidé; obecně kontaktní body, které spojují dva články sítě. Uzly mohou mít dvojí charakter:

- transakční = sestávají z personalizovaných vazeb a po odchodu konkrétních osob přestávají fungovat,

- trvalé = založeny na starobylých a etablovaných politických vazbách, které se rozvíjejí a proměňují v průběhu dějin daného regionu.

Např. v Jihoafrické republice takto vytvořily za vlády apartheidu v 60. – 90. letech paralelní síť Africký národní kongres i apartheidní režim; tyto vazby přetrvaly i po ukončení apartheidního režimu a dnes jsou využívány k řízení aktivit organizovaného zločinu v celé jižní Africe. Podobně např. v Demokratické republice Kongo se za vlády diktátora Mobutu v důsledku postupné atrofie státních služeb vyvinula řada ilegálních cest, kterými byly ze země pašovány nerostné suroviny a peníze získané na černém trhu pomáhaly lokálním komunitám zajistit prostředky pro obživu. Tyto cesty dodnes fungují a jsou využívány jednotlivými povstaleckými frakcemi k těmto – k pašování surovin, byť podmínky se značně změnily. Podobné příklady lze najít i v západní Africe (Sierra Leone) a dalších částech kontinentu.

(c) **Prostředníci** = většinou jedinci či malé skupinky, náležející ke specifické etnické skupině, často odlišné od většinového obyvatelstva. Typickou skupinou, která hraje roli prostředníků, je např. libanonská menšina v západní Africe; Libanonci do této oblasti přišli kolem roku 1900 a dnes zde tvoří klíčovou vrstvu, spojující arény místních konfliktů se světovým hospodářským prostorem.

Co se týče prostředníků, Douma je rozděluje podle funkce, úrovně sepětí s arénou konfliktu, atd. do několika dalších skupin:

a. **Prostředník na místní úrovni.** Základem pro činnost těchto prostředníků je vytvoření osobních vazeb s ilegálními extraktory surovin, mnohdy založených na dlouholeté spolupráci. V letech 1995–2001, kdy část oblasti (především region Guinea – Libérie – Sierra Leone) upadla do stavu nekontrolované anarchie, těžbu i distribuci v místním měřítku uchopila povstalecká organizace RUF. Místní obchodníci se tedy přesunuli na řetězci distribuce o jednu úroveň dál a začali skupovat od RUF diamanty a dodávat je jiným zákazníkům, kteří již nesídlili ve Sierra Leone.

b. **Vojenský poradce.** Zvláštní typ prostředníka, většinou se pohybuje na hranici legality a jedná se o bývalého vojenského úředníka či člena tajných služeb. Tito lidé fungují jako prostředníci k zahraničním zbrojařským firmám a společnostem, které jsou schopny dodávat do místa konfliktu zbraně. Odtud už je kousek

k dalšímu typu, kterým jsou soukromé vojenské společnosti, ale reflexe tohoto fenoménu by již dalece přesahovala zaměření tohoto článku.

- c. Obchodník se zbraněmi. Cestuje po zemích, které se zmítají v konfliktu, a prodává různým stranám sporu zbraně. Jejich úspěch závisí na tom, zda si aktéři mohou finančně i politicky dovolit kupovat zbraně a další vybavení na oficiálním trhu. Příkladem obchodníka se zbraněmi a zároveň vojenského poradce může být Fred Rindel, zkušený důstojník jihoafrické armády, který poskytoval výcvik liberijské armádě a bývalý bezpečnostní atašé JAR ve Washingtonu. Rindel pracoval s geology v Libérii a navázal kontakty s Charlesem Taylorem. Liberijský prezident jej následně najal, aby vycvičil jeho „antiteroristickou jednotku“, což byla ve skutečnosti Taylorova elitní garda, která spolupracovala s rebely v sousední Sieře Leone a byla zapojena do zločinů, které se tam odehrávaly. Rindel tak vlastně podporoval RUF, vedenou Fodayem Sankohem a známou uřezáváním končetin civilistům a terorem celé země. V roce 2000 jej z toho obvinil americký vyslanec u OSN Richard Holbrook. Rindel toto propojení odmítl, ale následně byl přinucen, aby tento kontrakt ukončil.
- d. Logistický operátor. Zabývá se ilegálním transportem komodit z arény konfliktu na světové trhy. Ty může přepravovat buď klasickým pašováním (např. lodní dopravou), nebo skrytými přelety v letadlech těsně nad povrchem (a doufat, že nebudou zachyceni radarem – takto bývají přepravovány např. drogy z Guatemaly do Spojených států). Typickým logistickým operátorem byl např. Vikgor But, někdejší pilot ruské armády a důstojník KGB, který dokonce provozoval letku ruských letadel. Butovo jméno bylo skloňováno v souvislosti s mnoha konflikty, od Libérie a Rwandy až po Angolu a Demokratickou republiku Kongo. Oficiálně jeho letka sídlí v Kataru, ale operuje z mnoha leteckých základen.
- e. Skryté právní poradenství. Jeho provozovateli jsou většinou skryté právní korporace, které poskytují veškeré konzultace a rady potají, aby neohrozily své jméno; jedná se zejména o konzultace v oblasti mezinárodního práva, praní špinavých peněz, atd.
- f. Nadnárodní těžbařské korporace. Těžbařské koncerny, které se rozhodly podnikat ve vysoce rizikových oblastech, k nimž arény konfliktu bezpochyby patří. Většinou nejde o naprosté špičky v daném oboru; naopak, častým jevem jsou tzv. „junior mining companies“, které nemají velký podíl na trhu, ale s pomocí tohoto riskantního projektu se pokoušejí posunout výše. Typickým příkladem je výstavba ropovodu v Súdánu z jihosúdánských ložisek, ovládaných povstaleckou organizací SPLA (lidově-osvobozenecá armáda), do něhož investovaly čínské, malajské koncerny a kanadská společnost Talisman. Vztah těchto společností ke konfliktu je především finanční a řekněme mnohohvrstevnatý. K získání práva těžby musí nejprve získat koncesi od vlády, což stojí úředně předepsaný poplatek, úplatek či obojí. Někdy je třeba zvlášť platit oficiálním armádním silám země za „ochranu“, daleko častěji se však k podobné taktice uchylují povstalci, např. prostřednictvím unesených zaměstnanců společnosti. (Douma 2003: 20-87)

4.3 Typy válečných ekonomik dle aktérů

Válečná ekonomika se může projevit v několika dimenzích, jež se navzájem nevylučují. Politicko-vojenská frakce může přijmout některé z nich ve vztahu k místním

zdrojům nerostných surovin, jednání a schopnostem svých vojáků, místním a zahraničním politickým a komerčním vazbám a geografickým podmínkám.

1. **Státní válečná ekonomika:** organizovaná strukturovanými politickými skupinami (nejčastěji státy) prostřednictvím (kvazi)legálního zdanění zisků a domácích či zahraničních půjček. Tento model je možné provádět pouze v prostředí zavedeného a fungujícího daňového systému, dostupných domácích úspor či zahraničních investic. Státní válečná ekonomika je obvykle schopna ochránit své obyvatelstvo. Její efektivita však a priori směřuje k vylepšování zbrojního arzenálu, což má za následek jednak rozvoj tzv. bezpečnostního dilematu, jednak vyvážení stále ničivějších zbraní, které mohou mít v případě použití katastrofální dopad na civilní obyvatelstvo (jaderné zbraně, atd.).
2. **Guerillová válečná ekonomika:** jedná se o velké ozbrojené skupiny, které spoléhají pouze na místní zdroje financí a musejí si tudíž vytvořit dobré vztahy s místním obyvatelstvem. Toho dosahují především díky politickému přesvědčování, v němž využívají aktuálních rozporů ve fungování státu, které interpretují jako křivdu na obyvatelích té dané oblasti (např. Tamilští tygři na Srí Lance). Tyto skupiny jsou vysoce závislé na přízni obyvatel daného území, a tudíž věnují politické agitaci velkou pozornost. Variantou jsou malé ozbrojené skupiny, které potřebují pouze minimum pomoci lokální či zahraniční, ale jsou vydány na milost a nemilost přízni místních obyvatel.

Tento typ ekonomiky je typický především pro tradiční povstalecké skupiny z doby studené války, kdy mohly spoléhat jednak na externí zahraniční pomoc, jednak na to, že část obyvatelstva bude nakloněna jejich idejím, jelikož převaha demokratického modelu nad ostatními nebyla zřejmá. V dnešní době však bývá vytlačován jinými druhy válečných ekonomik. Těmi jsou:

- a) *Predátorská válečná ekonomika* – ozbrojené skupiny (státní i nestátní), které získávají prostředky na další existenci a vedení boje především díky násilí či hrozbám jejím použitím. Tento model obživy je krátkodobě nepochybně výhodný, nicméně brzy může dojít jednak k vyčerpání zdrojů, jednak ke smrtelné ztrátě podpory obyvatel (např. povstalecká organizace RENAMO takto rychle přišla o přízeň v 80. letech v Mozambiku). Tento postup má drastický dopad na civilní obyvatelstvo, které je donuceno migrovat mimo zónu kontroly dané ozbrojené skupiny, značně strádá a dochází k mnoha úmrtím.
- b) *Komerční válečná ekonomika:* ozbrojená skupina může, jak již bylo řečeno dříve, profitovat z vytěžování nerostných ložisek na svém území. Za tímto účelem vytváří ekonomické spojení se třetími stranami, což mohou mnohdy být zároveň také spojenci jejich protivníků. Většina obyvatel z tohoto druhu podnikání obvykle neprofituje, jelikož veškeré prostředky jdou do kapes ozbrojených skupin a jejich stoupenců; nanejvýš mohou být civilisté silou donuceni na těchto zdrojích pracovat (např. na kaučukových plantážích, v diamantových dolech, atd.) – čili forma novodobého otroctví. Pokud je však komerční válečná ekonomika založena na produkci ilegálních komodit místním obyvatelstvem (např. pěstování koky v Kolumbii či opia v Afghánistánu), může být pro komunity v dané lokalitě dokonce atraktivním způsobem obživy.

Kromě těchto ekonomik, orientovaných na nestátní ozbrojené aktéry, je však třeba vzít v potaz také ekonomiky dalších aktérů:

3. **Válečná ekonomika zahraničních aliancí** – zde se jedná především o přeshraniční dimenzi konfliktu. Ozbrojené skupiny často hledají úkryt v pohraničních oblastech; přes hranice sousedícího státu jsou také dodávány zbraně, potraviny a jiné nezbytné komodity k vedení boje (např. SPLA v jižním Súdánu dostávala takto přeshraniční podporu z Ugandy, AFDL v Demokratické republice Kongo byla jednoznačně podporována ze Rwandy, atd.). Ozbrojené skupiny zůstávají vysoce závislé na sponzorských zemích a zahraniční podpoře. Díky tomu, že rebelové často překračují státní hranici, nemají silové složky státu, v němž operují, možnost efektivního pronásledování. Tato strategie nemá silný dopad na civilní obyvatelstvo, dokud se povstalecká skupina nedopouští větších aktů teroru či přímo nepoužívá násilí k přinucení místních obyvatel k poslušnosti.
4. **Humanitární válečná ekonomika** – mezinárodní ochrana a zdroje poskytované civilnímu obyvatelstvu – jako mezinárodním uprchlíkům nebo v rámci uprchlických táborů v dané zemi – poskytují přístup k „humanitární svatyni“ ozbrojeným skupinám (např. Rudí Khmerové v Thajsku, afghánští mudžáhedíni v Pákistánu, atd.). Humanitární svatyně mají mnoho výhod: ochrana, dostupné zdroje, kontrola populace a politický kapitál. Nestátní ozbrojené skupiny mohou zneužívat humanitární svatyně s cílem donutit humanitární organizace ke spolupráci, ale může jít rovněž o činnost skrytě podporovanou státem, který má zájem na ukončení činnosti humanitárních organizací v dané oblasti (např. oblast Dár-fúru v západním Súdánu). Tato spolupráce může znamenat podíl na prostředcích poskytovaných mezinárodním společenstvím, ale možný je i krajně nepřátelský přístup ze strany nestátních ozbrojených aktérů, jehož cílem je naopak vyhnání všech humanitárních organizací z oblasti. Tato válečná ekonomika má minimální dopad na obyvatelstvo mimo uprchlické tábory, ale pokud přinutí humanitární organizace k odchodu, dopad těchto kroků může být katastrofální. (Le Billon 2000: 15-17)

4.4 Typy válečných ekonomik dle cílů

Termín „válečná ekonomika“ je užíván v mnoha souvislostech, některé z nich však jsou poměrně zavádějící. Problémem je zejména odlišení jednotlivých subtypů válečné ekonomiky, resp. odlišení ekonomiky skutečně související se samotným bojem od příbuzných mechanismů, zejména tzv. kriminální či stínové ekonomiky. Ballentine a Nitzschke nabízejí odlišení a charakterizují jednotlivé subtypy:

- *Bojová ekonomika* je založená na ekonomických interakcích, které přímo podporují válečný stav. V jejím rámci se pohybuje množství aktérů, včetně státního bezpečnostního aparátu (armáda, paramilitární skupiny, policie) a povstaleckých jednotek, stejně jako domácích a zahraničních „válečných podnikatelů“ (tento pojem zde používám v širším smyslu, nikoli jako ekvivalent slova „warlord“). Ti zásobují bojující strany nezbytnými zbraněmi a vojenským materiálem, stejně jako veškerým dalším vybavením, které si bojovníci nemohou sami obstarat v oblasti konfliktu. Obecně se dá říci, že bojová ekonomika slouží k zajištění válečného úsilí bojujících aktérů, stejně jako k dosažení vojenských cílů. Preferovanými metodami jsou ty, které už byly popsány v kapitole věnované povstaleckým jednotkám (viz LeBillon 2001).

- *Stínová ekonomika* (někdy též nazývaná „ekonomika černého trhu“) obsahuje širokou škálu neformálních ekonomických vztahů, které probíhají mimo rámec oficiální ekonomiky. Klíčovými aktéry jsou v tomto případě mafie a jiné kriminální živly, které profitují z možností, které se otevírají v nekontrolovaných a chaotických situacích válečného konfliktu. Možnosti profitu se dále zvyšují v případě, že na zemi je uvaleno hospodářské embargo, které zakazuje vývoz či dovoz určitých komodit oficiální cestou. Tím pádem jediný způsob, jak dané komodity uplatnit na světovém trhu, je přeshraniční pašování a neformální ekonomika, jako se stalo např. ve Sieře Leone, Kongu, ale i v západním Balkáně. Stínová ekonomika je často etablovaným modelem obživy již před vypuknutím ozbrojeného konfliktu a je jedním z projevů a zároveň příčin postupné eroze státní autority do stavu slabého, neúspěšného či zhrouteného státu (viz kapitola věnovaná roli státu v konfliktu). Jakmile konflikt vypukne, vybudované ekonomické vazby jsou většinou rychle uchváteny ozbrojenými skupinami a stávají se součástí tzv. bojové ekonomiky (viz výše). Taková situace nastala např. ve Sieře Leone, kde vysoce zkorumpovaný a neformální trh s diamanty představoval pro povstaleckou skupinu RUF a jejich sponzora, liberijského prezidenta Charlese Taylora velmi jednoduchý způsob obživy. V Kosovu se podobně rozvinula neformální ekonomika založená na pašování komodit do Evropy a financování z diaspor. Tyto vazby po vypuknutí konfliktu anektovala Kosovská osvobozenecká armáda a díky nim byla schopna financovat svůj další boj.
- *Ekonomika zvládnutí situace* (coping economy) zahrnuje množství ekonomických vazeb a interakcí, díky nimž se s prostředím válečného konfliktu a nefungující oficiální ekonomiky vyrovnává místní obyvatelstvo. Pro místní komunity jsou tyto vazby v podstatě jedinou možností, jak si zajistit obživu, pokud v oblasti není poskytována humanitární pomoc či tyto komunity nespolečupracují se strukturami organizovaného zločinu. Ekonomika zvládnutí situace se často opírá o pěstování ilegálních plodin (např. koka v Kolumbii či heroin v Afghánistánu); v takovém případě se však již nejedná o prosté přežití válečného konfliktu, ale o poměrně výnosný byznys, kterému se mnozí zemědělci věnovali již před vypuknutím války a pokud nebudou přinuceni, neustoupí od něj ani po nastolení příměří. Nedílnou součástí těchto ekonomik je přeshraniční pašování, jehož cílem je vyměnit cenné materiály, které oblast nabízí, za věci potřebné k životu, jichž se v aréně konfliktu nedostává. (Ballentine, Nitzschke 2005: 7-9)

4.5 Potřeba, krédo a hrabivost: nový směr výzkumu?

Ve snaze překročit jednostranná vysvětlení konfliktu jako boje o nerostné zdroje, ekonomického mechanismu *per se* či vyústění meziskupinové nenávisti sestavil William Zartman mechanismus pro pochopení transformace motivů bojujících stran od nenávisti přes porušování práv až k touze po vlastním obohacení. Definuje základní potřeby, identitu a suroviny jako možné zisky, na druhé straně potom nenávist, porušování práv a hrabivost jako motivy konfliktu.

Pro vypuknutí konfliktu jsou podle Zartmana potřebné obě složky předchozí debaty „hrabivost“ vs. „nenávist“. Na rozdíl od předchozích účastníků však obě kategorie

nezतोžňuje s etnickou či surovinovou dimenzí; naopak, v rámci těchto dimenzí nachází dostatečnou oporu pro „greed“ i „grievance“ rovinu konfliktu:

- **potenciální zisk z konfliktu** („stakes of conflict“) – např. zajištění základních potřeb, vidina zisku v případě vítězství, ale rovněž emocionální rovina – např. potřeba pomsty či napravení bezpráví; obecně kořist či zisk, kterého je možno dosáhnout v případě, že daný subjekt zahájí ozbrojený konflikt,
- **motivace zahájit konflikt** („motivations for conflict“) – např. pocíťovaná křivda, porušování lidských práv, ale také prostá hrabivost; obecně emocionální či rozumná pohnutka k zahájení ozbrojeného boje.

Na základě analýzy sedmi *case studies* – Libanon, Peru, Sierra Leone, Angola, Demokratická republika Kongo, Kolumbie a Afghánistán – Zartman vytváří obraz tranzice od potřeb ke krédu a dále k hrabivosti. Ovšem potřeby, krédo a hrabivost jsou sice nezbytnou, ale nikoli postačující podmínkou k vypuknutí konfliktu. Musí být rovněž přítomen politický podnikatel, který přetaví subjektivní reakce do objektivních podmínek, a tím promění předkonfliktní stav v otevřený konflikt.

Podobný model vytvořili rovněž Lujala, Gleditsch a Gilmore. V jejich pojetí jsou třemi faktory nutnými k rozpoutání ozbrojeného boje *motivace*, *příležitost* a *identita*. Rebelové potřebují motiv k zahájení boje – ten může být buď negativní (nenávist vůči stávajícímu stavu věcí), nebo pozitivní (touha zbohatnout čili hrabivost). Dále je potřeba, aby byli schopni dosáhnout svých cílů. Realizaci jejich tužeb však mohou stát v cestě např. geografické faktory (v přehledném, nekomplikovaném terénu by rebelové byli zřejmě rychle poraženi) či nedostatek prostředků (chudoba a nedostupnost adekvátního vybavení a zásobování). A konečně je potřeba, aby rebelové sdíleli společnou identitu, která je nezbytná pro vytvoření skupinové formace. Nehledě na motivy a příležitosti rebelů se povstalecký boj nestane realitou, dokud se skutečně nezačnou cítit „na jedné lodi“. Všechny tyto tři faktory spatřují Lujala, Gleditsch a Gilmore jako nezbytné pro zahájení povstaleckého boje. Zároveň mají klíčový vliv také na trvání boje; rebelové musejí udržovat motivaci k vedení boje, stejně jako přísun financí, zbraní a dalšího materiálu. Rovněž jednota skupiny musí zůstat zachována, ačkoli tváří v tvář roztržitým nerostným zdrojům často dochází k její fragmentaci, viz výše. (Lujala, Gleditsch, Gilmore 2005: 3)

Celkový model konfliktu podle Zartmana tedy vypadá následovně:

- V první fázi se zanedbání určité části populace státem či vzrůstající nároky obyvatel, které stát není schopen naplnit, stávají zdrojem pocitu deprivace a nenávisti. (NEED)
- Ve druhé fázi jsou tyto pocity mobilizovány válečným podnikatelem, který využívá identity jako prostředku k mobilizaci. (CREED)
- Ve třetí fázi se konfliktní podnikatel snaží zajistit prostředky pro vedení konfliktu. Ty jsou následně použity, což může vést k vítězství nebo porážce na straně jedné – anebo k prodlužování konfliktu na straně druhé. (GREED)

To znamená, že např. nenávist samotná není dostatečnou příčinou k vypuknutí konfliktu. Obecně pocíťovaná nenávist ve společnosti nemusí dokonce hrát vůbec žádnou roli, pokud se válečnému podnikateli podaří zorganizovat ozbrojené povstání. Ve druhém případě potřeba udržovat konflikt přispívá k transformaci původní motivace, založené na nenávisti či porušování lidských práv, v prostý model obživy a obohacení („greed“). (Zartman, in Arnson, Zartman 2005: 267-270)

5. Závěr

Definice „válečné ekonomiky“ jako nedílné součásti každého ozbrojeného konfliktu, nikoli jako specifického mechanismu, který hraje určitou roli pouze v tzv. surovinově motivovaných konfliktech, napomohla lepšímu porozumění ekonomických mechanismů, které v těchto konfliktech fungují. Stejně jako stát a nestátní ozbrojené skupiny hrají v těchto konfliktech výraznou roli i další aktéři, operující jak v oblasti konfliktu, tak zcela mimo danou geografickou lokalitu. Dosti pravděpodobně je vytvoření mechanismu tzv. válečné ekonomiky, která funguje na radikálně odlišných principech než klasická produkční ekonomika mírového stavu. Válečná ekonomika je vždy vztažena ke konkrétnímu aktérovi konfliktu; dále je možné rozlišovat ekonomiky podle toho, jaké jsou jejich cíle. V konečném výsledku tento ekonomický přístup napomohl k překonání inspirativní, leč již zpochybnuté dichotomie hrabivost vs. nenávist a přesunul pozornost akademické komunity k hlubšímu pochopení ekonomických mechanismů v konfliktu.

Seřazení potřeby, kréda a hrabivosti v tomto smyslu podtrhuje fakt, že ozbrojené konflikty podléhají proměnlivé dynamice, aktérů i jejich motivací. Rovněž zdůrazňuje tvrzení obvyklé v literatuře o PEC, že suroviny jsou nezbytné pro trvání a udržení určité intenzity konfliktu, ale nenávist a identita jsou nezbytnými faktory pro pochopení vypuknutí konfliktu a cílů bojujících stran. (Arnson, in Arnson, Zartman 2005: 11-12) Tím se otevírá prostor pro vytváření a evaluaci explanačních modelů vnitrostátního konfliktu, jež vycházejí z materiálních okolností, ovšem zároveň akcentují politickou, sociální a historickou rovinu těchto konfliktů.

Poznámky k textu:

- [1] Termín „válečná ekonomika“ použil zřejmě poprvé Francis D. Roosevelt, jenž konstatoval, že „pokud Osa vyhraje druhou světovou válku, budeme nuceni k trvalé přeměně státu ve vojensko-průmyslový komplex fungující na základě válečné ekonomiky“. Tento jev nalezl později své místo v dílech George Orwella, v jehož díle 1984 je permanentní válka způsobem, jak spotřebovat nadprodukcí.
- [2] World Bank's Development Research Group.
- [3] Zejména objemná *Breaking the Conflict Trap* z roku 2004, na níž se podílelo šest významných ekonomů a politologů sdružených v pracovní skupině Světové banky. Viz Collier, Paul; Hoeffler Anke; Hegre Hävard; Elliot Lani; Reynal-Querol Marta; Sambanis Nicholas (2003): *Breaking the Conflict Trap*. <http://econ.worldbank.org/pr/CivilWarPRR/>.

Prameny a literatura:

- ADEBAJO, Adekeye, CHANDRA Lekha Sriram (eds.). *Managing Armed Conflicts in the 21st Century*. New York: International Peace Academy, 2001.
- ANDERSEN, Louise, BJØRN, Møller, FINN, Steputat. *Fragile States and Insecure People? Violence, Security, and Statehood in the Twenty-First Century*. New York: Palgrave MacMillan, 2007.
- ARNSON, Cynthia J., I. William ZARTMAN (eds.). *Rethinking the Economics of War*. The Intersection of Need, Creed, and Greed. Washington: Woodrow Wilson Center Press, 2005.
- AYITTEY, George. Why Africa Is Poor. In Morris, Julian (ed.). *Sustainable Development. Promoting Progress or Perpetuating Poverty?* London: Profile Books, 2002. Dostupné z http://ipn.lexi.net/images/uploaded/12-402933f493659--george_ayittey_chapter4.pdf.
- BALLENTINE, Karen, Jake SHERMAN (eds.). *The Political Economy of Armed Conflict*. Beyond Greed and Grievance. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2003.

- BALLENTINE, Karen, Heiko NITZSCHKE. *The Political Economy of Civil War and Conflict Transformation*. Berlin: Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, 2005. Dostupné z http://www.berghof-handbook.net/uploads/download/dialogue3_ballentine_nitzschke.pdf.
- BANNON, Ian, Paul COLLIER (eds.). *Natural Resources and Violent Conflict*. Options and Actions. Washington: The World Bank, 2003.
- BEISSINGER, Mark R., Crawford YOUNG (eds.). *Beyond State Crisis? Postcolonial Africa and Post-Soviet Eurasia in Comparative Perspective*. London: John Hopkins University Press, 2002.
- BERDAL, Mats, David MALONE (eds.). *Greed & Grievance. Economic Agendas in Civil Wars*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2000.
- BILLON, Philippe Le. *The Political Economy of War*. What Relief Agencies Need to Know. Humanitarian Practice Network, ODI, 2000. Dostupné z <http://www.odihpn.org/documents/networkpaper033.pdf>.
- BROWN, Michael E., Coté, OWEN R. Jr., LYNN-JONES, Sean M., MILLER, Steven E. (eds.). *Nationalism and Ethnic Conflict*. London: MIT Press.
- BUNKER, Robert J. *Non-state Threats and Future Wars*. London: Frank Cass and Comp. Ltd., 2003, ed.
- CLAPHAM, Christopher. Rethinking African States. *African Security Review* 10/3, 2001.
- COLLIER, Paul, Anke HOFFFLER. On economic causes of civil war. *Oxford Economic Papers*, Vol. 50, Number 4, 1998, str. 563-573.
- COLLIER, Paul, Anke HOFFFLER. *Greed and Grievance in Civil War*, 2001, http://www.worldbank.org/research/conflict/papers/greedgrievance_23oct.pdf.
- COLLIER, Paul, Anke HOFFFLER. On the Incidence of Civil War in Africa. *Journal of Conflict Resolution* 46/1, 2002.
- COLLIER, Paul, Anke HOFFFLER, Håvard HEGRE, Lani ELLIOT, Marta REYNAL-QUEROL, Nicholas SAMBANIS. *Breaking the Conflict Trap*, 2003. Dostupné z <http://econ.worldbank.org/prt/CivilWar-PRR/text-26671/>.
- COLLIER, Paul, Nicolas SAMBANIS (eds.). *Understanding Civil War*. Evidence and Analysis. Washington: The World Bank, 2005.
- CRAMER, Christopher. Civil War is Not a Stupid Thing. Exploring growth, distribution and conflict linkages. *SOAS Working Paper*, 1997. Dostupné z <http://www.soas.ac.uk/economics/research/working-papers/28886.pdf>.
- CROCKER, Chester A., Fen Osler HAMPSON, Pamela AALL (eds.). *Leashing the Dogs of War*. Conflict Management In A Divided World. Washington: U.S. Institute of Peace Press, 2007.
- DOUMA, Pyt. Poverty, relative deprivation and political exclusion as drivers of violent conflict in Sub Saharan Africa. *Journal of Science and World Affairs*, Vol. 2, No. 2, 2006, s. 59-69.
- DUFFIELD, Mark. *Global Governance and the New Wars*. The Merging of Development and Security. London: Zed Books, 2001.
- ELBADAWI, Ibrahim, Nicholas SAMBANIS. Why Are There So Many Civil Wars in Africa? Understanding and Preventing Violent Conflict. *Journal of African Economies* 9/4, 2000.
- FEARON, James D. Primary Commodities Exports and Civil War. *Journal of Conflict Resolution* 49 (4), 2005, str. 483-507. Dostupné z <http://www.stanford.edu/~jfeaton/papers/sxpfinal.pdf>.
- FEARON, James D. Why Do Some Civil Wars Last So Much Longer Than Others? *Journal of Peace Research* 41/3, 2004, 275-301.
- GYLFASON, Thorvaldur, Gylfi ZOEGA. *Natural Resources and Economic Growth. The Role of Investment*. Paper na konferenci DEGIT IX, Reykjavík 2004. Dostupné z http://www.degitt.ifw-kiel.de/papers/degitt_09/C009_011.pdf.
- HAIMS, Marla C., David C. GOMPERT, Gregory F. TREVERLON, Brooke K. STEARNS. Breaking the Failed-State Cycle. *Occasional paper, RAND Corporation*, 2008, http://www.rand.org/pubs/occasional_papers/2008/RAND_OP204.pdf.
- HIRONAKA, Ann. *Neverending Wars*. The International Community, Weak States, and the Perpetuation of Civil War. London: Harvard University Press, 2005.
- HOMER-DIXON, Thomas. Environmental Scarcities and Violent Conflict. Evidence from Cases. *International Security* 19/1, 1994, s. 5-40.
- HUMPHREYS, Macartan. *Economics and Violent Conflict*. Harvard University, 2002, dostupné z <http://www.preventconflict.org/portal/economics/Essay.pdf>.
- HUMPHREYS, Macartan. Natural Resources, Conflict, and Conflict Resolution. Uncovering the Mechanisms. *Journal of Conflict Resolution* 49, 2005.
- IBEANU, Okechukwu. Oiling the Friction. Environmental Conflict Management in the Niger Delta, Nigeria. *Environmental Change & Security Project Report*, Issue 6, 2000. Dostupné z <http://www.wilson-center.org/topics/pubs/Report6-2.pdf>.

- KALYVAS, Stathis N. *The Sociology of Civil Wars*. Warfare and Armed Groups. New Haven, Yale University (manuscript), 2003. Dostupné z http://www.smallarmssurvey.org/files/portal/issueareas/perpetrators/perpet_pdf/2003_Kalyvas.pdf.
- KAPLAN, Robert. The Coming Anarchy. *The Atlantic Monthly*, February 1994. Dostupné z <http://dieoff.org/page67.htm>.
- KEEN, David. The Economic Functions of Violence in Civil Wars. *Adelphi Paper 320*, London: International Institute for Strategic Studies, 1998.
- KLARE, Michael T. *Resource Wars*. The New Landscape of Global Conflict. New York, Henry Holt & Co., 2001.
- KLEM, Bart. A Commentary on the World Bank report "Breaking the Conflict Trap". *Working Paper 25*, Netherlands Institute of International Relations "Clingendael", 2004. Dostupné z http://www.clingendael.nl/publications/2004/20040100_cru_working_paper_25.pdf.
- LEITE, Carlos, Jens Weidmann. Does Mother Nature Corrupt? Natural Resources, Corruption, and Economic Growth. *IMF Working Paper*, African and Research Departments, 1999. Dostupné z <http://internationalmonetaryfund.com/external/pubs/ft/wp/1999/wp9985.pdf>.
- LUJALA, Päivi, Nils Peter GLEDTISCH, Elisabeth GILMORE. A Diamond Curse? Civil War and a Lootable Resource. *Journal of Conflict Resolution* 49, 2005.
- MALEY, Carlos, Jens Weidmann. Does Mother Nature Corrupt? Natural Resources, Corruption, and Economic Growth. *IMF Working Paper*, African and Research Departments, 1999. Dostupné z <http://internationalmonetaryfund.com/external/pubs/ft/wp/1999/wp9985.pdf>.
- MÜNKLER, Herfried. *The New Wars*. Malden, MA: Polity Press, 2005.
- NATHAN, Laurie. The Frightful Inadequacy of Most of the Statistics. *Track Two* 12/5, 2005. Dostupné z <http://ccrweb.ccr.uct.ac.za/fileadmin/template/ccr/pdf/TTVol2No5.pdf>.
- RENNER, Michael. *The Anatomy of Resource Wars*. Worldwatch Institute Dostupné z <http://www.worldwatch.org/system/files/EWP162.pdf>.
- ROSS, Michael. Does Oil Hinder Democracy? *World Politics* 53, 2001, 325-61 Dostupné z <http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/ross/doesoil.pdf>.
- SHANKLEMAN, Jill. *Oil, Profits, and Peace*. Washington: U.S. Institute for Peace Press, 2006.
- SNYDER, Richard. Does Lutable Wealth Breed Disorder? A Political Economy of Extraction Framework. *Comparative Political Studies* 39/8, 2006. s. 963-968.
- SMOLÍK, Josef, Tomáš ŠMÍD, Vladimír VAŘURA (eds.). *Organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2007.
- VAŘURA, Vladimír. Financování povstaleckých skupin v rozvojových zemích. *Rexter* č. 2, 2004 b. Dostupné z <http://www.rexter.cz/clanek.aspx?id=34>.
- WALTER, Barbara F. Does Conflict Beget Conflict? Explaining Recurring Civil War. *Journal of Peace Research* 41/3, 2004.
- WENNEMANN, Achim. *What is the political economy of conflict?* Delimiting a debate on contemporary armed conflict. Presented at the World International Studies Conference, Ljubljana, 23-26 July, 2008. Dostupné z http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/117/8/9/4/p178943_index.html.
- WICK, Katharina, Erwin BULTE. *Contesting Resources – Rent Seeking, Conflict and the Natural Resource Curse*. Department of Economics, Tilburg University, 2005. Dostupné z http://www.ne.su.se/research/enter/pdf/wick_bulte.pdf.
- ZARTMAN, William I. (ed.). *Collapsed States*. The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority. Boulder, Lynne Rieder Publishers, 1995.

Ing. Hana Vlachová

Zvířata a terorismus**INFORMACE****Úvod**

Teroristé používají všechny druhy zbraní, od těch nejprostších až po vysoce sofistikované technologie. Kromě klasických zbraní však často hledají i netradiční způsoby útoku. Nejznámějším případem je použití unesených dopravních letadel k útokům na cíle ve Spojených státech amerických z 11. září 2001. Netradiční zbraně mají proti konvenčním výhodu v tom, že nepodléhají kontrolám, monitorování a pravděpodobnost jejich odhalení před použitím je mnohem menší. Proto se teroristé uchylují ke stále novým metodám a postupům. Jednou z takových možných metod provedení útoku je použití zvířat.

Zvířata jsou využívána k vojenským účelům od nepaměti. Již starověké národy přesouvaly své armády na hřbetech koňů, oslů, mul, velbloudů či slonů. Postupem času lidé začali pro válku objevovat i jiné zvířecí druhy. Snad největšího rozmachu se používání zvířat dostalo ve světových válkách, kdy byla na obou nepřátelenských stranách cvičena a používána zvířata od psů až po netopýry. I dnes se stále rozšiřuje počet druhů používaných po vojenské účely, a není proto překvapivé, že stejně jako armády mohou zvířata uplatnit i teroristé.

Zvířata se však nemusí stát jen nástrojem teroristů, mohou být i cílem jejich útoku za účelem poškození národního hospodářství či naopak jejich motivací k provedení útoku. Na druhé straně hrají zvířata důležitou roli také v boji proti terorismu.

Zvířata ve válce a jejich možné zneužití teroristy

Zvířata mohou být použita k přenosu nejrůznějších nakažlivých chorob. Zřejmě jako první tuto taktiku uplatnili staří Chetitě, kteří ve druhém tisíciletí před naším letopočtem používali ovce nakažené tularémií k oslabení vojenské síly svých sousedů. Poukazuje na to korespondence mezi Féničany a egyptským faraónem Achnatonem, v níž je popisováno zasažení fénického města Simyra tzv. chetitským morem, který byl podle popsaných symptomů nejspíše tularémií. Krátce po vypuknutí epidemie Chetitě Simyru obsadili a vyplnili. Později se však epidemie rozšířila také v chetitské říši. Pravděpodobně tam byla zavlečena s domácími zvířaty uloupenými Féničanům. O několik let později válčila epidemií a vnitřními konflikty oslabená chetitská říše s obyvateli západní Anatolie. Šance Chetitů na vítězství nebyly příliš veliké, avšak jejich nepřátelé byli zasaženi epidemií, před jejímž vypuknutím se v Anatolii začaly objevovat nezaopatřené ovce, které lidé odchyťovali a začleňovali do svých stád. Předpokládá se, Chetitě ovce záměrně posílali k nepřítelům, aby mezi nimi rozšířili nákazu. [1]

Tularémie označovaná také jako zaječí nemoc je akutní infekční onemocnění způsobené bakterií *Francisella tularensis*, která je velmi odolná, například ve vodě vydrží po dobu několika týdnů, v prachu v obilí dokonce i několik měsíců. Tularémie je onemocnění přenosné ze zvířat na člověka, ne však z člověka na člověka. Postihuje divoce

žijící zvířata, zejména hlodavce, rezervoárem však mohou být i klíšťata, komáři a ovádi. Projevy a průběh onemocnění závisí především na způsobu vstupu původce nákazy do organismu. Po uplynutí inkubační doby se objevuje zvýšená teplota a celková slabost, v místě vstupu původce do těla vzniká zánět následovaný tvorbou vředu a bolestivým zduřením spádových lymfatických uzlin. Pokud jsou vstupem infekce oči, vzniká zánět spojivek a zduřují se lymfatické uzliny kolem uší, při orální infekci může dojít k zánětu nosohltanu, bolestivému polykání, bolestem břicha, zvracení a průjmům. Při inhalační nákaze se objevují záněty průdušek a plic s kašlem a bolestivým dýcháním. Léčba spočívá v injekční aplikaci antibiotik při současné hospitalizaci v nemocničním zařízení. [2] Bez příslušné léčby antibiotiky 15% nakažených osob umírá. Tularémie je možnou potenciální biologickou zbraní, protože proti ní neexistuje žádná vakcína. [3]

Dnes by k šíření infekčních chorob bylo možné zneužít krysy, kterých je ve velkých městech značné množství. Teroristé by tak mohli zaútočit morem, který se i ve středověku šířil prostřednictvím krys roznášejících infikované blechy. Mor způsobuje bakterie *Yersinia pestis*. Nemoc se vyskytuje ve dvou formách, plicní zvané černá smrt, a bubonické (žlázové), které se také říká dýmějový mor. Infekci přenáší blecha z hlodavce, například krysy, na člověka. U plicní formy onemocnění se nakažený člověk stává zdrojem další nákazy, která se snadno šíří kapénkami. Inkubační doba se pohybuje v rozmezí dvou až šesti dnů. Po jejím uplynutí dochází k prudkému vzestupu teploty doprovázenému třesavkou, bolestmi v kloubech a celkovou schváceností. Bubonická forma moru je typická bolestivým zánětem mízních uzlin, nejčastěji v tříselech. Uzliny obvykle dosahují velikosti vejce a po jejich rozpadu dochází k vytvoření hlubokého vředu. Plicní forma moru vznikající vdechnutím morových bakterií je méně častější a probíhá jako prudký zápal plic a bez léčby často končí smrtí. Při včasném podání antibiotik je úmrtnost nízká, zatímco neléčený dýmějový mor dosahuje až šedesátiprocentní úmrtnosti. Dodnes se mor vyskytuje v jihozápadní části Spojených států amerických, na území bývalého Sovětského svazu, v Jižní Americe, jižní Africe a Asii. Ochranu před morovou nákazou představuje očkování. [4]

Jako biologickou zbraň použila blechy nakažené morem za druhé světové války i japonská armáda, která laboratorně namnožené blechy živé krví infikovaných krys shazovala z letadel na čínskou provincii Chekiang. [5]

Pokud by teroristé rozmístili po městě několik krys infikovaných morem, nákaza by se šířila mezi nimi a prostřednictvím blech by se postupně rozšířila na lidi nejdříve z řad bezdomovců a osob žijících ve slumech a od nich i mezi ostatní obyvatelstvo.

Dalším zvířecím druhem s bohatou vojenskou minulostí jsou psi, kteří jsou pro válečné účely používáni již od starověku. Provázeli armády do válečných tažení, střežili vojenská ležení, ohrady se zvířaty, a podle svých možností se účastnili bojů. Pomáhali lovit zvěř k zásobování armády čerstvým masem. V průběhu bitvy doprovázeli vozovou jízdu přepravující technické služby, zbraně, náradí a zásoby obilí. Některé kmeny barbarů psy speciálně cvičily k útoku na koně s jezdcem, na koně zapřažené k vozu, na slony, velbloudy či na člověka. [6] Již babylonský vládce Chammurabi v 18. století před naším letopočtem velel válečníkům doprovázeným obrovskými psy. Asyřané používali mohutné dogy a asijský kmen Lýďů měl ve válce s kočovnými Kimmery oddíl obrněných psů. I perský král Kambýses dobýval Egypt s pomocí obrovských bojových psů, kteří napadali egyptské kopiníky a lučištníky. O několik století později podlehli Římané vedení konzulem Varem v bitvě u Vercelly

velkým psům Kimbrů vedeným ženami. Avšak i římské legie měly bojové psy, každá legie jednu setninu. Bojovní psi byli nasazeni i v bitvě u Abukiru na žádost generála Napoleona a tvořili významnou rezervu. V Anglii za vlády Alžběty I. pomáhali bojovní psi vévodovi z Essexu potlačit irské povstání. [7]

Psi byli používáni i v obou světových válkách. Sovětská armáda je využívala jako živé miny pro likvidaci německých tanků. [8] Později stejnou taktiku uplatnil Viet Minh ve válce v Indočíně. [9] Stejným způsobem mohou psy zneužít teroristé. Aby pes vybavený výbušninou nebyl nápadný, je možné ho vydávat za asistenčního psa, u něhož by nebyla podezřelá brašna na hřbetě. Dosud teroristé ve spojitosti s výbušninou použili pouze mrtvá psí těla k ukrytí nálože. [10]

Tak jako jsou psi cvičeni k hlídání objektů, hledání drog či pozemních min, jsou pro hledání podmořských min cvičeni delfíni. Vyhledat miny jim umožňuje jejich přírodní sonar nazývaný echolokace. I další vodní savci jsou používáni k vyhledávání a označování předmětů pod mořskou hladinou. Americké námořnictvo pro jejich výcvik vytvořilo speciální program nazvaný Navy Marine Mammal Program, do kterého jsou kromě delfínů zařazeni i lachtani, běluhy, kosatky, plískavice či žraloci. [11] Zvířata však nejsou cvičena jen k vyhledávání min, ale i ke hlídání a ochraně přístavů, přístavních hrází, lodí a kotvišť před nepřátelskými plavci, potápěči a miniponorkami. [12]

Teroristé samozřejmě mohou vycvičit stejné druhy zvířat pro stejné či velmi podobné úkoly. V úvahu připadala například skupina Tamských tygrů působící na Srí Lance, která měla vlastní námořnictvo nazvané Mořští tygři. Mohou zvířata používat k ostraze svých přístavišť, ale stejně tak je mohou vycvičit k napadení civilistů, zejména zahraničních turistů, aby tak narušili turistický ruch a poškodili ekonomiku země. Navíc by si takovýmto útokem zajistili velkou mediální pozornost, která je pro teroristy velmi důležitá. Mořští savci by mohli být teroristy zneužiti i pro bombové útoky proti civilním lodím, kdy by ke zvířeti byla připevněna nálož, zvíře by bylo nasměrováno k cíli a použito jako živé torpédo.

Koně, osli a muly stejně jako sloni a velbloudi ve válkách sloužili zejména k přesunu vojsk a transportu materiálu. Teroristé však občas osly použijí jako živé nálože, kdy osla naloženého výbušninami [13] nebo osla s vozíkem plným výbušnin [14] pošlou proti vybranému cíli. Stejným způsobem by samozřejmě bylo možné použít koně, slony či velbloudy.

Americký Department of the Navy za druhé světové války pracoval na projektu nazvaném Project X-Ray, který měl představovat plán na závažné poškození japonských měst. Projekt spočíval v zápalných bombách připevněných k netopýřům, které měly před úsvitem dopravit letadla nad japonská města. S blížícím se světlem by netopýři hledali úkryt v temných zákoutích japonských domů postavených převážně ze dřeva. Ve chvíli, kdy by netopýři již spali, by se iniciovalo zápalné zařízení a město by zachvátil rozsáhlý požár. Projekt byl zastaven po úspěšném zkonstruování jaderné bomby. [15] Stejnou či velmi podobnou metodu by mohli uplatnit i teroristé. Přestože dnešní stavby již nejsou převážně ze dřeva a přírodních materiálů, mohly by zápalné bomby způsobit nedozírné ekonomické škody a vyvolat paniku mezi obyvatelstvem.

Pomoc zvířat ve válkách i v míru je vysoce ceněna. Například ve Velké Británii jsou od roku 1943 zvířata, která prokážou neobyčejnou statečnost v ozbrojeném konfliktu, vyznamenávána speciální obdobou Viktoriina kříže, tzv. *Dickin Medal*. Za dobu udělování již byli vyznamenáni holubi, koně, psi a jedna kočka. [16] Na druhou stranu

se však zvířata, která dokáží zachraňovat lidské životy a věrně sloužit po boku lidí, v nesprávných rukou mohou stát velmi nebezpečnou zbraní.

Zvířata jako cíl teroristického útoku

Cílem teroristického útoku se zvířata mohou stát v případech tzv. **agroterorismu**, který je definován jako útok proti dobytku, zemědělské úrodě či vodním zdrojům. Agroteroristické útoky mohou zapříčinit mnohamilionové škody, způsobit narušení národní ekonomiky, politického systému, vyvolat rozsáhlou paniku a obrátit pozornost široké veřejnosti na osoby za útok zodpovědné. [17]

Agroteroristé mohou použít běžné biologické zbraně ale i další látky jako například toxiny či proteiny. V roce 1952 africké teroristické hnutí Mau Mau použilo toxin z rostliny *Synadenium grantii* k otravě dobytka v keňské misijní stanici. Z proteinů lze pro teroristický útok využít například priony způsobující neurodegenerativní onemocnění jakou je například *bovinní spongiformní encefalopatie* (BSE známá také jako nemoc šíléných krav) či Creutzfeld-Jakobova nemoc. Přestože nemoc má dlouhou inkubační dobu, mohla by být zneužita s cílem způsobit ekonomické škody. V devadesátých letech 20. století způsobila epidemie BSE Velké Británii obrovské škody, okolo 9 až 14 milionů USD bylo vyplaceno jako kompenzace farmářům. V důsledku toho došlo k nárůstu inflace a zasažena byla i daňová politika. Stejného výsledku by mohli dosáhnout teroristé kontaminací jídla pro lidi či krmení pro dobytek tkáním infikovanou priony. [18]

Velmi obávané je rozšíření slintavky a kulhavky, onemocnění dvacetkrát infekčnějšího než pravé neštovice. Slintavku a kulhavku vyvolává vir z rodu *Aphtovirů* [19], který u sudokopytníků způsobuje bolestivé puchýře na jazyku, kopytech a vemenech. [20] Lidé se mohou nakazit vdechnutím viru, konzumací kontaminovaného mléka či vniknutím viru do oděrek v kůži, avšak k onemocnění u lidí dochází pouze zřídka. Inkubační doba trvá obvykle 2-7 dnů. Příznaky jako zvýšení teploty, puchýře v ústech, vzácně mezi prsty na nohou a na ruce, však brzy samovolně ustupují a lidé často ani nevyhledají lékařskou pomoc. [21] Nejpoužívanějším opatřením proti slintavce a kulhavce je metoda zadušení (*stamping out*), kdy jsou všechna nemocná a vnímavá zvířata (ta, která se mohou nakazit), jež s nimi přišla do styku, poražena. Mrtvá těla se pálí nebo zakopávají. V ochranném pásmu a v zóně zvýšeného dozoru se provádí další opatření jako sčítání všech vnímavých druhů zvířat (skotu, ovcí, prasat apod.), dezinfekce, prohlídky veterinárními lékaři, zákaz shromažďování a transportu, zákaz používání dopravních prostředků a omezení pohybu lidí. Pro celý stát pak platí zákaz vývozu živých vnímavých zvířat, čerstvého masa a mléka a výrobků z nich, zákaz vývozu usní a kůže. [22]

Záměrné rozšíření slintavky a kulhavky mezi hospodářská zvířata by způsobilo masové vybijení zvířat a nutnost manipulace s velkým počtem mrtvých těl. Došlo by k zastavení domácího a mezinárodního prodeje masa a masných produktů na měsíce či roky. Na základě údajů z epidemie slintavky a kulhavky ve Velké Británii v roce 2001 experti odhadují, že by agroteroristický útok americkému masnému průmyslu způsobil škody ve výši okolo 60 miliard USD. [23]

Cílem útoku se však nemusí stát pouze hospodářská zvířata, ale například také ryby. Hromadný úhyn ryb v České republice byl zatím vždy důsledkem ekologické havárie, jako například v roce 2006, kdy v Lučebních závodech Draslavka a. s. Kolín v době

provozní odstávky došlo k vypuštění nedostatečně zneškodněných koncentrovaných kyanidových vod z detoxikačních van do řeky Labe, které za současného působení nízkých teplot způsobily hromadný úhyn celkem 10 tun ryb na úseku téměř 80 km. [24] Teroristický útok je možné provést jak na řeku tak na rybník. Závažný dopad pro Českou republiku by měl zejména útok na rybníkářskou oblast na Třeboňsku. V podzimním období by agroteroristický útok vedený proti rybníkům plným ryb určených ke štedrovečerní večeři vyvolal velký rozruch a značnou mediální pozornost.

Mnoho insekticidů, herbicidů či fungicidů používaných v zemědělství je pro ryby vysoce toxických, [25] a zároveň běžně dostupných ve velkých množstvích postačujících k otrávení rybníka. Nebezpečné jsou například organofosforové insekticidy (organofosfáty). Všechna organofosfátová hnojiva registrovaná v České republice jsou pro ryby jedovatá. [26]

Dalšími vysoce nebezpečnými látkami pro ryby a jiné vodní živočichy jsou kyanidy. Kyanidy se po chemické stránce vyskytují v závislosti na pH vody a teplotě ve formě kyseliny kyanovodíkové, jako ionty nebo jsou navázané na kovy (např. železo, nikl, zinek). Forma, v jaké se kyanidy do přírodního prostředí dostávají, rozhoduje o jejich toxicitě pro vodní organismy a zejména ryby. Kyanidy postihují hlavně mechanismy zajišťující tkáňové dýchání. V důsledku zablokování dýchacího řetězce nemůže kyslík přecházet do tkání a zůstává v krvi, což způsobuje jasně červené zabarvení krve a žáber. Nejcitlivější tkání na nedostatek kyslíku je nervová tkáň, proto při otravě kyanidy dochází k poruchám nervového systému. Ke klinickým příznakům otravy ryb kyanidy patří poruchy dýchání a dlouhá agonie. Kyanidy jsou silně jedovaté pro všechny organismy, ačkoli citlivost jednotlivých druhů se liší a míra toxicity závisí na dalších podmínkách, kterými jsou u vodních organismů kvalita vody, zejména hodnota pH, teplota, koncentrace rozpuštěného kyslíku, přítomnost látek, se kterými kyanidy vytvářejí komplexy, čímž se snižuje jejich toxicita, apod. Významný je i zdravotní stav organismu. [27]

Tak jako hospodářská zvířata či ryby se cílem teroristů mohou stát zvířata, která jsou veřejně či mediálně dobře známá, a jejich zabití by tedy vyvolalo značnou odezvu. Může se jednat o zvířata v zoologických zahradách, cirkusech, delfináriích či o zvířata známá díky filmům, v nichž účinkovala, nebo vítěze koňských dostihů či jiných zvířecích závodů a soutěží.

Zvířata jako motiv k terorismu

Zvířata však nemusí být pouze prostředkem teroristů nebo jejich cílem, mohou být spolu se zbývající částí přírody a životního prostředí důvodem teroristického útoku. V takovém případě se jedná o tzv. **ekoterorismus**.

V nejobecnějším smyslu se pojem ekoterorismus používá jako označení pro terorismus svázaný s environmentálními tématy. Lze na něj však nahlížet čtyřmi různými úhly pohledu. Prvním je terorismus motivovaný bojem za životní prostředí. Je ale možné nahlížet na něj jako na metodu zaměřenou na poškození životního prostředí s cílem zastrašení určitého objektu, zpravidla státu. Za ekoterorismus lze považovat i celkové poškozování životního prostředí a nebo útoky proti členům environmentalistických skupin. [28]

Pojem ekoterorismus se objevil v roce 1977, kdy Greenpeace zformovala Sea Shepherd Conservation Society a zaútočila na komerční rybáře přeřezáním rybářských sítí. Americká FBI definuje ekoterorismus jako: „*Použití násilí s kriminální podstatou nebo*

hrozby proti nevinným obětem nebo majetku environmentálně orientovanými skupinami z environmentálně-politických důvodů nebo zaměřené na diváky za hranicemi terče často se symbolickou podstatou. “ [29]

Mezi ekoteroristické skupiny bojující za životní prostředí patří například Animal Liberation Front (ALF), Earth Liberation Front (ELF) či Earth First!. FBI odhaduje, že ALF a ELF spáchaly v letech 1996-2001 na území Spojených států více než 600 kriminálních činů a způsobily škodu přesahující 43 milionů dolarů. Mezi jejich nejničivější praktiky patří žhářství, k němuž využívají improvizovaná zápalná zařízení opatřená jednoduchými ale efektivními časovači. [30] Jejich akce nezahrnují násilí vůči lidem, je tedy nutné v rámci ekoterorismu akceptovat kategorii násilí proti majetku. [31]

Radikální skupina Earth First! byla zformována v roce 1980. Pozornost upoutala sérií protestů a občanskou neposlušností. O čtyři roky později její členové představili nový způsob protestů, tzv. *tree spiking* neboli vkládání kovových či keramických hrotů do stromů z účelem poškození pil používaných těžařskými společnostmi. Tree spiking je spolu s dalšími metodami jako žhářství, sabotáž těžařského vybavení a jinými formami poškozování majetku nazýván souhrnným názvem *monkeywrenching*. [32]

Mezi ekoteroristické organizace patří i Sea Shepherd Conservation Society bojující za záchranu mořských živočichů, zejména velryb, která od svého vzniku v roce 1981 potopila již několik velrybářských lodí. [33]

Na druhé straně však, pokud bude za ekoterorismus považováno celkové poškozování životního prostředí, jak bylo zmíněno výše, pak lze za ekoteroristy označit japonské, islandské či norské velrybáře, [34] kteří pod záminkou vědeckých účelů nedodržují **celosvětové moratorium na komerční lov velryb vyhlášené v roce 1986. V průběhu 20. století bylo zabito na dva miliony velkých velryb a některé druhy se díky intenzivnímu lovu octli na pokraji vyhynutí.** [35]

Zvířata v boji proti terorismu

Zvířata je nejen možné použít k teroristickému útoku ale naopak i k jeho včasnému odhalení. Používání služebních psů k vyhledávání výbušnin čichem je standardní postup v mnoha policejních sborech a armádách na celém světě. Služební psi kromě nástražných výbušných zařízení úspěšně vyhledávají i nevybuchlou vojenskou municí. Avšak vyhledávání výbušnin psem není v praxi zcela spolehlivé. Dobře vycvičený pes má úspěšnost okolo 80-95 %. Proto se někdy provádí kontrolní prohledávání druhým psem, ale ani tento postup není stoprocentně spolehlivý, protože pes často následuje stopu svého předchůdce. I přes některé nevýhody je však služební pes nenahraditelný. Výbušniny lze vyhledávat pomocí detekčních přístrojů, ale v budoucnu se nevylučuje ani využití hmyzu, protože například motýl má mnohonásobně lepší čichové schopnosti než pes. Pro vyhledávání min se uskutečnily pokusy se včelami. Současné výzkumy se však soustředí užívat na teplokrevné živočichy, především na krysy. Nejedná se však o běžné evropské krysy, ale o africkou krysu obrovskou (*Cricetomys gambianus*), která má přibližně stejně vyvinutý čich jako pes a její použití přináší řadu výhod. Nevytváří se u ní závislost na člověku, proto ji může vést kdokoli. Co se jednou naučí, nikdy nezapomene. Vycvičená krysa na vodítku prohledala za 20 minut 140 m² testovací plochy, tedy přibližně stejně rychle jako pes, avšak výbušniny identifikovala se stoprocentní spolehlivostí. Pyrotechnické prohlídky objektů provedené krysami se neprovádí, avšak do budoucna to vyloučené není. [36]

Při použití zvířat v boji proti terorismu se však nemusí jednat pouze o služební psy cvičené pro hledání výbušnin. Jako příklad může sloužit komerčně nabízený průtokový měřič toxicity ToxProtect 64 Fischtoximeter určený k ochraně vodárenských systémů pro zásobování obyvatelstva pitnou vodou před vniknutím nebezpečných látek. ToxProtect detekuje akutně působící toxické látky při chemických nehodách nebo teroristických útocích. Používá 4-6 cm dlouhé ryby umístěné v akváriu, jejichž pohyby jsou registrovány fotosenzory přes základní matici. Časově závislá vodorovná či vertikální poloha ryb je vypočtena mikroprocesorem. Po přítoku toxické substance se změní pohybová aktivita ryb. Pokus o únik vede ke zvýšené pohybové aktivitě, intoxikace k redukci pohybu až k nehybnosti v případech smrti. Integrovaný software kombinuje pohybovou aktivitu s vertikální polohou ryby v akváriu a vypočte případný alarmující stav. K ověření alarmujícího stavu slouží světelná stimulace vyvolávající pohybové podráždění. [37]

Bezpečnost pitné vody zajišťují podobným způsobem i některá velká americká města, která využívají systém vyvinutý americkou armádou. Ten za pomoci ryb zvaných slunečnice velkoploutvá (*Lepomis macrochirus*) dokáže rychle detekovat například kyanid, organická rozpouštědla či pesticidy. [38]

Závěr

Zvířata od starověku sloužila v armádách k přepravě osob, materiálu i jako podpora bojových jednotek. Tento trend přetrval až do současnosti. S postupem času se rozšiřoval počet druhů používaných pro vojenské účely a mimo psů, koní, mul, velbloudů či slonů byli do vojenských aktivit zapojeni i delfíni, žraloci či krysy. V dnešní době, kdy hlavní hrozbu představují teroristické útoky, se zvířata mohou stát v rukou teroristů nebezpečnou zbraní. Takových případů se zatím objevilo jen několik, avšak s faktem, že teroristé hledají stále nové způsoby útoků, roste pravděpodobnost, že začnou k dosažení svých cílů více využívat i zvířata. Na druhé straně jsou zvířata stále více používána i v boji proti terorismu. Nejen k tradiční ostraze objektů či vyhledávání výbušnin ale například i k detekci toxických látek. Zvířata sama nemohou rozhodovat o tom, zda činnost, které se zúčastní je dobrá či špatná, jejich nasazení a jeho následky vždy závisí na lidech, kteří je pro daný úkol použijí.

Poznámky k textu:

- [1] *Starověcí Chetité používali biologické zbraně* [online].
- [2] *Tularémie* [online].
- [3] *Were „cursed“ rams the first biological weapons?* [online].
- [4] *Mor, černá smrt* [online].
- [5] PLESNÍK, Vladimír. *Rostoucí nebezpečí biologické války*. s. 2.
- [6] *Pes válečný a bojový* [online].
- [7] *Válečný pes - trocha historie* [online].
- [8] *World War Two Combat: Axis And Allies* [online].
- [9] *Anti-Tank Dog Mine* [online].
- [10] *Terrorists Lodge Bomb in Dog Carcass to Conceal Explosives* [online].
- [11] *U.S. NAVY Marine Mammal Program* [online].
- [12] *U.S. NAVY Marine Mammal Force Protection* [online].
- [13] *U.S. Animal-Rights Leader Addresses “Nonviolence” Conference, Yet Advocates Violence Toward People* [online].
- [14] *Fightin’ with Grabes* [online].

- [15] *Bats in Military Service* [online].
- [16] *The Animals' VC* [online].
- [17] POLYAK, Mark G. *The Threat of Agroterrorism: Economics of Bioterrorism*. s.1.
- [18] BAILEY, Kathleen C. *The Biological and Toxin Weapons Threat to the United States*. s. 5-7.
- [19] SMĚLÁ, Gabriela, VACULÍN, Šimon. *Představuje slintavka a kulhavka nebezpečí pro člověka?* s.1.
- [20] U.S. Department of Justice. *Agroterrorism - Why We're Not Ready: A Look at the Role of Law Enforcement*. s. 1.
- [21] PLESNÍK, Vladimír. *Slintavka a kulhavka u lidí*. s. 3.
- [22] PLESNÍK, Vladimír. *Slintavka a kulhavka u lidí*. s. 2.
- [23] U.S. Department of Justice. *Agroterrorism - Why We're Not Ready: A Look at the Role of Law Enforcement*. s. 1.
- [24] *Příklady významných vodohospodářských havárií od r. 1964: Zpracováno z podkladů a evidence České inspekce životního prostředí* [online].
- [25] *Omezení ryby* [online].
- [26] *Organofosforové insekticidy (organofosfáty)* [online].
- [27] *Otázky pro ekotoxikology a ichtyology k otravě ryb na Labi* [online].
- [28] MAREŠ, Miroslav. *Ekoterorismus v České republice*. s.1-2.
- [29] *Testimony of James F. Jarboe, Domestic Terrorism Section Chief, Counterterrorism Division, FBI Before the House Resources Committee, Subcommittee on Forests and Forest Health February 12, 2002 „The Threat of Eco-Terrorism“* [online].
- [30] *Testimony of James F. Jarboe, Domestic Terrorism Section Chief, Counterterrorism Division, FBI Before the House Resources Committee, Subcommittee on Forests and Forest Health February 12, 2002 „The Threat of Eco-Terrorism“* [online].
- [31] MAREŠ, Miroslav. *Ekoterorismus v České republice*. s. 6.
- [32] *Testimony of James F. Jarboe, Domestic Terrorism Section Chief, Counterterrorism Division, FBI Before the House Resources Committee, Subcommittee on Forests and Forest Health February 12, 2002 „The Threat of Eco-Terrorism“* [online].
- [33] *U.S. Law Defines Sea Shepherd as Terrorists* [online].
- [34] *Whaling Around the World* [online].
- [35] *Velrybářství a utrpení zvířat* [online].
- [36] *S krysou na miny. Policista* [online].
- [37] *ToxProtect 64 Fischtoximeter* [online].
- [38] *Bluegill Fish Monitor Water Supplies for Terrorist Attacks, Contamination* [online].

Použité zdroje a literatura:

- BAILEY, Kathleen C. *The Biological and Toxin Weapons Threat to the United States*. Fairfax: National Institute for Public Policy, 2001. 20 s. Zpráva. Dostupný z [www: <http://www.nipp.org/Adobe/Toxin%20Weapons2.pdf>](http://www.nipp.org/Adobe/Toxin%20Weapons2.pdf).
- KAZDA, Jan. *Organofosforové insekticidy (organofosfáty)* [online]. [2006] [cit. 2008-12-03]. Dostupný z [www: <http://etext.czu.cz/php/skripta/kapitola.php?titul_key=56&idkapitola=54>](http://etext.czu.cz/php/skripta/kapitola.php?titul_key=56&idkapitola=54).
- KHAMSI, Roxanne. *Were „cursed“ rams the first biological weapons?* [online]. Copyright Reed Business Information Ltd., 2007 [cit. 2008-11-11]. Dostupný z [www: <http://www.newscientist.com/article/dn12960-were-cursed-rams-the-first-biological-weapons-.html>](http://www.newscientist.com/article/dn12960-were-cursed-rams-the-first-biological-weapons-.html).
- LLOYD, H. *Válečný pes - trocha historie* [online]. 2008 [cit. 2008-12-10]. Dostupný z [www: <http://protector.txt.cz/clanky/22950/valecny-pes-trocha/>](http://protector.txt.cz/clanky/22950/valecny-pes-trocha/).
- MAREŠ, Miroslav. *Ekoterorismus v České republice. Rexter* [online]. 2004, roč. 2004, č. 1 [cit. 2008-12-20]. Dostupný z [www: <http://www.barrister.cz/strat/rexter/page.php?id=19>](http://www.barrister.cz/strat/rexter/page.php?id=19). ISSN 1214-7737.
- MOTT, Maryann. *Bluegill Fish Monitor Water Supplies for Terrorist Attacks, Contamination* [online]. 2006 [cit. 2008-12-06]. Dostupný z [www: <http://news.nationalgeographic.com/news/2006/09/060928-bluegill-fish.html>](http://news.nationalgeographic.com/news/2006/09/060928-bluegill-fish.html).
- PAGANO, John-Paul. *Fightin' with Grabes* [online]. 2002 [cit. 2008-12-02]. Dostupný z [www: <http://guanubian.blogspot.com/2002_12_01_guanubian_archive.html>](http://guanubian.blogspot.com/2002_12_01_guanubian_archive.html).
- PEDERSEN, Scott. *Bats in Military Service* [online]. 2002 [cit. 2008-12-01]. Dostupný z [www: <http://biomicro.sdstate.edu/pederses/insignia.html#batbomb>](http://biomicro.sdstate.edu/pederses/insignia.html#batbomb).
- PLESNÍK, Vladimír. *Rostoucí nebezpečí biologické války*. [s.l.], 2001. 9 s. Studijní materiál. Dostupný z [www: <http://www.khsova.cz/01_odborna_cinnost/files/smd102.pdf>](http://www.khsova.cz/01_odborna_cinnost/files/smd102.pdf).

- PLESNÍK, Vladimír. *Slintavka a kulhavka u lidí*. [s.l.], 2001. 4 s. Studijní materiál. Dostupný z www: <<http://www.zuova.cz/informace/smd/smd086.pdf>>.
- POLYAK, Mark G. The Threat of Agroterrorism: Economics of Bioterrorism. *Georgetown Journal of International Affairs* [online]. 2004, vol. 2004, is. 5.2 [cit. 2008-12-07], s. 31-38. Dostupný z www: <<http://www12.georgetown.edu/sfs/publications/journal/Issues/sf04/B&F%20Polyak.pdf>>.
- REVILÁKOVÁ, Naďa. *Starověcí Chetitě používali biologické zbraně* [online]. 2007 [cit. 2008-12-12]. Dostupný z www: <http://www.rozhlas.cz/leonardo/historie/_zprava/402629>.
- SEHNAROVÁ, Irena. *Pes válečný a bojový* [online]. 2000-2005 [cit. 2008-12-11]. Dostupný z www: <http://www.rozhlas.cz/psi/zabijeci/_zprava/53254>.
- SMĚLÁ, Gabriela, VACULÍN, Šimon. Představuje slintavka a kulhavka nebezpečí pro člověka? *Veterinární lékař* [online]. 2007, roč. 5, č. 3 [cit. 2008-12-12], s. 91-94. Dostupný z www: <<http://195.250.138.169/vetlek/documents/Vaculin.pdf>>.
- VENTUROVÁ, Jitka. *Mor, černá smrt* [online]. 2007 [cit. 2008-12-13]. Dostupný z www: <http://zdravi.idnes.cz/mor-cerna-smrt-0pp-/zdravi.asp?c=A071220_125047_zdravi_bad>.
- Agroterrorism - Why We're Not Ready: A Look at the Role of Law Enforcement*. U.S. Department of Justice, [s.l.]: [s.n.], [2007?]. 8 s.
- Anti-Tank Dog Mine* [online]. 2000-2007 [cit. 2008-12-09]. Dostupný z www: <http://www.soviet-empire.com/1/military/anti-tank/dog_mine/>.
- Marine Mammal Force Protection* [online], Department of the NAVY. U.S. NAVY [1998] [cit. 2008-12-08]. Dostupný z www: <<http://www.spawar.navy.mil/sandiego/technology/mammals/>>.
- Omezení ryby* [online], Kurent s.r.o., c2008 [cit. 2008-12-10]. Dostupný z www: <<http://www.agromanual.cz/cz/pripravy/vlastnosti/omezeni-ryby/pripravek-je-pro-ryby-vysoce-toxick-25.html>>. ISBN 1801-4895.
- Otázky pro ekotoxikology a ichtology k otravě ryb na Labi* [online], Český rybářský svaz. [2006] [cit. 2008-12-08]. Dostupný z www: <http://www.rybsvaz.cz/print.php?page=aktuality/priloha_21_stranka2>.
- Příklady významných vodohospodářských havárií od r. 1964: Zpracováno z podkladů a evidence České inspekce životního prostředí* [online], Ředitelství ČIŽP, oddělení ochrany vod, 2008, 5.9.2008 [cit. 2008-12-10]. Dostupný z www: <[http://www.cizp.cz/\(h2fiymr4izjeso5shwxr1245\)/default.aspx?i-do=363&sh=-1662836549](http://www.cizp.cz/(h2fiymr4izjeso5shwxr1245)/default.aspx?i-do=363&sh=-1662836549)>.
- S krysou na miny. *Policista* [online]. 2004, roč. 2004, č. 9 [cit. 2008-11-30]. Dostupný z www: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/2003/casopisy/pol/0409/krysa_info.html>.
- Terrorists Lodge Bomb in Dog Carcass to Conceal Explosives* [online], Gateway Pundit, 2007 [cit. 2008-12-09]. Dostupný z www: <<http://gatewaypundit.blogspot.com/2007/02/terrorists-lodge-bomb-in-dog-carcass.html>>.
- The Animals' VC [online], *BBC Radio*, c2008 [cit. 2008-12-03]. Dostupný z www: <http://www.bbc.co.uk/radio4/history/animals_vc.shtml>.
- The Threat of Eco-Terrorism* [online], Testimony of James F. Jarboe, Domestic Terrorism Section Chief, Counterterrorism Division, FBI Before the House Resources Committee, Subcommittee on Forests and Forest Health February 12, 2002, Federal Bureau of Investigation, 2002 [cit. 2008-12-07]. Dostupný z www: <<http://www.fbi.gov/congress/congress02/jarboe021202.htm>>.
- ToxProtect 64 Fischtoximeter* [online]. [1997] [cit. 2008-12-11]. Dostupný z www: <<http://www.toxicita.cz/kontinualni-mereni-toxicity/tox-protect-64/>>.
- Tularémie* [online], Nemocnice Blansko, 2008, 29.01.2008 [cit. 2008-12-12]. Dostupný z www: <<http://www.poliklinikablansko.cz/informace/tularemie.htm>>.
- U.S. Animal-Rights Leader Addresses "Nonviolence" Conference, Yet Advocates Violence Toward People* [online], The Center For Consumer Freedom, 2005 [cit. 2008-12-07]. Dostupný z www: <http://www.consumerfreedom.com/pressRelease_detail.cfm/release/139>.
- U.S. Law Defines Sea Shepherd as Terrorists* [online]. c2003 [cit. 2008-12-14]. Dostupný z www: <http://www.highnorth.no/library/movements/Sea_Shepherd/us-la-de.htm>.
- U.S. NAVY Marine Mammal Program* [online], Department of the NAVY, [1998] [cit. 2008-12-08]. Dostupný z www: <<http://www.spawar.navy.mil/sandiego/technology/mammals/>>.
- Velrybářství a utrpení zvířat* [online], Nadace na ochranu zvířat, c2006 [cit. 2008-12-05]. Dostupný z www: <<http://www.ochranazvirat.cz/14/czech/clanek/velrybarstvi-a-utrpeni-zvirat>>.
- Whaling Around the World* [online], Sea Shepherd Conservation Society, c2008 [cit. 2008-12-10]. Dostupný z www: <<http://www.seashepherd.org/whales/whaling-around-the-world.html>>.
- World War Two Combat: Axis And Allies* [online]. [2005] [cit. 2008-12-10]. Dostupný z www: <<http://community-2.webtv.net/Hahn-50thAP-K9/K9History21/>>.

Úvod

Obrana zájmů ČR vyžaduje rychlou a pružnou reakci na ohrožení mezinárodní bezpečnosti a stability včetně aktivního zapojování se do mnohonárodních vojenských operací. Z tohoto důvodu musí být ozbrojené síly ČR schopny rychlého nasazení do operací probíhajících mimo území NATO a EU, ve značné vzdálenosti od hranic ČR a v klimaticky i kulturně nezvyklém prostředí. [1]

Vyčleněné síly AČR budou zpravidla působit jako součást mnohonárodních sil NATO a sil EU nebo v rámci sil mezinárodní koalice. Důležitým požadavkem je proto sladění národních zájmů ČR se spojeneckými (koaličními) zájmy a dosažení odpovídající úrovně standardizace doktrín, operačních postupů a výzbroje AČR s ozbrojenými silami členských států NATO.

Po transformaci ženijního vojska AČR v roce 2008 jsou jednotky ženijního vojska předurčeny, kromě jiného, také pro ženijní podporu mnohonárodních společných bojových i nebojových operací. Vzhledem k novým organizačním strukturám a předpokládaným úkolům je potřebné řešit požadované schopnosti a způsoby použití ženijních jednotek při podpoře mnohonárodních nebojových operací ve vztahu k národním specifikám.

Jedním z hlavních úkolů pro nasazené ženijní jednotky je zabezpečení pohybu vlastních sil a budování základen. Na národní úrovni není v oblasti budování základen řešena metodika hodnocení možných ohrožení a analýza rizik jako podklad pro rozhodování velitele v oblasti ochrany vojsk, respektive v oblasti ženijních opatření ochrany vojsk a metodika činnosti štábu při plnění úkolů ženijního zabezpečení přesunů. V rámci členských států NATO je tato problematika již řešena, ale jen na národních úrovních a ve vztahu k odpovídajícím organizačním strukturám a úkolům. Výsledky jsou publikovány v omezeném rozsahu.

Z dosavadních zkušeností důstojníků štábů (DŠ) ženijní specializace – účastníků mírových operací také vyplývá, že hlavní funkcionáři úkolových uskupení zpravidla neznají předurčení, možnosti a zásady použití sil a prostředků ženijního vojska začleňných do uskupení. To se v praxi projevuje v tom, že tito hlavní funkcionáři často neví, k čemu je vlastně mají nebo mohou použít, někdy jejich nasazení ani nevyžadují. Hlavní funkcionáři štábu mají z objektivních i subjektivních důvodů také zkreslenou představu o použití ženijních sil a prostředků v průběhu operace. Příkladem může být neznalost zásad používání jednotek EOD a následně snaha o jejich začleňování do čela sestavy pro přesun (kolony vozidel) k odstraňování případných nástrah (IED).

To se zákonitě odráží i ve formulaci požadavků velitele na plnění úkolů v oblasti ženijní podpory činnosti vojsk. Z této skutečnosti vyplývají požadavky na přípravu hlavních funkcionářů na straně jedné a na straně druhé si tato situace vyžaduje určitou aktivitu (nabídku, prosazení se) DŠ ženijní specializace již v průběhu plánování operace

(tvorbě organizačních struktur uskupení) a samozřejmě v průběhu operace. Proto je nutné promítnout zásady použití jednotek ženijního vojska do metodik (SOP) při plánování a řešení úkolů nebo konkrétních situací, do tvorby modulů uskupení sil a prostředků pro operaci. Budou-li potom tyto zásady v činnosti velitele a štábu respektovány, lze předpokládat určitou nápravu stavu v této oblasti.

Cílem článku je:

- *ukázat* na některé skutečnosti a souvislosti spojené s použitím ženijních sil a prostředků při realizaci ženijních opatření ochrany vojsk a ženijních opatření k zabezpečení přesunů vojsk v mírových operacích,
- *uvést* deklarované cíle výstavby a požadované schopnosti ženijního vojska AČR,
- *charakterizovat* zvláštnosti zabezpečení pohybu a ochrany vojsk v soudobých nebojových operacích,
- *naznačit* možné přístupy k řešení návrhu metodiky činnosti důstojníka štábu ženijní specializace ve vztahu k ženijním opatřením k zabezpečení pohybu a ochrany vojsk.

Ženijní podpora v rámci nebojových operací

Pod pojmem nebojové operace jsou chápány vojenské operace, ve kterých se k dosažení cílů používají vojenské síly a prostředky bez plánovaného použití zbraní a munice kromě použití zbraní k sebeobraně při bezprostředním ohrožení života. [2] Nebojové operace mohou být vedeny jako operace mírové nebo podpůrné.

Cílem **mírových operací**, vedených na základě rozhodnutí OSN nebo jiných mezinárodních orgánů a se souhlasem států, na jejichž území jsou realizovány, je vytvořit bezpečné prostředí, ve kterém civilní organizace budou moci obnovit infrastrukturu potřebnou pro trvalý mír. Nasazené vojenské síly a prostředky mohou být použity jak pro zabezpečení odpovídající pomoci obyvatelstvu, tak ve formě přímého použití vojenských prostředků v rámci prosazení zastavení palby nebo ustanovení mírové dohody či k předejití vzniku, stupňování nebo obnovení nepřátelství.

V rámci **podpůrných operací** mohou být síly a prostředky AČR použity na vlastním území v rámci integrovaného záchranného systému, k asistenci ve prospěch Policie ČR, ke střežení objektů důležitých pro obranu státu a k plnění dalších úkolů. V rámci aliančních sil, při nasazení mimo území ČR, mohou být síly a prostředky AČR použity pro plnění široké škály úkolů od záchranných prací přes evakuační nebo odsunové operace až po vynucování uvalených sankcí.

Ženijní zabezpečení operace je souhrn plánovaných a realizovaných opatření v prostoru činnosti vojsk (operačního uskupení) [18]. Úkoly ženijního zabezpečení jsou plněny jak v rámci mírových operací, tak při podpůrných operacích.

Ženijní vojsko se významnou měrou podílí na plnění úkolů a opatření ženijního zabezpečení, a to formou bojové a všeobecné **ženijní podpory** činnosti vojsk. Tato podpora je ale podmíněna mnoha skutečnostmi, mezi něž patří úzká součinnost jak při přípravě, tak v průběhu plnění úkolů ženijní podpory. Tento fakt se zákonitě projevuje i v obsahu dokumentů, zpracovaných v oblasti ženijního zabezpečení operací. Specifikou nebojových operací je podíl ženijního vojska na plnění úkolů ve prospěch civilního obyvatelstva.

Cílem ženijní podpory v nebojových operacích je:

■ v oblasti činnosti vojsk:

- vytvořit podmínky pro pohyb a manévr vlastních vojsk v průběhu operace,
- vytvořit podmínky k uchování bojeschopnosti jednotek v průběhu operace a k efektivnímu využití všech sil a prostředků při ochraně vojsk,
- omezit (ztřížít) činnost (pohyb) nepřátelených stran (stran zúčastněných v konfliktu),

■ v oblasti pomoci obyvatelstvu:

- pomoc civilnímu obyvatelstvu formou budování uprchlických center v týlových oblastech,
- obnova nebo výstavba klíčových prvků civilní infrastruktury a zabezpečení vodou, palivy a energií,
- poskytnutí pomoci při obnově místního průmyslu,
- jiné úkoly humanitární povahy vyplývající z dané situace a mandátu.

V mírových operacích závisí rozsah a obsah plněných úkolů ženijní podpory na charakteru operace, na mandátu mírových sil, na stanovených cílech operace a na specifikách prostoru operace (činnosti vojsk).

Zpravidla však ženijní podpora zahrnuje: [3]

- ženijní zpravodajství,
- průzkum k činnosti proti minám a improvizovaným výbušným zařízením, provádění školení o možném nebezpečí,
- **ženijní opatření ochrany vojsk** v prostoru činnosti mírových sil (ženijní budování základen, pozorovacích, kontrolních a strážních stanovišť, zřizování nevybušných zátarasů apod.),
- prověřování terénu na přítomnost min a odminování terénu a objektů v prostorech činnosti vojsk a označování minových polí,
- likvidace výbušných pozůstatků války (nebo nevybuchlé munice...) (činnost EOD),
- **zabezpečení pohybu jednotek** po určených komunikacích, úpravu a údržbu cest, mostů, tunelů a dalších objektů, revizi stálých mostů, budování přistávacích ploch pro vrtulníky,
- ničení ženijní a jiné munice, zbraní, určené vojenské techniky a materiálu,
- provádění stavebních a údržbářských prací na základnách v prostorech rozmístění,
- ženijní podporu civilních projektů,
- poskytování pomoci ženijními prostředky,
- uvedení prostorů využívaných vlastními vojsky do požadovaného stavu.

Při podpůrných operacích (vedených formou humanitárních operací, odstraňování následků pohrom, pátracích a záchranných prací, nebojových evakuačních operací případně vojenské pomoci civilním představitelům) jsou největší nároky na plnění ženijních opatření kladeny při odstraňování následků živelních pohrom a průmyslových havárií.

Ženíjní opatření mohou zahrnovat: [3]

- vyprošťovací práce a odstraňování poškozených, případně zničených objektů nebo jejich částí s využitím ženijních prostředků,
- odstraňování závalů,
- uvolňování, opravu a obnovu cest a mostů,
- zřizování náhradních přemostění,
- lokalizaci požárů s využitím ženijní techniky a trhavin,
- plnění záchranných a evakuačních prací při povodních s využitím ženijních přepravních prostředků a budování ochranných hrází.

Vyčleněné síly a prostředky ženijního vojska, včetně vyčleněných sil a prostředků záchranných útvarů, plní úkoly zpravidla v rámci činnosti záchranných složek (na území ČR v rámci integrovaného záchranného systému), v součinnosti s ostatními druhy vojsk a civilními organizacemi.

Ženíjní zabezpečení v rámci mírových operací se plánuje a organizuje na základě mandátů mírových sil (koncepce operace) a operačního plánu (rozkazu) příslušného velitele operace.

ŽENIJNÍ VOJSKO AČR

Ženíjní vojsko je podpůrným druhem vojska předurčeným k:

- poskytování ženijní podpory operací/činností AČR (ve společné operaci na obranu ČR, v bojových i nebojových operacích různé intenzity mimo území ČR),
- vyčlenění sil a prostředků k posílení integrovaného záchranného systému při řešení ohrožení v důsledku živelních pohrom a průmyslových havárií,
- posílení Policie ČR,
- vyčlenění ženijních jednotek ve prospěch operací NATO/EU.

Organizační struktury ženijního vojska umožňují vytvořit prvky, které budou schopny zabezpečit modulární zasazování sil a prostředků pro plnění úkolů v míru, v období krizí i ve válečném stavu.

Cíle výstavby ženijního vojska v letech 2009-2014

Ženíjní vojsko AČR **musí být schopno plnit úkoly ženijní podpory** v souladu s vojensko-politickými ambicemi ČR se zaměřením na plnění úkolů bojové ženijní podpory a všeobecné ženijní podpory operací AČR (v ČR i zahraničí). Dále musí být schopno plnit úkoly vyplývající ze závazků AČR směrem k IZS, zejména při záchranných pracích a při obnově infrastruktury v oblastech postižených živelními pohromami nebo průmyslovými haváriemi a úkoly vyplývající z ženijní podpory HNS při přijetí spojeneckých vojsk na území ČR. **Důraz bude položen na modulárně vytvářená ženijní úkolová uskupení** v souladu s charakterem plněného úkolu. Vojenské záchranné útvary budou připravovány k plnění humanitárních úkolů CO, s předpokladem jejich předání HZS ČR v době válečného stavu. [4]

Cílem výstavby ženijního vojska v letech 2009-2014 je připravit útvary a jednotky schopné ve prospěch brigádního úkolového uskupení (bÚU) AČR vyčlenit uskupení k plnění úkolů ženijní podpory (bojové i všeobecné) v síle až ženijního praporu pro plnění úkolů ženijní podpory bÚU. **Důraz je položen na ženijní opatření k zabezpečení**

pohybu vlastních vojsk, ženijní opatření k omezení činnosti protivníka, **ženijní zabezpečení ochrany vojsk**, všeobecnou ženijní podporu, provádění ženijního průzkumu, plnění úkolů EOD/IEDD a ženijní podporu mírových operací. [4]

Požadované schopnosti v jednotlivých oblastech ženijní podpory

V oblasti bojové ženijní podpory bude ženijní vojsko schopno plnit úkoly zabezpečení pohybu vlastních vojsk, opatření k omezení činnosti protivníka, udržitelnosti, přežití a ženijní opatření ochrany vlastních vojsk. Vojskové jednotky budou schopny razit průchody návěsnými a výbušnými odtarasovacími prostředky začleněnými do jejich organizační struktury. Plošné odminování bude prováděno dálkově řízenými stroji bez přítomnosti operátora stroje v nebezpečném (ohroženém) prostoru. Ženijní jednotky budou dále schopny plnit úkoly polního opevňování včetně zřizování nevýbušných zátarasů, budování velitelských stanovišť v polních podmínkách, úkoly asistence při ubytování vojsk v polních podmínkách, úpravu a údržbu cest pro zabezpečení pohybu vojsk a zřizování doprovodných mostů. Požadavkem pro nasazení ženijních jednotek v zahraničních operacích je vybavení technikou poskytující stejný stupeň ochrany, jako mají vojskové jednotky plnící bojový úkol. Dalším požadavkem je, aby převážná část techniky ženijních jednotek byla mimo přepravy po silnici, železnici a lodní přepravy, schopna přepravy letouny strategické a taktické vzdušné přepravy. [4]

V oblasti likvidace výbušných materiálů (likvidace konvenční munice = EOD/likvidace improvizovaných výbušných zařízení = IEDD) bude celá oblast centralizována (jednotné řízení pyrotechnické služby/EOD/IEDD v rámci AČR). Jednotky EOD budou schopny provádět bezkontaktní průzkum a vyhledávání nevybuchlé munice a IED, budou vybaveny dálkově řízenými prostředky (roboty) pro manipulaci s nevybuchlou municí a IED a k jejich likvidaci. Dále budou jednotky EOD/IEDD schopny od roku 2013 detekovat a likvidovat chemickou municí a provádět sběr povýbuchových stop v prostoru incidentu s přítomností IED. Jednotky EOD budou vybaveny technikou poskytující stejný stupeň ochrany osádky, jako mají vševojskové jednotky plnící bojový úkol. Technika EOD jednotek bude kromě přepravy po silnici, železnici a lodní přepravy schopna přepravy letouny strategické a taktické vzdušné přepravy. [4]

V oblasti všeobecné ženijní podpory se předpokládá u ženijních jednotek (ženijních stavebních, ženijních mostních, ženijních odminovacích jednotek, jednotek EOD a jednotek všeobecné ženijní podpory) plnění zejména úkolů spojených: s budováním a úpravou základen pro vojska při zahraničních operacích, s obnovou nebo vybudováním infrastruktury využívané vojsky na teritoriu (případně i civilním obyvatelstvem), s budováním a obnovou infrastruktury ve prospěch logistické podpory vojsk, s obnovou infrastruktury pro civilní obyvatelstvo v rámci programů CIMIC – tzn. výstavbou a opravou cest (požadována zatížitelnost cest dle standardů NATO je MLC 100), obnovou letišť, výstavbou přistávacích ploch pro vrtulníky, stavbou plovoucích mostů se zatížitelností minimálně MLC 70, stavbou mostních provizorií z předem připravených mostních konstrukcí a také s pomocí při výstavbě nebo obnově válkou zničené civilní infrastruktury. Dále se předpokládá, že ženijní jednotky v rámci zahraničních operací budou plnit úkoly spojené s plošným odminováním, likvidací výbušných materiálů, IED a likvidací výbušných pozůstatků války na teritoriu. [4]

Priority v plnění úkolů ženijní podpory jsou tyto: [4]

č. 1 – pohyb vlastních vojsk (mobilita),

č. 2 – uchování bojeschopnosti vlastních vojsk,

č. 3 – všeobecná ženijní podpora,

č. 4 – omezení činnosti protivníka (counter-mobility).

POHYB / MOBILITA VOJSK

Problematika podpory pohybu vojsk a manévru sil neoddělitelně souvisí se splněním cílů jakékoliv operace. Dosažení stanoveného prostoru odpovědnosti spolu s možností se v něm libovolně (podle potřeby) pohybovat, jsou předpoklady splnění jakéhokoliv úkolu (v operacích). Tato skutečnost je uváděna i v nedávno vydaných dokumentech [5], kde je manévr a pohyb zmiňován v souvislosti s obecnými oblastmi boje (combat functions).

Rámec problematiky ženijní podpory pohybu/manévru vojsk (z hlediska obsahu)

Problematicku ženijní podpory pohybu vojsk je možné v obecné rovině charakterizovat jako adekvátní reakci na existenci/vznik překážek/zátarasů, jež mohou ovlivňovat pohyb vojsk. Cílem je zachovat volnost v pohybu (vlastních) vojsk, zbraňových systémů a nezbytné cirkulace sil a prostředků pro udržení činnosti vojsk v operacích. Tato reakce má mnoho podob a odráží se v uskutečňování příslušných opatření (organizačních, plánovacích, věcných, a dalších). Realizace těchto opatření se uskutečňuje jednak v rámci vlastní činnosti pohybujících se vojsk, a jednak silami a prostředky ženijního vojska. Činnost ženijního vojska je z odborného hlediska zaměřena na možnosti překonávání překážek/zátarasů. V určitých případech se tak děje prostřednictvím snižování jejich účinku, působením na vybrané nepříznivé parametry/charakteristiky. Rovněž je nutné konstatovat, že v případě jakéhokoliv výskytu překážek/zátarasů se nejprve zvažuje možnost jejich obejití.

Na základě charakteristik jednotlivých činností, prováděných v rámci ženijní podpory vojsk, lze tyto členit do skupin, uvedených na schématu (viz obr.).

Obr.: Rámcová struktura problematiky plnění úkolů zabezpečení pohybu vojsk

V nebojových operacích lze předpokládat plnění jakýchkoliv úkolů ženijní podpory pohybu vojsk v rámci výše uváděného členění. Odlišnosti mohou být, v závislosti na konkrétním cíli a charakteru příslušné operace, v rozsahu a intenzitě plněných úkolů. Obecně se dá předpokládat, že tyto odlišnosti budou nabývat v oblasti překonávání zátarasů a překážek nejvyšších hodnot v počátečních fázích operace a dále budou mít sestupnou tendenci. V oblasti zvyšování možností pohybu tomu bude naopak.

Některé aspekty informačního zabezpečení problematiky plnění úkolů podpory pohybu

Překonávání zátarasů a překážek ve své podstatě představuje použití kombinace taktiky a techniky, respektive technologií, k postupu útočících sil ke vzdálenější straně zátarasu, jež je přikryt palbou. Jedná se pravděpodobně nejsložitější bojový úkol, se kterým se mohou jednotky setkávat. Překonávání je synchronizovaná operace druhů vojsk. Začíná detekcí zátarasu a končí zřízením průchodu/přepraviště a umožněním tak manévrujícím silám plnění dalších úkolů.

Kvalitní zabezpečení informacemi, zejména včasná identifikace zátarasů a překážek v rámci prostoru činnosti, spolu s včasným vyčleněním příslušných sil a zdrojů již v procesu plánování, může pro manévrující jednotky ve své výslednosti představovat rozdíl mezi úspěchem a selháním.

Jednou z nejdůležitějších rolí v procesu informačního zabezpečení sehrává operační zpravodajství. Napomáhá velitelům zejména v procesu pochopení situace, což je součástí rozhodovacích procesů.

Termín ženijní zpravodajství je charakterizován jako „Údaje získávané zpracováváním informací týkajících se ženijních opatření a možností protivníka, podmínek prostředí, vojenských geografických informací a terénu, vyžadované velitelem pro plánování bojové činnosti“. [6] Ve své podstatě se jedná o pokrytí informačních potřeb, jež vznikají v souvislosti s rozhodováním a plánováním v rámci ženijního vojska a problematiky ženijní podpory operací. Místo a úlohu ženijního zpravodajství je tedy potřebné především vidět v oblasti, jež umožňuje lepší chápání „ženijní situace“ (situational understanding), jež je nezbytnou součástí celku.

K prioritním požadavkům na zpravodajské informace v průběhu rozhodovacího procesu, například při zabezpečení pohybu v souvislosti s překonáváním vodních překážek, mohou patřit:

- ☐ postavení protivníka, jež mohou vést přímé palby, respektive řídit nepřímé palby na místa/úseky přepravy a přístupy k nim,
- ☐ poloha/umístění zátarasů protivníka (zvláště min), ve vodě a na protilehlém břehu,
- ☐ poloha/rozміstění záloh protivníka a jednotek využitelných pro protiútok,
- ☐ poloha dělostřelectva protivníka, jež je na dostřel míst/úseků přepravy, prostorů soustředění a přístupů,
- ☐ poloha a využitelnost stávajících objektů pro přepravu a přepravišť,
- ☐ šířka, hloubka, rychlost proudu vodních překážek,
- ☐ stav dna a profil vodní překážky,
- ☐ výška, sklon a stabilita břehu,
- ☐ stav silniční sítě na přilehlém a protilehlém břehu.

V průběhu rozhodování a plánování zřizování přepravišť je vhodné přihlížet i k dalším (technickým, organizačním, časovým a jiným) faktorům.

Koncepty dosavadního pojetí „zabezpečení pohybu“ a „zajištěné mobility“

V AČR je v současné době aplikován koncept zabezpečení pohybu, jež je založen zejména na těchto skutečnostech:

- schopnosti všech druhů vojsk plnit nejjednodušší úkoly ženijního zabezpečení,
- schopností ženijního vojska plnit složitější opatření, jež vyžadují použití ženijních prostředků,
- vyčleňování prvků, jež jsou v rámci bojové sestavy předurčeny k plnění úkolů ženijní podpory pohybu vojsk – například skupiny/odřady k zabezpečení pohybu a podobně.

V armádě USA byl před několika lety zaveden koncept, tak zvané „zajištěné mobility“ (assured mobility). Tento koncept vyžaduje proaktivní hodnocení situace (proactive assessment), jako součást zpravodajského hodnocení bojiště, stejně jako začlenění vhodných prvků podpory do manévrujících sil, aby napomohly překonat všechny překážky a zátaras. Koncept je aplikovatelný jak na strategickém, operačním a rovněž i na taktickém stupni velení. Základy zajištěné mobility jsou:

- **Předvídat.** Ženisté a další plánovači musí předvídat potenciální překážky mobility společných sil prostřednictvím analýz taktiky protivníka, jím používaných technologií a postupů, schopností a vývoje. Předvídání vyžaduje nepřetržitou aktualizaci obrazu operačního prostředí.
- **Odhalit/zjistit.** S využitím prostředků systému zpravodajství, sledování a průzkumu určí ženisté a ostatní plánovači polohu přírodních překážek a zřízených zátarasů, detekované příznaky zřizování zátarasů, včetně potenciálních prostředků pro jejich zřizování. Výsledkem je návrh řešení a alternativních způsobů činnosti.
- **Předcházet.** Ženisté a ostatní plánovači aplikují získané poznatky prostřednictvím zamezení schopnostem protivníka k ovlivňování mobility. Toho je dosahováno proaktivními činnostmi a působením sil ještě před tím, než jsou zátaras zřízeny, nebo aktivovány. Toto může například představovat zničení prostředků protivníka ještě před tím, než mohou být použity, a tím i omezení jeho schopnosti zřizovat zátaras.
- **Vyhnout se.** Jestliže prevence selže, velitel bude manévrovat silami, aby se vyhnul překážkám mobility, v rámci schématu manévru (v případě, že je to uskutečnitelné).
- **Neutralizovat/snížit účinky.** Ženisté a ostatní plánovači plánují snížení účinků zátarasů/překážek, proražení průchodů a překonání zátarasů a překážek co možná nejdříve, aby umožnili neomezený pohyb sil.
- **Chránit.** Ženisté a další prvky plánují realizaci opatření k ochraně sil, jež budou zabráňovat schopnostem protivníka negativně ovlivňovat manévr společných sil. Tato mohou zahrnovat plnění úkolů zátarasování/ničení k zamezení manévru protivníka a poskytnutí ochrany vlastním manévrujícím silám.

Koncept zajištěné mobility poskytuje plánovací systém k usměrňování/ovlivňování velitele a štábu v proaktivní aplikaci ženijních a jiných bojových prostředků k zajištění volnosti v pohybu a manévrování. Jako sjednocující plánovací proces, bere v úvahu vazby a souvislosti mezi úkoly, spadající do oblastí pohybu, zatarasování/ničení, přežití (mobility, countermobility a survivability) a jejich rolí v rámci všech šest funkcí (oblastí) boje. Zajištění mobility je v konečné podobě výsostně věcí velitele.

Podpora ochrany vojsk

Ochrana vojsk je definována jako souhrn opatření a prostředků určených k minimalizaci zjištění možného cíle protivníkem, zranitelnosti osob, zařízení, výzbroje a techniky a činností před jakýmkoliv ohrožením za každé situace a k zachování akceschopnosti a bojeschopnosti vojsk. [7]

Cílem ochrany vojsk je maximální snížení účinnosti působení protivníka na vlastní vojska, odstranění následků napadení, zachování nebo obnova bojeschopnosti a ochrana vojsk před nežádoucími účinky vlastních zbraní a bojové techniky.

Ochrana vojsk je jedním z klíčových prvků pro zajištění bezpečnosti všech sil a prvků nasazených v rámci nebojové operace. Opatření ochrany vojsk se realizují formou všeobecných nebo zvláštních opatření. Jak všeobecná, tak zvláštní opatření realizují nasazené vojenské síly vlastními silami a prostředky nebo mohou být tato opatření realizována formou podpory. Ve vztahu k úkolům ženijního zabezpečení je část opatření ochrany vojsk realizována jako ženijní opatření ochrany vojsk, jež zahrnují širokou škálu opatření počínaje ženijním průzkumem, přes využití ochranných vlastností terénu, budování palebných okopů, krytů, maskování a konče opatřeními ke klamání.

Z hlediska rozdělení oblastí působení ženijního vojska bude tato podpora realizována v oblasti opatření k udržení bojeschopnosti vlastních vojsk a v oblasti všeobecné ženijní podpory formou podílení se na likvidaci výbušného materiálu, včetně ochrany vojsk proti IED.

Působení sil a prostředků ženijního vojska při realizaci opatření ochrany vojsk je soustředěno na úkoly vyžadující speciální dovednosti nebo prostředky. V rámci nebojových operací je ženijní podpora v oblasti ochrany vojsk realizována zejména formou poradenství, návrhů, zabezpečení materiálem a budování vhodných zařízení pro ochranu vojsk včetně základen, kontrolních a pozorovacích stanovišť.

V rámci všeobecných opatření ochrany vojsk může být ženijní podpora v oblasti ženijních opatření ochrany vojsk realizována jako pomoc při: [7], [8]

- **přípravě a budování ochranných staveb** všech typů s využitím normovaných prostředků nebo materiálu z místních zdrojů,
- ženijním **budování prostorů a postavení** zaujímaných vojsky, včetně **přípravy komunikací pro manévry**,
- **zodolňování a výstavbě ochranných zařízení infrastruktury**, včetně kolektivní ochrany proti ohrožení chemickými, biologickými, radiologickými a jadernými látkami,
- **klamání (maskování, skrytí)** s využitím všech dostupných prostředků,
- **čištění palebných sektorů**,
- realizaci **opatření ochrany proti IED**, zejména v oblasti snížení účinků útoků s použitím IED a neutralizace IED,

- realizaci opatření proti hrozbám z min a výbušných pozůstatků bojové činnosti, především v oblasti získávání a zpracování informací o těchto ohroženích a jejich odstraňování s využitím jednotek EOD,
- ženíjní úpravě terénu pro zvýšení jeho ochranných vlastností před požáry.

Jednou z klíčových ženíjních činností, mající vliv na rozhodnutí velitele a na plnění všech ostatních úkolů nebo opatření ženíjní podpory, je ženíjní průzkum.

Ženíjní průzkum v rámci nebojových operací **je zaměřen** především na terén a terénní objekty v prostoru rozmístění a činnosti vojsk. Ženíjním průzkumem se **prověřuje**: terén a objekty na přítomnost min, nástrah a nevybuchlé munice, charakter horniny v místech (do)budování základen (ochranných staveb) a možnost těžení materiálů z místních zdrojů, výskyt spodních vod, nebezpečí záplav povrchovou vodou a možnosti odvodnění.

Ženíjní průzkum budoucích prostorů rozmístění (objektů) jednotek uskupení se v prostoru operace provádí všemi dostupnými formami, studiem map, popisem území, zjišťováním zpráv od místních obyvatel apod. Údaje se upřesňují na základě provedené rekognoskace a při jednání s místními úřady nebo vlastníky objektů (pozemků).

Nejdůležitějším je **průzkum z hlediska ochranných vlastností terénu**. Pokud se prostory zájmu nacházejí v místech, ale i mimo míst bývalých bojů (nepokojů), je nezbytné vždy provést důkladný ženíjní průzkum terénu a budov. **Je zaměřený hlavně** na přítomnost minového materiálu, nástrah, nevybuchlé nebo selhané munice, a také se prověřuje možnost ohrožení jednotek v městských částech průmyslovými a chemickými látkami.

Průzkum terénu z hlediska možností budování opevňovacích objektů je důležitý pro stanovení optimálních podmínek pro provádění opevňovacích prací a **zahrnuje**:

- **topografický průzkum** s cílem najít vhodné prostory pro umístění opevňovacích objektů a dalších objektů k zabezpečení ochrany a obrany vojsk, prostory pro prvky logistické podpory, velení a spojení apod.,
- **geologický a hydrogeologický průzkum**, jehož cílem je zjistit vhodné půdní poměry, umožňující hospodárné nasazení zemních strojů a využití druhů opevňovacích objektů s maximálními ochrannými účinky, vliv spodních vod na podzemní stavby, možnosti provedení odvodňovacích prací apod.,
- **průzkum**, jehož objektem mohou být např. naleziště potřebného materiálu z místních zdrojů v blízkosti budovaných prostorů jednotek úkolového uskupení (o těžbě tohoto materiálu se ale musí jednat s místními úřady nebo majiteli).

ZVLÁŠTNOSTI ŽENIJNÍ PODPORY V SOUDOBÝCH OPERACÍCH

Zvláštnosti zabezpečení pohybu v soudobých operacích

Pohyblivost (mobilitu) jednotek uskupení je nutno chápat z širšího hlediska, ne jen jako pouhý pohyb, přepravu nebo manévry. Pohyblivost je celé spektrum možností přepravy, infrastruktury, velení, řízení a vybavení, které je nezbytné pro zabezpečení pohybu podporovaných sil a prostředků, včetně obyvatelstva.

Cílem ženijního zabezpečení pohybu je vytvořit podmínky k včasnému přesunu jednotek do operačního prostoru a k bezpečnému pohybu v prostorech jejich činnosti při plnění úkolů podle stanoveného mandátu. Následně také pomoc civilnímu obyvatelstvu při obnově infrastruktury pro mírový život.

Ženijní zabezpečení pohybu obecně zahrnuje: [9]

- průzkum prostorů nezbytných pro veškerou činnost jednotek včetně jejich prověření na přítomnost min, nástrah a nevybuchlé munice,
- monitorování stávající sítě silnic a cest, určené pro přesuny a dopravu jednotek,
- úpravu a údržbu určených silnic, cest, včetně objektů na nich, případně obnovu zničených a poškozených (neprůchodných) úseků cest a stávajících mostů,
- zřizování náhradních přepravišť přes vodní překážky,
- zimní údržbu komunikací,
- zřizování a úpravu přistávacích ploch pro vrtulníky,
- realizaci opatření k ochraně a obraně proti improvizovaným výbušným zařízením.

Zabezpečení pohybu vojsk je jedním z nejdůležitějších opatření ženijního zabezpečení činnosti vojsk ve všech druzích operací.

Největším nebezpečím, kterému jsou v současných operacích zejména při přesunech vystaveny jednotky (pěší nebo na vozidlech), **jsou improvizovaná výbušná zařízení (IED)**. Existuje široké spektrum IED a je velmi obtížné zjistit včas jejich umístění. Mohou být mobilní nebo stacionární, z hlediska spouštěcího mechanismu jednoduché nebo složité. Zkušenosti z probíhajících operací ukazují, že IED jsou umísťovány zpravidla v prostorech, kde dochází ke zpomalení, zastavení nebo rozmístění vojsk v dosahu účinků těchto prostředků.

Pozemní útoky, doprovázené napadením pomocí výbušnin umístěných na vozidlech řízených sebevraždnými atentátníky a útoky pomocí improvizovaných výbušných systémů, patří v soudobém operačním prostředí (Irák, Afganistan) mezi nejnebezpečnější způsoby boje. **Zpravidla se jedná o tzv. asymetrický způsob vedení boje**, který zákonitě vyvolává potřebu přijímat a realizovat specifická ženijní opatření při zabezpečení pohybu.

Významnou součástí ženijních opatření k zabezpečení pohybu vojsk jsou proto činnosti prováděné preventivně proti použití IED (C-IED) a činnosti spojené s likvidací IED - Improvised Explosive Device Disposal (IEDD). Na realizaci těchto činností se podílejí jednotky podle stanovených, a také upřesňovaných pravidel. Ženijní vojsko má ve své organizaci EOD jednotky, které vyčleňuje k likvidaci výbušného materiálu a jednotky se schopností likvidovat IED.

Zvláštnosti ochrany vojsk v soudobých operacích

Při přípravě operace je nutné položit důraz na specifikaci možných hrozeb v prostoru působení sil a následně provést analýzu rizik. Na základě této specifikace a analýzy je možné plánovat a následně realizovat ženijní opatření k ochraně vojsk, zejména k ochraně prostoru základny, popřípadě dalších vojenských zařízení, a k uchování bojové schopnosti jednotek. Zpracovává se plán ochrany základny, který je součástí operačního plánu. Z tohoto plánu se vychází při kalkulaci potřebného množství sil a prostředků k realizaci ženijních opatření. [10]

Ženíjní opatření ochrany vojsk především zahrnují:

- budování ochranných staveb – zpravidla nadzemních s využitím různých vestavovaných konstrukcí chráněných nebo zesílených zdmi z HESCO košů, betonovými T panely a dalšími prvky,
- budování a zesilování obvodové ochrany – ta je nejčastěji budována s využitím stěn z HESCO košů, zemních valů, protidopravních příkopů, drátěných plotů, zástěn proti pozorování, strážních věží a dalších,
- budování vstupních stanovišť, jež musí umožňovat regulaci provozu a režimový vstup, včetně rychlého uzavření, a musí mít dostatečnou odolnost pro případ snahy o násilné proniknutí nebo výbuchu VBIED,
- maskování,
- rozčlenění prostorů a protivýbuchová (protipožární) opatření.

Jak ukazují výsledky pozorování amerického Centra Lessons Learned pozemního vojaka (CALL), jedním z největších ohrožení pro koaliční vojenská zařízení (základny) jsou útoky pomocí improvizovaných výbušných zařízení na vozidlech (VBIED, vozidlové bomby). Základny a další zařízení nejsou dobře chráněna nebo bráněna proti rozhodným útokům pomocí VBIED, zejména když tento útok následuje po útoku pozemních sil nebo útoku několika VBIED vybuchujícím současně na jednom místě. [7]

Dalším vážným ohrožením je postřelování plošných cílů (základna a dalších vojenských zařízení) minomety a neřízenými raketami.

K obraně proti možným útokům se buduje hluboká obvodová obrana. Zahrnuje zpravidla několik vrstev ochranných valů nebo bariér či plotů, které musí být pozorovány a pokryty palbou a musí mít dostatečnou odolnost a účinnost proti vyhodnoceným hrozbám. **Ochranné valy nebo bariéry** ke zmaření útoku sebevražedných útočníků se vytvářejí kolem prvního pásma obrany dostatečně daleko od důležitých cílů tak, aby se zabránilo ztrátám způsobeným přímými účinky výbuchu nálože – tlakovou vlnou, tepelným působením a střepinami, popřípadě sekundárním střepinovým efektem.

Základny je nutno budovat v místech, která vytvářejí podmínky pro jejich ochranu (obranu), ne tam, kde tento požadavek lze obtížně naplnit. Ubytovací prostory by měly být rozptýleny po celé základně ke zvýšení ochrany sil a schopnosti přežití a rozmístěny co nejdále od možných přístupů rychle jedoucích vozidel. Důležitá místa pro funkci základny nesmí být umístěna v blízkosti objektů, kde jsou uskladněny výbušniny. Pro krytí významných objektů se na základně budují doplňkové ochranné bariéry. Také by měly být stavěny ochranné stavby s ochranou proti účinkům prostředků ničení při vzdušném útoku a rozptýleny po celém ubytovacím a pracovním prostoru. Důležité objekty (části) základna a činnost v nich se maskují proti pozorování.

Při přípravě operace je nutné určit množství ženíjních prací a připravit potřebný materiál (např. maskovací pokryvy, pytle na písek, HESCO koše, kolíky, žiletkový drát, materiál na stavbu a ochranu důležitých zařízení). Je třeba využívat stavby se zesílenými betonovými stěnami a stropy, nelze však vyloučit ubytování a pracovní činnost ve stanech a zařízeních, které nemají dostatečnou ochranu, zejména při krátkodobém nasazení uskupení.

Velmi důležitým faktorem, který je nutno vzít do úvahy při plánování ženíjních opatření ochrany, je zabezpečení materiálem. Není tím myšlen jen standardní vojenský materiál, ale materiál, který je možné použít s využitím místních zdrojů. Například

pro plnění košů HESCO není vhodné používat zeminu z povrchových vrstev, protože může obsahovat organické látky, které mohou podléhat procesu tlení nebo začnou klíčit a následně růst. Dále je nutné počítat se zálohou zeminy – po naplnění košů se zemina časem sesedne. Obdobně není vhodné plnit koše kamením – při blízkém výbuchu nebo zásahu hrozí nebezpečí sekundárního střepinového efektu. Jiným příkladem je otázka stability ochranných zdí a valů. Pro systém HESCO je potřebné provést srovnání a popřípadě zpevnění povrchu tak, aby zeď byla stabilní a nedošlo k sesunutí zdi vlivem sesedání zeminy pod zdi nebo v důsledku ztráty stability po nasáknutí výplně košů vodou.

Na zabezpečení odolnosti vojsk při plnění úkolů v průběhu mírové operace je **kladen velký důraz**, protože zajištění bezpečnosti vojsk **je jedním z hlavních úkolů a požadavků všech velitelů** jednotek mírových sil.

PŘÍSTUPY K NÁVRHU METODIKY PLÁNOVÁNÍ ŽENIJNÍCH OPATŘENÍ

Máme-li řešit (analyzovat) ženijní zabezpečení (ženijní podporu) něčeho (nějaké činnosti velitele, štábu, uskupení vojsk), musíme vědět o co (jakou činnost) se bude jednat, jak zhruba probíhá, jaké úkoly, v jakém pořadí, v jakém prostředí a jakým způsobem budou konkrétním subjektem v průběhu operace plněny. To ale znamená **mít k dispozici nezbytné podklady (informace)** o ženijních opatřeních, předpokládané činnosti velitele, štábu, vojsk, formulované (popsané) pokud možno obdobně, jako je tomu např. v předpisech anebo ve vojenských publikacích (viz [1]).

V souvislosti s tvorbou metodiky (plánování a realizace) ženijních opatření k zabezpečení pohybu vlastních vojsk a jejich ochrany v budoucích operacích je nutné analyzovat:

- obsah ženijních opatření k zabezpečení pohybu a ochrany vojsk,
- ohrožení (rizika) při přesunech a pobytu vlastních vojsk,
- místo a úlohu ženijních sil v sestavě uskupení vojsk,
- požadavky na zabezpečení pohybu a ochrany vojsk v operaci,
- složení a vybavení vyčleněných sil v rámci uskupení vojsk,
- varianty činnosti vyčleněných sil, zvláštnosti a omezení,
- zabezpečení (podpora) činnosti vyčleněných sil,
- součinnost k realizaci ženijních opatření (kdo, s kým a k čemu),
- systém velení při zabezpečení přesunů a ochrany (spojení, signály),
- rozsah a obsah zpracovávané dokumentace,
- **činnost štábu uskupení vojsk, DŠ ženijní specializace při plánování (velitele vyčleněných sil při realizaci) ženijních opatření k zabezpečení přesunů a k zabezpečení ochrany uskupení vojsk v budoucích operacích.**

Konkrétní činnost důstojníků ženijní specializace vyplývá z obsahu přijaté metodiky práce (plánu činnosti, SOP) příslušného orgánu velení. Je ovlivněna charakterem operace (cíl, úkoly, rozsah a doba trvání, množství sil a prostředků, operační prostor) a časem pro plánování operace. Rozhodující jsou především specifické úkoly ženijního zabezpečení, které vyplývají z předpokládané činnosti jednotek úkolového uskupení v průběhu operace na podporu míru.

Při tvorbě metodiky plánování ženijních opatření je nutné:

- **respektovat** SOP štábu svazku při plánování operace (viz např. [5]),
- **zpracovat** do časové osy činnosti štábu (jednotlivých období plánování operace) řešení otázek vyplývajících z plánování a realizace jednotlivých ženijních opatření (k zabezpečení přesunů a k ochraně vojsk),
- **stanovit** pro DŠ ženijní specializace a případně (dle aktuální potřeby) i pro další příslušníky štábu konkrétní **úkoly**: uvést z čeho mají nebo mohou při řešení úkolů vycházet – **zdroje informací**, co mají vzít v úvahu a respektovat, co a v jakém rozsahu kalkulovat, k čemu provést rekognoskaci a s kým součinnost – **vlastní činnost**, jaké informace a dokumenty připravit nebo zpracovat – **výstupy jejich činnosti**),
- **formulovat** obsah a formu příslušné dokumentace k realizaci ženijních opatření a podíl jednotlivých složek (funkcionářů) štábu na jejich zpracování,
- **navrhnout** optimální uskupení ženijních a případně i dalších sil a prostředků k realizaci jednotlivých ženijních opatření (k zabezpečení přesunů, k ochraně vojsk).

Návrh metodiky plánování ženijních opatření musí vycházet a navazovat na činnost (SOP) štábu svazku při plánování operace (viz např. [1], str. 18-33). Do časové osy činnosti štábu svazku (jednotlivých období plánování operace) je ale nutné zapracovat úkoly spojené s řešením ženijních opatření k zabezpečení přesunů a k ochraně vojsk, které by měl štáb a především DŠ ženijní specializace řešit. V současné praxi (činnosti štábů při plánování realizace stanovených úkolů) se postupuje podle předem zpracované metodiky (SOP), kde jsou zpravidla vymezeny konkrétní úkoly do jednotlivce (DŠ) včetně. Je však nutné respektovat, že především z časových důvodů nelze na jednotlivých poradách štábu prezentovat vše, co by měl štáb (DŠ) v rámci ženijních opatření řešit, ale jen informace požadované přijatou metodikou, velitelem nebo NŠ a v dané situaci aktuální.

Závěr

Ženijní opatření zabezpečení pohybu vojsk a ochrany vojsk patří mezi priority ženijního vojska AČR a priority naplňování ženijních funkcí jednotek. Je to zákonitá reakce na poznatky a dosavadní zkušenosti z mírových operací. Názory oslovených respondentů se shodují v potřebě mít k dispozici analýzu všech skutečností souvisejících s řešením uvedených ženijních opatření a poznatků získaných z dosavadních mírových operací. Úkolem je tedy rozpracovat řešení těchto opatření do činnosti orgánů velení (DŠ ženijní specializace) např. v podobě metodik (SOP) a souběžně také vytvářet moduly uskupení ženijních sil a prostředků k jejich realizaci.

Seznam použité literatury a zdrojů informací:

- [1] *AAP-19 (D)*. NATO Combat Engineer Glossary. NATO: NSA, 2003.
- [2] *AAP-6*. Terminologický slovník pojmů a definic NATO. Praha: Úř OSK SOJ, 2009.
- [3] *ATP-52(B)*. Doktrína ženijního vojska pozemních sil. [Ratifikační návrh] (překlad), Praha: Úř OSK SOJ, 2006.

- [4] MARKVART, Petr. *Doktrína AČR v mnohonárodních operacích*. Vyškov: Správa doktrín ŘeVD, 2008. Sv. 1.
- [5] *Informační analýza 2/2007: Ochrana proti IED*. 1. vydání. Vyškov: Správa doktrín ŘeVD, 2007.
- [6] *Informační analýza 3/2007: Zkušenosti jednotek taktického stupně ze soudobých operací v Iráku a Afghánistánu*. 1. vydání. Vyškov: Správa doktrín ŘeVD, 2007.
- [7] *Koncepce rozvoje ženijního vojska AČR v letech 2009-2018* (návrh z února 2009). Praha: MO SRDS/OS, 2009.
- [8] *Vojenská publikace Pub-51-01-3. Štábní práce v operacích*, 2. část. Stálé operační postupy, operační (bojové) dokumenty a hlášení. 1. vydání. Praha: MO, 2008.
- [9] *Vojenská publikace Pub-36-00-01. Ochrana vojsk*. Vyškov: Institut doktrín VeV, 2009.
- [10] *Vojenská publikace Pub-41-00-01. Logistika ve vojenských operacích*. Vyškov: Správa doktrín ŘeVD, 2007.
- [11] *Vojenská publikace Pub-53-01-1. Velení a řízení v operacích*. Vyškov: Správa doktrín ŘeVD, 2006.
- [12] VEJMEJKA, Oto. *Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů*. Vyškov: Správa doktrín ŘeVD, 2005.
- [13] *Zkušenosti z operací č. 6/2008: Ochrana základny*. 1. vydání. Vyškov: Správa doktrín ŘeVD, 2008.
- [14] ZELENÝ, Jaroslav a VODEHNAL, Miroslav. *Zkušenosti z plnění úkolů ženijního zabezpečení činnosti vojsk v mírových operacích*. 1. vydání. Brno: Univerzita obrany v Brně, 2006.
- [15] ZELENÝ, Jaroslav. *Ženijní zabezpečení boje*. 1. vydání. Brno: Vojenská akademie v Brně, 2003.
- [16] *FM 3-0. Operations*. Washington, DC: Headquarters Department of the Army, 2008.
- [17] ZELENÝ, Jaroslav. *Ženijní zabezpečení III* (Bojových uskupení EU BG). Brno: UO Brno, 2008.
- [18] *NN 29 0101. Ženijní vojsko*. Názvoslovná norma. Praha: MO, 2007.

Seznam použitých zkratk:

bÚU	[Bde TF - Brigade Task Force]	brigádní úkolové uskupení
C-IED	Counter Improvised Explosive Devices	ochrana vojsk proti improvizovaným výbušným zařízením
CALL	Center for Army Lessons Learned	středisko amerického pozemního vojska pro využívání poznatků a zkušeností, Centrum Lessons Learned (http://call.army.mil)
CIMIC	Civil-Military Cooperation	vojensko-civilní spolupráce (civilně-vojenská)
DŠ	Staff Officer	důstojník štábu
EOD	Explosive Ordnance Disposal	likvidace výbušného materiálu
HNS	Host Nation Support	zabezpečení hostitelským státem (zemí)
HZS	[Fire and Rescue Corps]	Hasičský záchranný sbor
IED	Improvised Explosive Device	improvizované výbušné zařízení
IEDD	Improvised Explosive Device Disposal	likvidace improvizovaných výbušných zařízení
IZS	[IRS – Integrated Rescue System]	integrovaný záchranný systém
NŠ	[XO - executive officer]	náčelník štábu
MLC	Military Load Classification	vojenská klasifikace zatížení
SOP	Standing (standard) Operating Procedures	stálé (standardní) operační postupy
VBIED	Vehicle-borne Improvised Explosive Device	improvizované výbušné zařízení instalované ve vozidle (vozidlová bomba)

Ing. Pavlína Vasická, Ph.D., prof. Ing. Aleš Komár, CSc.

Výzkum moderní technologie malé pekárny

**VOJENSKÝ
PROFESIONÁL**

V práci jsou uvedeny výsledky specifického výzkumu Univerzity obrany v oblasti ekonomiky provozu a technologie malé pekárny. Prioritou je výzkum zabezpečení misí AČR vlastními pekařskými výrobky ve srovnání s jiným způsobem zabezpečení. Jsou uvedeny technické a technologické možnosti výroby chleba. Zkoumání zahrnuje rozbor moderních technologií, přístrojového vybavení pekáren a navržených konvenienčních surovin a ověřuje vhodnost výrobků chemicky, mikrobiálně a senzoricky. Hodnotí nákladovost výroby a srovnává se stávajícími způsoby jejich zabezpečení. Potvrzuje hypotézu, že v kontejnerové pekárně lze efektivně zajistit výrobu.

Úvod

Výzkum přináší myšlenku, že moderní technologie, jak zařízení tak i postupy, umožňují přehodnotit stávající přístupy k zabezpečení každodenní potravin vojáka – chleba a pečiva. Technologická dostupnost se kloubí s ekonomickou výhodností. Asymetrické vedení válek vyžaduje integrovanou expediční logistickou podporu založenou na multi-národní spolupráci a vnesení nezbytných jedinečných kapacit. Ambicí menších národních armád, které mohou být přínosem společným silám, jsou malé, moderní, mobilní a levné technologie. Mezi ně například patří pro svoji univerzálnost navrhovaná technologie pekárenské výroby v kontejnerové pekárně.

1. Současný stav

Vědecký pokrok a poznatky výzkumu umožňují nově řešit problematiku, která byla v rezortu ministerstva obrany považovaná za neperspektivní a koncepčně již dále neřešena. Jedním z příkladů je zabezpečení stravování vojsk pekařskými výrobky v poli, kdy se spoléhalo na přímý nákup potravin. Reakce řady veteránů z balkánských a blízkovýchodních misí ukazují, že zásobení pekařskými výrobky vyžaduje změněný přístup. Tradičně domácí potraviny nelze snadno nahradit lokální nebo dovozem. Významnou roli sehrávají bezpečnostní požadavky. Do popředí také vystupuje efektivní hospodaření v armádě.

Výzkumná problematika zahrnuje techniku výroby a zařízení na přípravu pekařských výrobků existující v Armádě České republiky a zahraničních armádách v proviantním zabezpečení vojsk. Význam proviantní služby v rámci logistické podpory vyplývá jak z úkolů, které při zabezpečení bojujících vojsk plní, tak z některých zvláštností proviantního zabezpečení. V porovnání s ostatními druhy zabezpečení bojové činnosti vojsk není cílem jen prosté zásobování vojsk proviantním materiálem, ale také jeho zpracování a zajištění ekonomiky výživy.

Proviantské zabezpečení se provádí podle zásad uvedených v odborném předpisu Prov 1-5. [1] Chléb se vyskytuje v každé stravní náležitosti u vojáka. Denní dávka potravin byla stanovena dle příslušnosti vojáka danou stravní dávkou, případně přídavkem

potravin. [2] Základní stravní dávkou vojáka [3] je stanovena doporučená denní spotřeba pšeničnožitného chleba 320 g (tj. roční spotřeba 117 kg), běžného pečiva 90 g (ročně 33 kg) a jemného pečiva 33 g (ročně 12 kg). Lze tedy konstatovat, že z hlediska výživy, vzhledem ke specifickým vlastnostem a zkonsumovanému množství zaujímají pekařské výrobky ve výživě vojáků významné postavení.

Cílem výzkumu bylo zajistit perspektivu rozvoje vojenského stravování v podmínkách úkolové organizační struktury ozbrojených sil a dosáhnout toho novými technologiemi a prostředky. Za využití výhod stávající technologie navrhnout a standardizovat postupy tak, aby byla zajištěna ekonomická efektivnost a potravinová bezpečnost. Vhodným řešením nápravy se jevil návrh nové technologie výroby pekařských výrobků v poli, splňující jakostní a mikrobiologické požadavky.

2. Materiál a metody

2.1 Materiál

K výzkumnému ověření sestavy technologických zařízení laboratorní pekárny sloužily podle pořadí technologického postupu: hnětač, dělička těsta, rohlíkovací stroj, kynárna a pec. Všechna zařízení jsou pro svou univerzálnost určena k vybavení pekáren, cukráren a velkoprodejen potravin k zajištění čerstvého pečiva každý den. Vybraná zařízení svou kapacitou, výkonem, velikostí a nenáročnou obsluhou a spotřebou nejlépe vyhovovala účelům výzkumného záměru.

K pečení všech výrobků byly použity pekařské směsi běžně na trhu dostupné, které byly pro potřebu vojenského výzkumu částečně upraveny, a to smícháním všech sypkých a biologicky neaktivních přísad. Jejich přesné složení se liší dle skupiny výrobku a je součástí výrobního tajemství. [4] Základem hotových směsí byla směs různých druhů mouky, přísadavek regulátorů, emulgátorů, stabilizátorů, cukru, zahušťovadel a látek zlepšujících mouku.

2.2 Metody

Metodou, jež byla využita k získání základních teoretických poznatků zkoumané problematiky, byla metoda historicko-komparativní, kdy zkoumaným subjektem byla sociální oblast, konkrétně historie zabezpečení armády pekařskými výrobky a technické proviantní prostředky v poli, a provedena komparace takticko-technických dat polních pekáren a používaných technologických postupů při výrobě pekařských výrobků.

Při vytváření návrhu nových technologií a výrobního postupu výroby pekařských výrobků byly použity metody laboratorního experimentu, technologické přípravy, senzorické, chemické, mikrobiologické a ekonomické analýzy. Laboratorní experiment byl použit k ověření specifických podmínek provozu převozného zařízení pekařské výroby v polních podmínkách pokusem v poloprovozní laboratoři Univerzity obrany. Metoda technologie přípravy těsta vychází z principu vedení kvasů a těst na záraz s přísadkou zlepšujících a ochucujících přípravků plně nahrazujících funkci kvasu. [5] K organoleptickému posouzení hotových výrobků sloužily senzorické metody [6] s pořadovým testem preferencí, párovou porovnávací zkouškou a hodnocením s použitím stupnic.

Získaná data byla statisticky vyhodnocena pomocí t-testu, testu Kruskal-Wallis a Friedmanova testu. [7] Vyhodnocení získaných dat probíhalo ve statistickém programu StatK25 a programu Microsoft Excel.

Metody chemické analýzy jak u samotných výrobků, tak u směsí použitých k jejich přípravě a zároveň u náplní do pekařských výrobků, stanovily sušinu, obsah hrubé bílkoviny, bílkovin, tuku a aminokyselinové složení předložených vzorků. [8]

Mikrobiologické analýzy sloužily k ověření zdravotní nezávadnosti hotových směsí a náplní použitých k výrobě pekařských výrobků a samotných výrobků. [9] Byl hodnocen obsah *bakterií, kvasinek a plísní, koliformních bakterií, rodu Salmonella spp. a Stafylococcus*. [10, 11, 12, 13]

Ekonomická analýza byla využita k vyhodnocení ekonomických nákladů na provoz a technologii výroby pekařských výrobků. [14] Minimalizaci jednotkových nákladů byla dosažena analýzou nákladů a užitečnosti (CUA - Cost-Utility Analysis) [15].

Při kalkulaci nákladů bylo využíváno kalkulace plných nákladů a kalkulace neúplných nákladů. Rozdělení bylo použito záměrně, k oddělení varianty určené pro vojenské účely (náklady jen materiální) [16] a varianty, která kalkuluje s odpisy, platovými náklady a náklady na revizi zařízení. [17] Dle zákona o daních z příjmu [18] bylo provedeno vyčíslení odpisů dlouhodobého hmotného majetku, jež byl používán při výzkumu a výrobě pekařských výrobků v proviantní laboratoři. [19]

Studie proveditelnosti (Feasibility Study) hodnotila projekt ze zkoumaných hledisek ekonomických, technologických, technických, senzorických, chemických, mikrobiologických a environmentálních. [20] K zhodnocení současného stavu na zkoumaném trhu byla provedena analýza SWOT, kdy výsledkem bylo vyhodnocení externí a interní analýzy. [17]

3. Výsledky

Stěžejní částí výzkumu bylo odzkoušení technologického postupu a surovin na vybraném technickém zařízení a chemické, mikrobiální a senzorické vyhodnocení výrobků. Ekonomická analýza provozu výroby pekařských výrobků zahrnula variantu materiálovou a variantu podnikovou.

3.1 Technologické výsledky

Zahrnují údaje o surovinách, tj. složení upravených standardních pekařských směsí, vybraných zařízení zkoušených v laboratorním provozu a dále pak zkoumaný technologický postup, upravený pro vojenský provoz.

Výsledky zkoumání surovinové skladby

Byl vytvořen soubor 10 pekařských výrobků, rozdělený na čtyři základní skupiny. Jednalo se o chléb (3 vzorky), běžné pečivo (1 vzorek), jemné pečivo (2 vzorky) a celozrnné pečivo (4 vzorky). Z praktického hlediska technologicky, senzoricky a ekonomicky se ukázalo vhodné následující složení komodit možných výrobků.

Skupinu *chléb* tvořily tři navržené základní výrobky, kterými byl chléb pšenično-žitný, žitnopšeničný a chléb žitný. Skupina *běžné pečivo* obsahovala směs na výrobu druhů pečiva, jako jsou rohlík, houska, bulka a bageta, přičemž rozdíl ve zkoumaných výrobcích při výrobě byl pouze v gramáži. Zkoumané vzorky *celozrnného pečiva* byly rozlišeny dle obsahu mlýnských výrobků, sladových výrobků, olejnin a dalších přísad, které udávaly charakter chuti. Výsledkem skupiny byly výrobky sladové, grahamové, sojové a typu Rusti s dýňovými semínky. V největší čtvrté skupině *jemné*

pečivo udával charakter a vlastnosti obsah tuku v těstě. Tukové pečivo I obsahovalo 10 % tuku a charakterizovalo zkoumanou skupinu výrobků, které nebyly plněné náplní nebo ovocem. Sledovaná skupina tukové pečivo II byla zkoumána s 18% obsahem tuku a obvykle přídatkem náplňových směsí rostlinného původu. [20]

Specifickou zkoumanou skupinou byly směsi určené k plnění výrobků, převážně závinů. Jednalo se o náplň makovou, ořechovou, kakaovou, vaječno-likérovou, skořicovou a karamelovou. Dále o směsi na přípravu třeného koláče na plech čokoládového či tmavého.

Navržené technologické zařízení

V kasárnách Černá Pole byla zřízena proviantní laboratoř, která sloužila k simulaci pekařského provozu s možným využitím v terénních podmínkách a k ověření technologie výroby z navržených směsí. Provoz byl vybaven zařízením, které odpovídalo zařízení vhodnému ke kontejnerizaci (tab. 1). Kapacita a velikost veškerých zařízení byla zkoumána vzhledem k velikosti kontejneru převozného na nákladních automobilech nebo přívěsech a zvolena vzhledem k požadavkům na denní zabezpečení jednotky o velikosti 500 vojáků.

Základním předpokladem pro výběr zařízení bylo naplnění podmínek výroby v polních podmínkách. To znamená, že zařízení mělo být odolné vůči nepříznivým klimatickým podmínkám, odolávat rzi a mechanickým poškozením v případě převozu.

Zkoumaný technologický postup

Vlastní technologický postup byl založen na principu vedení kvasů a těst na záraz. [5] Sestával se ze čtyř základních kroků, a to přípravy těsta, dělení a tvarování, kynutí a pečení, které byly optimalizovány tak, aby nedocházelo k časovým prostojům. Postupy byly vzájemně navazující a v době zrání, či kynutí těsta byly prováděny úkony druhého cyklu přípravy těsta. Vlastní technologické postupy byly pro 4 druhy výrobků vyzkoušeny ve 3 variantách: chléb, běžné a celozrnné pečivo, jemné pečivo.

Výhodou použitého technologického postupu je časově nenáročná příprava bez časových prodlev, obvykle nutných při klasické přípravě těsta, tzn. za použití kvasu z předešlé výroby. Hotové směsi splňují vysoké požadavky na surovinovou nenáročnost. Vzhledem k faktu, že při používání směsí jsou dodávány dále pouze tři další suroviny, a to tuk, droždí a voda, je zaručena vysoká úspěšnost výroby. Použitím směsí je zaručena standardní jakost vzhledem ke stálým recepturním poměrům a zlepšujícím a ochucujícím přísadám. Jsou výrazně omezeny nároky na skladovací prostory. Typická vůně a chuť chleba je zaručena zlepšujícími přípravky, které plně nahrazují funkci klasického kvasu.

Použití směsí při výrobě výrazně zkracuje dobu výroby, výroba konečného výrobku chleba trvá do 2,5 hodiny po zahájení výroby. Běžné a celozrnné pečivo je vyrobeno za 100 minut. Výrobky jemné pečivo se liší dobou výroby podle hmotnosti finálního produktu; výrobky o hmotnosti 60 g jsou upečeny do 90 minut, výrobky plněné o hmotnosti 800 g za cca 3 hodiny. Vybraný technologický postup umožňuje zkrátit čas potřebný na výrobu proti dosud a tradičně využívané technologii 0,5 až 5krát. [21] Technologie výroby se vyznačuje dále tím, že klade nízké nároky na kvalifikovanost obsluhy. Zabezpečit výrobu požadovaného množství výrobků jsou schopni dva vojáci za dobu normální pracovní směny při využití konvence premixů a je zaručena potravinová bezpečnost a standardizace.

Tab. 1: Zařízení navržené a testované pro potřeby laboratorní pekárny [vlastní]

Název úplný	Rozměry [mm]	Pořizovací cena [Kč]
Skladové regály čtyřpolicové	1300×400×1850	9 120
Můstková váha	800×500×340	25 400
Hnětač s pevnou díží (144 l objem)	940×600×1200	172 000
Směšovač a dávkovač vody (15 – 20 l/min)	250×115×312	76 000
Pracovní stůl na navažování surovin	1500×800×850	29 600
Digitální stolní váha	310×340×110	10 200
Nerez nástěnná skříňka uzavřená	1500×350×700	13 000
Ošatka pedigová	260×130×75	7 200
Ošatka pedigová	290×140×75	8 100
Forma pro pečení chleba, bílý plech	200×90×60	4 560
Forma pro pečení chleba, bílý plech	300×115×80	5 300
Dělicí stroj	700×480×980	89 000
Rohlíkovací stroj dvouřádkový	1020×650×1330	149 000
Nerez stolový vozík na 8 plechů	780×580×850	11 268
Nerez stůl pracovní	1500×700×850	30 000
Pečný plech děrovaný	780×580×10	18 400
Vozík do pece	640×780×1800	29 600
Kynárna boxová s klimatizátorem	1600×1050×2330	159 000
Etážová modulová pec elektrická	1750×1400×1900	351 000
Lopata sázecí k elektrické peci	2000×260×25	1 000
Vozík pojezdový nerez	1200×750×1770	44 000
Řezačka chleba	1130×550×730	148 000
Digitální stolní váha	310×340×110	9 900
Stůl na expedici nerez	1500×800×850	11 000
Myčka na nádobí (typ 251)	840×805×1565	110 000
Dvojdřez s baterií nerez	1500×800×850	11 500
Postřikovací stanice plechu olejem	620×780×850	40 000
Skříň nerez pro skladování	1500×700×1700	37 000
CELKEM	x	1 580 548

Poznámka: Rozměry znamenají délku, šířku a výšku.

3.2 Doplňující analýzy

Kvalita a jakost pekařských výrobků a směsí byla ověřena chemickým složením, stanovením vlhkosti a mikrobiologickou a senzorickou analýzou.

Chemické analýzy měly za cíl zjistit nutriční hodnotu upravených standardních surovin a hotových pekařských výrobků. Byl vyhodnocen obsah tuku, stanoven obsah hrubé bílkoviny, dále sušina výrobku a stanovení aminokyselinového složení jednotlivých směsí a výrobků z nich vyrobených. Chemické analýzy prokázaly, že obsah zkoumaných látek se shoduje s obsahem uvedeným na obalu od výrobce.

U výrobků chleba, ať už žitnopšeničného nebo pšeničnožitného byl obsah aminokyselin ve výrobku oproti ve směsi nižší. Charakteristickým obsahem složení aminokyselin byl nejvyšší obsah kyseliny glutamové, leucinu a prolinu. Pozitivní bylo také zjištění nízkého variačního koeficientu zkoumaných vzorků. To dokládá vysokou homogenitu. Směrodatná odchylka u výrobku jako celku dosahovala ze všech zkoumaných výrobků nejnižších hodnot a výrobky skupiny chleba jsou si velmi podobné a homogenní.

Nejvyšší obsah aminokyselin byl zjištěn u směsí na přípravu jemného pečiva a u směsí na výrobu celozrnného pečiva. Hodnoty se pohybovaly okolo $100 \text{ g} \cdot \text{kg}^{-1}$. Naopak nejnižší hodnoty byly stanoveny u směsí na přípravu náplní a také směsí chleba žitnopšeničného, kdy hodnoty dosahovaly $60 \text{ g} \cdot \text{kg}^{-1}$.

Hodnocení výrobků ze směsí ukázalo, že nejnižší obsah aminokyselin je obsažen v chlebě, průměrně $52,7 \text{ g} \cdot \text{kg}^{-1}$. Výrobky z celozrnného pečiva měly jejich obsah vyšší než chléb. Průměrně to bylo $89,93 \text{ g} \cdot \text{kg}^{-1}$, tj. o 70 % vyšší obsah než byl v chlebu.

Zjištěná vlhkost škály výrobků skupiny chléb, pečivo jemné a celozrnné pečivo odpovídá standardnímu obsahu vody typickému pro daný výrobek. U výrobků chléb pšeničnožitný a žitnopšeničný byl zjištěn obsah vody okolo 50 %. U jemného pečiva byla zjištěna vlhkost v intervalu 26,70–28,80 %. Výrobky celozrnné obsahovaly průměrně okolo 28 % vody.

Mikrobiologická jakost hodnotila celkový počet mikroorganismů (CPM), plísni a kvasinek a koliformních bakterií jako kolonií (KTJ) ve vzorku 1 g. Testováním byly zjištěny velmi nízké hodnoty celkového počtu mikroorganismů pouze ve výrobcích závinu; u ostatních výrobků se mikroorganismy vůbec nevyskytovaly. Hodnoty nedosahovaly úrovně vyšších řádů, dosahovaly řádově jednotek obsažených mikroorganismů. Nebyl zjištěn obsah kvasinek, plísni, koliformních bakterií, *Salmonelly* ani *Staphylococca*. U zkoumaných výrobků plněných náplní před pečením se jeví hlavní překážkou bránící množení mikroorganismů teplota, kterou výrobky procházejí při technologickém procesu. Všechny zkoumané vzorky tedy vyhovovaly požadavkům na mikrobiologickou jakost pekařských výrobků.

Senzorická hodnocení pekařských výrobků byla prováděna proškolenými hodnotiteli. Jednotlivé výsledky preferenčních testů se liší, ale podstatným závěrem je, že žádný z hodnocených výrobků nebyl hodnocen jako nevyhovující z hlediska senzorické přijatelnosti.

Výrobky skupiny chléb byly hodnoceny v osmi otázkách dotazníkem. Hodnocena byla vůně, vzhled v řezu, pocit v ústech během krátkého žvýkání, pocit při polykání sousta, kyselost vzorků a celková chuť, dále byl proveden párový porovnávací test a test preferenční. Byl hodnocen rozdíl mezi chlebem ošatkovým a formovým, zvláště z hlediska preferenčního. Celozrnné pečivo bylo hodnoceno dotazníkem v následujících senzorických znacích: tvar výrobků, vůně, pocit v ústech během krátkého žvýkání, pocit

při polykání sousta, druhové zastoupení celozrnného podílu, množství celozrnného podílu, celková chuť, a dále byl proveden párový porovnávací test a test preferenční. Jemné pečivo bylo hodnoceno na vzorcích závinů. Hodnocenými sensorickými znaky byl tvar, množství náplně, vzhled na řezu, vůně vzorků, pocit v ústech po krátkém žvýkání, pocit v ústech během krátkého žvýkání, celková chuť a opět byly zjišťovány preference pomocí párového porovnávacího testu a testu preferenčního. Provedená sensorická hodnocení prokázala sensorickou přijatelnost vzorků. Bylo zjištěno, že všechny výrobky byly hodnotiteli hodnoceny nejhůře jako průměrné. [21]

Bezpečnost potravin a environmentální aspekty, prevence

Analýza možných rizik provozu zahrnovala oba v nadpisu uvedené aspekty provozu. Nevýžadovala zavedení systému HACCP. [22] Jednoduchost v provozu umožnila snadnou aplikaci zásad správné hygienické a výrobní praxe a čistší produkce. Byla vypracována hygienická pravidla pro ošetřování a údržbu zařízení, stanoveny zodpovědné osoby a způsob kontroly. Veškerý personál byl proškolen a poučen o zásadách bezpečnosti při práci a hygienických zásadách.

3.3 Ekonomická analýza

Ekonomická analýza vychází z obecných ekonomických ukazatelů při hodnocení trhu a možností AČR. Po vyčíslení nákladů na jednotlivé nákladové položky byly vypracovány 2 varianty. Varianta 1 kalkuluje s neúplnými náklady, tzn. bere v úvahu pouze materiálové náklady. Varianta 2 je variantou podnikového účetnictví, jež bere v úvahu odpisovou stránku nákladů a další nepřímé náklady.

Obecné ekonomické ukazatele

Ke zjištění a vyhodnocení podmínek na trhu v místě zahraničních operací byla použita situační analýza. Byly zmapovány jednotlivé oblasti trhu, zjištěny nedostatky, případná rizika a vyhodnoceny šance a příležitosti trhu. Strategickou výhodou trhu v Kosovu je znalost prostředí a schopnost adaptace. Místní dodavatelé sice nesplňují požadavky na kvalitu a sortiment, ale jsou schopni navrhnout jinou alternativu. Silným nedostatkem je hygiena výroby a obecně bezpečnosti potravin, která může velmi negativně ovlivňovat zdravotní stav komбатantů, nehledě na ohrožení jejich bojeschopnosti. Příležitosti trhu v Kosovu jsou založeny na oslovování nových zákazníků, nabízení alternativ výrobků. Ohrožení místních výrobců vytváří noví dodavatelé, zaměřující se na výrobu substitučních výrobků vyšší kvality.

Silnou stránkou nové použité technologie je hlavně potravinová bezpečnost a hygiena výroby, použití nové technologie za splnění požadavku nízké nákladovosti výroby a také kritérium nenáročnosti na lidské zdroje. Armáda je schopna plnit požadavky na základě metody *just in time*. Jako příležitost je možné zvážit oslovení spojeneckých jednotek s nabídkou výroby. Největší překážkou je doprava surovin v požadovaném intervalu, následný vstup nových dodavatelů, nebo vznik nové technologie.

Modelová situace výpočtu nákladů

Modelová situace se týká zásobování jednotky o síle 500 vojáků působících v zahraniční misi v Kosovu. Vojáci jsou plně zásobováni pekařskými výrobky prostřednictvím vlastních sil. Výroba probíhá v navržené kontejnerové pekárně, která je přidružená

k hospodářské základně. Jsou využívány stávající skladovací prostory a hygienické zařízení. Kontejner slouží pouze jako technologické zařízení. Model je založen na denním zásobování jednotky, náklady jsou uvažovány na zabezpečení jednotky pekařskými výrobky v množství dle vyhlášky. Na zabezpečení 500 vojáků na jeden den je třeba 228,5 kg pekařských výrobků, z toho 160 kg chleba, 45 kg běžného pečiva, 16,5 kg jemného pečiva a 7 kg trvanlivého pečiva. [3]

Maximální kapacita pece je 64 forem chleba po 800 g, to znamená 51,20 kg chleba za jeden výrobní cyklus, který trvá 2 hodiny a 10 minut. K zabezpečení denních požadavků pro 500 vojáků je třeba vyrobit 3 dávky chleba. Celková doba výroby je 6 hodin a 30 minut.

Maximální kapacita pece pro výrobu běžného a celozrnného pečiva o hmotnosti 60 g je 240 ks. Za jeden výrobní cyklus je možno vyrobit 14,4 kg výrobků. Výrobní cyklus trvá 1 hodinu a 40 minut. K pokrytí požadovaného množství běžného pečiva je třeba provést 3,2 výrobního cyklu. Celková doba výroby je 5 hodin a 30 minut. V praxi bude ideální část běžného pečiva (0,2 cyklu-30 min) vyrobena současně s jemným pečivem.

Maximální kapacita pece u jemného pečiva je 64 forem po 800 g; zaručuje výrobu 51,20 kg výrobků, tedy v množství stejném jako u chleba. Výrobní cyklus trvá 3 hodiny a 5 minut. K zabezpečení požadovaného množství jemného pečiva stačí třetinová kapacita pece. v

Kalkulační členění nákladů

Základní nákladové druhy jsou spotřeba materiálu, energie, osobní náklady (mzdy, náklady na sociální a zdravotní pojištění), odpisy hmotného a nehmotného majetku. Všeobecný kalkulační vzorec používaný v ČR použitý v analýze je uvedený tabulce 2.

Tab. 2: Všeobecný kalkulační vzorec nákladů [23]

Všeobecný kalkulační vzorec	Konkrétní kalkulační položky
Přímý materiál	suroviny, energie
Přímé mzdy	platy
Ostatní přímé náklady	sociální a zdravotní pojištění doplňkový materiál nutný k provozu
Výrobní režie (provozní)	odpisy strojů, opravy
Vlastní náklady režie	položky 1-4
Správní režie	odpisy budov
Vlastní náklady výkonu	položky 1-5
Odbytové náklady	skladování
Úplné vlastní náklady výkonu	položky 1-6
Zisk	–
Prodejní cena	–

Varianta 1 – Vychází se z kalkulace neúplných nákladů. Jde o výpočet kalkulace přímých materiálových nákladů na výrobu. Do nákladů počítáme náklady na suroviny

a energii. Pro výpočet energetických nákladů byly využity ceny stanovené pro kasárna Černá Pole. Surovinové náklady stanovil dodavatel. Náklad na výrobu pekařských výrobků je uveden v tabulce 3.

Tab. 3: Shrnutí nákladů na výrobu pečiva

Výrobek	Cena za kus [Kč]	Cena za kg [Kč]
Chléb pšeničnožitný 800 g	12,52	15,65
Chléb žitnopšeničný 800 g	12,57	15,71
Rohlík běžný 60 g	1,12	18,67
Rohlík celozrnný sladový 60 g	1,25	20,83
Rohlík celozrnný grahamový 60 g	1,22	20,33
Rohlík celozrnný sojový 60 g	1,24	20,67
Rohlík celozrnný Rusti 60 g	1,40	23,33
Závin 800 g	35,85	35,85

Na základě kalkulace neúplných nákladů byly zjištěny ceny za kilogram u výrobků chleba 15,65-15,71 Kč, pečiva 18,67-23,33 Kč a jemného pečiva závinu 35,85 Kč.

Varianta 2 – Kalkulace plných nákladů zahrnuje mimo materiálových nákladů přímých také ostatní přímé náklady. Do kalkulace jsou tedy započteny denní náklady na odpisy (zařízení umístěného v kontejneru, kontejneru), náklady na revizi zařízení a celkové náklady na plat. Vedlejším nákladem je náklad na převoz zařízení do zahraničí. Náklady na výrobu pekařských výrobků dle varianty 2 jsou uvedeny v tab. 4.

Tab. 4: Celkové náklady na výrobu kusu výrobku [Kč]

Výrobek	Výrobní cena	Platové náklady	Náklady na výrobní režii	Celková cena [ks]	Celková cena [kg]
Chléb pšeničnožitný 800 g	12,52	2,10	4,99	19,61	24,51
Chléb žitnopšeničný 800 g	12,57	2,10	4,99	19,66	24,58
Rohlík běžný 60 g	1,12	0,30	0,24	1,66	27,67
Rohlík celozrnný sladový 60 g	1,25	0,30	0,24	1,79	29,83
Rohlík celozrnný grahamový 60 g	1,22	0,30	0,24	1,76	29,33
Rohlík celozrnný sojový 60 g	1,24	0,30	0,24	1,78	29,67
Rohlík celozrnný Rusti 60 g	1,40	0,30	0,24	1,94	32,83
Závin 800 g	35,85	9,09	4,70	49,64	62,06

Celkové náklady na chleba jsou průměrně 19,64 Kč za výrobek o váze 800 g. Náklady na běžné pečivo činí 1,66 Kč za kus o váze 60 g. Náklady na výrobu celozrnného pečiva o váze 60 g jsou v průměru 1,82 Kč za kus. Náklady na výrobu jemného pečiva o gramáži 800 g činí průměrně 49,64 Kč za kus.

Bylo provedeno celkové porovnání cen výrobků nakupovaných v Kosovu od místního dodavatele (firmy Querimy) a dánských jednotek a nákladů na výrobu v kontejnerizované pekárně AČR. Srovnání je uvedeno v tab. 5.

Tab. 5: Celkové srovnání cen [kg/Kč]

Výrobek	AČR	Dodavatel Querimy	Dánské jednotky
Chléb pšeničnožitný	24,51	12,00	124,80
Chléb žitnopšeničný	24,58	24,00	124,90
Rohlík běžný	27,67	–	–
Rohlík celozrnný sladový	29,83	–	–
Rohlík celozrnný grahamový	29,33	–	–
Rohlík celozrnný sojový	29,67	–	–
Rohlík celozrnný Rusti	32,83	–	–
Závin	62,06	–	–

Komparace variant s minimálními a maximálními náklady

Varianta 1 s minimálními náklady byla založena na principu nákladů za energii a suroviny. Náklady na výrobu chleba o hmotnosti 800 g dosahovaly v průměru 12,55 Kč. Výrobek pečivo běžné o hmotnosti 60 g byl vyroben za 1,12 Kč. Celozrnný rohlík o hmotnosti 60 g byl vyroben v průměru za 1,28 Kč. Jemné pečivo dosahovalo nejvyšších nákladů při výrobě osmisetgramových výrobků. Náklady na výrobu závinu činily v průměru 35,85 Kč.

Varianta 2 založená na principu kalkulace nákladů dle podnikového účetnictví, započítávala do výsledné ceny také platové náklady, náklady na odpis dlouhodobého majetku a náklady na revize použitého zařízení. Celkové náklady stouply o 25-56 %. Chléb o hmotnosti 800 g byl vyroben za 19,64 Kč, což bylo o 56 % více než u varianty uvažující pouze suroviny a energii. Běžné pečivo o hmotnosti 60 g bylo vyrobeno za 1,66 Kč za kus, což činilo u varianty 2 nárůst o 48 %. Celozrnné pečivo o hmotnosti 60 g bylo vyrobeno průměrně za 1,82 Kč. Náklady po započítání správní režie byly vyšší o 42 % než u varianty první. Závin o hmotnosti 800 g byl vyroben v průměru za 49,64 Kč za kus a náklad na výrobu jemného pečiva byly vyšší o 38 % v porovnání s variantou první.

Studie proveditelnosti

Návrh procesu výroby v kontejnerové pekárně počítá s využitím metody just-in-time, která je založena principu nulových zásob a stoprocentní kvality. Výroba v kontejnerové pekárně je souborem dokonale propojených činností mezi odběrateli, kterými jsou

vojáci a jejich denními požadavky na pekařské výrobky, a na druhé straně dodavatelem, kterým je vlastní soběstačná výroba. Na základě denní výroby, která odpovídá denním požadavkům, není třeba tvořit zásoby a probíhá blízká spolupráce mezi dodavatelem a odběratelem. Díky tomu jsou eliminovány náklady na skladování výrobků, jejich balení nebo chlazení, které vznikají zejména při dovozu hotových výrobků a zajištění jejich udržitelnosti. Analýza nákladů a užitečnosti prokázala, že při vynakládání nejnižších možných nákladů výše uvedeným postupem bylo dosaženo nejvyššího výstupu za dodržení podmínky vysoké užitečnosti pro příjemce, tj. AČR.

4. Závěr

V současné době neexistuje v ČR technické zařízení ani technologický způsob, pomocí nichž by bylo možné bezpečně zajistit jednotku pekařskými výrobky z vlastní výroby. Poslední polní mechanizovaná pekárna byla vyřazena v devadesátých letech minulého století.

Navrhovaný způsob mobilního zabezpečení jednotek pekařskými výrobky a nový technologický postup umožňují expediční způsob přípravy těsta na záraz, tj. hnětením těsta po přidání všech surovin a droždí najednou za využití zlepšujících a ochucujících přísad. Ve spojení se zkoumanými surovinami, jimiž byly hotové směsi, připravené výhradně pro AČR, byl výsledkem jednoduchý a snadný způsob výroby pekařských výrobků se standardní kvalitou (senzorickou, dietetickou, bezpečnostní). Zkoušené zařízení je vhodné pro umístění do kontejneru. Komplexní návrh na pohotovostní zabezpečení vlastními pekařskými výrobky implementuje inovovanou technologii. Zaručuje zabezpečení kontingentu kvalitnějšími pekařskými výrobky vlastní výroby za přijatelných ekonomických a technologických podmínek. Kvalita a bezpečnost byla ověřena mikrobiologickými a senzorskými analýzami výrobků a surovin. Chemická analýza potvrdila správnost požadovaných recepturních poměrů a jejich vhodnost vzhledem ke skladování.

Ke zjištění nákladovosti projektu byla provedena ekonomická analýza. Varianta 1 představuje materiálový náklad na pekařské výrobky bez odpisů a platových nákladů. Do celkových nákladů byly u varianty 2 započítány platové náklady a odpisy, které se v AČR u vojenské techniky neprovádějí. Podíl platových nákladů na ceně činí 11,1 %, podíl odpisů 25,5 %. Při standardním vojenském účetnictví by byla cena výrobků vlastními silami bezkonkurenční.

Náklady na výrobu pekařských výrobků, počítané dle podnikového účetnictví, byly porovnány s náklady na nákup zboží v zahraničí. Výrobky nakupované od místního dodavatele byly cenově srovnatelné s výrobky vlastní výroby. Jejich kvalita a bezpečnost výroby ovšem neodpovídala jakostním požadavkům na pekařské výrobky a nebyla zaručena jejich mikrobiologická nezávadnost. Zabezpečení formou nákupu od dánských jednotek působících v rámci operace je nákladné. Cena jejich chleba je až o 500 % vyšší, než náklady na vlastní výrobky chleba pšeničnožitného či žitnopšeničného.

Výsledky výzkumu potvrdily efektivnost, účelnost a hospodárnost provozu moderní, malé a mobilní pekárenské technologie k zabezpečení logistické podpory v expedičních podmínkách ze zboží běžně dostupného na našem trhu. Závěry výzkumu potvrzují skutečnost, že zabezpečení stravování formou outsourcingu je v bojových podmínkách považováno za nedostačující. Implementace špičkové pekařské technologie je

pro malou moderní armádu výdajově přijatelnou výzbrojí, umožňuje mnohonárodní podporu stravování vojsk a humanitární podporu obyvatel v nedostatečné environmentální bezpečnosti.

Seznam použité literatury:

- [1] *Prov-I-5, MO. Směrnice pro výživu vojsk a zásobování proviantem.* Praha: MNO, 1950.
- [2] *Prov-I-I. MO. Proviantní zabezpečení ve vojskovém týlu.* Praha: MNO, 1979.
- [3] Vyhláška Ministerstva obrany ČR č. 266/1999 Sb., o způsobu zabezpečování bezplatného stravování, výstrojních a přepravních náležitostí a o zabezpečování ubytování vojáků z povolání, 1999.
- [4] Ireks enzyma. *Reference.* [online]. [cit. 2008-05-21]. URL <<http://search.seznam.cz/?q=4.%09Ireks+enzyma&mod=f>>.
- [5] HRABĚ, J., NOVOTNÝ, R., BUDÍNSKÝ, P. Nová technologie výroby chleba pro polní pekárný. *Sborník VVŠ PV.* Vyškov: VVŠ PV, 2001, roč.3. s. 193-203.
- [6] HRABĚ, J., KRÍŽ, O., BUŇKA, F. *Statistické metody v senzorické analýze potravin.* Vyškov: VVŠ PV, 2001. ISBN 80-7231-086-0.
- [7] ANDĚL, J. *Statistické metody.* 1. vyd. Praha: MATFYZPRESS, 1993, 246 s.
- [8] SEVEROVÁ, M. *Návody pro laboratorní cvičení z analýzy potravin.* Vyškov: VVŠ PV, 1998, 83 s.
- [9] *Nařízení komise (ES) č. 2073/2005 o mikrobiologických kritériích pro potraviny.* EU, 2005.
- [10] *Norma ČSN ISO 7218. Mikrobiologie potravin a krmiv – všeobecné pokyny pro mikrobiologické zkoušení,* 1998.
- [11] *ČSN 560100. Stanovení počtu enterokoků. Stanovení počtu mezofilních anaerobních sporotvorných mikrobů,* 1970.
- [12] *ČSN EN ISO 4833. Stanovení celkového počtu mikroorganismů. Technika počítání kolonií vykultivovaných při 30 °C,* 2003.
- [13] *ČSN ISO 7954. Stanovení počtu kvasinek a plísní. Technika počítání kolonií vykultivovaných při 25 °C,* 1994.
- [14] HANNA, N., DODGE, H. *Pricing. Zásady a postupy tvorby cen.* Praha: Management press, 1997. ISBN 80-85943-34-4.
- [15] JACKSON, P. *Ekonomie veřejného sektoru.* 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 733 s. ISBN 80-86432-09-2.
- [16] MLČOCH, J. *Praktický průvodce podnikovou ekonomikou: ekonomické analýzy pro podnikatele.* 1. vyd. Praha: Management Press, 1996, 229 s. ISBN 80-85943-11-5.
- [17] SYNEK, Miloslav. *Podniková ekonomika.* 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, 475 s. ISBN 80-7179-892-4.
- [18] SYNEK, M. a kolektiv. *Manažerská ekonomika.* Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1992-4.
- [19] SIEBE-UCHYTLIL. [online]. [cit. 2009-05-20]. URL <<http://www.sieber-uchytil.cz/studie-proveditelnosti-feasibility.html>>.
- [20] VASICKÁ, P. *Ekonomika provozu a technologie malé pekárny.* Brno: UO, 2009. Disertační práce, 164 s.
- [21] *Stereo ekonomický software.* [online]. [cit. 2009-05-20]. URL <<http://www.stereo.cz>>.
- [22] *Gastro news.cz.* [online]. ©2001-2009. [cit. 2009-05-10]. URL <<http://hygiena.gastronews.cz/narizeni-es-a-system-kritickyh-bodu-haccp>>.
- [23] *Zákon č. 669/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.*

PaedDr. Stanislava Jonáková, RNDr. Oldřich Kříž,
PhDr. Mária Šikolová, Ph.D.

Inovace jazykového programu na Univerzitě obrany

**JAZYKOVÁ
PŘÍPRAVA**

Článek je zaměřen na problematiku tvorby jazykového kurikula na Fakultě vojenských technologií Univerzity obrany (FVT UO). Svým obsahem navazuje na práce publikované ve Vojenských rozhledech v roce 2006 a 2007, jež se rovněž zabývaly problematikou jazykové přípravy studentů UO. Analyzuje dílčí výsledky týkající se optimalizace stávajícího jazykového programu předmětu anglický jazyk, jež byly získány dotazníkovým šetřením v průběhu řešení projektu specifického výzkumu (PSV) v roce 2008. Respondenty byli jak učitelé, kteří podle daného kurikula vyučují / vyučovali, tak i studenti, kteří podle něho byli vyučováni.

1. Úvod

Vstupní jazyková úroveň studentů bakalářského studijního programu na UO je značně odlišná jak v rámci ročníku, tak i mezi ročníky. Praxe ukazuje, že jestliže studenti splňují požadavek na vstupní úroveň SLP 1+, jsou vytvořeny vhodné předpoklady k dosažení úrovně SLP 2222 na konci prvního ročníku studia. V dalších ročnících se tak mohou plně zaměřit na přípravu ke zkoušce SLP 3333.

V reálných podmínkách se setkáváme jak se studenty, jejichž úroveň uvedenému popisu odpovídá, tak i se studenty, kteří tuto úroveň překračují, nebo jí naopak nedosahují. Domníváme se, že z uvedených důvodů není vhodné vyučovat všechny studenty podle jednotného kurikula, neboť v něm není možné rozdíly v jazykové úrovni studentů dostatečně zohlednit.

Pro ilustraci vývoje situace v jazykové výuce na FVT lze uvést, že v akademickém roce 2006/2007 se v 1. ročníku začalo vyučovat podle nově vytvořeného *jednotného* jazykového programu, jenž byl i certifikován v evropském systému UNICert. Jeho základ tvořily komerční učebnice pro výuku obecné angličtiny na středně pokročilé úrovni. Nedílnou součástí kurikula byly rovněž vybrané kapitoly z komerčních vojenských studijních materiálů, a také elektronické výukové materiály zpracované vyučujícími CJP. Zpětnou vazbou od studentů i učitelů však bylo zjištěno, že kurikulum nevyhovovalo všem studijním skupinám vzhledem k přílišnému množství učebního materiálu v něm obsaženém. Podobný stav existoval také ve druhém ročníku. Kurikulum obsahovalo velké penzum učiva, pro jehož zvládnutí se učitelé nemohli zaměřit na procvičování řečových dovedností a jazykových prostředků dle konkrétních potřeb individuálních skupin. Tato kurikula nebyla nikdy považována za konečný a neměnný produkt, ale pouze za první etapu dlouhodobého procesu.

2. Průběh projektu „Analýza procesu realizace jazykového učebního programu na FVT UO“

Cílem bylo optimalizovat stávající programy **prvního a druhého ročníku bakalářského studijního programu.**

2.1 Optimalizace kurikula pro 1. ročník

Východím materiálem pro realizaci této části projektu se stala obsahová analýza stěžejních dokumentů (kurikulum pro 1. ročník, Rozkaz ministryně obrany č.1/2007, Studijní a zkušební řád UO). Následně byly analyzovány vstupní znalosti studentů prvního ročníku z předchozích dvou let.

Podkladem pro získání relevantních dat vztahujících se k vhodnosti kurikula pro 1. ročník byly dotazníky určené dvěma odlišným skupinám respondentů:

- vyučujícím, kteří podle stanoveného kurikula vyučují / vyučovali, přičemž cílem dotazníků bylo vyhodnotit kurikulum pro 1. ročník za akademický rok 2007/08 (k dispozici byl dostupný vzorek učitelů, tj. 10 vyučujících v 1. ročníku);
- studentům, kteří podle něho byli vyučováni (60 respondentů); cílem dotazníku bylo získat údaje o jejich subjektivním hodnocení jazykového učebního programu v 1. ročníku bakalářského studijního programu na FVT (např. míra náročnosti kurikula, funkčnost kurikula z hlediska splnění vytyčených výukových cílů a míra spokojenosti studentů s kurikulem).

2.2 Optimalizace kurikula pro 2. ročník

Rovněž tato část projektu zjišťovala vhodnost kurikula z pohledu učitelů i studentů, a to u 2. ročníku. Podobně jako u 1. ročníku byly podkladem pro získání údajů dotazníky pro dvě skupiny respondentů:

- Pro vyučující, kteří podle stanoveného kurikula vyučují / vyučovali; cílem dotazníků bylo
 - a) vymezit povinná a nadstavbová témata pro jednotlivé semestry 2. ročníku (k dispozici byl úplný vzorek učitelů, tj. 12),
 - b) vyhodnotit přiměřenost vymezených témat pro letní semestr 2. ročníku (k dispozici byl dostupný vzorek učitelů, tj. 8 vyučujících v 2. ročníku).
- Pro studenty, kteří podle nich byli vyučováni (48 respondentů); cílem dotazníku bylo získat údaje o subjektivním hodnocení kurikula pro letní semestr 2. ročníku. (např. míra náročnosti kurikula, funkčnost kurikula z hlediska splnění vytyčených výukových cílů a míra spokojenosti studentů s kurikulem).

3. Výsledky získané šetřením

3.1 Vyhodnocení kurikula 1. ročníku z pohledu učitelů

Dotazníkového šetření zaměřeného na vyhodnocení kurikula pro 1. ročník se zúčastnilo 10 učitelů skupiny anglického jazyka FVT CJP.

Téměř 89 % učitelů uvedlo, že nepostupovalo podle předepsaného kurikula v plném rozsahu. Nejčastějším důvodem bylo nedodržení plánovaného počtu hodin výuky (66,7 % respondentů) a nedostatečná vstupní úroveň anglického jazyka (44,4 % respondentů). Pouze v jedné skupině s relativně vysokou úrovní jazykových znalostí bylo možné se plně věnovat zadaným vojenským tématům, z obecných témat byla vybírána jen ta, která činila potíže. Naopak v nejslabší skupině se podle stanoveného kurikula nedalo vyučovat vůbec a musela být zvolena učebnice na nižší úrovni pokročilosti.

Výsledky naznačily, že při opakování učiva 90 % respondentů upřednostňovalo procvičování slovní zásoby a 80 % gramatiku z předchozí hodiny před procvičováním

slovní zásoby a gramatiky za delší časový úsek. Nejčastěji bylo učivo v hodinách opakováno v aktivním řečovém projevu (80 %), dále prostřednictvím písemných testů (60 %) a doplňkových cvičení (50 %). Při opakování učiva vyučující preferovali ústní opakování s celou třídou (80 %) a práci ve dvojicích (90 %) před skupinovou prací studentů (40 %).

Výraznější jazykové problémy se u studentů projevíly v produktivních řečových dovednostech, a to podle 80 % respondentů v psaní a 50 % respondentů v mluvení. V receptivních řečových dovednostech větší nedostatky u studentů byly z pohledu 30 % učitelů v poslechu a 40 % učitelů ve čtení. Co se týče jazykových prostředků, větší mezery měli studenti v gramatice (60 % učitelů) a slovní zásobě (50 % učitelů).

Analyzovaná data dále ukázala, že 40 % učitelů zadávalo domácí úkoly vždy a 60 % velmi často. V rámci domácí přípravy 60 % učitelů vyžadovalo od studentů naučit se danou slovní zásobu, přečíst text a vypracovat k němu cvičení; 70 % respondentů kladlo důraz na přípravu krátkých slovních a písemných projevů na určené téma. Poslechy textů a vypracování cvičení k nim byla vyžadována pouze 40 % učitelů.

50 % učitelů pracovalo podle předepsané učebnice English File Intermediate a 40 % podle její novější verze New English File Intermediate. Polovina z nich je probrala v plném rozsahu. Učitelé doplňovali učebnici vlastními materiály. Na další předepsané komerční materiály, jež byly součástí kurikula, jim nezbyl čas a využívali je pouze ojediněle.

Z pohledu učitelů se velmi osvědčila individuální práce studentů (70 % respondentů) a zadávání prezentací (70 % respondentů). Míra osvědčenosti práce ve dvojicích (80 %) a frontální metody (80 %) mírně převažovala nad prací ve skupinách (70 %). Podle téměř 78 % učitelů kurikulum z velké míry splňovalo požadavky na přípravu SLP 2222, přibližně 22 % uvedlo, že ho splňovalo zcela.

3.2 Vyhodnocení dotazníku pro učitele ve 2. ročníku (vymezení rámcového kurikula)

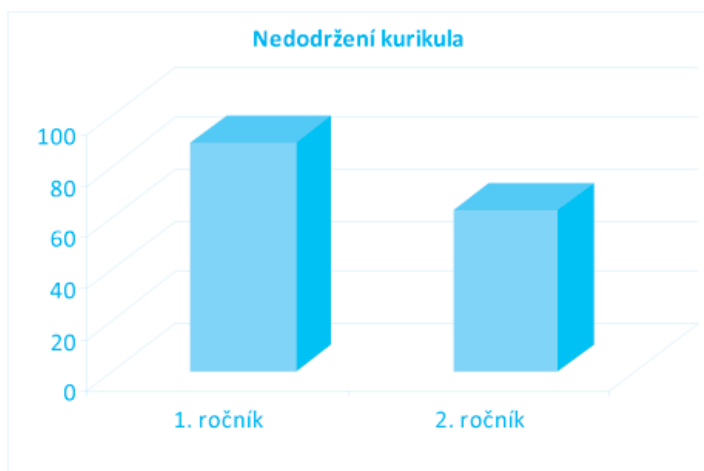
V dotazníkovém šetření zaměřeném na vymezení povinných a nadstavbových témat pro jednotlivé semestry 2. ročníku se účastnil plný počet učitelů skupiny anglického jazyka na FVT UO (12).

Témata byla respondenty vybírána a řazena do jednotlivých semestrů podle stupně obtížnosti převážně z existujícího kurikula pro druhý ročník. Učitelé vycházeli ze zkušeností z vyučovacích hodin s přihlédnutím k zájmům studentů a úrovni jejich jazykových znalostí. Na základě zpracovaných výsledků dotazníkového šetření bylo řešitelským týmem PSV doporučeno zredukovat počet konkrétních tematických okruhů jak pro zimní, tak i letní semestr 2. ročníku. Toto rámcové kurikulum se stalo základním východiskem pro obsah výuky na pracovišti s ohledem na přípravu ke standardizované jazykové zkoušce SLP 3333, a to již od letního semestru akademického roku 2008/2009.

3.2.1 Vyhodnocení rámcového kurikula z pohledu učitelů

Téměř 63 % respondentů uvedlo, že nedodržovalo předepsané rámcové kurikulum v plném rozsahu, a to z následujícího důvodu: 60 % učitelů nemělo dostatek času na zvládnutí kurikula ani při plném počtu odučených hodin, neboť úroveň znalostí studentů nedovolovala probírat učivo rychleji.

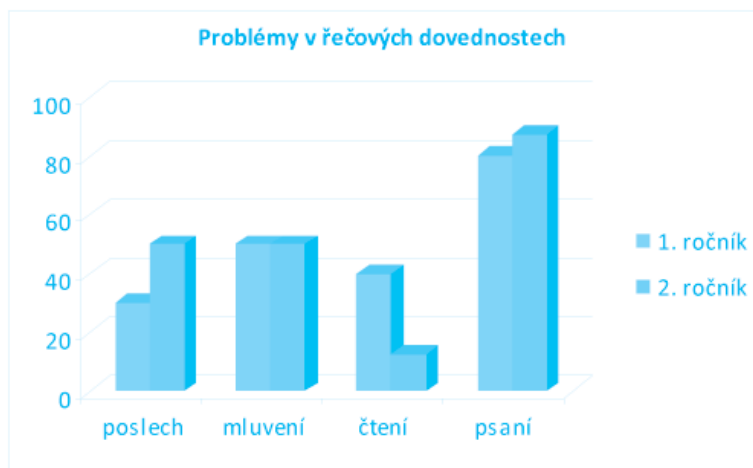
Při opakování učiva bylo upřednostňováno procvičování slovní zásoby z předchozí hodiny (75 % učitelů) před procvičováním slovní zásoby za delší časový úsek (12,5 %).

Graf 1: Nedodržení kurikula v 1. a 2. ročníku

Rovněž na opakování gramatiky z předchozí hodiny byl kladen větší důraz (62,5 % respondentů) než na opakování gramatiky za delší časový úsek (12,5 % respondentů). Nejčastěji bylo učivo opakováno prostřednictvím psaného testu (75 % respondentů) a aktivního řečového projevu (75 % respondentů). Při opakování učiva učitelé preferovali práci ve dvojicích (87,5 %) před ústním opakováním s celou třídou (37,5 %) a skupinovou prací studentů (37,5 %).

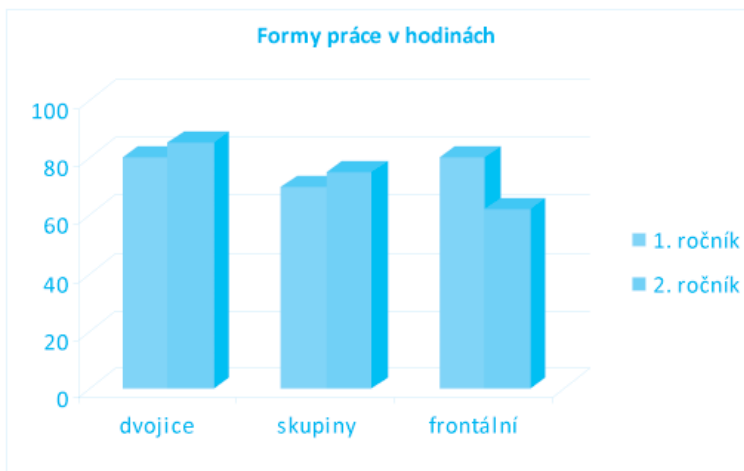
62,5 % respondentů spatřovalo u studentů značné nedostatky v oblasti slovní zásoby, v oblasti gramatiky značné mezery u studentů uvedlo 25 % respondentů; v oblasti receptivních řečových dovedností 50 % uvedlo větší nedostatky studentů v poslechu a 12,5 % ve čtení. Co se týče produktivních řečových dovedností, 87,5 % respondentů spatřovalo u studentů větší mezery v psaní a 50 % v mluvení.

Graf 2: Problémy v řečových dovednostech v 1. a 2. ročníku

Domácí úkoly byly zadávány vždy 70 % respondentů a velmi často 40 % respondentů. V rámci domácí přípravy byl důraz kladen na osvojení dané slovní zásoby (70 % učitelů), přečtení textu (75 %), písemné zpracování určeného tématu (75 %), přípravu krátkého slovního projevu (75 %) a přípravu prezentace (37,5 %).

Jako nejvíce osvědčené formy práce ve vyučovacích hodinách byly uváděny práce ve dvojicích (85 %), práce ve skupinách (75 %) a práce frontální (62,5 %).

Graf 3: Formy práce ve vyučovacích hodinách v 1. a 2. ročníku

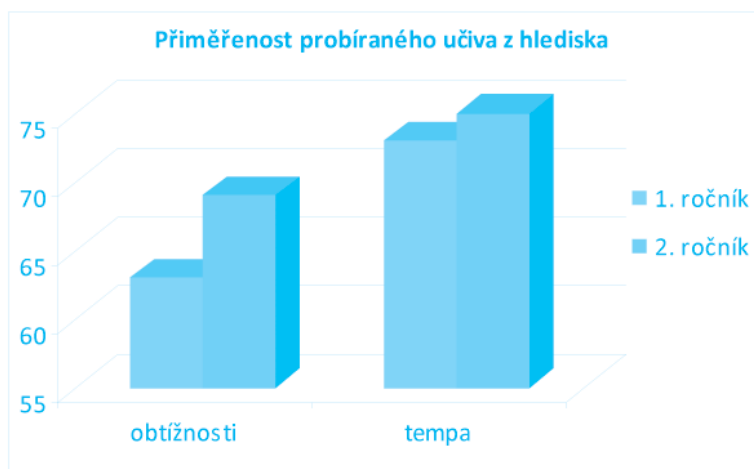
Přibližně 57 % učitelů se domnívalo, že kurikulum zcela splňuje požadavky na přípravu SLP 3333 a téměř 43 % učitelů uvedlo, že požadavky splňuje z velké míry.

3.3 Vyhodnocení kurikul z pohledu studentů

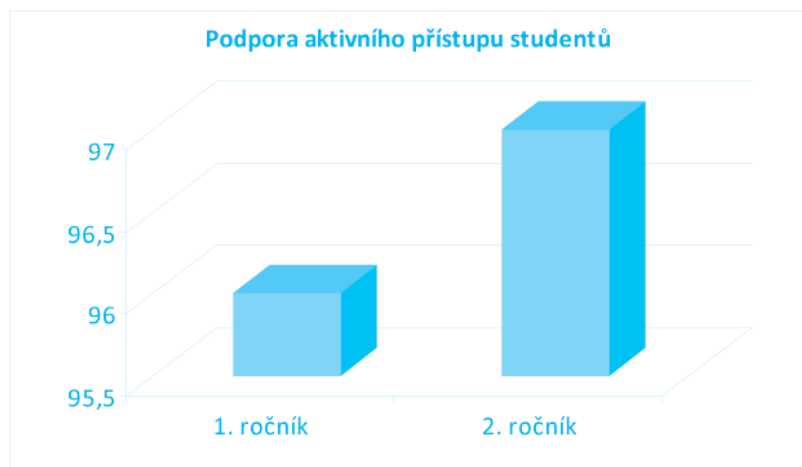
Dotazníkového šetření zaměřeného na získání dat o vhodnosti jazykových programů v 1. a 2. ročníku se účastnilo celkem 108 studentů (z toho 60 studentů prvního ročníku a 48 druhého ročníku). Vzhledem k tomu, že oběma ročníkům byl zadán totožný dotazník, jsou statisticky vyhodnocená data interpretována současně. První údaj v závorce se vztahuje k prvnímu ročníku, následující údaj k ročníku druhému.

Studenti uvedli, že obtížnost probíraného učiva byla zcela přiměřená jejich schopnostem (63 % / 69 %). Rovněž tempo, jakým se učivo probíralo, bylo pro ně přiměřené (73 % / 75 %) a probíraná látka byla opakována dostatečně (88 % / 83 %). Také domácí úkoly byly v hodinách anglického jazyka zadávány zcela pravidelně (57 % / 48 %) nebo většinou (25 % / 29 %) a byly považovány za přiměřeně obtížné (70 % / 75 %).

Podle vyjádření většiny studentů (96 % / 97 %) jsou v hodinách rozhodně nebo spíše podporováni k aktivnímu přístupu a samostatnému úsudku. Všichni respondenti uvedli, že učitelé v průběhu vyučovacích hodin podporují jejich aktivní zapojení bez rozdílu. Z výsledků bylo patrné, že atmosféra, kterou učitelé vytvářejí v hodinách, je velmi přátelská a podporující činnost studentů (83 % / 81 %). Vzhledem k výše zmíněnému velmi pozitivnímu hodnocení byl však překvapující názor studentů, že se jejich úroveň zlepšuje „jen trochu“ (60 % / 52 %). V této souvislosti by bylo vhodné zjistit, co

Graf 4: Přiměřenost obtížnosti probíraného učiva v 1. a 2. ročníku

Graf 5: Podpora aktivního přístupu studentů v 1. a 2. ročníku

studenti považují za „výraznější zlepšení“. Materiály považovali respondenti za spíše zajímavé (70 % / 68 %).

Pozitivním zjištěním bylo, že studenti druhého ročníku se většinou připravovali na SLP 3333 (87 %). Na zkoušku podle normy STANAG 6001 se při výuce anglického jazyka cítilo pouze částečně připravováno 44 % studentů 1. ročníku a 61 % studentů 2. ročníku. Jedním z možných vysvětlení může být fakt, že studenti si pod přípravou ke zkoušce představovali nácvik dovedností přímo pro zkoušku STANAG 6001 a dril předem daných témat, což samozřejmě není cílem hodin angličtiny. Dalším možným vysvětlením je, že studenti mají nejasnou představu o zkoušce SLP 2/3. Bude nutné zjistit, co si vlastně představují pod pojmem „příprava na zkoušku“, kde vidí nedostatky v přípravě na zkoušku, případně které informace o zkoušce jim chybí.

4. Závěr

Výsledky projektu specifického výzkumu 2008 otevřely prostor pro následující zdokonalování kurikula a staly se cenným výchozím zdrojem pro jeho další zpracování v rámci projektu specifického výzkumu v roce 2009.

Východisko ze stávající situace, za níž není možné dodržovat předepsaná kurikula v plném rozsahu, autoři spatřují ve vytvoření několikaúrovňového kurikula, jež bude respektovat vstupní úroveň studentů včetně jejich individuálních potřeb v průběhu studia. Návrh několikaúrovňového kurikula přispěje k diskuzi a k vytvoření koncepce jednotné výuky anglického jazyka na CJP UO.

Literatura (přehled publikovaných výsledků):

- JONÁKOVÁ, S., ŠIKOLOVÁ, M., DVORSKÝ, J. Výsledky analýzy jazykových potřeb vojenských profesionálů AČR. *Vojenské rozhledy*, 2006, roč. 15, č. 2, s. 114-119. ISSN 1210-3292.
- JONÁKOVÁ S., ŠIKOLOVÁ, M. Needs Analysis: Design, Process and Results Interpretation. In *Languages for Specific Purposes in Higher Education*. [CD-ROM]. Brno: Vysoké učení technické v Brně, Univerzita obrany, 2006, ISBN 80-214-3213-6, s. 88-92.
- NUNAN, D. *Syllabus Design*. 11th ed., Oxford University Press, 2002. ISBN 0-19-437139-5.
- RICHARDS, J. C. *Curriculum Development in Language Teaching*. Cambridge Language Education, 2001. ISBN 0-521-8049104.
- ŠIKOLOVÁ, M., JONÁKOVÁ S. Proces inovace kurikula na Fakultě vojenských technologií Univerzity obrany v Brně. In *Cizí jazyk pro účely studia a profese v podmínkách EU*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2006, ISBN 80-7044-818-0, s. 172-178.
- ŠIKOLOVÁ, M., JONÁKOVÁ S. Curriculum Innovation. In *Languages for Specific Purposes in Higher Education*. [CD-ROM]. Brno: Vysoké učení technické v Brně, Univerzita obrany, 2006, ISBN 80-214-3213-6, s. 226-230.
- ŠIKOLOVÁ, M., JONÁKOVÁ, S. Výsledky analýzy potřeb vojenských profesionálů. *Vojenské rozhledy*, roč. 16, č. 2/2007, ISSN 1210-3292, s. 150-154.
- WHITE, R.V. *The ELT Curriculum: Design, Innovation and Management*. Basil Blackwell Ltd., 1988. ISBN 0-631-15151-6.
- <http://www.ujp-acr.cz/>.

Jsem přesvědčen, že pro jednání se státy, jež porušují dohody a pravidla, musíme vypracovat alternativy užití nátlaku, které budou natolik přísné, aby dokázaly změnit jejich chování – protože pokud chceme trvalý mír, potom musí mít slova mezinárodního společenství váhu. Režimy, které pravidla porušují, musí být brány k odpovědnosti. Sankce musí být konkrétní. Musíme být neústupní a zvyšovat tlak – a takový tlak existuje pouze když svět bude jednat ve shodě. Příkladem toho je úsilí zabránit rozšiřování jaderných zbraní, snaha vybudovat svět bez nich. V polovině minulého století státy souhlasily, že budou omezeny smlouvou, jejíž výhody byly evidentní: Všichni budou mít přístup k mírové atomové energii; ti kdo nevlastní jaderné zbraně je jich vzdají, státy s jadernými zbraněmi budou směřovat k jadernému odzbrojení. Jsem odhodlán tuto smlouvu podporovat. Je to nejvýznamnější bod mé zahraniční politiky. Spolupracuji s prezidentem Medvěděvem na snižování amerického i ruského jaderného potenciálu.

**Z projevu Baracka Obamy po převzetí Nobelovy ceny míru,
Oslo, Norsko 10. 12. 2009,
[http://www.whitehouse.gov/the-press-office/
remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize](http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize) / red**

Učitelé Centra jazykové přípravy (CJP) Univerzity obrany (UO) v Brně se účastní řady odborných mezinárodních a domácích aktivit, pro které je příznačná spolupráce lingvistů a vojenských odborníků. Cílem článku je informovat širší veřejnost o vybraných odborných fórech souvisejících s vývojem jednotné terminologie a jazykovým vzděláváním v armádě, kterých se autorky v nedávné době aktivně zúčastnily.

1. Terminologie

Je všeobecně známo, že jednotná terminologie je základem pro společnou činnost všech odborností. Umožňuje dvěma a více subjektům společně vytvářet, předávat, sdílet a užívat informace bez jejich významového posunu. Terminologie je v jazykové přípravě předmětem výuky, v odborné komunikaci je vyjadřovacím prostředkem a v rámci terminologické podpory je vytvářeným subjektem (produktem).

Z pohledu lingvistiky terminologie spadá do lexikologie, vědy zabývající se studiem slovní zásoby z hlediska sémantických, systémových a kombinatorických vlastností. Aplikovaným úsekem lexikologie je lexikografie (v případě terminologie se mluví o terminografii) zabývající se tvorbou slovníků různých typů.

1.1 Lexikografický kongres EURALEX

Nejvýznamnějším odborným fórem pro lexikografii je kongres **EURALEX** [1], který pořádá Evropská asociace lexikografie (European Association for Lexicography). Tato asociace vznikla v roce 1983 v Exeteru (Británie). Za dobu svého působení se stala aktivní akademickou organizací s prestižním časopisem *The International Journal of Lexicography*, který vydává nakladatelství Oxford University Press. Asociace EURALEX sdružuje lingvisty a odborníky z oblasti informačních technologií zabývající se lexikografií. Každé dva roky pořádá mezinárodní kongres, který je jedinečnou příležitostí k prezentaci teoretických a aplikovaných výsledků výzkumu v oblasti lexikologie a lexikografie.

Poslední kongres EURALEX se konal v roce 2008 v Barceloně na Univerzitě Pompeu Fabra. Jednacími jazyky byly angličtina, francouzština, němčina, španělština, italština a katalánština. Jednání probíhalo v deseti paralelních sekcích, z nichž jedna byla tematicky zaměřena na terminologii a terminografii (Lexicography for Specialised Languages – Terminology and Terminography). Přednesené příspěvky se týkaly nejobecnějších otázek, jako například, kde se nachází hranice mezi obecným a odborným jazykem, i problémů spojených s analýzou jazykových dat, s výstavbou terminologických databází nebo se zpracováním lexikálních jednotek slovníkové makro i mikrostruktury.

1.2 Terminologická konference vojenského výboru NATO

Nejvyšším fórem pro terminologii NATO je **Terminologický program NATO** (NATO Terminology Programme) [2]. Program vytváří rozvětvenou strukturu pracovních terminologických orgánů podle jednotlivých vojenských odborností. Jednou z jeho hlavních složek je **terminologická konference vojenského výboru NATO** (MCTC - Military Committee Terminology Conference), která se zabývá všeobecně platnou vojenskou a doktrinální terminologií. Účastníci konference se pravidelně scházejí v pracovní skupině, která společně projednává změny v základním terminologickém dokumentu NATO – spojenecké publikaci AAP-6 (Terminologický slovník pojmů a definic NATO) [3].

V souvislosti s tímto dokumentem je třeba podotknout, že terminologie AAP-6 je v rámci NATO standardizována prostřednictvím standardizační dohody STANAG 3680, a to na nejvyšší úrovni standardizace, na úrovni shodnosti/commonality/community. Tato standardizační dohoda uvádí, že členské země se budou při vzájemném styku řídit terminologií v angličtině a francouzštině, specifikovanou v rámci spojenecké publikace AAP-6. Základem standardizace terminologie v NATO jsou obecné výkladové slovníky, a to pro angličtinu Concise Oxford English Dictionary (platí vždy poslední vydaná verze), a pro francouzštinu Le Petit Robert (platí opět poslední vydaná verze). Jedná se o velmi důležité sdělení, neboť **v publikaci AAP-6 se uvádí pouze vojensky významné termíny, u kterých bylo dohodnuto, že budou zařazeny jako závazné**, a které se odlišují ve svých definicích od výše zmíněných obecných slovníků. Pokud se totiž výraz v NATO používá v souladu s definicí uvedenou ve výše zmíněných obecných výkladových slovnících, pak se již nikde znovu neuvádí. Pokud ale definování určitého pojmu není v souladu s těmito slovníky, pak se uvádí ve spojenecké publikaci AAP-6 nebo v jiných terminologických dokumentech (spojeneckých dohodách nebo spojeneckých publikacích). Publikace AAP-6 je každý rok aktualizována, a proto při práci s ní je třeba sledovat, zda se pracuje se skutečně aktuální verzí. Dokument se totiž začal tvořit v roce 1954 a za více jak padesát let své historie se v publikaci každý rok mění pět až osm procent výrazů, což činí zhruba 50-80 položek ročně (celkově obsahuje přibližně 3200 termínů a definic).

Jednání konference MCTC svolává Úřad pro koordinaci terminologie NATO (ONTC - Office of NATO Terminology Coordination). Účastní se ho reprezentanti členských zemí NATO, a to vojenští odborníci a lingvisté. Jsou to zástupci úřadů pro standardizaci jednotlivých zemí, terminologičtí koordinátoři, zástupci lingvistického centra ACO - Allied Command Operations (dříve SHAPE), zástupci překladatelského centra NATO HQ a SACT (Supreme Allied Command Transformation), lingvisté ze vzdělávacích institucí a další. Příprava na konferenci probíhá několik měsíců před vlastním jednáním. Účastníkům jsou předem rozeslány k vyjádření návrhy změn v termínech či definicích tak zvaných „proposals“ s komentáři jednotlivých zemí. Návrhy zpravidla předkládají „správci“ za jednotlivé oblasti terminologie (anglicky „custodians“, francouzsky „pilots“). V průběhu zasedání MCTC jsou tyto změny projednávány a výsledkem je, že návrhy jsou buď přijaty, odmítnuty, nebo postoupeny dalším odborným konzultacím. Jednání probíhají v angličtině a francouzštině, při kontinuálním tlumočením mezi oběma jazyky, a mají velmi pracovní charakter. Návrhy jsou posuzovány jak z odborné, tak i z jazykové stránky. Nezřídka probíhají velmi bouřlivé diskuze k navrhovaným termínům či definicím.

Významným příspěvkem do těchto diskuzí bývají připomínky zástupců neanglofonních a nefrankofonních zemí. Už jenom z toho důvodu, že odborníci, pro něž není angličtina či francouzština rodným jazykem, dokáží totiž velmi často postihnout nesoulad mezi těmito dvěma jazyky jak z hlediska formy, tak i obsahu. Často se jedná o skutečnosti, které jsou roditelým mluvčím jasné, ale v okamžiku, kdy do hry vstupuje třetí jazyk se ukazuje, že je nutné určité formulace precizovat a harmonizovat. Proto se zde mluví o „jazyku NATO“, který se snaží o jasné a jednoznačné postižení skutečnosti i za cenu určitého zjednodušení či ochuzení bohatosti slovní zásoby a syntaktických konstrukcí, což se týká především francouzštiny. Ne vždy se však tohoto stavu docílí.

1.3 Výbor pro terminologii a terminologické konference MO ČR

V AČR jsou veškeré aktivity, které souvisí s vojenskou terminologií, zahrnuty do Terminologického programu rezortu obrany, který se realizuje v gesci **odboru obranné standardizace Úřadu pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti**. Tyto aktivity vycházejí z nutnosti zajistit terminologické předpoklady pro zvládnutí překladů oficiálních a odborných dokumentů Aliance a jejich implementace do dokumentů AČR. Hlavními diskuzními fóry jsou výbor pro terminologii a terminologická konference MO.

Výbor pro terminologii [4] byl zřízen na základě rozkazu MO č. 26 z 30. září 2004. Je poradním orgánem ředitele Úřadu pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti. Tento funkcionář má ze zákona delegovanou pravomoc z úrovně Parlamentu ČR k reprezentaci v rámci výboru NATO pro standardizaci (NCS – NATO Committee for Standardization) – nejvyšší autoritě České republiky v NATO pro standardizaci. Hlavním posláním výboru je koordinace tvorby terminologie v rezortu MO a její využívání v praktické činnosti. K jeho úkolům patří posuzování kvality terminologie přeložených dokumentů z hlediska používání jednotné terminologie, schvalování nových pojmů k zařazení do databáze, zabezpečování vedení a aktualizace jednotné databáze vojenské terminologie a její šíření prostřednictvím softwarových produktů na informačním systému standardizace.

Výbor pro terminologii je složen z odborných skupin, ve kterých jsou zástupci jednotlivých složek MO, GŠ AČR, Univerzity obrany a dalších součástí, které se zabývají terminologií. Prostřednictvím těchto odborných skupin se výbor snaží vtáhnout do diskuze kolem terminologie skutečné odborníky a lingvisty na jedné straně a zajistit závaznost jednou přijaté terminologie na druhé straně. Výbor pro terminologii se schází 2x ročně. Na svých jednáních mimo jiné projednává a schvaluje české verze aktualizovaných termínů a definic z dokumentu AAP-6.

Jednou za dva roky se v rezortu MO pořádá **terminologická konference MO** [4]. Tato konference se tradičně koná v prostorách Univerzity obrany v Brně a je nejširším fórem v rámci AČR, kde se k otázkám standardizované terminologie vyjadřují zástupci všech komunit, které tuto terminologii používají.

Dosavadní zkušenosti s využíváním takto organizovaného terminologického procesu potvrzují, že se jedná o velmi efektivní cestu jak provázat terminologické postupy NATO s postupy v jednotlivých členských státech. Proces je v podmínkách České republiky provozován již 10 let a náš stát je v rámci NATO za zvládnutí postupů NATO a jejich domácí implementaci hodnocen velmi vysoce.

2. Mezinárodní konference zaměřené na výcvik, vzdělávání a simulační a komunikační technologie v armádě

Dalšími příležitostmi, které umožňují navázání či prohlubování vzájemné spolupráce mezi lingvisty a vojenskými odborníky, jsou zahraniční konference ITEC a I/ITSEC. Na domácí půdě jsou to pak doprovodné konference k IDETu s názvem CATE.

2.1 Konference ITEC a I/ITSEC

Konference ITEC a I/ITSEC jsou významnými akcemi, které doprovázejí rozsáhlé výstavy z oblasti nejnovějších vojenských technologií. Jsou zaměřeny zejména na výcvik, vzdělávání a simulace v armádě. Účastní se jich čelní představitelé amerického a západoevropského vojenského průmyslu. Ze zemí střední a východní Evropy je Česká republika jedinou zemí, která má na obou konferencích pravidelné zastoupení.

Konference **ITEC** (International Conference and Exhibition Dedicated to Defence Training, Education and Simulation) [11] je největší evropskou konferencí tohoto zaměření. Koná se v evropských metropolích, v posledních letech např. v Londýně (2006), v Kolíně nad Rýnem (2007), ve Stockholmu (2008) a v Bruselu (2009). Přednášky jsou rozděleny do mnoha paralelních sekcí, které vedou zkušení předsedové. Všechny abstrakty jsou půl roku předem posuzovány programovým výborem. Do sborníku konference jsou zahrnuty pouze abstrakty příspěvků a prezentace v programu PowerPoint. Zveřejnění článku je možné, ale nepovinné. Každá přednáška je písemně hodnocena účastníky konference. Boduje se relevance tématu, obsah a přednes. Pět nejlepším přednáškám je každoročně udělována cena Excellence Award.

Počet českých účastníků na konferenci ITEC se většinou blíží dvěma desítkám, počet přednesených příspěvků se pohybuje mezi dvěma až třemi. V posledních čtyřech letech prezentovala na konferenci výsledky práce CJP UO v oblasti e-learningu RNDr. Eva Staňková. Informovala účastníky konference například o výsledcích projektu specifického výzkumu zaměřeného na tvorbu elektronické studijní podpory anglického jazyka, o možnostech využití e-learningu při integraci jazykového a obsahového vzdělávání a o zapojení studentů do projektové práce. V roce 2008 byla pozvána i na podobnou konferenci I/ITSEC do USA, kde přednesla příspěvek, který zpracovala společně s paní Julií Mezerou, M.A., z Ústavu jazykové přípravy ve Vyškově, který se týkal jazykového vzdělávání českých vojenských profesionálů s ohledem na jejich působení v zahraničních misích.

Výše uvedená konference **I/ITSEC** (Interservice/Industry, Training, Simulation, and Education Conference) [12, 13] je největší světovou konferencí zaměřenou na výcvik, simulace a vzdělávání ve vojenské i civilní oblasti. Každoročně se koná na jednom místě – v Orlandu na Floridě. Jedná se o akci přímo kolosální, účastníci se počítají na stovky. Příspěvky jsou hodnoceny velmi přísně – v roce 2008 byla například programovým výborem přijata pouze pětina předložených článků. Méně zkušení přednášející jsou dokonce povinni absolvovat generální zkoušku svého přednesu před předsedou své sekce. Na závěr konference je udělováno několik cen. Jednou z nejvýznamnějších je cena za nejlepší článek. Američané jsou na svá ocenění velmi hrdí a nosí je ve formě nápisu – např. AUTHOR OF BEST PAPER - v igelitové kapsičce zavěšené kolem krku během konání konference.

Atmosféru na konferencích ITEC a I/ITSEC je možno charakterizovat jako formální, soutěživou, avšak rozhodně i velmi přátelskou. V nedávné minulosti pocházela většina příspěvků zejména od vedoucích pracovníků vzdělávacích sekcí a manažerů velkých projektů, ale v poslední době stále častěji přednášejí i lektori a učitelé, kteří uvádějí konkrétní využití nových vzdělávacích metod a moderních technologií ve výcviku a výuce. Po přednášce je zvykem o tématu poměrně dlouho diskutovat. Konference jsou prodechnuty pozitivní atmosférou a nádechem příjemné pozornosti a ohleduplnosti. Je zřejmé, že organizátoři obou konferencí – Britové a Američané – mají etiku konferenčních jednání [14] hluboce zažitou.

2.2 Konference DLCS

Další příležitosti k pracovnímu setkání vyučujících cizích jazyků s odborníky jiných profesí poskytují doprovodné konference k IDETu s názvem CATE (Community-Army-Technology-Environment) [15], které se konají jednou za dva roky na brněnském výstavišti. V posledních pěti letech se členové CJP UO pravidelně aktivně účastní konference simulace a distanční vzdělávání, která se od roku 2009 nazývá **DLSC** (Distance Learning, Simulation and Communication) [16]. Příspěvky uveřejněné ve sborníku této konference jsou umístěny i na stránkách *Web of Science* [17], což je nejvýznamnější světový informační zdroj v oblasti výzkumu a vývoje.

Organizátorem konference DLSC je katedra komunikačních a informačních systémů (KIS) FVT UO, se kterou mnozí vyučující CJP UO již delší dobu úspěšně spolupracují na několika projektech. Před pěti lety začala vzájemná spolupráce v oblasti e-learningu, kdy došlo k návržení a přizpůsobení části studijního portálu UO za účelem vytvoření elektronické studijní podpory výuky anglického jazyka. Po dokončení tohoto projektu, jehož výsledky se i nadále používají a aktualizují, bylo publikováno a předneseno několik společných odborných příspěvků, mimo jiné i na této konferenci. V současné době spolupráce pokračuje testováním možností LMS Moodle (Learning Management System) pro tvorbu kurzů ke zdokonalování řečových dovedností.

Mezi další formy spolupráce patří například terminologické konzultace, korektury a překlady odborných textů. Katedra KIS má jako jedna z prvních kateder na UO **akreditovanou výuku bakalářského studijního oboru KIS v angličtině**, což rovněž svědčí o potřebě vzájemné spolupráce členů katedry s CJP. Není divu, že učitelé CJP a katedry KIS našli k sobě cestu – vždyť rozvoj počítačových a řečových dovedností je v současné době trendem, který napomáhá konkurenceschopnosti na trhu práce jak ve vojenském, tak i v průmyslovém sektoru. Uvedená spolupráce obohacuje učitele jazyků a komunikačních a informačních technologií navzájem, čímž významně přispívá ke zkvalitnění výuky jazyka i odborných předmětů.

3. Mezinárodní konference zaměřené na výuku cizích jazyků v terciárním vzdělávání

Zkušenost z výše uvedených formálních pracovních setkání zhodnotili učitelé jazyků UO již čtyřikrát při organizaci mezinárodních jazykových konferencí. Poslední dva ročníky (v r. 2007 a 2009) se nazývaly **Kompetence v cizích jazycích jako důležitá součást profilu absolventa vysoké školy**.

Zatím poslední ročník konference se konal na Univerzitě obrany v Brně na konci září 2009, v týdnu, kdy se tradičně slaví Evropský den jazyků (26. 9.). Při přípravě konference se opět osvědčila spolupráce CJP s katedrou KIS – poprvé byl na UO na webových stránkách konference vyzkoušen a vyladěn vlastní konferenční registrační systém, který poskytuje veřejnosti informace o konferenci a organizátorům slouží zejména k evidenci účastníků a shromažďování jejich příspěvků. Všechny články předložené k publikaci ve sborníku konference byly anonymně hodnoceny dvěma až třemi recenzenty, což také přispělo ke kvalitě přednesených příspěvků.

Na konferenci zaznělo celkem 36 příspěvků ve čtyřech světových jazycích. Hlavními tématy konference byly role společného evropského referenčního rámce (SERR) a evropského jazykového portfolia (EJP) ve vysokoškolském vzdělávání, kvalita vysokoškolského vzdělávání, výuka profesního a akademického jazyka, testování jazyků a informační a komunikační technologie (IKT) ve výuce jazyků.

Z přednášek hostů zaujalo účastníky konference kritické hodnocení evropského jazykového portfolia (EJP) [18], které přednesla PhDr. Helena Šajgalíková, Ph.D. z Ekonomické univerzity v Bratislavě. EJP se stává oficiálním evropským dokladem o tom, jak ovládáme cizí jazyky. Pomáhá nám zjišťovat, jaké úrovně jsme v jednotlivých jazycích dosáhli, vede nás k tomu, abychom si shromažďovali dokumenty o své komunikativní kompetenci v cizích jazycích a abychom se učili sami sebe hodnotit podle jednotných evropských měřítek vytvořených Radou Evropy ve společném evropském referenčním rámci. Jeho cílem je dosáhnout, abychom se nad svým učením hlouběji zamýšleli a vybírali si vhodné strategie učení a dílčí učební cíle. PhDr. Helena Šajgalíková, Ph.D., považuje EJP za vhodný nástroj podpory autonomie studujících, avšak pro použití ve vyučování doporučuje změny, které proces zaznamenávání pokroku studentů usnadní.

Druhým velkým tématem byla oblast profesního jazyka a terminologie v angličtině, francouzštině, němčině a ruštině. Přednášející z CJP představili jednak výsledky své několikaleté práce na terminologických projektech zpracovávaných ve prospěch UO a rezortu MO, a rovněž výsledky hodnocení kvality výuky odborného jazyka v němčině. Důležitost znalosti odborného jazyka jako jedné ze základních profesionálních kompetencí příslušníků ozbrojených sil byla hlavní myšlenkou vystoupení pplk. Manfreda Gratzera ze Zemské akademie obrany ve Vídni.

V oblasti testování odborného jazyka zaujal příspěvek autorek PhDr. Tamary Kopřivové a Mgr. Aleny Holé z Lékařské fakulty UK v Plzni. Autorky seznámily posluchače s příkladem jazykového testování pro organizaci IFMSA (International Federation of Medical Students Associations), sdružující studenty lékařských oborů. Na základě výsledků tohoto testování mohou být studenti vysláni na zahraniční pobyt s cílem rozšířit si své odborné znalosti a řečové dovednosti. Tato nabídka povzbuzuje studenty k dosažení co nejlepších výsledků v testu, což svědčí o skutečnosti, že účel testování může být pro studenty velmi důležitým motivačním faktorem.

Největší zastoupení měly na konferenci přednášky o možnostech využití informačních a komunikačních technologií (IKT) ve výuce jazyků. Hostitelé konference, učitelé z CJP UO, již po několik let IKT ve výuce úspěšně uplatňují. Jejich přednášky informovaly o originální tvorbě interaktivních cvičení pro výuku obecné i odborné angličtiny, němčiny a ruštiny, o využívání systému správy elektronických materiálů LMS Barborka, a zejména o videokonferencích s Kanadou. Prezentace oživilo půlhodinové

virtuální spojení s kanadskou lektorkou Paulou Charbonneau-Goudy, Ph.D., která přesvědčivě hovořila o zdokonalení řečové dovednosti mluvení u studentů, kteří se pravidelně videokonferencí účastní. Hostitelé konference poté s velkým zájmem nahlédli do elektronických skript pro interaktivní výuku chemie PhDr. Lenky Fišerové, Ph.D., z Vysokého učení technického v Brně a poslechli si přednášku PhDr. Nataši Mockové z Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně o elektronickém testování, které zatím zůstává pro učitele CJP UO velkou výzvou. Rovněž vystoupení Bénédictes de Moffarts z univerzity Hasselt (Belgie) o zkušenostech z používání e-learningového programu SASA (Système d'apprentissage en semi-autonomie), jehož hlavní těžiště spočívá v samostatné přípravě studentů, vyvolalo v auditoriu velký zájem a diskuzi.

4. Závěr

Aktivní účast akademických pracovníků na mezinárodních odborných fórech je jedním z nezbytných předpokladů jejich odborného růstu. Článek uvádí příklady odborných pracovních setkání, při nichž učitelé jazyků UO spolupracují s vojenskými odborníky a se svými kolegy z civilních vysokých škol. Zaměřuje se zejména na oblast terminologie a metodiky výuky jazyků s použitím moderních technologií.

Nikdo nepopírá důležitost znalosti terminologie, ale často se zapomíná, že znalost terminologie není krátkodobá záležitost. Skutečného odborníka na terminologii je obtížné najmout, ten se musí dlouhodobě vzdělávat a připravovat. Navíc musí být v neustálém kontaktu s komunitami, které terminologii používají. Terminologie je živý fenomén kombinující v sobě odbornost a lingvistiku. Není znalostí jednotlivce, ale vždy v sobě zahrnuje know-how celé odborné komunity. V případě vícejazyčné terminologie je nutné navíc respektovat požadavek, aby terminologii daného jazyka dělal vždy rodilý mluvčí-odborník ve spolupráci s lingvistou. Nejde o pouhé překlady termínů z jednoho jazyka do druhého způsobem slovo za slovo, ale jde o postižení ekvivalence sémantiky, což je někdy velmi obtížné a vyžaduje to dlouhé diskuze. Imperativ rodilého mluvčího-odborníka byl a je důsledně dodržován při tvorbě všech terminologických výstupů, na kterých se podíleli učitelé CJP, kteří se této problematice dlouhodobě věnují. Výsledky jejich práce využívají nejen studenti UO, ale všichni příslušníci rezortu MO a jsou známy i mimo rezort obrany. Jsou to především překladové slovníky a výkladové slovníky [5], [6], [7], [8], [9] a učebnice [10].

Vedle práce na terminologických projektech se učitelé CJP zabývají mimo jiné i možnostmi zdokonalování výukových metod. Náročné požadavky na výstupní jazykovou úroveň studentů UO vedou akademické pracovníky ke společnému hledání způsobů, jak výuku zefektivnit. Jednou z cest je například používání IKT ve výuce a při samostudiu, což však vyžaduje neustálé vzdělávání učitelů jazyků a jejich úzkou spolupráci s odborníky z oblasti informačních technologií. Prostřednictvím mezinárodních odborných fór mají učitelé možnost získávat informace a sdílet praktické zkušenosti se zaváděním inovativních metod do výuky, a to jak oborovém, tak i mezioborovém kontextu.

V neposlední řadě lze též považovat účast na mezinárodních odborných fórech za významný zdroj motivace a inspirace pro organizování podobných akcí.

Zdroje a odkazy:

- [1] <http://www.euralex.org>.
- [2] www.stand.acr/STAN/terminolo/dostupneprodukty/terminologicky%20program%NATO.doc.
- [3] www.stand.acr/STAN/soubory/AAP609.doc.
- [4] www.stand.acr/STAN/vyborproterminologii.
- [5] Vojenská terminologie 2006. 1. vyd. CD ROM. Praha: MO ČR AVIS, 2006.
- [6] Vojenská terminologie IDET 2007. [Výkladový sborník]. 1.vyd. CD ROM. Praha: MO ČR AVIS, 2007.
- [7] TOMŠŮ, J., STOJAN, J., LANGEROVÁ, A. a kol. Česko-francouzsko-anglický sborník strategických, termínů. [Výkladový slovník]. 1. díl. Praha: Avis, 2006. s. 186.
- [8] TOMŠŮ, J., STOJAN, J., LANGEROVÁ, A. a kol. Česko-francouzsko-anglický sborník operačně taktických termínů. [Výkladový slovník]. 2. díl. Praha: Avis, 2006. s. 316.
- [9] TOMŠŮ, J., STOJAN, J., LANGEROVÁ, A. a kol. Česko-francouzsko-anglický sborník logistických termínů. [Výkladový slovník]. 3. díl. Praha: Avis, 2006. s. 512.
- [10] TOMŠŮ, J., DURAND, J. Učebnice francouzsko-české vojenské terminologie. Praha: Avis, 2008. s. 211. ISBN 978-80-7278-429-5.
- [11] <http://www.itec.co.uk/>.
- [12] <http://www.iitsec.org/confinfo.cfm>.
- [13] MALÝ, V. Mezinárodní konference v Orlandu. *Listy Univerzity obrany*, 5, 5. Brno: Univerzita obrany, 2009, s. 7.
- [14] <http://www.brazencareerist.com/2009/04/20/the-importance-of-conference-etiquette>.
- [15] <http://www.vabo.cz/idet/cate.aspx>.
- [16] HRUBÝ, M. Retrospektivně na téma konference. In *Listy Univerzity obrany*, 5, 10. Brno: Univerzita obrany, 2009, s. 12.
- [17] www.isiknowledge.com.
- [18] <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/evropske-jazykove-portfolio>.

Nástroje války opravdu hrají důležitou roli při zachování míru. Přesto vedle této pravdy existuje další – totiž že jakkoliv je nějaká válka opodstatněná, nese s sebou lidské tragédie. Odvaha i oběti vojáků se těší nehynoucí slávě, vyjadřují lásku k vlasti, věci za kterou se bojuje, druhům ve zbraní. Ale samotná válka slavná není a nikdy nesmíme říkat, že je.

Naším úkolem je mj. směřit dvě zdánlivě neslučitelné pravdy – že válka je někdy nezbytná a že do jisté míry je výrazem lidského selhání. Jmenovitě musíme směřovat naše úsilí k tomu, k čemu již před lety vyzýval prezident Kennedy: „Soustředme se,“ říkal, „na praktičtější a dosažitelnější mír, založený ne na náhlé revoluci lidské povahy, ale na postupné evoluci lidských institucí.“

Na postupné evoluci lidských institucí. Jak by měla tato evoluce vypadat? Jaké by měly být praktické kroky? Za prvé věřím, že všechny národy – silné i ty slabé – musí dodržovat určitá pravidla užití síly. Stejně jako jiní představitelé států, i já si vyhrazuji právo na jednostrannou akci, pokud to bude nezbytné pro obranu národa. Nicméně jsem přesvědčen, že dodržování pravidel, mezinárodních pravidel, posiluje toho, kdo je dodržuje, a izoluje a oslabuje ty, kteří je nedodržují. Svět se po útocích z 11. září postavil za Ameriku, podporuje nás v Afghánistánu, právě kvůli hrůze z těchto nesmyslných útoků a uznávanému právu na sebeobranu. Podobně svět souhlasil, že bylo třeba postavit se Saddámu Husajnovi, když zaútočil na Kuvajt – vznikl konsenzus, který vyslal jasné poselství všem, aby si uvědomili, jaká je cena agrese.

**Z projevu Baracka Obamy po převzetí Nobelovy ceny míru,
Oslo, Norsko 10. 12. 2009,
[http://www.whitehouse.gov/the-press-office/
remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize](http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize) / red**

Výzkumy veřejného mínění, ať již v oblasti politické, hospodářské či kulturní, se staly po roce 1989 nedílnou součástí poznávání života společnosti. Mimo jiné zprostředkovávají informace o postojích a názorech občanů na aktuální otázky veřejného života, poskytují zpětnou vazbu například pro decizní sféru, a také umožňují sledovat vývoj názorů ve společnosti v delším časovém horizontu.

Lze říci, že moderní společnost pochybuje o všem, armádu nevyjímaje. Diskutuje se o úkolech armády, o rizicích ohrožení země, o účasti v mírových misích, o nákupech vojenské techniky, o reformě ozbrojených sil a dalších tématech. Postoje občanů České republiky k bezpečnosti, obraně, armádě a vojákům z povolání jsou sledovány dlouhodobě, a to již od počátku 90. let. Zejména v jejich první polovině byl zaznamenán pokles zájmu českých občanů o problematiku bezpečnosti, růst pochybností o možnosti obrany země, a zejména růst negativních postojů k armádě a vojákům z povolání. Pozitivní posun byl zaznamenán v roce 1996, a především v roce 1997, kdy se armáda výrazně podílela na likvidaci následků povodní. [1]

V následujícím desetiletí došlo k řadě významných událostí v životě armády a celé společnosti. Můžeme zmínit přijetí České republiky do NATO a Evropské unie, zrušení základní vojenské služby, teroristické útoky proti Světovému hospodářskému centru, významné zbrojní zakázky, účast našich vojáků v zahraničních misích apod. Všechny tyto události se vždy nějakým způsobem promítly do stavu veřejného mínění a výsledků jeho průzkumů.

Od roku 2006, až doposud, jsou výzkumy názorů a postojů české veřejnosti k armádě a vojenské problematice prováděny pod záštitou Univerzity obrany v Brně. Výzkumy realizují příslušníci skupiny sociálních věd katedry sociálních věd a práva Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany v Brně Mgr. Nataša Ballová, Mgr. Jiří Hodný, Ph.D. a Mgr. Ing. Radomír Saliger, Ph.D. Při výzkumech byla použita kvantitativní metoda spojená s technikou standardizovaného dotazníku. Sběr dat probíhal vždy v průběhu května daného roku na reprezentativním vzorku respondentů - občanů České republiky starších 18 let. Při výběru vzorku respondentů byla využita metoda kvótního výběru. Kvótní znaky tvořily pohlaví, věk, vzdělání respondentů a lokalita bydliště. Kvótní proměnné byly ve výběrovém souboru, stejně jako v populaci celé České republiky, zastoupeny proporcionálně. Oporou pro stanovení kvót byla aktuální data ČSÚ. Výběrový soubor byl stanoven na počet 1000 respondentů, distribuováno bylo vždy cca 1200 dotazníků.

Výzkum Armáda a veřejnost je tedy prováděn již řadu let a zaměřuje se na identifikaci postojů české veřejnosti k armádě, vojenským profesionálům, obraně a bezpečnosti. Meritorně byla po celou dobu výzkumů sledována témata *prestiž vojenské profese, názory na bezpečnost ČR, názory na obranu ČR, hodnocení úrovně a schopností armády, názory a postoje k členství ČR v NATO, identifikace důvěry v instituce,*

hodnocení profesionálního vojáka, názory a postoje k zahraničním misím AČR. Tato víceletá reprezentativně statistická pozorování, jejichž základní charakteristikou je opakovanost a dodržování základního schématu otázek, lze tedy zařadit do skupiny takzvaných **trendových pozorování**.

Trendová pozorování mohou probíhat i celá desetiletí, nemají panelovou základnu (kdy výzkum je opakovaně prováděn na fixním souboru respondentů), ale jsou uskutečňována na stále obnovovaném reprezentativním vzorku populace. Výhodou je, že tato šetření poskytují výsledky více schopné zobecnění, než ta, která jsou postavena na technice panelu. Respektování základního schématu otázek a korelačních analýz pak dovoluje komparovat výsledky jednotlivých šetření v delším časovém horizontu, vytvářet tzv. časové řady a sledovat tak vývoj postojů obyvatelstva k vybraným problémům. [2]

Naše opakovaná víceletá pozorování umožnila sestavit časové řady, které dokládají vývoj názorů a postojů české veřejnosti k některým vybraným tématům obrany a bezpečnosti v letech 2006 až 2009. Procentuální vyjádření odpovědí na identické otázky (potažmo indikátory ve formě výroků) za jednotlivé roky je zaznamenáno do tabulek. Nižší, nebo vyšší četnost odpovědí (v komparaci s ostatními roky) je barevně odlišena. Pokud vývoj názorů sleduje vzestupný, nebo sestupný trend, pak ten je naznačen šipkou.

Shrnutí výsledků

Vývoj názorů respondentů na bezpečnost České republiky

V bezpečnostních studiích, v oboru mezinárodních vztahů a v politologii, je pojem „bezpečnost“ používán v obdobném smyslu jako v obecném pojetí a v pojetí dalších vědních oborů. Například Ortwin Buchenbender, Hartman Buhl a Harald Kujat v publikaci *Worterbuch zur Sicherheitspolitik* z roku 1992 definují bezpečnost jako: „Stav, ve kterém se individua, skupiny a státy necítí ohrožené vážnými hrozbami, popřípadě se před nimi považují za účinně chráněné a svoji budoucnost mohou vytvářet podle vlastních představ.“ V psychologii, sociologii a politologii se objevuje i rozdělení na bezpečnost subjektivní a objektivní, kdy o objektivní bezpečnosti lze hovořit tehdy, když nebezpečí reálně neexistují, naproti tomu subjektivní bezpečnost označuje absenci strachu z nebezpečí. [3]

Protože současný svět vykazuje vysokou míru nestability, rizika a zranitelnosti, zajímalo nás, jak se ve sledovaném období 2006 až 2009 měnilo subjektivní vnímání bezpečnosti a míra citlivosti občanů vůči některým hrozbám. Respondentům byl předložen výčet některých eventuálních ohrožení a byli vyzváni, aby uvedli, do jaké míry se jich obávají, nebo naopak neobávají. Z tab. 1 lze vyčíst, jak velké procento dotázaných se v jednotlivých letech rozhodně a spíše obávalo uvedeného druhu rizika a zároveň komparovat vývoj postojů ve sledovaném období.

Respondenti odpovídali na formulaci: „Nyní vám předložíme seznam událostí, které by mohly případně ohrozit ČR. Uveďte prosím, do jaké míry se jich obáváte, nebo neobáváte.“

Modrým písmem jsou v tabulkách označena nižší procentuální zastoupení odpovědí v příslušném roce.

Černým tučným písmem jsou v tabulkách označena vyšší procentuální zastoupení odpovědí v příslušném roce.

Tab. 1: Kategorizovaná podoba odpovědí „rozhodně a spíše se obávám“.

Výrok	2006	2007	2008	2009
Živelní pohromy v České republice	64,8	89,9	79,3	74,3
Útoky teroristů	64,5	69,9	57,1	57,9
Šíření virových nákaz	58,3	60,9	57,6	–
Útok biologickými zbraněmi (antrax apod.)	48,7	–	41,6	43,8
Atentáty na veřejných místech.	42,2	62,8	–	51,2
Napadení jiným státem.	–	29,0	33,1	34,9
Útoky na počítačové a mobilní sítě.	–	52,5	46,8	54,5
Útoky proti klíčovým objektům národního hospodářství.	–	44,2	34,2	39,4
Napadení vzdušného prostoru ČR.	–	–	33,0	34,5

Vertikálně jsou rizika v tabulce seřazena podle toho, jak silně, v úhrnu za sledované období, vzbuzují obavy respondentů, a to od nejvyšší míry až po nejnižší. Změny postojů k riziku v čase jsou vyjádřeny procentuálním zastoupením odpovědí v jednotlivých letech. Vyšší procento odpovědí je označeno tučně, nižší modře a rostoucí, nebo klesající trend je naznačen šipkou. Ukazuje se, že nejvíce se respondenti obávají živelních pohrom. Souvislost se sérií ničivých povodní, které Českou republiku postihly během posledních dvanácti let, je zde zřejmá. Nejvíce respondentů se obávalo živelních pohrom v roce 2007 (89,9 %). Na druhém místě pomyslného žebříčku nejobávanějších hrozeb se umístil mezinárodní terorismus (teroristické útoky). Míra obav z této formy rizika je relativně stabilní a osciluje kolem 60 %. K určitému nárůstu pocitu ohrožení dochází v roce 2007, kdy se teroristického útoku obávalo 69,9 % dotázaných. Pomalu rostla obava z napadení naší země jiným státem (tendenci k mírnému růstu naznačuje šipka).

Názory na obranu České republiky

Na fenomén obrany lze nahlížet z různých úhlů pohledu. Je to jeden z nejfrekventovanějších termínů ve vojenství, často se vyskytuje v podobných významech i v běžné mluvě. Stane-li se tento pojem předmětem empirického sociologického výzkumu, je třeba jej převést do analyticky uchopitelné formy, takzvaně jej operacionalizovat. Pro potřeby našeho výzkumu jsme pojem obrany operacionalizovali jako *obavy veřejnosti z možného vnějšího napadení nebo z ohrožení suverenity národního státu*, dále jako *postoje veřejnosti k výdajům na obranu* a jako *ochotu a odhodlání bránit zemi v případě vojenského ohrožení*.

Naši respondenti byli požádáni, aby vyjádřili míru svého souhlasu, nebo nesouhlasu s výroky, uvedenými v tabulce.

Z výsledků uvedených v tab. 2 je zřejmé, že postoje respondentů k jednotlivým názorům na obranu jsou relativně stabilní (komparace výsledků každoročních šetření), ale současně značně ambivalentní. Nejčastěji dotázaní souhlasili s výrokem: „*Suverenitu státu je třeba bránit za každou cenu.*“ V případě tohoto výroku se rýsuje určitá tendence k růstu počtu souhlasných odpovědí ve sledovaném období 2006-2009. Trend je naznačen v tabulce šipkou. Více než polovina respondentů v každém roce sledovaného období však souhlasila s výroky, které zpochybňují možnosti a smysluplnost naší vlastní obrany v případě vnějšího napadení („*Kdyby k něčemu došlo, stejně bychom se neubránili.*“ a „*Je zbytečné uvažovat o obraně státu, protože o tak malé zemi, jako*

Tab. 2: Kategorizovaná podoba odpovědí „rozhodně a spíše souhlasím“.

Výrok	2006	2007	2008	2009
Suverenitu státu si musíme bránit za každou cenu.	76,9	79,0	83,3	83,8
Náklady na obranu naší země zbytečně zatěžují státní rozpočet.	46,3	42,0	41,5	48,1
Kdyby k něčemu došlo, stejně bychom se neubránili.	55,7	60,7	57,3	58,2
Je zbytečné uvažovat o obraně státu, protože o tak malé zemi, jako jsme my, stejně rozhodnou velmoci.	57,8	61,8	56,3	56,0
V případě vojenského ohrožení bych šel (šla) naší zemi bránit.	38,6	39,2	43,8	41,2

jste my, stejně rozhodnou velmoci.“). Kolem dvou pětín osciluje četnost souhlasných odpovědí na výrok „*Náklady na obranu naší země zbytečně zatěžují státní rozpočet.*“ Nejmenší procento dotázaných souhlasilo s výrokem „*V případě vojenského ohrožení bych šel (šla) naší zemi bránit.*“

Hodnocení schopností armády

V neposlední řadě se náš výzkum dlouhodobě zaměřoval na identifikaci image a prestiže armády. Tyto proměnné jsme operacionalizovali jako názory veřejnosti na schopnosti armády bránit zemi před vnějším napadením, plnit závazky ve vztahu ke spojencům v NATO, pomáhat občanům při živelních pohromách, ale také jako hodnocení morálních kvalit armády, její vycvičenosti a vyzbrojenosti moderní vojenskou technikou.

Respondenti byli požádáni, aby vyjádřili míru souhlasu, nebo nesouhlasu s výroky uvedenými v tabulce.

Tab. 3: Kategorizovaná podoba odpovědí „rozhodně a spíše ano“.

Výrok	2006	2007	2008	2009
Je dobře vycvičena.	64,8	67,5	76,8	75,1
Má vysokou morálku a kázeň.	47,7	47,8	50,7	56,4
Je schopna ubránit území státu.	44,1	39,6	50,3	47,8
Je schopna plnit závazky vůči ostatním zemím NATO.	66,4	68,2	70,9	72,7
Je připravena k boji proti mezinárodnímu terorismu.	50,3	45,8	54,3	54,8
Je schopna pomáhat občanům při živelních pohromách.	88,9	90,0	91,4	89,2

Čísla uvedená v tabulce vypovídají, jaké procento z celkového počtu respondentů „*rozhodně a spíše ano*“ souhlasí s příslušným výrokem. Největší procento dotázaných (90 %) je přesvědčeno, že armáda je schopna pomáhat občanům při živelních pohromách. Procento kladných odpovědí je stabilní ve všech sledovaných letech a pohybuje se kolem 90 %. To vypovídá o velmi dobrém dojmu, který armáda při likvidaci následků povodní zanechala. Respondenti také vyjádřili názor, že armáda je dobře vycvičena v ovládání bojové techniky (potažmo je obecně dobře vycvičena). V letech 2008 a 2009 tento postoj zaujaly ¾ zkoumaného vzorku dotázaných osob. Také názor, že armáda je *rozhodně a spíše* schopna plnit závazky vůči ostatním zemím NATO podporují po celé sledované období více než 3/5 dotázaných a procentuální zastoupení souhlasných odpovědí

vykazuje stoupající trend. Rovněž kladné hodnocení morálky a kázně v armádě má stoupající tendenci.

Názory a postoje k misím AČR

Armáda České republiky převzala po našem vstupu do NATO, mimo jiné, i úkol účastnit se zahraničních vojenských misí. Naši vojáci a vojenští odborníci úspěšně zvládají nasazení v různých částech světa. Do povědomí veřejnosti vstoupilo například působení českého kontingentu v Kosovu, Iráku i v Afghánistánu. Armáda se účastní i humanitárních misí mezinárodního společenství. V současné době je v afghánské provincii Lógar nasazen provinční rekonstrukční tým, který se spolupodílí na zajištění stability a bezpečnosti a na obnově Afghánistánu. Zajímalo nás, jak se staví česká veřejnost k zapojení naší armády do zahraničních misí, jak vnímá možná rizika, která jsou s ním spojena. Téma misí bylo rovněž operacionalizováno do sady výroků a jejich prostřednictvím měli respondenti vyjádřit své postoje a názory.

Dotázaní byli požádáni, aby uvedli míru svého souhlasu, či nesouhlasu s následujícími výroky.

Tab. 4: Kategorizovaná podoba odpovědí „rozhodně a spíše souhlasím“.

Výrok	2006	2007	2008	2009
Zahraniční mise prověřují kvalitu naší armády.	71,3	72,6	73,5	76,2
Jediným důvodem, proč vojáci odcházejí do zahraničních misí, jsou peníze.	72,0	69,9	68,4	59,6
Je zbytečné vynakládat peníze daňových poplatníků na zahraniční mise.	47,0	46,0	51,9	46,4
Naši vojáci zbytečně riskují životy v misích.	58,1	50,1	57,0	50,5
V důsledku zapojení naší armády do zahraničních misí se zvyšuje nebezpečí, že se staneme terčem útoku mezinárodního terorismu.	69,3	65,9	64,7	61,8
Finanční náklady na působení našich vojáků v zahraničních misích se zhodnotí v lepší bojové připravenosti celé Armády ČR.	52,7	54,9	54,7	51,2
Je správné, že se AČR v krizových oblastech, jako je Afghánistán, podílí na ochraně obyvatel a rekonstrukci země.	-	56,7	56,6	62,8
Činnost našeho rekonstrukčního týmu může přispět k posílení stability a bezpečnosti Afghánistánu více než čistě vojenské akce.	-	-	55,5	57,3

Ve sledovaném období 2006-2009 nejvíce respondentů souhlasilo s výrokem, že zahraniční mise prověřují kvalitu naší armády. Četnost odpovědí měla vzrůstající trend a pohybovala se od 71,3 % až k více než třem čtvrtinám (76,2 %). Naopak meziročně klesal ve sledovaném období podíl respondentů, kteří souhlasili s výrokem, že jediným důvodem, proč vojáci odcházejí do zahraničních misí, jsou peníze. V roce 2006 se s tímto výrokem ztotožnily téměř 3/4 (72 %) dotázaných, v roce 2009 to byly pouze 2/3 (59,6 %). Stejně tak klesající trend v počtu souhlasných odpovědí vykazuje výrok tvrdící, že zapojení naší armády do zahraničních misí zvyšuje riziko teroristického útoku. V roce 2006 souhlasilo s výrokem téměř 70 % dotázaných, v roce 2009 to byly jen 3/5 (61,8 %). Mírně vzrostl počet respondentů, kteří kladně hodnotili podíl našich vojáků na rekonstrukci Afghánistánu.

Respondenti se také vyjadřovali k oblastem nasazení našich vojáků. Byli požádáni, aby odpověděli na otázku:

„Je podle vašeho názoru správné, že se naši vojáci účastní řešení konfliktů v následujících regionech, nebo to považujete za nesprávné?“

Tab. 5: Kategorizovaná podoba odpovědí „rozhodně a spíše správné“.

Výrok	2006	2007	2008	2009
Irák	33,1	40,1	40,8	50,7
Kosovo	48,8	51,7	43,4	52,9
Afghánistán	34,6	45,7	45,4	50,9

Ve sledovaném období významně rostla podpora účasti našich vojáků v Iráku a v Afghánistánu. Procento odpovědí vyjadřujících souhlas s naším angažmá v těchto zemích vzrostlo z jedné třetiny (33,1 %) na více než polovinu (50,7 %). Tento vzestupný trend naznačují rovněž šipky. Postoje veřejnosti k naší účasti při řešení krize v Kosovu vykazují jistou rozkolísanost a nejednoznačnost. V roce 2006 souhlasilo s působením našich vojáků v této oblasti 48,8 % respondentů, v roce 2009 to byla více než polovina (52,9 %). Nejmenší procento kladných odpovědí (43,4 %) připadá na rok 2008.

Identifikace důvěry v instituce

Prostřednictvím našeho longitudinálního výzkumu jsme také mohli každoročně sledovat, jak se mění míra důvěry občanů v nejdůležitější státní instituce nebo v jejich představitele. Komparace výsledů za sledované období 2006 až 2009 ukazuje zajímavé trendy. Zatímco důvěra v prezidenta republiky postupně klesá, v případě armády a jejích nejvyšších představitelů je tomu naopak. Šipky v tabulce naznačují rostoucí počet respondentů, kteří vojenským institucím „velmi a spíše důvěřují“. Dlouhodobě nejméně dotázaných důvěřuje vládě a parlamentu.

Respondenti odpovídali na otázku: „Uved'te, prosím, míru své důvěry, či nedůvěry v následující instituce a jejich představitele.“ (Viz tab. 6 na str. 212.)

Závěr

Víceleté průzkumy veřejného mínění **Armáda a veřejnost** se zaměřují na identifikaci názorů české veřejnosti na otázky obrany a bezpečnosti, zjišťují, mimo jiné, postoje občanů k armádě a vojenským profesionálům, k našemu angažmá v NATO, v zahraničních vojenských misích, názory respondentů na bezpečnost České republiky aj. Jsou prováděny každoročně již celou řadu let a lze je proto zařadit do kategorie tzv. longitudinálních (dlouhodobých) šetření. Dodržování základního schématu otázek a pravidelné mnohaleté opakování průzkumu dovoluje uchopit tento typ šetření veřejného mínění rovněž jako tzv. trendové pozorování a komparovat výsledky za jednotlivá sledovaná období, eventuálně vytvářet na základě získaných výsledků tzv. časové řady. Uvedený článek vychází z komparací některých vybraných výsledků zmíněných šetření za období 2006 až 2009 a umožňuje učinit si představu o dlouhodobých postojích občanů k některým tématům spojeným s armádou, obranou a bezpečností.

Tab. 6: Kategorizovaná podoba odpovědí „velmi a spíše důvěřuji“.

Výrok	2006	2007	2008	2009
Vláda ČR	29,4	29,9	37,3	36,4
Parlament ČR	29,1	25,2	32,4	29,4
Prezident ČR	64,2	63,5	60,2	56,3
Ministerstvo obrany ČR	44,5	48,7	51,0	51,6
Armáda ČR	59,2	65,2	67,6	69,3
Ministr obrany ČR	34,6	36,2	38,6	43,8
Soudy	36,1	41,4	43,2	41,2
Policie ČR	38,6	44,1	49,0	48,7
Náčelník Generálního štábu Armády ČR	38,9	36,0	43,2	39,7
Generální štáb Armády ČR	39,3	38,3	45,3	–

Zajímalo nás především, jak se ve sledovaném období vyvíjely názory respondentů na bezpečnost České republiky a jak se případně měnila míra citlivosti vůči konkrétním hrozbám a rizikům. Výsledky této komparace jsou prezentovány v tab. 1. Vertikálně jsou rizika v tabulce seřazena podle toho jak silně, v úhrnu za sledované období, vzbuzují obavy respondentů, a to od nejvyšší míry až po nejnižší. Změny postojů k danému riziku v uvedeném období 2006-2009 jsou vyjádřeny v jednotlivých letech procentuálně. Pokud se zaměříme na druh rizika, ukazuje se, že nejvíce se respondenti obávají živelních pohrom, nejvyšší procento respondentů (89,9 %) se této hrozby obávalo v roce 2007. Na druhém místě nejobávanějších hrozeb se umístil mezinárodní terorismus. Nejvíce respondentů (69,9 %) se obávalo teroristických útoků rovněž v roce 2007. Pozvolna rostla obava z napadení jiným státem. Tato tendence k růstu je v tabulce naznačena šipkou.

Názory respondentů na obranu republiky jsme zjišťovali pomocí baterie výroků, které jsme zformulovali v procesu operacionalizace pojmu „obrana republiky“. Výsledky komparace jsou uvedeny v tab. 2 a naznačují relativní stabilitu (ale i ambivalenci) postojů respondentů ve sledovaném období. Nejčastěji dotázaní souhlasili s výrokem, že suverenitu státu je třeba bránit za každou cenu. Procentuální zastoupení souhlasných odpovědí vykazuje tendenci k růstu, což je v tabulce naznačeno šipkou. Více než polovina respondentů však v každém roce sledovaného období souhlasila s výroky, které zpochybňují možnosti a smysluplnost naší vlastní obrany v případě vnějšího napadení. Nejméně dotázaných souhlasilo s tvrzením, že by v případě vojenského ohrožení šli naši zemi bránit.

V neposlední řadě se náš průzkum dlouhodobě zaměřoval na identifikaci image a prestiže armády a vojenských profesionálů v postojích veřejnosti. Proměnné image a prestiž jsme operacionalizovali jako schopnost armády bránit zemi před vnějším napadením, plnit závazky ve vztahu ke spojencům v NATO, pomáhat občanům při živelních pohromách, dále jako úroveň morálních kvalit armády, její vycvičenosti a vyzbrojenosti moderní vojenskou technikou. Výsledky hodnocení, a jejich komparace za období 2006-2009, jsou uvedeny v tab. 3. Nejvíce dotázaných rozhodně a spíše souhlasí s tvrzením, že armáda je schopna pomáhat občanům při živelních pohromách. Úroveň kladných odpovědí je

stabilní ve všech sledovaných letech a pohybuje se kolem 90 %. Rovněž názor, že armáda je schopna plnit závazky vůči ostatním zemím NATO podporují po celé sledované období více než 3/5 dotázaných a procento kladných odpovědí vykazuje stoupající trend.

Kolem nasazení příslušníků naší armády v zahraničních misích se vede, především v politických kruzích, rozporuplná diskuze. Zajímalo nás proto, jaké názory a postoje k tomuto nasazení zaujímá česká veřejnost a jak vnímá možná rizika, která se mohou k našemu angažmá v misích vázat. Získané výsledky jsou prezentovány v tab. 4. Problematika naší účasti v zahraničních misích byla, jako v předchozích případech, rovněž operacionalizována a uchopena prostřednictvím baterie výroků a tvrzení, ke kterým pak respondenti zaujímali souhlasný, či nesouhlasný postoj. Největší procento respondentů souhlasilo s výrokem, že zahraniční mise prověřují kvalitu naší armády, přičemž četnost kladných odpovědí vykazuje rostoucí trend a pohybuje se od 70 % k více než třem čtvrtinám (76,2 %). Naopak klesal podíl respondentů, kteří souhlasili s výrokem, že jediným důvodem, proč vojáci odcházejí do misí, jsou peníze. Klesající trend v počtu souhlasných odpovědí vykazuje také výrok, spojující účast naší armády v zahraničních misích s vyšším rizikem teroristického útoku na Českou republiku. Mírně vzrostl počet respondentů, kteří kladně hodnotili činnost našeho rekonstrukčního týmu v Afghánistánu.

Respondenti také posuzovali naše vojenské mise podle oblasti nasazení. Zjištěné výsledky, uvedené v tab. 5, dokládají, že ve sledovaném období významně rostla podpora účasti našich vojáků v Iráku a v Afghánistánu. Postoje veřejnosti k našemu angažmá při řešení krize v Kosovu naznačují jistou míru rozkolísanosti. V roce 2006 souhlasilo s působením našich vojáků v této oblasti 48,8 % dotázaných, v roce 2009 to byla více než polovina. Nejmenší procento kladných odpovědí připadá na rok 2008.

Předmětem našeho zájmu byla také identifikace vývoje důvěry občanů v nejvýznamnější státní instituce nebo jejich představitele. Získané výsledky jsou pro armádní instituce relativně velmi „lichotivé“ a dokládají nárůst důvěry občanů v AČR a její představitele (viz tab. 6).

Literatura:

- [1] SARVAŠ, Š. a kol. *Vývoj postavení armády ve společnosti*. 1. vyd. Praha: AVIS, Ministerstvo obrany České republiky, 1999, ISBN 80-7278-016-6, str. 25.
- [2] NOELLEOVÁ, E. *Výzkum veřejného mínění (Úvod do metod demoskopie)*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1968, str. 276-277, 25-079-68.
- [3] ZEMAN, P. a kol. *Česká bezpečnostní terminologie. Výklad základních pojmů*. Brno: Vojenská akademie v Brně, 2003, str. 11-12.

Použité zdroje:

- BALLOVÁ, Nataša, HODNÝ, Jiří a SALIGER, Radomír. *Armáda a veřejnost 2006*. [Závěrečná zpráva ze sociologického výzkumu], Brno: Univerzita obrany, 2006, 102 s.
- BALLOVÁ, Nataša, HODNÝ, Jiří a SALIGER, Radomír. *Armáda a veřejnost 2007*. [Zpráva ze sociologického výzkumu], Brno: Univerzita obrany, 2007, 92 s.
- BALLOVÁ, Nataša, HODNÝ, Jiří a SALIGER, Radomír. *Doplňkové analýzy k výzkumu Armáda a veřejnost 2007*. [Zpráva ze sociologického výzkumu], Brno: Univerzita obrany, 2007, 33 s.
- BALLOVÁ, Nataša, HODNÝ, Jiří a SALIGER, Radomír. *Armáda a veřejnost 2008*. [Zpráva ze sociologického výzkumu], Brno: Univerzita obrany, 2008, 75 s.
- BALLOVÁ, Nataša, HODNÝ, Jiří a SALIGER, Radomír. *Armáda a veřejnost 2009*. [Zpráva ze sociologického výzkumu], Brno: Univerzita obrany, 2009, 60 s.

PERSONÁLIE

Generálmajor ve výslužbě Miroslav Kácha, válečný veterán, politický vězeň

* 21. září 1923

Narodil se 21. září 1923 v Praze v rodině středoškolského profesora. V letech 1939 až 1941 byl aktivně zapojen v domácím odboji – byl spojkou divizního generála Bedřicha Homoly pro Obranu národa. V roce 1942 maturoval na reálném gymnáziu. V letech 1943 až 1945 byl zaměstnán v Českomoravských strojírnách (po válce ČKD Sokolovo), o jejichž zbrojní výrobě předával informace, které byly mimo jiné předávány vysíláčkami Rady tří do Anglie. Po druhé světové válce nastoupil na Vojenskou akademii v Hranicích na Moravě.

Začátkem roku 1948 byl členem skupiny demokraticky smýšlejících důstojníků a vojenských akademiků vedených zástupcem velitele Vojenské akademie v Hranicích plukovníkem Alexandrem Kordou. Skupina vyvíjela zpravodajskou činnost a snažila se vybudovat obdobnou organizaci jako Obrana národa v době druhé světové války. Cílem této organizace nebyl násilný převrat. Podle generála Káchy, sledovali mezinárodní situaci a doufali, že nás buď osvobodí západní armády, nebo že Sovětský svaz pod tlakem západních velmocí a zhoršující se ekonomické situace obsazená území vyklidí. V prvním případě byla skupina připravena pomoci americkým a anglickým vojskům, v druhém případě převzít na čas moc, aby nedošlo k bezvládní a násilnostem.

Po vyřazení z Vojenské akademie byl zařazen k 80. pěšímu praporu Pražského povstání do Prahy. V květnu 1949 byl zatčen, vyslýchán orgány 5. oddělení OBZ na Hlavním štábu a na VO-1 a rovněž v pověstném „Domečku“ na Hradčanech. Na soud čekal v Pankrácké věznici. V září roku 1949 byl v procesu s tzv. Kordovou skupinou odsouzen podle § 5 odst. 2 zákona č. 231/1948 Sb., k doživotnímu těžkému žaláři.

Rozsudek dopadl těžce také na jeho rodinu. Rodiče i bratr byli vystěhováni nejen z bytu, ale i z Prahy. Byl vězněn na Borech v Plzni, ve vojenské trestnici v Opavě, odkud byl koncem roku 1950 odvezen znovu na „Domeček“. Odsud byl po dvou měsících převezen zpět do Opavy ve velmi špatném zdravotním stavu. Následně byl léčen ve Vojenské nemocnici v Olomouci.

„Měli jsme navržený trest smrti, já a mí dva společníci jsme ho měli i v rozsudku. Byl nám ovšem zmírněn na doživotí nebo dvacet let – mimo jiné pro naše zásluhy v protinacistickém odboji. Bylo to skutečně otřesné: hlad, nedostatek spánku, respektive žádný spánek, bití, urážky... Přišlo několik darebáků, všichni byli v civilu, a ti mě začali bít kolektivně. Pak mě vyvezli výtahem do posledního patra, tam mě připoutali k židli a začali mě zpracovávat. Když jsem omdlel, tak mě polili vodou a pokračovalo se dál. Přitom jsem slyšel hudbu – loretánskou zvonkohru. S přestávkami na oddech, hlavně pro ně, to pokračovalo do neděle odpoledne.

Zkoušeli všechno, abychom podlehli. Nikomu, kdo takové zacházení nevydržel a něco přiznal, to nelze zazlívát. To už nemělo co dělat s charakterem člověka, ale jeho fyzickou a psychickou odolností. Měl jsem tu smůlu, že jsem byl v naší organizaci na místě, kde se předpokládalo, že toho nejvíc vím. Vyšetřovatelé to ze mě chtěli dostat za každou cenu. V prosinci 1950 jsem měl dva dny vysazené okno, byl jsem jen ve spodním prádle a do cely mi padal sníh,“ vzpomíná dnes na tuto těžkou dobu generál Kácha.

„Byl jsem znovu v Domečku u výslechů. Zatkli totiž další důstojníky z našeho případu. Říkal jsem si: Ať už to skončí, ať dostanu ten špagát, ale aspoň budu chvíli někde, kde bude trochu teplo, trochu jídla a nebudou mě tolik bít... Ve velmi špatném stavu mě vrátili v únoru do věznice v Opavě. Měl jsem TBC a trvalé zdravotní následky nesu dosud. Děkoval jsem Bohu, že to takhle dopadlo. Dostal jsem najíst, vzali mě na ošetřovnu a do nemocnice. Můj stav se zlepšil. Až později ve „zlepšených“ podmínkách v Leopoldově mě potře znovu propukly.“

V roce 1952 byl s dalšími důstojníky převezen do Leopoldova. „V Leopoldově nám na uvítanou řekli: Tuna zdochněte! A pracovali na tom. Měl jsem 75 kilo. Po dvou měsících už jen 53,“ vzpomíná se smutkem v očích.

Odsud byl s podlomeným zdravím propuštěn na podmínečnou amnestii v květnu 1960. „Chystala se pařížská konference a Československo bylo poslední socialistickou zemí, která ve větší míře dosud nepropustila svoje politické vězně. Svázeli nás z Leopoldova nákladákama na nádraží. Bylo tam bufě. Buřty, bílé housky, pivo! Všichni muklové jedli buřty a pili pivo. Asi nejlepší pivo, jaké jsem kdy pil. Seděl jsem v těch nejtěžších kriminálech. Pokus o útěk se rovnal sebevraždě. V trestním listu jsem měl napsáno: Trest končí smrtí.

Za jedenáct let mě nedali ven na práci, byl jsem ve studené, kamenné a dobře hlídané věznici. Tu a tam se mi ve snu vrací vzpomínky na výslechy a mučení... Vůbec nejošklivější

sny jsem měl v prvních letech po návratu z vězení. Křičel jsem ze spaní... Některé své trýznitele jsem později potkal. Ani jsem na ně neplivl. Potkal jsem se třeba s majorem Bohatou, který mě měl v práci v Domečku. Prý si mě a nic z toho, co se dělo, nepamatuje. Ve vězení jsem se setkal s prokurátorem Vašem, který má na svědomí taky smrt generála Ptíky. V kriminále skončil, když si to soudruzi vyřizovali se soudruhy z vlastních řad. Prokurátor Vaš v Leopoldově klečel na zemi a se sepjatýma rukama prosil vězně, aby ho nebili. Ale zastali se ho kněží. A potom generálové, kteří řekli: Nešpiňte si ruce s tou vší.“, říká gen. Kácha.

Invalidní důchod mu nedali, jen 260 korun měsíčně jako přírůstek na TBC. Na konec se díky dobrým lidem stal kulíškem v Ústředním loutkovém divadle, kde strávil sedm let, do roku 1968 než utrpěl pracovní úraz.

„Úraz jsem nafingoval. Začali za mnou znovu chodit estébáci a vyptávali se hlavně na vznik křesťansko-demokratické strany, která se právě formovala. Já podle svého zvyku zapíral a oni mi začali vyhrožovat tím, že mě strčí zpátky do Leopoldova. Byly takové případy... Po dohodě s manželkou – mezi tím jsem se oženil – jsem spadl v provazišti s mostku. Pád to byl skutečně ošklivý, letěl jsem několik metrů, ale to, že jsem při něm po nárazu do hlavy utrpěl částečnou ztrátu paměti, pravda nebyla. Když jsem se probudil, „nevěděl“ jsem, že jsem propuštěný, ženatý... Nic. Poslední jsem si pamatoval Leopoldov. StB mi pak muselo dát pokoj,“ vzpomíná gen. Kácha.

Milému příteli
plk. Dr. Petru Majurovi
pro upomínku
Praha, 12.9.2008. Jankův

Od roku 1968 pracoval jako zásobovač. V září 1983 odešel do důchodu, ale až do roku 1988 ještě pracoval. Již v roce 1968 se podílel na založení K 231 a po roce 1989 pak spoluzakládal vojenskou sekci Konfederace politických vězňů, v níž stále aktivně pracuje. V roce 1990 byl rehabilitován a povýšen do hodnosti plukovníka ve výslužbě. V květnu 1995 ho prezident republiky Václav Havel povýšil do hodnosti generálmajora. Je nositelem mnoha vyznamenání, z nichž nejvyšší je Řád bílého lva, vojenská skupina, III. třída, který obdržel v roce 1995.

„Vlastenectví a láska k vlasti nebyly za mého dětství a mládí prázdné pojmy nebo fráze. Začínalo to výchovou v rodině, později ve škole, v Sokole, ve skautu nebo v jiné organizaci a končilo to na vojně. Bylo to všeobecné a samozřejmé. Součástí toho byly znalosti našich dějin, které nám dávaly školy všech druhů a stupňů. Je otřesné, jak ubohé jsou znalosti dnešních maturantů a vysokoškoláků proti tehdejším klukům a děvčatům z „měšťanky“.

Je to dlouhotrvající zločin páchaný na mládeži nynějším školstvím. Z této neznalosti pramení nezáměr i pohrdání vlastní minulostí u řady našich současníků. Měli by znát naši historii, vědět, že jsme měli řadu lidí světové úrovně, vynikajících v nejrůznějších oborech, že jsme jedním z nejstarších a nejkulturnějších států Evropy. Že máme povinnost svou vlast za všech okolností bránit a že máme právo být na ni hrdí. Ale také to, že nemáme právo být hrdí na čtyřicet let druhé poloviny minulého století.

Následkem naší vlastní hlouposti, vypočítavosti a zbabělosti jsme klesli mezi ty nejhorší. Vedle nedozrnlých škod materiálních jsme si způsobili nenapravitelné škody morální, jejichž náprava je problémem generačním – pokud k tomu bude dobrá vůle!

A československá armáda? Vznikla v době, kdy ještě neexistoval stát, za jehož vznik a existenci tato armáda v první světové válce bojovala na bojištích Evropy a Asie a byla tvořena výhradně dobrovolníky. Po dvaceti letech existence a po jejím násilném rozpuštění se řada vojáků této armády znovu pustila do boje v zahraničí nebo v odboji na vlastním území. Brzy po skončení druhé světové války nastalo pro naši armádu nejtemnější období. Totalitní režim způsobil její destrukci a likvidaci. Ti čestní a stateční, kteří se proti tomu postavili, skončili na popravištích a ve věznicích. Jestliže vám někdo řekne, že naše armáda nebojovala, když měla, lže. Je to buď darebák, nebo hlupák, nebo obojí.“

Text a foto: plk. v zál. Petr Majer

English Annotations

Obama's First Year in the White House by *PhDr. Antonín Rašek*. President Barack Obama came to power at a difficult time in America's history. Home and foreign policies are hard to manage, among others, as we are on the threshold of post-ethnic society, and in the war with terrorisms. Obama does not give up American leadership, but he is seeking to find the balance between security and liberty, between power and freedom in the world, broadly speaking. As the consequence, Mr. Rašek presumes emerging the new global security situation: the rise of multipolar world, divided into several new political spheres. This author's opinion is backed by comments by reputable world's political analysts. As far as Euro-Atlantic relations are concerned, or relations with Russia, there are excellent prospects, namely there is the progress with Russia on arms control—part of Obama's determination to put the world on a path toward nuclear disarmament. The author ascribes the drop in Obama's popularity to failed healthcare reform; outside the US, to the fact that Obama is not able to define clear goals and missions in Afghanistan.

The Preparation of NATO's New Strategic Concept by *JUDr. Miroslav Tůma*. The article deals with the Declaration on Alliance Security issued in Strasbourg on 4 April 2009. The author enumerates its main items: reform of NATO structures, improving ability to meet the security challenges, strengthening cooperation with other international actors. Today we are facing global threats, such as terrorism, the proliferation of weapons of mass destruction; our security is increasingly tied to that of other regions. Deterrence, based on an appropriate mix of nuclear and conventional capabilities, remains a core element of Alliance overall strategy. NATO will continue to play its part in reinforcing arms control and promoting nuclear and conventional disarmament in accordance with the Nuclear Non-Proliferation Treaty, as well as non-proliferation efforts. The author is a strong supporter of Obama's idea of world without nuclear weapons; he hopes that this notion will be also reflected in preparing NATO strategic concept. They are also further points to be stressed, e.g., a cooperative partnership between NATO and Russia.

Predictive Methodology in Intelligence Services by *Bc. Petr Zelinka*. This article aims at building a bridge upon a gap, which separates academic sphere and intelligence community in the issue of predictive methodology. The author tries to accomplish this objective by presenting intelligence predictive

methods based on open-source literature research. First, the question of uncertainty and probability in prediction is introduced (Cynefin template). Then follows basic introduction to predictive methods in civil and military intelligences, so that the reader might grasp the fundamentals of early warning systems. The academics and above all journalists should know the risks and perils in forming intelligence forecasts, estimates, foresight and warning scenarios, e.g. the so-called Black Swan scenario, the author explains potentials failures of the Delphi method. This study ought to be regarded as an introductory to predictive intelligence concurrently done by governmental agencies for purposes of national security and defence.

Risk Catalogue: Software Instrument for Risk Management in Defence Department by *Ing. David Reháč, Ph.D.* Risk management covers the identification, assessment, and prioritisation of risks, which is followed by coordinated preventive operations to minimize negative impacts on society. The most demanding is the so-called risk assessment (risk identification, risk analysis, risk evaluation). The Risk Catalogue consists of introductory page, and twenty cards for risks register. With the assistance of this catalogue, defence analysts acquire general knowledge about number of risks and their frequency. The level of risk is calculated by summation according to its probability, gravity, and unwanted effects. In case of defence department, actual tasks are assigned to manage to Defence Ministry, Division, Branch, and Section accordingly. Possible risks are represented at a chart accompanying the article. The purpose of Risk Catalogue, its principles, guidelines for implementation, is to make the work of analysts easier.

Human Capital Theory and Problem of Optimisation of Labour Cost in Armed Forces by *Lt.Col. Bohuslav Pernica, Ph.D.* Human capital refers to the stock of skills and knowledge embodied in the ability to perform labor so as to produce economic value. The article deals with a practical application of this theory into armed forces. The core of its application is wage motivation of a soldier to leave military service if his/her salary is not increasing. The problem is explained by comparison between the age structure of UK Army and Czech Armed Forces. The age structure of UK Army is shaped by the career scheme selecting majority of soldiers out of service before their age of 40. By way of this selection, labour cost is automatically optimised. It is a proof of impact of human capital

theory on armed forces that is usually ignored in Czech Forces. The author hopes that poor economic situation in our country ironically helps to optimise Czech army structure.

MILITARY ART

“Fog of War” in Pieces of Classical Authors: Clausewitz a Tolstoy (*Problems of uncertainty and chance events in war*) by Bc. Tomáš Kučera. The proponents of Revolution in Military Affairs claim that modern military technology will lift a “fog of war”. In this article the term “fog of war” is described and illustrated in a work of Carl von Clausewitz who is supposed to introduce this term, used also in the famous novel War and Peace by Leo Tolstoy. These classics show us that uncertainty and chance, in other words fogs of war, are essential to human mentality. They will be present as long as war remains within a scope human endeavour. Emphasizing that military technology is equal to lifting the “fog of war” can lead to situation in which only trained commanders are supposed to be able perfectly address problems in “chessboard” of war or computer simulators, but they will be unable to manage a real world full of chaos, as they are not used to count with uncertainties.

War Game by Ing. Jaroslav Kulíšek. War game is a simulation of military operations intended to train military commanders or to test a proposed strategy. It is a game in which model soldiers are used to create battles, in order to study tactics. This article illustrates the importance of War Game COAs (course of action). It was tested against opposing force COAs. Such exercise will help to identify advantages and disadvantages and the key elements of execution planning for each COA. The lesson learned during OHQ CZE/SVK BG EU Staff Exercises that took place in Olomouc from January 19th, to January 23rd, and from February 16th, to February 20th, 2009 is that war-gaming (although time consuming) is something closer to “reality” than the “theory” in doctrines. The war-gaming practices teamwork, facilitates team-building and enables to share mental model COA. Commanders and their staff ought to be engaged in simulations and war games more frequently. All information and sources for this paper were drawn from unclassified materials.

Combined Joint Exercise (CJEX) 09 “COMBINED DESTINY”: Knowledge and Experiences by Col. GSO Ing. Ján Spišák. The Combined Joint Exercise was focused on the European approach to crisis management operations and involved an annual exchange of students and directing staffs between of the Higher Command and Staff Colleges from France, Germany, Italy, the United Kingdom and Spain. The aim of this article is to provide knowledge and personal experience of its author

based on his own participation in this exercise at the Escuela Superior de las Fuerzas Armadas (ESFAS) Madrid. The purpose of the exercise was to foster the understanding, mutual knowledge and dialogue among the officers of the aforementioned colleges through the practice of operational planning. Among general information describing the character of the exercise, the article defines some areas of the operational art, namely Operational Planning Process, Operational Design, Decisive Point Concept and Centre of Gravity Analysis.

Information Process as a Part of Command and Control System (Part II) by Lt.Col. Ing. Petr Ryp. The Command and Control process may be defined as an ability to determine what to do and implement effective actions. With the use of the Standard Operating Procedures, the commander must be able to realize set tasks in defined time. The C2 system must be able to monitor and collect data on the situation, to develop an understanding of the situation, to develop a course(s) of action and select one, to develop a plan to execute the selected course of action, to execute the plan, to include providing direction and leadership to subordinates, to monitor execution of the plan and adapt as necessary. The commander draws the picture of situation on the base of surveillance and data collection from various sources, classified and unclassified. The context of information is formed by means of paradigm of personal experiences of commander and his intuition.

OPINIONS, CONTROVERSY

The Implementation of Defence/Military Policy in the Czech Republic: Little Stability of Governance and Unsuitable Management Concept by Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., and Lt.Col. Mgr. Pavel Balvín. The article deals with persistent problems of Czech military policy within 1993-2009, its achievements and failures. A new managerial concept, system planning, programming and budgeting, which superseded a communist central control, was not implemented fully because of governance instability. The office of Defence Minister was held by 11 persons within 1993-2009 (Czech Republic). Among others, it aroused the return of a concept of central planning in 2004, which was not successful, because it was not supported by institutions outside the MoD. The authors propose more transparency in military matters and better cooperation with academic community to prevent the repetition of concepts supporting short-term goals instead of long-term visions.

The Reality of Present-day Service Physical Training: Quo Vadis for Second Time (*Concept and Origins of PT in Czech Defence Department*) by Mgr. Antonín Konrád. The author summarizes in several items the history of service PT both before

1990, in the 90s, and finally at the beginning of this century. What tasks are in front of us? First we must create legal basis for a new conceptual frame of service PT; secondly we must form new methods of drills and training for servicemen in special PT skills, with risk exercises, corresponding to warfare and combat situations, backed by respective legislation. The author hopes that our own practice and experiences from abroad of MoD officials will certainly help to create new alternative concepts together with indispensable recreational PT for soldiers, including appropriate forms of physical training for women in uniform.

INFORMATION PAGES

Criminalization and Religious Radicalization in Chechnya as Two Main Streams of Development after 1996 and their Influence on Terrorism in Subsequent Conflict by Bc. Martin Janků. The article deals with the disintegration and erosion of originally cohesive Chechen resistance movement during the First Chechen War and following inter-war period. According to the author, the main reasons of this process are criminality and religious fundamental radicalisation. They together produced inner conflicts between field commanders; some of them attacked Russian security forces in neighbouring regions (Dagestan, Ingushetia), even after war had ended. Disintegration processes were encouraged by social deprivation after the first war, by strategical position of Chechnya in relation to smuggling drugs and weapons, stealing rude oil, and finally activities of foreign Islamic solidarity fighters. All those factors significantly contributed to the outbreak of the Second Chechnya War.

The Political Economy of Conflict: A New Direction of Research on Internal Conflicts? Mgr. Vladimír Vaďura, Ph.D. The key term in this article is "war economy". It is used to describe the contingencies undertaken by the state to mobilise its economy for war production. Often confused term "resource conflicts" needs explaining. First, there are raw materials, mineral resources (diamonds, precious metals). Another group of resources are critical items, water supplies, and fertile lands. This article concentrates on conflicts provoked by the abundance of natural sources, not by their insufficiency. Their driving motive is "greed-based" model (the effort to take over the control over lands, crude oils). Another model is "grievance-based" model, based upon the feeling of hate, having its roots in e.g. underprivileged position of certain part of population) tied with worsening economy). "War economy" got a new meaning. It moved far away from Clauzewitz's paradigm, the sense of such new war is in itself, the war is protracted, it is war for war's sake.

The Animals and Terrorism by Ing. Hana Vlachová. Animals have been used for military

purposes from the ancient world to nowadays. Horses, elephants, mules and camels were carrying supplies and took part in battles. Dogs were trained for securing livestock and military camps. Soviet army used them as live mines during World War II. The U.S. Army explored the possibility of using bats as live incendiary devices. Even the terrorists could use animals for destroying chosen targets in the same way armies used to do. The deployment of animals would be advantageous for any terrorist group because security forces would not expect this kind of attack. Up to now, there have been just a few cases of abusing animals by terrorists, e.g. for bomb laden mules or dogs carcasses which hide explosive devices. But animals could also help with the fight against terrorism, for example dogs or bluegill fish.

MILITARY PROFESSIONAL

The Deployment of Capacities and Means of Czech Engineer Troops in Non-combat Operations by Doc. Ing. Jaroslav Zelený, CSc., Ing. Jan Mazal, CSc., and Lt.Col. Ing. Lubomír Kroupa, CSc. The Engineers are specialist soldiers trained in the construction and demolition of bridges, field fortifications, obstacles, roads, etc. Their major task is to support Czech missions abroad, as a part of multinational peacekeeping forces. This article is a preliminary study into the current state of applying the Czech Engineer units in operations other than war as a part of Joint Forces Peace Support Operations. There are mentioned some aspects, for example basic engineer support tasks, possible demanded future capabilities of the Czech Engineer Troops, engineer support to movement and force protection engineering. The purpose of this article is to initiate a debate about the topic and to start the brainstorming process in a broad military environment.

Testing Technology of a Small Bakery by Ing. Pavlína Vasičková, Ph.D., and Prof. Ing. Aleš Komár, CSc. Bread has constituted a staple of man's diet for centuries. Modern armies have made bread a major part of their sustenance, portable ovens are carried on campaign to facilitate its ample provision. The provisional support of Czech missions abroad is our first priority, baked products belong among those most important. The article deals with results of specific research done within Defence University in this field. The research covered analysis of modern technologies used for baking, devices and appliances. It dealt with traditional materials (e.g. flour) and verified them from a point of chemical, microbiological and sensorial parameters. Actual costs were compared with prices of other methods of production. The research proved that container bakeries are effective device for bread production.

LANGUAGE PREPARATION

Language Programme Innovation at the Defence University by PaedDr. Stanislava Jonáková, RNDr. Oldřich Kříž, and PhDr. Mária Šikolová, Ph.D. The article is oriented towards making up language curriculum at the Faculty of Military Technology, Defence University. It is a follow-up to earlier essays published in *Vojenské rozhledy* 2006-2007, dealing with language preparation of learners enrolled at the Defence University, i.e. at educational institution with technical bias. The authors analyse the optimization of current schedule used for teaching English language. Data were collected by means of questionnaire poll. The cluster of respondents covered both teachers giving lessons under mentioned scheme and university students preparing themselves in accordance with tested scheme. The results reached proved the necessity to form language curriculum at several levels and concept of flat language teaching.

International Professional Fora on Terminology and Education in Armed Forces by PhDr. Jana Tomšů, and RNDr. Eva Staňková. In recent years both authoresses took part in several important international terminology meetings: European Association for Lexicography (EURALEX), International Conference and Exhibition Dedicated to Defence Training, Education and Simulation (ITEC), and finally the highest Alliance terminology forum: NATO Terminology Programme. In our country this subject is under the authority of Defence Standardisation, Codification and Government Quality Assurance Authority. All problems are incorporated in the Terminology Programme of Defence Department. It deals with STANAG 3680 implementations, MoD's standardisation policy, standardisation terminology process. The most representative terminology body within the Army of the Czech Republic is the Terminology Conference of MoD, traditionally held in the premises of the Defence University Brno.

MILITARY SOCIOLOGY

The Research "Army and Public" (Trend Analysis) by Mgr. Nataša Ballová. After 1989 public opinion polls have become inseparable part of examining our society. By analysing aggregate response data over time, we can see trajectories into the future. This might help MoD officials in decision-making processes, planning long-term developments. The "Army and Public" poll is concentrated on the attitudes of Czech population to topics such as the prestige of a professional soldier, military profession, NATO membership, confidence in public administration, last but not least, the Czech missions abroad. Positive mindsets appeared namely after 1996-97, when Czech army helped during catastrophic flood. In assessing period 2006-2009 most of respondents agreed with the statement that foreign missions proved the qualities of our army, their approval with our engagement in Afghanistan and Iraq rose significantly (by 33,1 per cent), attitudes against Kosovo were unbalanced.

PERSONAL DATA

Major General Miroslav Kácha (ret.), War Veteran, Political Prisoner by Petr Majer. In 1939-41 Mr. Kácha was involved in Czech home resistance movement. At the beginning of 1948, the year of communist coup d'état, he became a member of illegal group of democratic army officers and military "academics" (officer candidates) at the Military Academy Hranice, headed by Col. Alexandr Korda. They collected intelligence information and prepared plans for the situation of prospective liberation of Czechoslovakia by Western democratic armies, or the Soviet Union—under the pressure of bad economic conditions or under Western pressure—would withdraw from Eastern Europe. They planned to form control authority to prevent chaos and acts of violence. In September 1949 he was sentenced to life imprisonment, after the Velvet Revolution, in May 1995, he was promoted to the rank of Major General. He was awarded the White Lion Order, Military Division.

Představení autorů tohoto čísla

Mgr. Nataša Ballová, nar. 1955, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, obor sociologie a sociální politika a práce. Od roku 1997 působila na Vojenské akademii na katedře společenských věd jako odborný asistent. Věnovala se teorii byrokratické organizace, problematice sociálního státu a sociální ekologii. Od roku 2004 pracuje jako odborný asistent na katedře sociálních věd a práva Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany v Brně. Přednáší sociologii výchovy v kurzech doplňkového pedagogického vzdělávání, absolvovala kurz distančního vzdělávání na Univerzitě Palackého v Olomouci. V současnosti se věnuje realizaci sociologických výzkumů pro potřeby UO a AČR.

Pplk. Mgr. Pavel Balvín, nar. 1965, vystudoval Vojenskou akademii Brno (1988) a Fakultu sociálních věd Univerzity Karlovy Praha (2009), v letech 1988-1996 působil v různých nižších velitelských funkcích u vojenské záchrané a výcvikové základny, 1997-2004 velitel záchraného praporu vojenské záchrané a výcvikové základny. Od roku 2004 až do 2006 vedoucí starší důstojník-specialista na sekci ekonomické Ministerstva obrany a od roku 2006 zástupce vedoucího oddělení financování na sekci ekonomické MO.

Bc. Martin Janků, nar. 1985, student magisterského programu bezpečnostních a strategických studií při katedře politologie na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Pracoval v útvaru speciálních operací, posléze na Hlavním velitelství Vojenské policie. V současnosti působí v NATO (Office of Security) v Bruselu. Profesně se orientuje obecně na problematiku nestátních aktérů, zejména organizovaného zločinu, povstalectví a terorismu, vzájemných vztahů mezi nimi. Regionálně pak na oblast severního Kavkazu, Evropy, Střední Ameriky a problematiky Afghánistánu – Pákistánu.

PaedDr. Stanislava Jonáková, nar. 1956, Pedagogická fakulta UK v Praze, Pedagogická fakulta MU v Brně, ruský jazyk, dějepis, anglický jazyk. Ve vojenském školství pracuje od roku 1996. Absolvovala několik kurzů zaměřených na metodu výuky anglického jazyka a tvorbu učebních materiálů ve Velké Británii a ve Spojených státech. V akademickém roce 2007/2008 zahájila kombinované doktorské studium na Pedagogické fakultě UK v Praze. Téma dizertační práce „Projektování jazykového kurikula na vysokých školách nefilologického typu se zaměřením na anglický jazyk“ navazuje

na její činnost na UO, v níž se zabývá inovací učebních osnov předmětu anglický jazyk v bakalářském studijním programu na FVT UO v Brně. V současné době vyučuje anglický a ruský jazyk v Centru jazykové přípravy UO v Brně.

Prof. Ing. Aleš Komár, CSc. (plk. v zál.), nar. 1949, VŠZ Brno, do armády vstoupil v r. 1983, pracoval v oblasti ubytovací a stavební služby, kde se zaměřil na problematiku životního prostředí ve vojenských objektech. Od r. 1990 byl v čele ekologické služby, prosadil výuku environmentální problematiky na vysokých vojenských školách. 1996-97 byl ředitelem odboru životního prostředí MO, docentem a profesorem byl jmenován v oboru ochrana vojsk a obyvatelstva. Působil na Fakultě ekonomiky a managementu VVŠ PV ve Vyškově, na UO v Brně byl vedoucím katedry materiálu a služeb. Člen oborové rady ekonomika a hygieny výživy, oborové rady ekonomika a managementu a vědecké rady FEM UO. Je řešitelem řady projektů NATO, EU a autorem více než 600 publikací, z nichž je jedna třetina zahraničních.

Mgr. Antonín Konrád (plk. v zál.), nar. 1944, absolvent oboru vojenská geodézie a kartografie v Ženíšním technickém učilišti v Bratislavě (1964), geodetické a topografické práce na státních hranicích a ve VVP (1964-1970). Dálkové studium na Fakultě tělesné výchovy a sportu UK (1969-1976), 10 let tělovýchovný náčelník pluku. V letech 1980-1993 různé funkce na úseku bojové a tělesné přípravy vojenské i nevojenské části Civilní obrany federálního štábu CO (později Hlavního úřadu CO MO). Odbor tělovýchovy GŠ (1994-1997), zástupce náčelníka vojenského oboru FTVS UK v letech 1997-2000, po odchodu do zálohy odborný asistent tamtéž. Orientuje se na teorii vojenské tělovýchovy a k ní vázané interní normativní akty MO.

Pplk. Ing. Lubomír Kroupa, CSc., nar. 1959, VAAZ Brno, od r. 1986 působil ve vojenském školství jako odborný asistent katedry operačního použití ženijního vojska a ženijního zabezpečení VA v Brně, 2003 až 2006 působil na zahraničním pracovišti MONS GŠ AČR jako vedoucí starší důstojník-specialista škol NATO / náčelník skupiny v ENTEC (MNICHOV-SRN). Po návratu do ČR působil jako odborný asistent Ústavu operačně taktických studií Univerzity obrany a od roku 2007 vykonává funkci vedoucího katedry řízení zabezpečení boje FEM UO. Je členem výboru pro terminologii Úřadu pro obran-

nou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti. V rámci své vědecko-pedagogické činnosti se zaměřuje zejména na problematiku vojenských trhacích prací a ženijních opatření ochrany vojsk. Je autorem či spoluautorem řady odborných přednášek a publikací.

RNDr. Oldřich Kříž, nar. 1945, je absolventem přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, obor matematika-tělesná výchova. V roce 1993 absolvoval specializované studium statistiky na Vysoké škole ekonomické v Praze a potom na Pardubické univerzitě. Od roku 1973 působí ve vojenském školství, v současné době je na katedře ekonometrie Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany Brně. Ve výzkumné oblasti řeší úkoly v souvislosti s distančním vzděláváním statistik na katedře ekonometrie.

Bc. Tomáš Kučera, nar. 1985, v r. 2007 absolvoval obor politologie a mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy a nyní studuje obory bezpečnostní studia a mezinárodní vztahy na téže fakultě. Absolvoval stáže v Ústavu mezinárodních vztahů a v Informačním centru o NATO a je členem studentského týmu Střediska bezpečnostní politiky Centra pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd UK (CESES). Blíže se zabývá válečnými studii, konfliktními studii a evropskou bezpečností.

Ing. Jaroslav Kulíšek (pplk. v zál.), nar. 1953, VVŠ PV LS Vyškov, VAAZ Brno, Integrovaná škola nizozemských královských ozbrojených sil NIAGOS. Působil na operačním velitelství EU, na GŠ AČR pracoval na úseku výstavby systému velení a řízení bojových jednotek pro vedení expedičních operací, operačního použití Battle Groups EU, budování operační schopnosti komplexně integrovaného bojového informačního prostředí (NEC) v podmínkách AČR. Účastník mise OSN (UNOMIG), NATO (SFOR, NTMI) a EU (EUFORD CONGO). Zkušenosti z vedení operací získal v zónách válečných konfliktů na Kavkaze a v Iráku. V současnosti pracuje u SRDS-OS MO jako referent pro oblast koncepcí budování obranných schopností, konceptu rozvoje operačního umění, teorie vedení integrovaných expedičních operací a fungování integrovaného záchranného systému.

Dr. Petr Majer (plk. v. v.), nar. 1950, Vyšší dělostřelecké učiliště v Martině, Vojensko-pedagogická fakulta VA v Bratislavě (1981), kurz pro informace a komunikaci ve Strausbergu v Německu (1995), studium na Právnické fakultě UK v Praze (1996, 1999). Prošel různými velitelskými funkcemi, starší učitel VDS v Hranicích na Moravě. Od roku 1990 na tiskovém oddělení MO, odboru pro styk s veřejností, a Centru řízení informačních systémů. Od r. 1993 vykonával funkci zástupce náčelníka odd. informací a analýz AVIS-MO, inspektora Inspekce ministra obrany, vědecký pracovník zpětnovazebního infor-

mačního systému náčelníka GŠ AČR. Až do svého odchodu do důchodu v únoru 2006 pracoval na tiskovém a informačním oddělení MO. Téměř sedm let vedl Linku Armády České republiky.

Ing. Jan Mazal, CSc. (plk. v. v.), nar. 1951, po dobu více než 30 let zastával velitelské a štábní funkce v ženijním vojsku a v rámci AČR. Od r. 2007 pracuje jako odborný asistent na katedře řízení ženijního zabezpečení boje Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany. V roce 1993 obhájil kandidátskou disertační práci. Je členem celoarmádních pracovních skupin, zabývajících se v rámci ženijního vojska problematikou C-IED a NEC. V rámci své vědecko-pedagogické činnosti se dále zaměřuje zejména na problematiku ženijního zpravodajství a průzkumu, přípravy specialistů a jednotek ženijního vojska, simulačních a trenažerových technologií. V těchto oblastech je také autorem či spoluautorem odborných přednášek a publikací.

Plk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., nar. 1973, VVŠ PV, v roce 2003 doktorát na VVŠ PV s dizertací Problém hospodárnosti a profesionalizace Armády České republiky. Po skončení školy pracoval jako náčelník finanční služby protiletického raketového pluku, 1998-2007 odborný asistent (katedra obchodně finanční Fakulty ekonomiky obrany státu a logistiky VVŠ PV ve Vyškově, katedra ekonomie DEM UO). V letech 2007 až 2009 plánovač-analytik sekce plánování sil MO (GŠ AČR), v současnosti systémový analytik sekce obranné politiky a strategie MO. Zabývá se otázkami financování obrany a ozbrojených sil a tematikou lidského kapitálu v ozbrojených silách. Je autorem dvou monografií, členem České společnosti ekonomické a Asociace veřejné ekonomie.

Plk. gšt. Ing. Ján Spišák, nar. 1958, v r. 1983 absolvoval VVŠ PV ve Vyškově, je absolventem praporečnického velitelského kurzu v roce 1997, brigádního velitelského kurzu v roce 2001 a kurzu generálního štábu v roce 2007. Od roku 1983 do roku 2003 prošel velitelskými a štábními funkcemi u vojsk po mechanizovanou divizi, 2003 až 2007 působil na operačním odboru a na Správě doktrín ŘeVD, V letech 2007-2008 náčelník oddělení řízení obrany státu Ústavu operačně taktických studií (ÚOTS), v současné době je vedoucím oddělení studií vojenského umění Ústavu strategických a obranných studií (ÚSOS) Univerzity obrany Brno. Zabývá se problematikou vojenské strategie a operačního umění.

PhDr. Antonín Rašek (genmjr. v. v.), nar. 1935, pěchotní učiliště, Filozofická fakulta UK v Praze, obor filozofie a historie. Sloužil šest let u letectva, stal se vojenským novinářem a pracoval ve společenských organizacích armády. V aspirantském studiu se zaměřil na sociologii. Po srpnu 1968 z armády propuštěn, věnoval se jako výzkumný pracovník, lektor a poradce průmyslové sociologii řízení. 1990-1992 byl civilním náměstkem ministra

obranu pro sociální a humanitární věci, v r. 1993 ředitelem Institutu pro strategická studia. Spolupracuje se Střediskem bezpečnostní politiky Centra pro sociální a ekonomické strategie FSV UK. Člen autorského kolektivu publikací *Vize rozvoje České republiky* od roku 2015 (CESES 2001), *Průvodce krajinou priorit pro Českou republiku* (CESES 2002) a *Putování českou budoucností* (CESES 2003). Autor devatenácti románů. Za svou literární činnost dostal řadu cen.

Plk. Ing. Petr Ryp, nar. 1966, VVTŠ Lip-tovský Mikuláš, obor automatizované systémy velení PVOS, zastával základní velitelské funkce až do stupně prapor, působil na velitelství vzdušných sil ve Staré Boleslavi jako zástupce náčelníka operačního oddělení a poté na společném velitelství v Olomouci na odboru operačním jako zástupce náčelníka oddělení přípravy vedoucích pracovníků, velitelů a štábů. Je absolventem praporečnického kurzu řízení obrany státu-bojové použití vojsk PVO v roce 2003. Od r. 2006 byl odborným asistentem katedry řízení obrany státu, Ústavu taktických a operačních studií a od roku 2008 odborným asistentem Ústavu strategických a obranných studií Univerzity obrany v Brně.

Ing. David Řehák, Ph.D., narozen 1978, absolvoval Vysokou vojenskou školu pozemního vojska ve Vyškově, obor ekonomika ochrany životního prostředí. Poté nastoupil k třetímu doktorskému studiu v oboru modelování a simulace procesů ochrany vojsk a obyvatelstva ve studijním programu ochrana vojsk a obyvatelstva, které zakončil v roce 2005 na Univerzitě obrany v Brně. V letech 2006 až 2009 působil v Ústavu strategických a obranných studií Univerzity obrany. V současné době pracuje na Fakultě bezpečnostního inženýrství Vysoké školy báňské – Technické univerzity v Ostravě. Zabývá se problematikou mezinárodního bezpečnostního prostředí, krizového řízení, ochrany obyvatelstva a ochrany životního prostředí.

RNDr. Eva Staňková, nar. 1961, absolventka Přírodovědecké a poté Filozofické fakulty MU v Brně. Od roku 1997 pracuje jako VŠ učitelka angličtiny na VA Brno respektive na UO v Brně. Podílela se na projektech Česká vojenská normotvorná terminologie, Optimalizace výuky anglického jazyka a Distanční vzdělávání zaměřené na výuku angličtiny. V posledních čtyřech letech se intenzivně zabývá využitím multimédií ve výuce jazyků. Výsledky práce kolektivu Centra jazykové přípravy Univerzity obrany v oblasti e-learningu a svá zjištění zveřejnila na několika domácích a zahraničních konferencích o elektronické podpoře výuky (SCO, ICTE, ITEC, IITSEC).

PhDr. Mária Šikolová, Ph.D., nar. 1959, FF Univerzita Komenského v Bratislavě, tlumočnicko-překladačský obor, angličtina, arabština. V obranném

sektoru pracuje od roku 1982. Nejdříve vyučovala arabštinu a od roku 1993 se zabývá výukou anglického jazyka. Absolvovala několik kurzů zaměřených na další vzdělávání učitelů ve Velké Británii a ve Spojených státech. 2005-2008 působila jako prezidentka CASAJC (Česká a slovenská asociace jazykových center). Pro civilní vysoké školy pořádá semináře týkající se jazykového testování (Masarykova univerzita, Univerzita Karlova, Univerzita Komenského v Bratislavě). Je členkou akreditačního výboru UNICert se sídlem v Bratislavě. Postupně prošla různými vedoucími funkcemi v jazykovém vzdělávání na Vojenské akademii, později na Univerzitě obrany v Brně. V současné době pracuje jako vedoucí vědecké pracovnice Centra jazykové přípravy UO v Brně.

PhDr. Jana Tomšů, nar. 1957, absolventka filologie na Filozofické fakultě UJEP v Brně. Ve vysokém vojenském školství pracuje od roku 1981. Od 1. září 2006 působí na Centru jazykové přípravy Univerzity obrany v Brně, kde učí francouzštinu a ruštinu. Specializuje se na lexikologii a lexikografii v oblasti vojenské terminologie a odborného jazyka. Je členkou výboru pro terminologii, aktivně se účastní jednání NATO Military Committee Terminology Conference. Významně se podílela na česko-francouzském terminologickém projektu. Je jednou z autorek třídílného Česko-francouzsko-anglického výkladového slovníku vojenských pojmů a definic z oblasti strategie, operačně taktické terminologie a logistiky. Je spoluautorkou učebnice Česko-francouzské vojenské terminologie.

JUDr. Miroslav Tůma (plk. v. v.), nar. 1937, voj. spoj. učiliště, Právnická fakulta UK v Praze. V rámci GŠ/FMNO vykonával různé velitelské a štábní funkce. V letech 1989-1992 se zúčastnil mírových a humanitárních operací OSN v Angole a Iráku. Po odchodu do zálohy v prosinci 1992 se stal zaměstnancem Ministerstva zahraničních věcí ČR. V době nestálého členství ČR v Radě bezpečnosti OSN působil od ledna 1994 do února 1995 ve stálé misi ČR při OSN v New Yorku. Po návratu pracoval na odboru OSN a později odboru mezinárodních organizací ve funkci zástupce ředitele zejména v oblasti mírových operací a odzbrojovací problematiky. V r. 2001 ukončil své působení na MZV a odešel do důchodu. Externě spolupracuje s Ústavu mezinárodních vztahů v Praze.

Mgr. Vladimír Vaďura, Ph.D., nar. 1980, absolvoval studium politologie na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity, v roce 2009 obhájil dizertační práci tamtéž. Do roku 2009 působil na FSS MU jako asistent na oddělení bezpečnostních a strategických studií katedry politologie. Odborně se věnuje etnické a surovinové dimenzi vnitrostátních konfliktů a oblasti subsaharské Afriky, spoleuditor dvou sborníků, publikoval několik odborných článků a statí. Je zaměstnancem Ministerstva vnitra.

Ing. Pavlína Vasická, Ph.D., nar. 1983, absolventka Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulty technologické. Zaměřuje se na problematiku hygieny výživy, stravování a zabezpečení potravinami příslušníků AČR. Výsledky publikovala jak na vědecko-studentských konferencích, tak v zahraničí na kongresech Research & Development Associates for Military Food and Packaging v USA. Vystudovala doktorský studijní program ekonomika a management FEM UO.

Ing. Hana Vlachová, nar. 1983. V letech 2003–2008 vystudovala obor ekonomika obrany států ve studijním modulu Ochrana obyvatelstva na Fakultě ekonomiky a managementu Univerzity obrany v Brně. V současné době působí jako interní doktorandka na katedře logistiky na Univerzitě obrany, kde se věnuje problematice zabezpečení logistických řetězců a jejich bodů rozpojení před teroristickými útoky.

Doc. Ing. Jaroslav Zelený, CSc. (plk.v. v.), nar. 1948, VAAZ Brno, zastával velitelské funkce v ženijním vojsku (četa, rota, prapor), v rámci předurčení působil sedm let na operačním velitelství. Od roku 1979 pracoval ve vojenském školství jako odborný asistent a později jako náčelník skupiny katedry ženijního vojska VAAZ Brno. Od r. 1989 vykonával funkci zástupce vedoucího katedry operačního použití ženijního vojska a ženijního zabezpečení. Se vznikem UO pracoval jako o.z. a odborný asistent Ústavu operačně taktických studií a od roku 2007 je příslušníkem katedry řízení ženijního zabezpečení boje FEM UO. Je předsedou oborové rady DSP „Teorie obrany státu“, členem oborové rady DSP „Vojenský management“ a členem redakční rady sborníku „Ekonomika a management“. V rámci své vědecko-pedagogické činnosti se zaměřuje na problematiku použití jedno-

tek ženijního vojska v bojových a nebojových operacích, řízení ženijního zabezpečení a velení ženijnímu vojsku. V této oblasti je také autorem či spoluautorem mnoha odborných publikací.

Bc. Petr Zelinka, nar. 1986, v roce 2008 vystudoval bakalářský obor bezpečnostní a strategická studia-mezinárodní vztahy na Masarykově univerzitě. Zde nyní pokračuje i v magisterském studiu v oboru bezpečnostní a strategická studia, a zároveň studuje *security studies* na University of Aberystwyth ve Velké Británii. Odborně se zaměřuje na nestátní aktéry užívající násilí, bezpečnostní komplex Afghánistán-Pákistán, Africkém rohu (Somálský poloostrov, Džibutsko, Etiopie, Somálsko) a konceptualizaci bezpečnosti. Přispívá do Mezinárodních vztahů, Obrany a strategie a Politologického časopisu, pro poslední dva jmenované funguje i jako recenzent. Jeho analýzy je možno nalézt i na informačním portálu natoaktual.cz.

Plk. gšt. Ing. Jaromír Zůna, MSc., nar. 1960, VVŠ PV ve Vyškově, od roku 1984 působil v řadě velitelských a štábních funkcích, mj. je absolventem vyšších kurzů na VA Brno, USAIS Ft. Benning (USA), CGSC Ft. Leavenworth (USA) a NDU Washington D.C. (USA). V letech 1996–1997 se zúčastnil operací NATO IFOR a SFOR v Bosně a Hercegovině. 2001–2002 zastával styčnou funkci na velitelství TRADOC v USA, náčelník štábu Ředitelství výcviku a doktrín SPodV (2003–2004), zástupce ředitele Ředitelství výcviku a doktrín SPodV (2004–2005), ředitel odboru vojskového průzkumu a EB MO (2006), zástupce náčelníka štábu sil podpory a výcviku Stará Boleslav (2006–2007), ředitel Ředitelství výcviku a doktrín ve Vyškově (2007–2008). V současné době je velitelem Velitelství výcviku Vojenské akademie ve Vyškově.

CONTENTS

PhDr. Antonín Rašek	
Obama's First Year in the White House	3
JUDr. Miroslav Tůma	
The Preparation of NATO's New Strategic Concept	24
Bc. Petr Zelinka	
Predictive Methodology in Intelligence Services	29
Ing. David Řehák, Ph.D.	
Risk Catalogue: Software Instrument for Risk Management in Defence Department	40
Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.	
Human Capital Theory and Problem of Optimisation of Labour Cost in Armed Forces	45

MILITARY ART

Bc. Tomáš Kučera	
"Fog of War" in Pieces of Classical Authors: Clausewitz a Tolstoy (Problems of Uncertainty and Chance Events In War)	51
Ing. Jaroslav Kulíšek	
War Game	60
Col. GSO Ing. Ján Spišák	
Combined Joint Exercise (CJEX) 09 "COMBINED DESTINY": Knowledge and Experiences	83
Lt.Col. Ing. Petr Ryp	
Information Process as a Part of Command and Control System Part II	93

OPINIONS, CONTROVERSY

Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., Lt.Col. Mgr. Pavel Balvín	
The Implementation of Defence/Military Policy in the Czech Republic: Little Stability of Governance and Unsuitable Management Concept	101
Mgr. Antonín Konrád	
The Reality of Present-day Service Physical Training: Quo Vadis for Second Time (Concept and Origins of PT in Czech Defence Department)	114

INFORMATION PAGES

Bc. Martin Janků	
Criminalization and Religious Radicalization in Chechnya as Two Main Streams of Development after 1996 and their Influence on Terrorism in Subsequent Conflict	123

CONTENTS

Mgr. Vladimír Vaďura, Ph.D.

The Political Economy of Conflict: A New Direction of Research on Internal Conflicts?	138
--	-----

Ing. Hana Vlachová

The Animals and Terrorism	155
----------------------------------	-----

MILITARY PROFESSIONAL

Doc. Ing. Jaroslav Zelený, CSc., Ing. Jan Mazal, CSc.,

Lt.Col. Ing. Lubomír Kroupa, CSc.

The Deployment of Capacities and Means of Czech Engineer Troops in Non-combat Operations	164
---	-----

Ing. Pavlína Vasická, Ph.D., prof. Ing. Aleš Komár, CSc.

Testing Technology of a Small Bakery	179
---	-----

LANGUAGE PREPARATION

PaedDr. Stanislava Jonáková, RNDr. Oldřich Kříž, PhDr. Mária Šikolová, Ph.D.

Language Programme Innovation at the Defence University	191
--	-----

PhDr. Jana Tomšů, RNDr. Eva Staňková

International Professional Fora on Terminology and Education in Armed Forces	198
---	-----

MILITARY SOCIOLOGY

Mgr. Nataša Ballová

The Research “Army and Public” (Trend Analysis)	206
--	-----

PERSONAL DATA

Major General Miroslav Kácha (ret.), War Veteran, Political Prisoner	214
---	-----

English Annotations	218
----------------------------	-----

Who is Who in This Issue	222
---------------------------------	-----

English Contents	226
-------------------------	-----

O B S A H

PhDr. Antonín Rašek	
Obamův první rok v Bílém domě	3
JUDr. Miroslav Tůma	
Příprava nové strategické koncepce NATO	24
Bc. Petr Zelinka	
Prediktivní metodologie ve zpravodajských službách	29
Ing. David Řehák, Ph.D.	
Katalog rizik: softwarový nástroj pro podporu řízení rizik v rezortu obrany	40
Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.	
Teorie lidského kapitálu a problém automatické optimalizace personálních nákladů v ozbrojených silách	45

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Bc. Tomáš Kučera	
„Mlha války“ v dílech klasiků: Clausewitz a Tolstoj (Problematika nejistoty a náhody ve válce)	51
Ing. Jaroslav Kulíšek	
Válečná hra	60
Plk. gšt. Ing. Ján Spišák	
Combined Joint Exercise (CJEX) 09 “COMBINED DESTINY” – poznatky a zkušenosti	83
Pplk. Ing. Petr Ryp	
Informační proces jako součást systému velení a řízení Část 2	93

NÁZORY, POLEMIKA

Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., pplk. Mgr. Pavel Balvín	
Realizace české obranné/vojenské politiky: malá stabilita vládnutí a nevhodný manažerský koncept	101
Mgr. Antonín Konrád	
Realita současné služební tělesné výchovy – quo vadis po druhé (Ke koncepci a východiskům služební tělesné výchovy v rezortu obrany ČR)	114

INFORMACE

Bc. Martin Janků	
Kriminalizace a náboženská radikalizace v Čečensku jako dva hlavní trendy vývoje po roce 1996 a jejich vliv na dimenzi terorismu v pozdějším konfliktu	123

OBSAH

Mgr. Vladimír Vaďura, Ph.D.

Politická ekonomie konfliktu – nový směr výzkumu vnitrostátních konfliktů?	138
---	-----

Ing. Hana Vlachová

Zvířata a terorismus	155
-----------------------------	-----

VOJENSKÝ PROFESIONÁL

Doc. Ing. Jaroslav Zelený, CSc., Ing. Jan Mazal, CSc.,
pplk. Ing. Lubomír Kroupa, CSc.

Použití sil a prostředků ženijního vojska AČR v nebojových operacích	164
---	-----

Ing. Pavlína Vasická, Ph.D., prof. Ing. Aleš Komár, CSc.

Výzkum moderní technologie malé pekárny	179
--	-----

JAZYKOVÁ PŘÍPRAVA

PaedDr. Stanislava Jonáková, RNDr. Oldřich Kříž, PhDr. Mária Šikolová, Ph.D.

Inovace jazykového programu na Univerzitě obrany	191
---	-----

PhDr. Jana Tomšů, RNDr. Eva Staňková

Mezinárodní odborná fóra zaměřená na terminologii a vzdělávání v armádě	198
--	-----

VOJENSKÁ SOCIOLOGIE

Mgr. Nataša Ballová

Výzkum „Armáda a veřejnost“ (Trendová pozorování)	206
---	-----

PERSONÁLE

Generálmajor ve výslužbě Miroslav Kácha, válečný veterán, politický vězeň	214
--	-----

Anglické anotace	218
-------------------------	-----

Představení autorů tohoto čísla	222
--	-----

Obsah v angličtině	226
---------------------------	-----

Upozornění pro autory časopisu Vojenské rozhledy

Příspěvky v českém jazyce zasílejte na adresu redakce na disketě v textovém editoru (T 602, RTF, Word), případně v jednom vytištěném exempláři, nebo prostřednictvím E-mailu voj.rozhledy@army.cz.

Pokud užíváte Office 2007 použijte funkci „uložit v nižší verzi“.

Obrázky posílejte zvlášť, odděleně od textu (týká se hlavně příspěvků ve Wordu); studio zpracovává obrázky (grafiku) v programovém balíku Adobe Photoshop. Materiály určené ke skenování (fotografie, mapy) mají být kvalitní, obrázky dodávané v digitální podobě musí být skenované nejméně na 300 dpi velikosti 1:1 a uložené ve formátu EPS, TIFF, BMP, RAW či JPEG s minimální kompresí (tj. komprese = 10).

Vlastní text příspěvku píšete vždy hned od prvního sloupce, pro odstavce nepoužívejte tabulátor (tj. zářezku), ale funkci: Formát \ Odstavec \ Speciální \ První řádek. Slova na konci řádku nedělte a nezarovnávejte. Tvrdé ukončení řádku (pomocí klávesy Enter) používejte pouze na ukončení odstavce, respektive titulu ap., ne jednotlivé řádky. Za textovými znaky: . , : ? ! nechte vždy mezeru. V textu na zdůraznění používejte pouze *kurzivu* nebo **tučné písmo**, nikoliv podtržené písmo. Poznámky v textu označujte číslicí (ne indexem), nejlépe v hranaté závorce. Poznámkový aparát připojte souhrnně za celým textem, nikoli na jednotlivých stranách pod čarou, bez použití poznámkového aparátu textových editorů (funkce: Poznámky pod čarou). Je-li to v možnostech autora, je vítané ke každému příspěvku přiložit stručné resumé v angličtině, v rozsahu cca 15 řádek.

Na konec každého příspěvku uveďte pod čarou svůj krátký životopis, včetně adresy, rodného čísla; u voj. z povolání či o.z. též číslo jeho VÚ respektive VZ a číslo příslušného RFO.

Číslo účtu na nějž je možné zasílat honorář je třeba zaslat okopírované, stačí část výpisu účtu s tímto číslem, bez jakýchkoli dalších údajů. Stačí poslat např. faxem (973) 215 933 „pro Vojenské rozhledy“. Důležité je uvést způsob kontaktu (telefonní číslo, fax, e-mail, kontaktní adresa).

Článek by měl mít ideálně rozsah zhruba do 15 tzv. normostran. Jedna normostrana představuje třicet řádek na jedné straně při formátu A 4 řádkování 2 - a šedesát úderů (písmen + mezer) na řádku, respektive 1800 znaků. Počet znaků se zjistí, když si otevřete funkci: Soubor \ Vlastnosti \ Statistické údaje \ Znaků s mezerami).

Co se týče uvádění použité literatury za článkem: od roku 1996 platí nová norma ČSN ISO 690: *bibliografické citace. Obsah, forma, struktura*. Praha: Český normalizační institut, 1996.

V odkazech na prameny dodržujte toto pořadí údajů: **Monografie:** Jméno autora (v pořadí PŘÍJMENÍ [velkým písmem], křestní jméno) – spoluautoři. *Název: Podnázev* [kurzivou]. Místo vydání, nakladatel, rok vydání, rozmezí stran. **Stat' ze sborníku:** Autor statí – spoluautoři [viz výše]. *Název: Podnázev* [ne kurzivou].

In: Editor sborníku – spolueditoři [obdobně jako u autora monografie] (ed.). *Název sborníku: Podnázev* [kurzivou]. Místo vydání: nakladatel, rok vydání, rozmezí stran. **Stat' z časopisu:** Autor stati – spoluautoři [viz výše]. Název: Podnázev. In: *Název časopisu* [kurzivou], ročník, číslo (rok), rozmezí stran. **Stat' z denního tisku.** Autor stati [viz výše]. Název: Podnázev. In: *Název Novin* [kurzivou], přesné datum, rozmezí stran.

V odkazech na archivní fondy a sbírky dodržujte toto pořadí údajů: název archivu a jeho umístění (při opakovaném odkazu jen jeho vžitá zkratka), název a značka fondu (sbírky), signatura, název nebo popis dokumentu.

Dvojtečka uvozuje pouze podtitul knihy, dále se užívá za jménem místa vydání, před názvem vydavatele či nakladatelství.

Více viz mj. článek J. Golembievské a V. Vincence Bibliografické citace ve VR 1/2003.

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Časopis **VOJENSKÉ ROZHLEDY**
čtvrtletník

Vydává:

Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

IČO: 60162694

Vojenské rozhledy, číslo 1/2010

Ročník: XIX. (LI.)

Datum vydání: 25. ledna 2010

Rozšiřuje:

PIC MO, distribuce, Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
Oľga Endlová, tel. (973) 215 563, endlovao@army.cz

Redakce:

Jaroslav Furmánek (šéfredaktor), telefon: (973) 215 733

E-mail: voj.rozhledy@army.cz

Fax: (973) 215 933

Redakční rada: Ing. Petr Pelz (předseda), prof. Ing. Petr Hajna, CSc.,
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., Ing. Vladimír Karaffa, CSc.,
doc. Ing. Josef Kašpar, CSc., prof. Ing. Aleš Komár, CSc.,
Mgr. Antonín Konrád, Ing. Miroslav Musil, Ph.D.,
pplk. Ing. Vladimír Novotný, pplk. Ing. Ivo Pikner, Ph.D.,
plk. gšt. Ing. Tomáš Rak, npor. PhDr. et Mgr. Hana Ševčíková, DEA, Ph.D.,
pplk. Ing. Vlastimil Šlouf, Ph.D., plk. prof. Ing. Miroslav Vala, CSc.,
Ing. Štefan Zigo.

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

Adresa pro zasílání pošty: Vojenské rozhledy, Úřad provozu a služeb,
Prezentační a informační centrum MO, Generála Píky 1,
161 05 Praha 6

Časopis Vojenské rozhledy v elektronické podobě naleznete na:

http://www.army.cz/avis/voj_rozhl.htm (1998-2003)

<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=3538> (2004-2009)

Časopis je evidován v databázi České národní bibliografie:

<http://aip.nkp.cz/engine/webtor.cgi>

<http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=503642>

Články ve všeobecné části a některé další jsou recenzovány.

Grafická úprava: Andrea Bělohávková

Tiskne: VGHMÚř Dobruška

Evidenční číslo: MK ČR E 6059

Identifikační číslo: ISSN 1210-3292

